

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra teologických věd

Diplomová práce

UMÍRÁNÍ OSOB BEZ PŘÍSTŘEŠÍ NA ČESKOKRUMLOVSKU

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Veber, Th.D.

Autor práce: Bc. Zdeňka Gloserová

Studijní obor: Etika v sociální práci

Ročník: Třetí

Forma studia: Kombinovaná

2019

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 19. března 2019

.....

Děkuji vedoucímu diplomové práce, Mgr. Tomáši Vebrovi, Th.D., za cenné rady, připomínky, trpělivost a metodické vedení práce. Dále děkuji RSDr. Jánu Mišovičovi, CSc., za důležité informace, které jsem měla možnost v práci využít.

Obsah

Úvod.....	6
1. Bezdomovectví	8
1.1. Typologie bezdomovectví	9
1.2. Věk bezdomovců.....	13
2. Bezdomovectví jako sociální vyloučení	17
2.1. Možnosti řešení bezdomovectví.....	18
2.2. Příčiny bezdomovectví	19
2.3. Motivace a bezdomovectví.....	21
2.4. Oblasti pomoci bezdomovcům.....	23
3. Dilemata sociálních pracovníků při práci s bezdomovci	30
3.1. Základní definice dilematu.....	30
3.2. Konkrétní případy dilemat z praxe.....	31
4. Zdravotní stav bezdomovců.....	35
4.1. Přístup zdravotníků k bezdomovcům.....	35
4.2. Pouliční medicína a průzkum informovanosti lékařů o problematice bezdomovectví .	37
4.3. Hospitalizace bezdomovců.....	39
4.4. Fatální následky života na ulici	41
5. Sociální pohřby	43
5.1. Průvodce sociálním pohřbem	43
5.2. Etické dopady sociálního pohřbu	45
5.3. Počty sociálních pohřbů vypravených městem Český Krumlov.....	47
6. Umírání bezdomovců.....	48
6.1. Bezdomovectví a lidská důstojnost při umírání na ulici	49
6.2. Smrt a umírání	51
6.3. Dobré umírání	53
6.3.1. Dobré umírání a lidská důstojnost	53
7. Umírání bezdomovců na Českokrumlovsku.....	56
7.1. Zjištěná fakta	58
7.1.1. Pan Z. J. (*1954 – + 2017)	58
7.1.2. Pan F. N. (*1947 – +2015)	59
7.1.3. Pan J. B. (*1941 – +2017)	59
7.1.4. Pan K. S. (*1958 – +2015)	60
7.1.5. Pan V. K. (*1980 – +2018).....	61
7.1.6. Pan V. R. (*1950 – +2019).....	61

7.1.7.	Pan F. H. (*1949 – +2019)	61
7.2.	Společné znaky.....	62
7.2.1.	Alkohol	62
7.2.2.	Rodina.....	63
7.2.3.	Finance.....	64
7.2.4.	Věk a pohlaví.....	65
7.3.	Závěr kazuistik	66
8.	Dotazníkové šetření	67
8.1.	Realizace dotazníkového šetření	67
8.2.	Struktura dotazníku	67
8.2.1.	Otázka č. 1: Co se ve Vašem životě přihodilo, že žijete na ulici/ubytovně?.....	68
8.2.2.	Otázka č. 2: Co si myslíte, že by lidem na ulici nejvíce pomohlo?.....	69
8.2.3.	Otázka č. 3: Máte kontakt s příbuznými, a jaký?	71
8.2.4.	Otázka č. 4: Jak podle Vás umírají bezdomovci?.....	72
8.2.5.	Otázka č. 5: Kde podle Vás umírají bezdomovci?	73
8.2.6.	Otázka č. 6: Jak byste si přál/a zemřít?.....	73
8.2.7.	Otázka č. 7: Je něco, čeho se bojíte při představě vlastního umírání?.....	74
9.	Shrnutí.....	76
	Závěr.....	81
	Seznam literatury.....	85
	Seznam příloh.....	90
	Přílohy	91
	Abstrakt	164
	Abstract	165

Úvod

V práci se věnuji bezdomovectví jako fenoménu dnešní doby, zásadnímu problému, příčinám vzniku, ohroženým a specifickým skupinám, u kterých hrozí riziko ztráty bydlení. Cílem práce je zjistit, jak umírají bezdomovci na území Českého Krumlova a jeho okolí. Za jakých okolností umírají, co je příčinou a také, jak na problematiku nahlíží sociální pracovníci a zdravotnický personál Nemocnice Český Krumlov, a.s. (dále jen Nemocnice).

Ačkoli práce nese název *Umírání osob bez přístřeší*, často se v práci bude vyskytovat označení bezdomovec. Terminologii, zabývající se touto cílovou skupinou, budu v práci také rozebírat, nicméně jak jsem zjistila, samotní lidé, kteří na ulici skutečně žijí, nemají s označením „bezdomovec“ žádný problém, a i proto se bude tento termín v práci objevovat.

Lokalitu Českokrumlovsko jsem zvolila záměrně s ohledem na místo, ve kterém od 24. března 2014 vykonávám profesi sociálního pracovníka, právě v Nemocnici. Také osob bez přístřeší se týká hospitalizace a zde často dochází k jejich úmrtí. Ne ve všech případech se jedná o osoby, které by na území Českého Krumlova a jeho okolí měly své trvalé bydliště, ale i z mých vlastních zkušeností vyplývá, že také takoví bezdomovci právě zde umírají.

Ráda bych nastínila možnosti řešení, metody práce sociálních pracovníků z obecních úřadů, hlavně pak z obecního úřadu s rozšířenou působností, tedy sociálního odboru Městského úřadu v Českém Krumlově, ale také Vyšším Brodě a Kaplici. Jedná se o úřady, se kterými v rámci svého zaměstnání v řešení sociálních situací osob bez přístřeší nejčastěji spolupracuji.

Na základě polostrukturovaných rozhovorů budu zkoumat názory a zkušenosti sociálních pracovníků s osobami bez přístřeší, které zemřely. Tyto názory a zkušenosti se budou týkat sedmi kazuistik, konkrétních osob, které žily na ulici a také zde zemřely, nebo k jejich úmrtí došlo za hospitalizace v Nemocnici.

Dále provedu polostrukturované rozhovory se zdravotnickým personálem interního, chirurgického oddělení a oddělení následné péče Nemocnice, který s osobami bez přístřeší přichází také do styku v rámci ošetrovatelské péče. Jednotlivé výpovědi sociálních pracovníků a zdravotnických pracovníků podrobím vzájemné komparaci.

Kazuistiky zpracuji na základě svých záznamů, sociálních šetření, která jsem zpracovala během svého zaměstnání, ale také ze záznamů samotných sociálních pracovníků městských úřadů. Toto je možné uskutečnit, protože se jedná o spolupráci nemocnice a úřadu, na základě povinnosti, která vyplývá ze zákona o sociálních službách, na základě § 92 zákona č. 108/2006 Sb., a také § 47 odst. 2. Zákona č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách. Kromě

kazuistik do práce použiji dotazníkové šetření, které budu realizovat s bezdomovci, kteří se vyskytují na území Českého Krumlova.

Téma práce v sobě obsahuje velmi znatelný etický rozměr, provázejí jej etické souvislosti, které se týkají samotného pobytu osob na ulici, jejich života zde, práce s touto cílovou skupinou a také nastavení systému pomoci ze strany státu. Zaměřuji se na umírání těchto osob. Umírání a smrt je čím dál tím více citlivou oblastí, o to více pak, když se jedná o osoby bez přístřeší, které mnohdy umírají v nedůstojných podmínkách, samy. Případní příbuzní, pokud existují, jsou následně obeznámeni úřední obsílkou.

Samostatnou kapitolou bude téma sociálních pohřbů, kdy od úřednice z Městského úřadu v Českém Krumlově, z odboru vnitřních věcí, která má sociální pohřby na starosti, získám statistiku, která je úřadem vedená - kolik sociálních pohřbů vypravilo město Český Krumlov v průběhu 4 let, tedy od roku 2014 do současnosti.

V práci se budu opírat o dostupnou odbornou literaturu a články, které se zaměřují na problematiku bezdomovectví a umírání. Z nejvýznamnějších autorů, kteří se bezdomovectví věnují, zmíním například Ilju Hradeckého¹, nebo Pavla Pěnkavu². Významným citovaným textem v práci bude bezesporu Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020³, nebo také Průvodce sociálním pohřbem, který byl vydán Ministerstvem pro místní rozvoj v roce 2018.⁴

Součástí textu budou citace z rozhovorů se sociálními pracovníky a ošetrovatelským personálem Nemocnice. Dále do textu zakomponuji zmíněné kazuistiky a rozpracuji dotazníkové šetření, včetně jeho vyhodnocení. Před samotným závěrem práce bude shrnutí nejzásadnějších zjištěných faktů, které během psaní vyplynou.

---

¹ HRADECKÝ, Ilja a kol. *Definice a typologie bezdomovství: [zpráva o realizaci aktivity č. 1 projektu Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR]*. 1. vyd. Praha: Pro Sdružení azylových domů vydala Naděje, 2007.

² Srov. Pološero Stíny ulic [dokument] ČT2, Režie Pavel Dražan. Česko: 21.9.2017. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10318730018-polosero/217562222000003-polosero-stiny-ulic/>. 19:48–20:07, 20:55 – 21:06 min.

³ Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020. *Vláda České republiky*[online]. [cit. 2018-12-29]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Koncepce-prevence-a-reseni-problematiky-bezdomovectvi-v-CR-do-roku-2020.pdf>.

⁴ *Průvodce sociálním pohřbem: Často kladené otázky obcí v roli vypravitele pohřbu*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2018.

1. Bezdomovectví

Bezdomovectví má mnohé definice. V našem prostředí se ujala definice Hradeckých, kteří dělí bezdomovce na *zjevné, skryté, potenciální*. Zjevní jsou ti, kteří jsou bez střechy nad hlavou, nejčastěji je vidáme na nádražích, ulicích, jak žebrají. Skrytí bezdomovci jsou osoby, které přebývají na ubytovnách, ve skvotech, nemají vlastní bydlení jako takové. Potenciální bezdomovci jsou osoby, které jsou ohrožené ztrátou bydlení z důvodu rizikového či nejistého způsobu života. Nejvíce pozornosti veřejnost věnuje zjevným bezdomovcům, protože ti jsou nejvíce vidět.

Pozornost bychom ale měli věnovat i zbyvajícím dvěma skupinám. Je zde tenká hranice, jak se i z nich mohou stát zjevní bezdomovci.⁵ Typologii bezdomovců poměrně jasně definuje sociální pracovnice, paní Ludmila Tomešová, která hovoří v dokumentu z cyklu *Pološero*, v dílu nazvaném *Ztracenci*. Hovoří o tom, že široká veřejnost hodnotí bezdomovce především na základě toho, co vidí. Tedy ty bezdomovce, kteří sedí v parku, pijí alkohol, sdružují se na nádražích. Upozorňuje na to, že to je pouze malá část všech bezdomovců, kteří ve společnosti jsou. Ty ostatní, běžní občané potkávají denně a zdraví se s nimi, mohou s nimi být i v práci, ale neví, že i oni jsou bezdomovci. Tento příklad dokládá v dokumentu bezdomovec pan Jan, který chodil čistě oblečený, upravený, pracoval v noci a přes den spal na lavičce, nebo v parku, a působil tak, jako by pouze relaxoval a užíval si hezkého dne. Přesto žil jako bezdomovec.⁶ Jak ze své zkušenosti uvádí Jana Haasová, během své odborné praxe se setkala s projevem 49letého, celkem upraveného muže, který obýval azylový dům, který se vyjádřil ke vzhledu ženy, která žila na ulici a odpovídajícím způsobem tak také vypadala, když si přišla do azylového domu pro polévku, že by o ní *ani šestimetrovou tyčí nezavádil*.⁷

Vzhled je u bezdomovectví klíčovým rozlišovacím prvkem. Dodržování hygienických návyků tak, jak jsme na ně zvyklí, je na ulici velmi obtížné. U dlouhodobých bezdomovců je hygiena takřka nulová či velmi nízká. Právě hygiena rozděluje bezdomovce na ty, kteří se

---

⁵ Srov. KLIMENT, Pavel a DOČEKAL, Vít. *Pohled na bezdomovství v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016, s. 20.

⁶ Srov. *Pološero Život není černobílý* [dokument] ČT2, Režie Pavel Dražan. Česko: 9.10.2012. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10318730018-polosero/212562222000001-polosero-ztracenci/>. 2:40 – 3:20 min.

⁷ Srov. HAASOVÁ, Jana. *Jak žijí v Olomouci ženy bez domova: sedm skutečných příběhů*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, s. 13.

snaží svou situaci ukrýt před okolím a na ty, kteří již rezignovali a svou situaci nemění.⁸

Bezdomovce lze dělit na osoby bez střechy nad hlavou, kteří se dále dělí ještě na ty, jež jsou skutečně venku anebo přespávají v noclehárnách. Další skupinou jsou osoby bez bytu, které se zdržují například v azylových domech, přechodných ubytovnách. Třetí skupinou jsou bezdomovci, kteří mohou mít nejisté bydlení po známých, kamarádech, či se zdržují v nějakém objektu nezákonně. Posledním příkladem jsou osoby, které žijí v různých přístřešcích, provizorních a neobvyklých stavbách. Podstatné je také zaměření se na časové období bezdomovectví. Lze ho dělit na krátkodobé a dlouhodobé. Krátkodobé ve smyslu akutní krize, dlouhodobé v řádu několika měsíců až let. Kritickou hranicí je období jednoho roku.⁹

1.1. Typologie bezdomovectví

FEANTSA, neboli Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci, vytvořila typologii vyloučení z bydlení a bezdomovectví s názvem ETHOS. Tato typologie říká, že představa domova má tři oblasti a jeho chybění může vyústit až v bezdomovectví. První oblastí je fyzická oblast, což znamená, že člověk má bydlení, které může on či jeho rodina využívat. Druhou oblastí je oblast sociální, kde má člověk soukromí a může se realizovat ve vztazích s blízkými. Třetí oblast je právní, kdy má člověk právní důvod k užívání domova. Na základě tohoto členění pak typologie ETHOS chápe 4 formy ztráty bydlení – *bez střechy, bez bytu, nejisté bydlení, nevyhovující bydlení*, kdy všechny tyto 4 formy mají společné právě chybění bydlení. Typologie ETHOS dělí osoby bez domova dle jejich sociální a bytové situace.¹⁰ Právě FEANTSA usiluje o to, aby bylo bezdomovectví definováno ze široka, aby se upustilo od úzkého pojetí, kdy je bezdomovec chápán pouze jako osoba, která žije na ulici. Širší definice bezdomovectví poukazuje na příčiny vzniku tohoto celospolečenského problému a také umožňuje pochopit průběh toho, co může zapříčinit

---

⁸ Srov. MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012, s. 61–62.

⁹ Srov. MORICOVÁ, Štefánia, BARTOŠOVIČ, Ivan a HEGYI, Ladislav. *Znevýhodnené skupiny vo verejnom zdravotníctve: vysokoškolská učebnica: Fakulta verejného zdravotníctva, Slovenská zdravotnícka univerzita*. Bratislava: Veda, 2013, 77–78.

¹⁰ Srov. ETHOS – Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení v prostředí ČR. *NiCM: Národní informační centrum pro mládež* [online]. květen 2018 [cit. 2018-12-29]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/ethos-evropska-typologie-bezdomovstvi-vyloucení-z-bydlení-v>.

vyloučení, které končí bezdomovectvím. Typologie ETHOS má proměnlivý charakter, který se přizpůsobuje změnám a vývoji společnosti, získávání informací o problému bezdomovectví, což jí činí ve své oblasti jedinečnou.¹¹

Evropskou typologii ETHOS se pokusil aplikovat do Českého prostředí Ilja Hradecký v odborné publikaci *Definice a typologie bezdomovectví*. Hradecký pracoval na *Strategii sociální inkluze bezdomovců v ČR*, kdy se snažil najít typologii vhodně aplikovatelnou na české prostředí tak, aby byla v souladu s evropskou a také, aby se našlo vhodné řešení bezdomovectví. Z hlediska aplikace typologie na naše prostředí se autoři zaměřovali na zákon o sociálních službách a to zejména z praktického hlediska. ETHOS se totiž nezabývá jednak zdravotním stavem bezdomovců, tak ani příčinami vzniku, což bych řekla, je pro zpracování trochu komplikované. Při zpracovávání projektu autoři hojně diskutovali zejména nad terminologií, jak nazvat člověka, který nemá kam jít. Pojem osoba bez přístřeší, jak ho definuje zákon o sociálních službách, byl vyhodnocen nevhodně, bez popisu skutečnosti, používaný spíše pro formální a oficiální vyjádření. Právě pojem *bezdomovec* byl vybrán jako nejvíce výstižný i přes to, že si autoři uvědomují zavádějící význam tohoto slova, i s ohledem na možnou pomoc této cílové skupině. Následně autoři dodávají, že by se pojem musel ve společnosti *rehabilitovat*, ukotvit legislativně, případně najít úplně jiné vhodné označení cílové skupiny.¹² Nicméně ze zkušeností Dagmar Maňáskové vyplývá, že samotné osoby, které žijí na ulici, o sobě bez větších problémů hovoří jako o bezdomovcích. Sami se tak oslovují a neidentifikují toto oslovení jako problém.¹³

Cílem strategie bylo, jak již bylo řečeno, vytvořit vhodnou definici bezdomovectví na české prostředí tak, aby byla slučitelná s evropskou typologií. Další oblastí bylo zkoumání zdravotního stavu bezdomovců. Na základě výsledků se zjistilo, že zdravotní stav bezdomovců je špatný, což se dalo předpokládat. Návrhem jsou změny v přístupu zdravotní péče pro tyto osoby. Jako velmi pozitivní a důležité hodnotím to, že kromě fyzického zdravotního stavu je poukázáno na provázanost se stavem psychickým, kdy je zdůrazněno, že u osob přežívajících na ulici, se objevuje také řada psychických problémů. Tyto poznatky jsem si ověřila svou praxí.¹⁴

---

¹¹ Srov. HRADECKÝ, I. *Definice*, s. 31.

¹² Srov. Tamtéž, s. 31 a 46.

¹³ Srov. Osobní rozhovor s Dagmar Maňáskovou. Příloha č. 13.

¹⁴ Srov. Strategie soc. inkluze bezdomovců v ČR. *SDRUŽENÍ AZYLOVÝCH DOMŮ V ČR, z.s. ZMĚNILO NÁZEV NA SÍŤ AKTÉRŮ PRO DOMOV, Z.S.* [online]. [cit. 2019-01-01]. Dostupné z: <https://www.azylovedomy.cz/projekty/strategie-soc-inkluze-bezdomovcu-v-%C4%8CR/>.

Právě o tom, že mimo jiných příčin, může být i psychické onemocnění důvod, proč se lidé ocitnou bez bydlení na ulici, hovoří sociální pracovnice, Lucie Bublíková z Městského úřadu v Kaplici.¹⁵ Stejně tak sociální pracovník Martin Sýkora, z Městského úřadu v Českém Krumlově, poukazuje na spolupráci s organizací FOKUS¹⁶, která pracuje právě s osobami s duševním onemocněním. Nezřídka se stává, že mají klienta, který žije na ulici, ať už v důsledku své nemoci, případně jako výsledek své situace. Zde poté nastává moment spolupráce s úřadem, který se dále snaží řešit sociální situaci této osoby.¹⁷ Paní Dagmar Maňásková, z Církve bratrské říká, že velké procento bezdomovců, se kterými se během svého působení v církvi setkala, byly osoby mentálně postižené, o které se, po úmrtí rodičů, neměl kdo starat. Nároky společnosti v konečném důsledku nezvládli a dostali se na ulici. Zažila také případy, kdy rodina cíleně udělala ze svého příbuzného bezdomovce právě proto, že byl duševně nemocný.¹⁸

Ještě se vrátím ke shrnutí cílů *Strategie sociální inkluze*, kdy byla pozornost zaměřena také na zatížení sociálních pracovníků, kteří pracují s touto cílovou skupinou. Je obecně známé, že u těchto sociálních pracovníků často dochází k syndromu vyhoření, což se následně odráží na kvalitě poskytované sociální služby. Zkoumalo se, jaký vliv na výkon práce má větší počet pracovníků na menší počet klientů, kdy je toto opatření jednoznačně efektivní pro praxi. V projektu se dále zjišťovalo, jak by mohli být bezdomovci zaměstnatelní, když se ví, že se jedná o cílovou skupinu, která má horší výchozí podmínky pro získání pracovního uplatnění, a to nejen s ohledem na životní situaci, ale také zdravotní a psychický stav.¹⁹

Narazila jsem na otázku, jestli lidé, kteří žijí na ubytovnách, jsou bezdomovci. V praxi je celkem běžné, že na ubytovně bydlí člověk, který žil několik let na ulici jako bezdomovec, a pokud bychom ho takto označili, mohli bychom se dotknout jeho důstojnosti. Míra integrace do společnosti je u osob, které žijí na ubytovně, odlišná od osob, které žijí přímo na ulici. Stejně tak je sociální fungování obou těchto skupin, dle jejich aktuální situace, úplně jiné.²⁰

Sociální práce obecně si klade za cíl obnovit sociální fungování svých klientů, kdy je

---

¹⁵ Srov. Osobní rozhovor s Lucií Bublíkovou. Příloha č. 8.

¹⁶ FOKUS: České Budějovice [online]. [cit. 2018-12-16]. Dostupné z: <http://www.fokus-cb.cz/>.

¹⁷ Srov. Osobní rozhovor s Martinem Sýkorou. Příloha č. 9.

¹⁸ Srov. Osobní rozhovor s Dagmar Maňáskovou. Příloha č. 13.

¹⁹ Srov. Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR.

²⁰ Srov. STANOEV, Martin. Bezdomovci jako nositelé stigmatu a příjemci pomoci. *Sociální práce sociální práce: Moc a bezmoc v práci s klientem* [online]. 2015, 2015 (5), s. 43 [cit. 2018-12-16]. Dostupné z: http://socialni prace.cz/soubory/sp5-2015_web-bez-prebalu-171231122317.pdf.

snaha vytvořit takové podmínky, aby tohoto cíle bylo dosaženo.²¹ Pokud se zaměříme na osoby, které žijí na ubytovně, a mají tak jinou míru integrace do společnosti, nežli osoby, které žijí přímo na ulici, je označení bezdomovec nepřesné. Přesto mají lidé žijících na ubytovnách poměrně nejistý způsob bydlení, a tak je lze do této oblasti také zařadit.²²

Jak je vidět, setkáváme se s řadou termínů, které mají stejný význam - osoba bez přístřeší, osoba bez domova, nebo právě bezdomovec. S tímto označením se však pojí citové zabarvení. Je pejorativní, které lze hodnotit spíše negativně. Zásadním problémem bezdomovců je, jak označení ukazuje, ztráta bydlení, ztráta místa, kam se může člověk uchýlit a kde by se cítil v bezpečí, měl soukromí. Z praxe však víme, že samotná ztráta bydlení je pouze důsledkem jiných, závažných sociálních problémů těchto osob.²³ Klasifikací bezdomovectví je celá řada, ale pro potřeby této práce je tato klasifikace dostačující.

Mít domov, respektive ztratit domov, být bezdomovec, nelze chápat pouze a jediné z materiálního hlediska. Dobré je si ujasnit, že mít domov v sobě obsahuje také okruh blízkých osob, kde se člověk zdržuje a cítí se v bezpečí, zažívá sounáležitost.²⁴ Osoba bez přístřeší tak přichází o možnost se svěřit blízkým se svými problémy, strachy, izolují se a propadají se tak ve svém zoufalství až k sebezničení.²⁵ Domov znamená ale také bezpečí. Každý potřebuje mít své místo, kam se může uchýlit, cítit se útulně a přirozeně. Bezdomovec nic takového nemá. Musí tak pociťovat neustálý tlak nejistoty a ohrožení. Nejenom pocit bezpečí se pojí s pojmem domov. Součástí domova je také stimulace, možnost sdílení podnětů. Bezdomovci tak mohou zažívat pocity nudy, kdy jen čekají, až jak uteče čas. Bezdomovec nemá oporu u svých blízkých a nežije tak *nikde*.²⁶

S tím se pojí, podle mého názoru, především prohlubování závislosti na návykových látkách či alkoholu. Ostatně můj názor potvrzuje právě Keller, kdy říká, že: „*Alkohol nebo*

---

²¹ Srov. NAVRÁTIL, P. *Vybrané teorie sociální práce. Současné pojetí a dilemata disciplíny*. In MATOUŠEK O. a kol. *Základy sociální práce*, s. 184.

²² Srov. STANOEV, M. *Bezdomovci jako nositelé stigmatu a příjemci pomoci*.

²³ Srov. MANDYS, J. *Bezdomovectví v kontextu společenské zakázky*. In JANEBOVÁ, R., ed. a SMUTEK, M., ed. *Posuzování životní situace v sociální práci: sborník z konference V. Hradecké dny sociální práce, Hradec Králové 24. až 25. října 2008*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, s. 113.

²⁴ Srov. MÁTEL, A. *Sociálna patológia a prevencia vybraných sociálno-patologických javov*. Bratislava: Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce, 2015, s. 102.

²⁵ Srov. HRADECKÝ, I., HRADECKÁ, V. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996, s. 36.

²⁶ Srov. KELLER, J. *Posvácení bezdomovců: úvod do sociologie domova*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. *Sociologické aktuality*, s. 15.

droga představují běžný způsob, jak strádání oddálit... Alkohol rozptyluje nudu těm, kdo nemohou pomýšlet na žádné jiné rozptýlení... Zahání strach. ²⁷

1.2. Věk bezdomovců

Poměrně zajímavou oblastí je určení průměrného věku bezdomovců. Dle výpovědí respondentů, kterým jsem tuto otázku položila, jí nelze úplně dobře zodpovědět. Jednak je to proto, že věková škála bezdomovců je poměrně široká, od mladých lidí, až po osoby v seniorském věku, ale také z toho důvodu, že fyzický vzhled bezdomovců často klame a vypadají mnohem starší, než ve skutečnosti jsou. Je to pochopitelné, často jsou zanedbaní z hlediska hygieny, tváře mají plné hlubokých vrásek, dlouhé vlasy a u mužů vousy. Nicméně v posledních letech se věk bezdomovců snižuje. Všimáme si toho i u bezdomovců na Českokrumlovsku, kdy přibývá mladých lidí, narozených kolem roku 1990. Toto zjištění potvrzuje právě Martin Sýkora, který upozorňuje na jednu závažnou věc a sice, že tito mladí bezdomovci absolutně nerespektují autority a agresivitu používají jako nástroj pro to, aby získali to, co chtějí. Krádeže jim nejsou cizí a jejich agresivní chování se stupňuje. Nejen mezi sebou, ale obává se, že čím dál agresivněji se budou projevovat i vůči pomáhajícím profesím.²⁸

S mladými bezdomovci máme zkušenost i z naší Nemocnice. Opakovaně se k nám do zařízení vrací jeden mladík, který má objektivní zdravotní problém, má závažné dýchací obtíže, nicméně žije pochybným způsobem života, bez stálého zázemí. Z důvodu jeho zdravotního stavu je vždy ošetřen, ale jeho chování ve zdravotnickém zařízení pravidelně porušuje léčebný režim, kdy se i stávalo, že docházelo ke krádežím na oddělení, kde byl hospitalizovaný. Pravidelně nemocniční oddělení opouštěl, aniž by byl řádně lékařem propuštěn. Práce s takovým pacientem je velmi náročná, a to hlavně pro ošetrovatelský personál. Na straně zdravotnických pracovníků je snaha o to, mu pomoci od jeho obtíží, ale protože se jedná o nespolupracujícího pacienta, veškerá práce a snaha tak vychází vniveč. Tento pacient je typickým příkladem toho, co se objevuje nejen v odborné literatuře, a sice, že nehledí na budoucnost, ani svoje zdraví nebere jako hodnotu, kterou by měl chránit a nedbá tak doporučení lékařů a vzhledem k tomu, jaký způsob života vede, není jeho prognóza vůbec dobrá. Není šance, aby se léčil, aby zmírňoval své zdravotní obtíže, ale

---

²⁷ Tamtéž, s. 16.

²⁸ Srov. Osobní rozhovor s Martinem Sýkorou. Příloha č. 9.

naopak svým stylem života se postupně zabíjí. Přitom měl několik příležitostí, jak svůj život a zdravotní stav změnit. Domnívám se, že je to bezesporu také proto, že jsme malá okresní Nemocnice a tak pacienti, kteří k nám přicházejí, mají možnost vybudování určitého vztahu se zdravotníky, kdy je větší prostor pro to, aby tento vztah byl navázán, nežli je tomu v případě velkých nemocnic, kde je o mnoho větší nápor pacientů.

Staniční sestra chirurgického oddělení Nemocnice na otázku o věku bezdomovců odpovídala tak, že si hlavně ve svém okolí všimá, že se jedná o čím dál mladší lidi, kteří žijí na ulici. Dříve, jak říká, to byli většinou starší muži, nyní se věk snižuje. Domnívá se, že je to zapříčiněno hlavně tím, že tito mladí bezdomovci jsou často uživatelé drog.²⁹ Staniční sestra chirurgické jednotky intenzivní péče říká, že se věk bezdomovců asi snižuje a myslí si, že je to hlavně u těch lidí, kteří si udělali dluhy bez schopnosti je splácet.³⁰

Chování mladých bezdomovců je naprosto odlišné od chování starší generace. Mladí bezdomovci nechtějí moc řešit svou situaci, nemyslí na budoucnost a právě svobodu, kterou mají díky svému způsobu života zaručenou, berou jako nejvyšší možnou hodnot, které se nemají v plánu vzdát. Mladí bezdomovci mohou brát ulici jako prostor, kde mohou realizovat své představy a potřeby, ačkoli si neuvědomují, jaké nástrahy je zde mohou potkat.

Bezesporu nejzávažnější takovou nástrahou jsou právě závislosti a ostatní lidé, kteří mají naučené špatné způsoby chování. Právě užívání drog se může stát hlavní příčinou, proč se mladí lidé na ulici ocitnou, protože rodiče takových dětí nezvládnou jejich závislost a vyhodí je na ulici, případně zkušenost s drogami získají právě až na ulici.³¹

Tento fakt potvrzuje z praxe také paní Dagmar Maňásková, která říká, že: „*Někteří jsou samozřejmě na drogách, jo, vyhodili je z domu, tak jsou na ulici, jsou ještě mladí, tak je to baví.*“³²

Se závislostmi se samozřejmě pojí také hrozící zadlužení a horší výchozí pozice, pokud se týká trhu práce. Na mladé bezdomovce lze také pohlížet jako na osoby, které odmítají vstup do života dospělých, který s sebou přináší míru zodpovědnosti a povinností. V porovnání se starší generací bezdomovců je zajímavý pohled ten, že mladí bezdomovci v podstatě neztrácejí vybudované, oproti těm starším bezdomovcům, kteří budovali domov, budovali rodinu a o to víc je pro ně tato ztráta bolestnější. I na základě tohoto rozdílu je

---

²⁹ Srov. Osobní rozhovor se staniční sestrou chirurgického oddělení. Příloha č. 16.

³⁰ Srov. Osobní rozhovor staniční sestrou chirurgické oddělení jednotky intenzivní péče. Příloha č. 17.

³¹ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví*, s. 92–95.

³² Osobní rozhovor s Dagmar Maňáskovou. Příloha č. 13.

možné, proč nemají mladí bezdomovci autoritu vůči starším generacím a lidem obecně. Odešli z prostředí, ve kterém byli vychováni, ne z toho, na jehož budování se podíleli sami.

Velmi často se stává, že se mladí bezdomovci doslova chlubí tím, že žijí na ulici, že to byla jejich volba. Dá se říci, že skupina bezdomovců, ve které se zdržují, jim nahrazuje rodinu a často se objevují vztahy, které vznikají právě na ulici a bývají poměrně pevné a stabilní, přesto účelové, a mimo prostory ulice by fungovat nedokázaly a rozpadaly by se. Hlavní příčinou toho, proč se objevují mladí bezdomovci, je nefunkční rodina, případně rodina, která se rozpadla. U dětí, které odcházejí z dětských domovů, je situace trochu odlišná a to proto, že tito mladí lidé nejsou na život mimo instituci dětského domova připraveni. Takoví lidé nemají vhodné a pevné sociální zázemí, vzory z rodiny a proto je větší riziko toho, že samostatný život nezvládnou a ocitnou se na ulici. Přesto se situace dětí z dětských domovů postupně zlepšuje a na ulici se ocitají mladí lidé z problematických rodin.³³

Nicméně malá připravenost na to, jak by měly žít děti, které v 18 letech opouštějí brány dětského domova, může mít za následek to, že se ocitnou na ulici. Je to z toho důvodu, že tito mladí dospělí již nemají kolem sebe vychovatele, kteří by jim poradili s jednotlivými kroky tak, jak na to byli zvyklí v domově. Vystává před nimi otázka, co dál a jsou ze své pozice velmi zranitelní a troufám si říci, že i snadno ovlivnitelní. Musí se rozhodovat sami za sebe, ale je pochopitelné, že když žili převážnou část svého života v komunitě lidí, které neustále někdo vedl, nyní je možnost volby a samostatného rozhodování velmi svazující. Na odchod z dětského domova by tak měly být děti systematicky připravované, což se ale v praxi neděje, nebo velmi zřídka, případně zcela chybí doprovázení v době po opuštění domova.³⁴

Přesná čísla neznáme, ale odborníci se shodují, že věk osob, které žijí na ulici, se snižuje, respektive, že se zvyšuje počet mladých lidí na ulici. Toto potvrzuje také Ilja Hradecký, který se dlouhodobě problematikou bezdomovectví zabývá. Říká, že narůstá počet osob do 30 let, které se dostávají na ulici. Dle Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, odejde z dětského domova každý rok kolem tisícovky dětí, ale právě nejen ony jsou ohrožené tím, že se dostanou na ulici, protože skoro stejný počet dětí žije právě v nefunkčních rodinách. Je to pouze zhruba pětina mladých lidí bez rodinného zázemí, která

---

³³ Srov. MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví*, s. 92–95.

³⁴ Srov. Dvě třetiny mladých nezvládnou odchod z dětského domova, chybí podpora. *IDNES.cz* [online]. 2. listopadu 2017 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/detsky-domov-odchod-psycholog-muzsky-vzor-vakuum-neziskove-organizace.A171101_180529_domaci_nub.

je schopná se bez pomoci odborníků začlenit do běžného života tak, aby zvládli samostatně fungovat a nebyli ohroženi ztrátou bydlení či jinými sociálními problémy. Hlavním problémem, který může stát za sociálním vyloučením mladých lidí z běžného života, stojí zadluženost, do které je mnohdy dostanou vlastní rodiče.³⁵

Martin Sýkora, sociální pracovník Městského úřadu v Českém Krumlově říká, že v budoucnu lze počítat s tím, že bezdomovci, kteří jsou nyní mladí, budou jednou staří a nemocní a budou potřebovat pomoc. Nicméně vzhledem k tomu, jaký způsob života vedou, nepracují, nebudou mít tak nárok na důchod, nebo budou důchody velmi nízké, a proto nebude reálné, aby si takové osoby hradily sociální službu. Ve společnosti tak bují problém, který v budoucnu naroste do obřích rozměrů.³⁶

---

³⁵ Srov. Až pětina bezdomovců ještě není 30 let. Tíží je dluhy, chybí sociální byty. *IDNES.cz* [online]. 1. dubna 2018 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/bezdomovci-mladi-lide-socialni-znevyhodneni.A180222_150302_domaci_mav.

³⁶ Srov. Osobní rozhovor s Martinem Sýkorou. Příloha č. 9.

2. Bezdomovectví jako sociální vyloučení

Sociální vyloučení, či exkluze vlastně znamená, že ve společnosti, která se stává stále více bohatou, se objevují lidé, kteří nemohou na tomto bohatství participovat vůbec, či participují čím dál tím méně. Sociálně vyloučené osoby jsou ty, které si nejsou schopné vytvářet potřebné rezervy do budoucna, nevlastní majetek ve smyslu domu či bytu, nemají ani střednědobý výhled do budoucna a ohroženými se stávají také děti těchto osob. Narůstá počet osob, které sice ještě zajištěné bydlení mají, ale toto bydlení se stává velmi nejistým. Toto souvisí s nejistou prací a nepravidelnými příjmy. Sociální vyloučení se tak stává hrozbou, která s sebou přináší také ztrátu pocitu bezpečí, který se tak může dotýkat a dotýká se i mezilidských vztahů a narušuje tak i rodinnou sounáležitost.

Sociální vyloučení lze popsat odborně také jako skutečnost, že určití lidé mají horší přístup k institucím a službám, nejsou zachyceni ve společenské síti a nemají dostatek sociálních kontaktů, které by umožňovaly, aby nepropadali hlouběji na společenské dno. Propadem mám na mysli v podstatě situace, které mohou vést k tomu, že se z člověka stane bezdomovec. Jedná se o určité životní krize, jako je ztráta zaměstnání, problémy s bydlením, problémy s hrazením bydlení a podobně. Tyto krizové situace se nahromadí a způsobí, že člověk může žít na okraji společnosti. Samozřejmě na tyto situace takto zasažení lidé reagují a tvoří si tak určité vzorce chování a obranné mechanismy, které většinová společnost neshledává jako běžné, čímž se dostávají tyto dvě skupiny osob do rozporu.³⁷

Lze také říci, že sociálně vyloučený jedinec je ten, který se nemůže podílet na zásadních činnostech společnosti, ve které žije.³⁸ Bezdomovci jsou na úplném okraji společnosti a skutečně již nezvládají na činnostech společnosti participovat. Je to dáno zejména naučeným a zautomatizovaným způsobem chování, který mají v důsledku svého života na ulici za běžný, a jak se píše v *Příručce pro sociální integraci*, objevuje se rozpor mezi oběma skupinami v chápání způsobu života. Právě sociální vyloučení s sebou přináší různé podoby, které je nutné řešit komplexně a vybudovat jednu strategii, na základě které by

---

³⁷ Srov. ŠVEC, J. (ed.): Příručka pro sociální integraci, Úřad vlády ČR, odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách, 2010. In Co je sociální vyloučení. *Agentura pro sociální začleňování* [online]. [cit. 2018-12-15]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/co-je-socialni-vyloucení>.

³⁸ Srov. HILLS et al. 2002, s. 30. In BARTÁK, M. *Bezdomovství v ČR: Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2011, s. 49.

se sociální vyloučení odstranilo. Nejenom vzdělávání, bezpečnost, spravedlnost a bydlení, ale také zaměstnanost je nejlepší zárukou, jak bojovat se sociálním vyloučením.³⁹

2.1. Možnosti řešení bezdomovectví

Pokud bychom měli hovořit o možnosti řešení, jak ukončit problém bezdomovectví, dobrým příkladem by mohla být finská koncepce řešení problému, která je zaměřená na dostupné bydlení. Finsko zavedlo koncepci *Housing First*, neboli bydlení především, to znamená, že lidem, kteří žili na ulici, umožnili, aby měli vlastní bydlení, tedy místo, které by bylo jejich domovem. Dále poskytuje také příspěvek na úhradu bydlení, čímž jim umožní, aby se postupně, krok za krokem, ze své situace dostávali, našli si zaměstnání, začali vydělávat peníze a poté mohli bydlení hradit sami a peníze za pomoc se tak vrátí. Ve Finsku se drží toho, že když má člověk domov, je pro něj mnohem snazší řešit svoje problémy. Ředitelka Nadace Y., Juha Kaakinenová, říká, že koncepce stojí peníze, ale že mají dostatek dat z mnoha zemí, které dokazují, že je efektivnější, a potažmo, i levnější snažit se ukončit bezdomovectví, než se ho snažit zvládat. Investice do ukončení bezdomovectví se vrátí. Upozorňuje také na etické a lidské důvody toho, proč volí při řešení bezdomovectví právě koncepci *Housing First*.⁴⁰

V České republice se projekt rychlého zabydlování, *Housing First*, objevil poprvé v roce 2016 v Brně. Tam přidělili celým rodinám s dětmi v bytové krizi byty. Celý projekt získal také ocenění od *Evropské federace národních organizací pracujících s lidmi bez domova – FEANTSA*. Brno je tak bráno jako vzorové město.⁴¹

V červenci roku 2013 byla vydaná *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020*. Jedná se o první národní koncepci, která má plnit cíl v oblasti chudoby, který zní: „*Udržení hranice počtu osob ohrožených chudobou, materiální deprivací nebo žijících v domácnostech bez zaměstnané osoby do roku 2020 na úrovni roku 2008.*“

Hned v úvodu koncepce nalezneme definici toho, proč se stává, že lidé končí bez

---

³⁹ Srov. CONSTANTINI, N. *Příklady nejlepší praxe v boji proti bezdomovectví*. International Visegrad Fund, 2003, s. 11.

⁴⁰ Srov. Finland has practically ended homelessness. *Indy100* [online]. [cit. 2018-12-28]. Dostupné z: <https://www.indy100.com/article/finland-end-homelessness-rough-sleepers-feantsa-housing-first-juha-kaakinen-8235086>.

⁴¹ Srov. DROZD, V. Třicet tisíc prodaných nocleženek a devět umrzlých lidí. *A2larm* [online]. 5.3.2018 [cit. 2018-12-27]. Dostupné z: <http://a2larm.cz/2018/03/tricet-tisic-prodanych-noclezenek-a-devet-umrzlych-lidi/>.

bydlení na ulici. Zaznává zde, že je *povinností státu na základě principu solidarity pomoci*. Tato koncepce chápe, že bezdomovectví není pouze stavem, ale dlouhodobým procesem, který v sobě obsahuje nejen hrozbu ztráty bydlení, ale také návrat do bydlení, do běžného života. V koncepci se také hovoří o tom, že je nutné myslet již na samotné předcházení vzniku problému bezdomovectví a mírnit tak rizika, která by mohla vést až k extrémní podobě sociálního vyloučení, tedy právě bezdomovectví. Hovoří se v ní o prevenci a návaznosti na sociální služby. Hlavním východiskem koncepce je *komplexní model práce s bezdomovci*, kdy to znamená, že se k bezdomovectví bude přistupovat ve všech fázích vzniku, tedy od samotného ohrožení, kdy bude kladen důraz na prevenci, přes samotné sociální vyloučení, které v sobě obsahuje současnou pomoc, až po návrat do normálního života, tedy určité opětovné začlenění do běžného života. Hlavním cílem je snížit počet osob, které jsou ohrožené ztrátou bydlení, ale také množství zjevných bezdomovců z ulic. Z konkrétních kroků se tedy jedná o: *podporu prevence a možnosti sociálního začlenění bezdomovců, kteří se chtějí vrátit, včetně podpory těch, kteří toho nejsou schopni, doplnění a ustálení sítě služeb – přes bydlení s podporou až po samostatné bydlení, rozšíření sociální práce s bezdomovci o koncept Housingfirst*. Hlavním a jediným cílem je zajistit těmto lidem bydlení tak, aby si ho dokázali udržet.⁴² Dle výše uvedeného je tedy zřejmé, že bezdomovectví není problémem samotným.

2.2. Příčiny bezdomovectví

Bezdomovectví v sobě obsahuje několik vrstev problémů. Samotné příčiny bezdomovectví lze také dělit, a to například na objektivní důvody, které v sobě obsahují společenskou situaci, jako je bytová politika, zaměstnanost a podobně, a na subjektivní důvody, tedy individuální. Tam lze zahrnout materiální stránku, jakou je ztráta bydlení, vztahové záležitosti, např. problémy v rodině, rozvod. Osobní faktory, kterými jsou určité zdravotní omezení, psychiatrická či jiná diagnóza a v neposlední řadě jsou to institucionální faktory, kam se řadí návrat z výkonu trestu či opuštění dětského domova. Rizikových faktorů, které se týkají bezdomovectví, je však celá řada. Výše uvedené příčiny se navzájem prolínají.⁴³

Sociální pracovníci městských úřadů, se kterými jsem vedla polostrukturované rozhovory se jednoznačně shodují, že bezdomovci jsou osoby, které nezvládly určitou

---

⁴² Srov. Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR.

⁴³ Srov. MORICOVÁ, Š. *Znevýhodněné skupiny vo verejnom zdravotníctve*, s. 79–80.

náročnou životní situaci. Tyto situace shrnu do několika oblastí: A) ztráta zaměstnání, B) ztráta životního partnera či rozvod, C) závislosti, D) špatný rodinný vzor, model.⁴⁴

Uvedené oblasti spolu v podstatě velmi úzce souvisí. Sociální pracovníce z Městského úřadu v Kaplici, ze sociálního odboru uvádějí, že důvody, proč se lidé na ulici dostanou, jsou: *„Závislosti, na drogách, na alkoholu, a psychiatrický diagnózy. Nebo nějaký drama v rodině, prostě rozvod, úmrtí někoho, a že pak jako přestanou zvládat, ale to je navázaný na to, že přijde alkohol, drogy.“*⁴⁵ Na špatný rodinný model upozorňuje sociální pracovník Martin Sýkora z Městského úřadu v Českém Krumlově, kdy říká, že: *„Klient vzešel prostě ze špatných poměrů a nemá pořádný vzory, nikdy je nedostal, nezná ty mantinely, ve kterých se má pohybovat, respektive kudy vede ta správná cesta a nemá tudíž podporu ze strany té rodiny, jak je to běžný u těch normálních lidí.“*⁴⁶ S ním se shoduje také paní Dagmar Maňásková, z Církve bratrské, která říká: *„Když máte kvalitní rodinu, tak málokdy ten člověk takhle skončí. Ten důvod, že se dostanou na ulici je mnohdy i ten, že ta rodina nefungovala.“*⁴⁷

Na základě výzkumu, který v roce 2001 prováděl Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, se ukázalo, že nejčastějším důvodem, proč lidé ztratili bydlení, bylo rozvrácení rodiny. Další příčinou byla ztráta zaměstnání, jen malé procento lidí vlastní byt nikdy nezískalo a prošlo ústavní výchovou. Jako další důvod bylo onemocnění. Jiní se o bydlení nestarali, nehradili nájem či o něj přišli v průběhu vlastního výkonu trestu.⁴⁸

Lze vidět, že zkušenosti z praxe se shodují s údaji, které uvádí odborná literatura. Sociální pracovníci se všichni v podstatě shodují na tom, že důvody, proč se lidé na ulici dostanou, je závislost, nejčastěji na alkoholu, která je navázaná na životní neúspěch, se kterým se lidé nedokážou vlastními silami vypořádat. Dostávají se do začarovaného kruhu, kdy v souvislosti se závislostí přichází o sociální kontakty, o finance, tím pádem také o bydlení. Nejsou schopni dostát povinnostem, které vyplývají ze spolupráce s Úřadem práce, aby mohli čerpat dávky hmotné nouze, a dostávají se tak na úplné společenské dno. Znalost příčin bezdomovectví je však na místě, aby bylo možné řešit tento sociálně politický problém.

---

⁴⁴ Srov. Osobní rozhovor se sociálními pracovníci Městského úřadu Kaplice. Příloha č. 8.

⁴⁵ Srov. Tamtéž.

⁴⁶ Srov. Osobní rozhovor s Martinem Sýkorou. Příloha č. 9.

⁴⁷ Srov. Osobní rozhovor s Dagmar Maňáskovou. Příloha č. 13.

⁴⁸ Srov. FLEISCHMANN, O., et al. *Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006, s. 129–130.

Pokud se bude působit na příčiny vzniku bezdomovectví, řešení tohoto problému bude jednoznačně efektivnější, nežli v odstraňování následků. Otázkou zůstává, co je samotnou příčinou a co již následkem bezdomovectví. Příčiny vzniku bezdomovectví lze dělit na strukturální a individuální. Strukturální příčina v sobě obsahuje celkový obraz ve společnosti, tedy jaká je situace na trhu práce, v oblasti bydlení, patří sem také chudoba a podobně. Individuální příčiny lze velmi jednoduše označit za osobní selhání jednotlivců, kteří nedokázali zareagovat na jednu či více ze strukturálních příčin. Bezdomovec tak osobně selhal v oblasti trhu práce, nezajistil si vhodné bydlení a neudržel si ho, a tak dále.⁴⁹

Osobně se domnívám, že jednotlivé faktory, které se dotýkají pojmu bezdomovectví, jako často opakované závislosti, ztráta zaměstnání, ztráta rodiny, jsou na sebe velmi úzce navázané a není podstatné, co bylo jako první. Muž ztratil práci, neměl úplně kvalitní rodinné zázemí, inklinoval k alkoholu a problém graduje. Za následek může mít rozpad rodiny, alkoholismus a ztrátu domova. Stejně tak se na problematiku lze dívat i z opačné strany. Manžel příliš pije, v důsledku toho se s ním rozvede žena, má díky tomu problémy v práci a tak ho propustí. Nemá rodinu, nemá zaměstnání a tedy ani peníze, skončí na ulici. Vidím v tom určitý cyklus, ve kterém jsou jednotlivé oblasti navázané jedna na sebe. Takoví lidé neřeší konstruktivně svůj problém od základu, ale hledají pomocné berličky, které bohužel nejsou vůbec vhodné. Takovou berličkou mám na mysli například alkohol či jinou látku, díky které uteče člověk na chvíli z reality a problém tak odsune do pozadí. Neuvědomuje si však, že se jedná jen o vytloukání klínu klínem, tedy problému dalším, mnohem větším problémem.

2.3. Motivace a bezdomovectví

Domnívám se, že společným znakem všech osob bez přístřeší, je ztráta motivace. Zjednodušeně řečeno, pro co by měl takový člověk žít. Nemá práci, rodinu, střechu nad hlavou, jedinou jeho potěchou je láhev alkoholu a při troše štěstí komunita lidí se stejným problémem, která je ochotná poslouchat jeho nářky, které v důsledku nejsou ničím jiným, než obviňováním okolí a hledáním fiktivního viníka, ačkoli ten jediný je vždycky on sám. Jenomže přiznat si vlastní selhání a chybu stojí hodně odvahy a je to velmi obtížné. Právě motivace je stav, kdy má člověk tendenci a chuť něco změnit, dosáhnout určitého cíle a k němu směřovat. Jedná se o proces, který intenzivně ovlivňuje chování člověka, který směřuje k vytouženému cíli. Objevuje se otázka, proč je člověk motivovaný a proč se díky

---

⁴⁹ Srov. BARTÁK, M. *Bezdomovství v ČR*, s. 38–39.

tomu také chová. Jedno je podmiňováno motivací a druhé učením, a je kontrolováno samotnou situací. Tedy pokud člověk vidí, že nemá podmínky k tomu, aby dosáhl vytouženého cíle, ani se nepokusí učinit kroky, které by k němu vedly.⁵⁰

Na základě tohoto vysvětlení pojmu motivace je jasné vidět, co jsem myslela tím, když jsem uvedla, že se domnívám, že bezdomovci mají společnou ztrátu motivace. Bezdomovci sice všichni mohou toužit po změně své situace, ale myslím si, že si uvědomují, kde se ve společnosti nacházejí a že jejich cíl je tedy velmi vzdálený uskutečnění, a proto se ani nepokoušejí svůj život měnit. Toto může být jeden důvod. Ten další by mohl být ten, že jsou na svou situaci již tak adaptovaní, že jakákoli změna je pro ně nemyslitelná.

Může se jednat také o stagnaci a to, že tento způsob života bezdomovcům vyhovuje, protože ráno nemusí vstávat do práce, nemusí řešit, jak zaplatí bydlení, v podstatě nemusí nic a tak ve svém způsobu života vidí svobodu, které by se vzdali, kdyby začali žít jinak. Hraničním obdobím je horizont dvou let, kdy jsou lidé na ulici. Pokud mají v této době onu motivaci ke změně, je šance, že se jim povede svůj život změnit. Impulzem může být určitá negativní zkušenost, kterou na ulici zažijí, například, když jim v důsledku života na ulici zemře jim blízký kamarád.⁵¹ Napadá mě, že ačkoli je umírání bezdomovců na ulici smutným faktem, pokud by alespoň jedna tato ztráta života měla znamenat, že by měl nějaký člověk žijící na ulici snahu něco změnit a z ulice se dostat, nebyla by taková smrt zbytečná, ačkoli je cena neúměrně vysoká.

Je však otázkou, jak například z hlediska sociální práce, klienta motivovat, když z praxe víme, že každá započatá spolupráce je většinou podmíněna úkoly, které by měl klient – bezdomovec plnit, čímž se mu pomyslně ubírá jeho bezbřehá svoboda. Logicky mi z toho vychází to, že bezdomovec bude mít před sebou vidinu lepšího života z hlediska životní úrovně. Možnost finančního příjmu, díky kterému si zaplatí bydlení, začne mít pravidelný režim a osvojí si určité návyky, zlepší se jeho zdravotní stav a podobně. Důležité ale je, aby tuto představu neměl pouze sociální pracovník, ale sdílel jí také samotný bezdomovec. A to je mnohdy překážka, která zabrání tomu, aby se situace klienta změnila.

Ostatně, na toto upozorňují i zdravotní sestry z Nemocnice. Shodují se v tom, že pokud si nechtějí bezdomovci nechat pomoci, není možné, aby jim byla pomoc nucená. Nemá to v tom případě žádné řešení a buď se stane, že budou bezdomovci klesat ještě hlouběji, než

---

⁵⁰ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1996, s. 15–16.

⁵¹ Srov. Člověk hlavně musí chtít dostat se z ulice, říká bývalý bezdomovec. *IDNES.cz* [online]. [cit. 2019-01-18]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/bezdomovci-praha-armada-spasy.A180530_154525_domaci_zaz.

již jsou, nebo opravdu v důsledku vlastní volby dožijí svůj život na ulici.

Na ztrátu motivace u osob bez přístřeší upozorňuje také Martin Sýkora z Městského úřadu v Českém Krumlově, kdy říká, že nabízená pomoc ze strany úřadu je komplikovaná právě tím, že často pracuje s osobami bez motivace a dodává: „... *kdo nechce, tomu pomáhat prostě nejde. Tam kde není motivace, tam není pomoc.*“⁵²

2.4. Oblasti pomoci bezdomovcům

Z hlediska sociální práce se sociální pracovníci, při práci s bezdomovci, shodují, že hlavním, de facto, také logickým zájmem je, sehnat svým klientům bydlení.

S tímto zájmem koresponduje také zájem široké veřejnosti, kdy je bezdomovectví hodnoceno jako jev negativní, který je vidět, a proto by většinová společnost chtěla tyto osoby vidat co nejméně. Pokud si lidé uvědomí, že bezdomovcům lze zajistit sociální služby, vyplývá jim z toho, že na základě těchto sociálních služeb změní bezdomovec svůj navyklý způsob života, dostane se z ulice, a získá tak například také pracovní uplatnění. V České republice existuje několik typů sociálních služeb pro osoby bez domova, které vychází ze zákona 108/2006Sb. O sociálních službách.⁵³

Obecně lze říci, že sociální služby určené bezdomovcům jsou služby sociální prevence. Ty se snaží zabránit sociálnímu vyloučení osob nacházejících se v krizové situaci. Chtějí tak pomoci překonat nepříznivou sociální situaci a chránit veřejnost před vznikáním a šířením nežádoucích jevů.⁵⁴

Sociální služby, které mohou bezdomovci využívat, jsou například azylové domy, nízkoprahová centra, noclehárny.⁵⁵ V dokumentu z cyklu Pološero, který byl vysílaný na ČT 2 dne 26. 9. 2017, se uvádí, že bezdomovci mají problematický přístup k využití služeb nocleháren, kde je nulová tolerance alkoholu a hned ráno jsou posláni zpět do zimy. Hovoří se zde o problematickém využití „nocleženek“, kdy pro to, aby jí bezdomovec získal, musí projít určitou selekcí, která však není dále popsána.

Zajímavé je, že Sdružení azylových domů v ČR podalo dne 12. 10. 2017 stížnost na

---

⁵² Osobní rozhovor s Martinem Sýkorou. Příloha č. 9.

⁵³ Srov. JANEBOVÁ, R., SMUTEK, M. *Posuzování životní situace v sociální práci*, s. 113–114.

⁵⁴ Zákon č. 108/2006 Sb.: Zákon o sociálních službách. *Zákony pro lidi*. Cz [online]. [cit. 2019-01-01]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#cast3> §53 zákon číslo 108/2006 Sb. O sociálních službách.

⁵⁵ Srov. JANEBOVÁ, R., SMUTEK, M. *Posuzování*, s. 115.

obsah tohoto pořadu pro nepravdivost a neúplnost sdělovaných informací, kdy si autoři projektu neověřili, či záměrně nesdělili mnohé informace, případně alternativy, které jsou spojené s poskytováním sociálních služeb bezdomovcům. Například mnohé noclehárny tolerují hladinu alkoholu u klientů, v zimních měsících jsou k tomuto ještě benevolentnější. Po opuštění noclehárny mají bezdomovci možnost využít služeb azylových domů a podobně.

Sdružení poukazuje na fakt, že v pořadu byla použita emocionálně podbarvená vyprávění bezdomovců, což já osobně nevidím jako hlavní a zásadní problém, protože si myslím, že mnohé z výpovědí nebyly přibarvené, ale opravdu ukazovaly skutečnost.

Nicméně Sdružení azylových domů v České republice ve stížnosti říká, že reportáží autoři dopustili, že veřejnosti ukázali obrázek, jak je využívání služeb pro bezdomovce pro ně vzdálené, s obtížemi přecházejí noc v teple, nehledě na fakt, jaký vliv mohla mít celá reportáž na veřejné mínění o sociálních službách.

Zjednodušeně bych řekla, že z reportáže vycházejí bezdomovci jako naprostí chudáci, kdy jim společnost a služby, které by měly pomáhat, kladou překážky, čímž ještě zhoršují jejich, už tak závažnou a těžkou, životní situaci.

Tato stížnost byla zaslána Radě pro rozhlasové a televizní vysílání a Radě České televize. Ke stížnosti se Rada pro rozhlasové a televizní vysílání vyjádřila pouze v tom smyslu, že neshledala žádné pochybení a k výhradám, které ve stížnosti zazněly, se nijak nevyjádřila.⁵⁶ Tato kauza mi přišla osobně velmi zajímavá a to proto, že jsem sama dokument viděla, dokonce z něj v této práci cituji a je pravdou, že mi přišlo, že tak zvaně hraje na city divákovi, aniž by přinášel nějaké poselství ve smyslu alespoň nástinu řešení. Přitom je nutné poznamenat, že média mají bezesporu vliv na veřejné mínění široké veřejnosti. Nemyslím si, že je úplně dobře, aby v tak závažné problematice, kterou bezdomovectví bezesporu je, byly divákovi předkládané nepodložené a citově přibarvované informace.

Pokud se vrátím k tomu, jakou pomoc chtějí samotní bezdomovci, tak sociální pracovnice z Městského úřadu v Kaplici, Hana Smejkalová, k tomu říká, že: „*Kohokoli se zeptáme, tak všichni by chtěli bydlet v nějakým nájemním bydlení. Nikdo neřekne, tady je to fajn, tady mi to jako vyhovuje.*“⁵⁷ Využívání a zajištění bydlení se neobejde bez finančních prostředků, které ovšem osoby bez domova většinou nemají. Využívají proto systému pomoci ze strany Úřadu práce a vyřízení dávek hmotné nouze.

---

⁵⁶ Srov. S.A.D. podává stížnost na pořad Stíny ulic. *SDRUŽENÍ AZYLOVÝCH DOMŮ V ČR, z.s. ZMĚNILO NÁZEV NA SÍŤ AKTÉRŮ PRO DOMOV, Z.S.* [online]. [cit. 2019-01-01]. Dostupné z: https://www.azylovedomy.cz/soubory/739_St%C3%AD%C5%BEost%20SAD_Polo%C5%A1ero.pdf.

⁵⁷ Osobní rozhovor se sociálními pracovníci Městský úřad Kaplice. Příloha č. 8.

Dávky hmotné nouze představují pomoc těm osobám, které nemají dostatečný příjem, aby si zabezpečili základní životní potřeby. Využívají předpokladu, že ty osoby, které pracují, se mají lépe než ti, kteří nepracují, případně se práci vyhýbají. Dávkami pomoci v hmotné nouzi se bojuje v České republice proti sociálnímu vyloučení. Součástí dávek hmotné nouze je také sociální práce s klienty, kdy jí vykonávají jednak úředníci Úřadů práce, ale také sociální pracovníci městských úřadů, kteří mají ke klientům blíže, více znají jejich sociální situaci a dokážou tak rychleji a efektivněji reagovat na sociální situaci klientů. Konkrétní dávky hmotné nouze jsou: *příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc*. Osobou v hmotné nouzi je ten, kdo má minimální či žádný příjem a nedokáže tak uspokojit své základní životní potřeby na té úrovni, která je běžná pro společnost. Zároveň není možné, aby si tyto příjmy osoba zvýšila, například prodejem či využitím majetku, a vlastními silami není schopna svou situaci sama vyřešit.⁵⁸

Sociálních pracovníků městských úřadů jsem se dotazovala, v jakých oblastech pomoc bezdomovcům nabízejí. Odpovědi se, de facto, shodují. Jedná se zejména o hledání vhodného bydlení, vyřízení dávek na Úřadu práce, odkaz na dluhové poradenství, potravinová pomoc, ošacení. Martin Sýkora nabízenou pomoc shrnuje následovně: *„První, co potřebuju, když toho člověka takhle z té ulice chceme někam dostat dál, tak je to zachycení do sociálního systému. Protože bez peněz se nedá zařídit ani azylový bydlení, ani ubytovna, ani nic. ... pokud dosáhne na dávky, můžu pokračovat dál a hledat to bydlení a jsem schopnej zajistit tu střechu nad hlavou, jinak můžeme končit jenom u té materiální pomoci, to znamená že jim zajistíme ošacení, u některých jsou to třeba spacáky a deky...“*⁵⁹

Sociální pracovnice Městského úřadu ve Vyšším Brodě uvádí, že pomoc, kterou, z pozice úředníka, nabízí je: *„...samozřejmě to hledání bydlení. Úplně první, co většinou řešíme, tak je třeba nedostatek potravin, takže nějakou tu potravinovou pomoc. Pak samozřejmě nějaký ty dávkový systémy, pokud není zajištěn finančně a na to se nabaluje potom to hledání bydlení, protože to bydlení musí mít čím zaplatit.“*⁶⁰ Podobná je i odpověď sociální pracovnice Městského úřadu v Českém Krumlově, kdy se jednak snaží klientům sehnat bydlení, finanční prostředky prostřednictvím Úřadu práce, ale také potravinovou pomoc či ošacení. Upozorňuje na to, že pomoc v Českém Krumlově je poměrně dobře provázaná i s ostatními organizacemi, které se snaží poskytnout pomoc právě bezdomovcům,

⁵⁸ Srov. Pomoc v hmotné nouzi. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/5>.

⁵⁹ Osobní rozhovor s Martinem Sýkorou. Příloha č. 9.

⁶⁰ Osobní rozhovor s Lenkou Bártovou. Příloha č. 10.

jako je například Český červený kříž či Církev bratrská.⁶¹

Dne 7. 11. 2014 vyšel v týdeníku 5plus2 krátký článek o tom, že v Českém Krumlově město nenabízí azyl pro bezdomovce, kam by se v mrazivých dnech mohli uchýlit. V článku je mimo jiné řečeno také to, že Český Krumlov je, v rámci jižních Čech, výjimkou v tom, že problém s bezdomovci zde není. Ačkoli místní obyvatelé říkají, že občas na lavičkách vidí shluk osob, které popíjejí alkohol a nechovají se vhodně, tehdejší, a také současný, velitel městské policie v Českém Krumlově, Jan Šítal, v rozhovoru uváděl, že se jedná o osoby, které jsou z přilehlých obcí a tam se na noc většinou přemístí, případně se jedná o lidi, kteří přebývají na městských ubytovnách. Jan Šítal udává, že takový problém s bezdomovci, jaký se řeší třeba v krajském městě, v Českém Krumlově není.⁶²

Nicméně dle výpovědí, mnou oslovených, sociálních pracovníků z lokality Českokrumlovsko jasně vyplývá, že azylový dům či podobné zařízení, například noclehárna nebo jiné nízkoprahové zařízení, by v Českém Krumlově bylo velkou pomocí.

Sociální pracovnice Hana Smejkalová a Lucie Bublíková z Městského úřadu v Kaplici říkají, že pomoc osobám bez přístřeší komplikuje: „*Nedostatek služeb, noclehárna tady žádná není, v podstatě těch míst, kam my bysme je mohli odkázat, kromě těch ubytoven. Nedostatek služeb obecně je problém, nemáme je kam posílat. Ty Budějovice jsou pro ně hodně z ruky.*“ ... *Viz. noclehárna. Když se chtějí zdržovat tady, tak jezdit každou noc do Budějovic do noclehárny je pro ně problém.*“⁶³

Sociální pracovník Městského úřadu v Českém Krumlově, Martin Sýkora, říká: „*Konkrétně u nás chybí azylový bydlení. To znamená, abychom měli možnost, protože těch lidí opravdu přibývá, kde by se dalo řešit tyhle lidi. My máme sice azylák, ale pro matky s dětma.*“⁶⁴

Stejně tak sociální pracovnice Městského úřadu v Českém Krumlově, Petra Varinská se domnívá, že by zefektivnění pomoci bezdomovcům na území Českého Krumlova pomohla noclehárna či nějaké podobné zařízení, aby je mohli lidé, žijící na ulici využívat v mrazivých nocích.⁶⁵

Nejenom sociální pracovníci vnímají nedostatek vhodných služeb na území

---

⁶¹ Srov. Osobní rozhovor s Vendulou Kašparovou. Příloha č. 11.

⁶² Srov. POHANKOVÁ, V. Azyl město nenabízí. 5plus2: Českokrumlovsko. 2014.

⁶³ Osobní rozhovor se sociálními pracovníci Městský úřad Kaplice. Příloha č. 8.

⁶⁴ Osobní rozhovor s Martinem Sýkorou. Příloha č. 9.

⁶⁵ Srov. Osobní rozhovor s Petrou Varinskou. Příloha č. 12.

Českokrumlovská problematiku. Stejná odpověď na otázku, co by mohlo pomoci bezdomovcům zefektivnit, je i staniční sestry z interního oddělení Nemocnice, která říká: „*Aby bylo dost azylových domů, kam se můžou uchýlit, když je na té ulici těžko. Takže v zimě, když mají zdravotní problém, aby měli v každém městě kam jít, i v těch menších obcích, aby měli kam jít. To si myslím, že je to hlavní. Aby věděli, že kdykoli mají kam zajít. Že ten základ dostanou, aspoň polívku a že mají kde přespat.*“⁶⁶

Z uvedených výpovědí je patrné, že odborníci na danou problematiku vědí, že bezdomovectví v Českém Krumlově existuje a azylový dům by práci s touto cílovou skupinou mohl ulehčit. Osobně se domnívám, že problematika bezdomovectví v Českém Krumlově byla řešená i v listopadu roku 2014, kdy týdeník článek vydal a bezdomovci zde byli i před 4 lety.

Od nového roku 2019 funguje v Českém Krumlově tak zvaná *Teplá židle*. Jedná se o období noclehárny, kdy osoby bez přístřeší mohou od 20:00h do 8:00h využít prostor Českého červeného kříže a to v případě, že teploty klesnou pod bod mrazu na -5 stupňů Celsia. Starosta města Českého Krumlova ke vzniku nové služby říká, že v Českém Krumlově zcela chybí noclehárna a dříve město využívalo pomoc noclehárny v Českých Budějovicích, ale kapacita služby bývá zpravidla zaplněná a *Teplá židle* je určitým řešením, jak chybějící službu pro letošní zimu město zajistilo. Místnost, kterou mohou bezdomovci během mrazivých nocí využívat, je vybavená stolem, židlemi, WC, umyvadlem, dále jsou k dispozici spacáky a karimatky. Bezdomovcům jsou k dispozici teplé nápoje, polévka, výjimečně také potraviny. Uživatelé služby mohou dostat zdarma také oblečení a získají informace o sociální pomoci ze strany Odboru sociálních věcí a zdravotnictví Města Český Krumlov. Prozatím je služba poskytovaná bezplatně. Provoz zajišťuje město Český Krumlov a Český červený kříž, kdy je na místě přítomný správce, který se stará o příchozí klienty.

Samozřejmě poskytování služby má i svá pravidla. Ten, kdo má zájem službu využít, nesmí být pod vlivem alkoholu ani drog, nesmí se projevovat agresivně, nesmí mít s sebou psa ani jiné zvíře, měl by být ve stavu, aby mohl službu využít, což je myšleno z hlediska hygieny, kterou si může domluvit na městské ubytovně. Během využití služby nesmí klient popíjet alkohol či užívat návykové látky a je zde striktní zákaz kouření. V ideálním případě by se měl klient prokázat občanským průkazem, i když víme, jak situace vypadá v praxi a ne vždy je toto možné. Město Český Krumlov má poměrně velké plány do budoucna.

Je zájem o zřízení hygienické stanice pro bezdomovce a v budoucnu rozšíření prostor

---

⁶⁶ Osobní rozhovor se staniční sestrou interního oddělení. Příloha č. 14.

pro skutečnou noclehárnu, kdy bude město čerpat zkušenosti z tohoto čerstvě zrealizovaného projektu.⁶⁷

Přítom služba tak zvané *Teplé židle* není v České republice ničím novým. Například během loňské zimy nabízelo tuto službu příbramské centrum sociálních a zdravotních služeb těm lidem, kteří neměli peníze na přenocování, využívali tuto službu tedy nikoli z kapacitních důvodů, ale aby skutečně každý člověk, kdo žije na ulici a měl by trávit mrazivé noci venku, byl zajištěn v teple.⁶⁸

Pavel Pěnkava uvádí, že v České republice neexistuje komplexní systém pomoci bezdomovců a určitá meziresortní spolupráce na úrovni Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva vnitra, Ministerstva spravedlnosti tak, aby se problém bezdomovectví dal řešit souhrnně. Upozorňuje, že poskytovateli služeb, ale v podstatě i z hlediska úřadů, nejsou bezdomovci podchyceni tak, aby bylo možné je včas nasměrovat na tu pomoc, kterou skutečně potřebují.⁶⁹

Na podobnou potřebu provázanosti práce, i když ne z oblasti pomoci, ale z hlediska restriktce, upozorňuje také Martin Sýkora, kdy měl klienta bezdomovce, který byl velmi nebezpečný a v důsledku neprovázanosti práce v rámci soudů, policie a státního zastupitelství se stalo, že takto nebezpečný člověk se pohyboval na svobodě a bylo jen otázkou času, kdy svou pravou povahu ukáže. K této zkušenosti říká: „...*kdyby rychleji fungovaly správní řízení a soudy, zejména potom policie a státní zastupitelství, kdy třeba u tohoto konkrétního člověka měl několik přestupků v Budějovicích, u nás, ale i jinde a ono se to v rámci té České republiky prostě nesečte. Ono kdyby mu to sečetli, tak nám ho zavřou dřív a v podstatě nemusíme čekat na to, až nám nebo někomu ublíží. A on ublížil. Ten člověk zlámal sociálnímu pracovníkovi v Budějovicích ruku. Jenom za to zlámání té ruky to trvalo asi čtyři měsíce, než ho zavřeli, to nechápu proč. Mělo by se snažit, aby ty věci byly hned prokázány, aby opravdu neublížili jiným lidem, kterým bysme měli mít tu pomoc na prvním místě.*“⁷⁰

Tento klient byl i pacientem Nemocnice, a to několikrát. V práci o něm píšou v Kazuistice č. 3, jako o nespolupracujícím, konfliktním, díky čemuž si prakticky všude, kde by mu moha být nabídnuta pomoc, tzv. zavřel dveře. Právě on zranil sociálního pracovníka

---

⁶⁷ Srov. Nová služba obdobná noclehárně, tzv. Teplá židle. *Český Krumlov* [online]. [cit. 2019-01-16]. Dostupné z: http://obcan.ckrumlov.info/docs/cz/20190110_Tepla_zidle.xml.

⁶⁸ Srov. Mráz žene bezdomovce do azylových domů. Aspoň „teplou židli“ dostane každý. *IDNES.cz* [online]. 26. února 2018 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/mrazy-bezdomovci-pomoc-zamrzla-berounka-zeleznice.A180226_100408_domaci_fer.

⁶⁹ Srov. Pološero Stíny ulic, 19:48-20:07, 20:55 – 21:06 min.

⁷⁰ Osobní rozhovor s Martinem Sýkorou. Příloha č. 9.

v Azylovém domě sv. Pavla v Českých Budějovicích, kam byl v prosinci roku 2014 propuštěný.⁷¹

---

⁷¹ Srov. Kazuistika č. 3. Příloha č. 3.

3. Dilemata sociálních pracovníků při práci s bezdomovci

Sociální práce s bezdomovci je, podle mého názoru, velmi náročná z toho důvodu, že se jedná o osoby, které jsou v důsledku své situace zvyklé, a naučené žít jinak, než je ve společnosti zvykem a bráno jako normál. Často slýchám názory, že pomoc bezdomovcům je zbytečná, protože jí stejně nevyužijí, stojí peníze, které by mohly být využity jinak a podobně. Uvědomuji si, že na základě tohoto mínění, musí i sociální pracovníci, stejně tak já, zažívat, při práci s touto cílovou skupinou, pocity marnosti a beznaděje. Protože ten konečný krok je vždycky na klientovi.

Ve výuce předmětu sociální práce nás upozorňovali na to, že nemáme přebírat zodpovědnost za klienta, že on sám je v podstatě odborníkem na svou situaci v tom smyslu, že sociální pracovník mu ukáže cestu, ale je jen na něm, zda se klient po ní vydá. Toto potvrzuje Vendula Kašparová, sociální pracovnice Městského úřadu v Českém Krumlově, která říká, že dost často naráží na otázku, do jaké míry klientovi pomoci, protože: „...dost často naši klienti, bezdomovci, spoléhají na to, že za ně vše potřebné vyřídíme a oni pro to nebudou muset udělat nic. Smyslem naší práce ale není dělat věci za ně, ale pomoci jim natolik, aby byli schopni si ty věci vyřídit sami. Ale je tam někdy tenká hranice mezi tím, co dělají klienti sami a co za ně vyřizujeme my.“⁷²

3.1. Základní definice dilematu

V důsledku tohoto uvědomění se domnívám, že se sociální pracovníci při práci s bezdomovci setkávají s dilematy, která pro ně není jednoduché vyřešit.

Pokud se zaměříme na definici dilematu, jedná se o výběr mezi dvěma či více možnostmi, kdy ani jedno řešení nemusí být ideální a sociální pracovník je tak v situaci rozhodování, kdy ani jedna zvolená alternativa nemusí být dobrá či morálně správná, ačkoli takováto rozhodování nemusejí být nutně morální povahy. Dá se říci, že všechny složité situace rozhodování lze označit za dilema, přičemž se objevuje potřeba některých autorů rozlišit etické dilema od etického problému.⁷³

Řecký výraz *problema* je označení pro složité až diskutabilní situace, které je nutné vyřešit, přičemž etický problém má alespoň jedno řešení správné a za takových okolností

⁷² Osobní rozhovor s Vendulou Kašparovou. Příloha č. 11.

⁷³ Srov. THOMSON et al., 2000, s. 6–7. In. MÁTEL, A., SCHAVEL M., MÜHLPACHR P., ROMAN, T. *Aplikovaná etika v sociální práci*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010, s. 109–110.

nelze hovořit o dilematu. Naproti tomu výraz *dylema* znamená nutný výběr mezi dvěma, ne příliš ideálními, skutečnostmi. Dilemata v sociální práci mohou vznikat tehdy, pokud se sociální pracovník musí rozhodnout, ačkoli není s výslednou volbou osobně ztotožněný a v takovém případě se mohou objevovat i emocionální stavy lítosti, viny, smutku apod. Dilemata mohou souviset v některých situacích také s konfliktem zájmů.⁷⁴

Dilemata mohou pracovníci prožívat nejen v souvislosti s řešením složitých případů, ale také mnohdy z důvodu psaných pravidel organizací, která jsou pro pracovníka závazná a ten je tak v podstatě při řešení případů klientů omezen v možnostech. Sociální pracovníci by se měli snažit hledat způsoby, jak pracovat s klienty, aniž by cítili napětí, mezi tím, co by sami chtěli dělat a tím, co mají ve vnitřních pravidlech organizace. Tyto způsoby pracovník může najít sám v sobě, ale velkou pomocí jsou také zkušenosti starších kolegů.⁷⁵

Řešení etických dilemat je pro sociální pracovníky velmi náročné, a ačkoli se v případech s klienty mohou objevovat určité podobné znaky, tak každá situace je jedinečná, takže není úplně možné, jak sociálním pracovníkům napsat podrobný návod, který by usnadnil řešení těchto situací. Toto řešení má každý sociální pracovník sám v sobě, roste společně s jeho zkušenostmi, vědomostmi, úspěchy i nesázemi. Sociální pracovníci by si měli uvědomit, že tato profese s sebou přináší náročné situace, ve kterých se může dostat do rozporu na příklad osobní hodnota pracovníka s jeho činností.⁷⁶

3.2. Konkrétní případy dilemat z praxe

Právě proto, že sociální práce s bezdomovci je náročnou sama o sobě, ptala jsem se sociálních pracovníků, se kterými jsem uskutečnila polostrukturované rozhovory, zda se během výkonu své profese s touto cílovou skupinou setkali či setkávají s nějakým etickým dilematem. Odpovědi jsou zajímavé.

Například sociální pracovnice z Městského úřadu v Kaplici, ze sociálního odboru, se shodují, a k etickému dilematu při své práci s bezdomovci, říkají: *„Napadá nás jedno časté dilema, které při práci máme všechny tři. Poskytovat bezdomovci, který nepracoval a neodváděl do systému peníze, stejnou péči v pobytových sociálních službách jako seniorům, kteří ano? Otázka toho, že bezdomovci v domovech pro seniory zabírají místa. Otázka, zda by*

---

⁷⁴ Srov. Tamtéž.

⁷⁵ Srov. MUSIL, L. *Ráda bych Vám pomohla, ale--: dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman, 2004, s. 45.

⁷⁶ Srov. MÁTEL, A., SCHAVEL, M. *Aplikovaná etika v sociální práci*, s. 113.

nebylo lepší oddělit kvalitu poskytované péče pro osoby, které na to mají finance a zaslouží si to, vzhledem k tomu, že pravidelně odváděli do státní kasy, a pro osoby bez příštířeši, kteří vlastně o takovou péči ani kolikrát nestojí, nebo jsou zvyklí na jiný životní standard. Pak je péče v domovech důchodců a jiných pobytovkách pro ně nadstandard. A to samé ve zdravotnictví. Chtělo by to nějak to oddělit. Bezdomovec nepotřebuje jednolůžák s vlastním WC, ten je zvyklý na jiné podmínky a pak zabírá v zařízeních místa pro jiné potřebnější. Takže zřídít nějaké ústavy, chudobince? “⁷⁷

Musím se přiznat, že toto dilema zažívám při své práci také. Protože pracuji v nemocnici, řeším další umístění pacientů do zařízení po propuštění, aby jim byla zajištěná péče. S touto otázkou, na kterou upozornila kolegyně, se setkávám i já. Je pro mě velmi obtížné zajistit péči bezdomovci, který je objektivně nemocný a, v důsledku této nemoci, již není schopný se sám o sebe postarat a vyvstává tak otázka, „kam s ním“? Nejenže administrativa spojená s žádostmi o umístění do domovů pro seniory je velmi náročná, protože většinou podávám žádosti v rámci celého kraje. Žádosti odesílám s pocitem, že se jedná o marnou práci a umístění bezdomovce do pobytové sociální služby je nereálné. I s ohledem na skutečnost, že bezdomovci nemají příjem, kterým by mohli službu zaplatit. Dále si uvědomuji, že se také sociální pracovníci příslušných zařízení se mohou dostat do etického dilematu v souvislosti s posuzováním takové žádosti o přijetí. Jednak vidí, na základě přiložené lékařské zprávy, že žadatel skutečně potřebuje zajistit péči o svou osobu, ale také ví, že mají své pořadníky, které jsou velmi plné, a každá žádost je v podstatě akutní. Jak jednou řekla ředitelka jednoho domova pro seniory, je nespravedlivé, aby se stejná sociální služba domova pro seniory poskytovala bezdomovci a něčímu dědečkovi, který celý život pracoval. Tato situace je velmi dilematická a nenalézám odpověď, která by byla správná. Jedinou možnou je asi ta, kterou uvádí právě sociální pracovnice z Městského úřadu v Kaplici, kdy správnou cestou by bylo vybudování novodobých chudobinců.

Dalším dilematem, které sociální pracovníci mohou řešit, jsou situace, kdy ví o trestném činu, ale je otázkou, jak s informací naloží. Martin Sýkora k tomu říká: „*Nám se stalo, že nám obrali klienta, tak na něj vždycky čekali, když měl důchod a vždycky nám ho někde zbili, nebo nám ho obrali. Věděli jsme kdo a já jsem na toho člověka tady vyloženě udeřil a čekal jsem, co z toho bude a neudělal jsem to úplně dobře, vadilo mi to, věděl jsem, že to byl on, protože ti ostatní ho práskli. Každý si vzal něco do kapsy, ale tady ten nejvíc. Ale tam potom bylo jasné, že se to nedá prokázat. Když potom jste u tohohle, když tam jsou prostě*

---

⁷⁷ Osobní rozhovor se sociálními pracovníci Městský úřad v Kaplici. Příloha č. 8.

trestný činy, tak tam je to na té hraně, kdy hlásit nehlásit, podrazit nepodrazit jeho, sebe, je, tam je to dost jako blbý.“

Dodává, že někdy pociťuje dilema z důvodu pozitivní manipulace s klientem ve smyslu nastavení spolupráce a jejího směru. Říká, že: *„V podstatě z etického hlediska nevyžádaná pomoc je špatná pomoc. Popravdě řečeno, já potřebuju toho člověka přesvědčit, aby šel někudy. Takže já si to srovnávám se svým svědomím a snažím se toho člověka přesvědčit, aby chtěl jít tudy, kudy já chci, ale aby to viděl ze svého pohledu a chtěl on. A to že s ním manipuluju, je někdy na hraně té etiky. Dělam to proto, abych mu pomohl.“⁷⁸*

Během dotazování sociálních pracovníků na jejich etická dilemata při práci s klienty jsem se domnívala, že nejčastějším dilematem, které se bude objevovat, je dilema pomoci – nepomoci. Toto dilema občas zažívá snad každý sociální pracovník, ale Lenka Bártová z Městského úřadu ve Vyšším Brodě říká, že toto dilema zažívá nejvíce zejména u opakovaných případů. Konkrétně: *„...že když potom už mu člověk jednou pomohl, nebo chtěl pomoci a on tu pomoc nevyužil, nebo mu pomohl a on tu pomoc zneužil, a přijde znovu, tak pak už jako člověk přemýšlí nad tím, jak to dopadne. Jako samozřejmě, že mu pomůžeme, protože je to naše náplň práce a taky nemáme to svědomí ho úplně nechat bez pomoci. Ale už potom, když přijde podruhý, potřetí, kdy už třeba tu pomoc nevyužil, zneužil, nebo nějakým způsobem prostě tu šanci zahodí, tak pak už více přemýšlíme nad tím, jestli jí nezahodí znovu a jestli se ta situace nebude opakovat.“⁷⁹*

Je zajímavé, že sociální pracovnice z Městského úřadu v Českém Krumlově, Vendula Kašparová, ke stejnému dilematu, pomoci–nepomoci, udává: *„S nejčastějším dilematem, pomoci–nepomoci, bych řekla, že se nesetkáváme tak často, jak by se mohlo zdát. Protože pokud se na nás klient s nějakým problémem obrátí a chce pomoc, poskytnutí poradenství, nikdy mu pomoc neodmítneme. Existuje výjimka, a to v případě, kdy je člověk pod vlivem návykové látky anebo je agresivní.“⁸⁰*

Je pravdou, že toto dilema ve své práci také neřeším. Je to z toho důvodu, že sociální práce ve zdravotnickém zařízení je specifická a pacientům, kteří se na mě obrátí s prosbou o pomoc, se snažím tuto pomoc poskytnout vždy. Navíc i z hlediska svého svědomí bych nedokázala pacientovi pomoc odmítnout. Vždy se snažím hledat možná řešení, a minimálně, pokud nedokážu poradit sama, předávám potřebné kontakty na další instituce, které jsou

---

⁷⁸ Osobní rozhovor s Martinem Sýkorou. Příloha č. 9.

⁷⁹ Osobní rozhovor s Lenkou Bártovou. Příloha č. 10.

⁸⁰ Osobní rozhovor s Vendulou Kašparovou. Příloha č. 11.

v pomoci kompetentnější.

Kašparová dále dodává, že dilema řeší v případě materiální či potravinové pomoci pro klienty. S dilematem v této oblasti se setkává v případě, kdy: „...víme, že neplní domluvené kroky, nebo takovou pomoc v minulosti zneužil. Ale zase na druhou stranu víme, že aktuálně se bez takové pomoci neobejde. S různými takovými situacemi se setkáváme a tam už je někdy těžké se rozhodovat. Vždy se ale snažíme rozhodnout tak, abysme pomohli klientovi, takže koukáme především na jeho zájmy a zajištění základních potřeb.“⁸¹

Dilema, které řešila hlavně v zimě paní Dagmar Maňásková z Církve bratrské v Českém Krumlově, se týká toho, že k ní do centra chodili klienti a žádali, jestli by mohli být v teple. Paní Maňásková k tomu říká: „Já teď řeším, jestli je sem vzít, nebo nevézt. Když je sem vezmu, tak riskuju, že oni mají večer všichni tři promile, že se tady pobijou, pozvrací, kdo ví, co tady provedou. Já tady vlastně nemůžu nikoho ubytovávat, ani to nemám od církve dovolené. Takže to je to dilema, nesmím to udělat, ale nedokážu to neudělat. To je dilema, to, že je tady teplo a oni by tady mohli přespát, ale já je tu nemůžu nechat samotné. To je třeba to, co řeším.“⁸²

Na základě výše uvedených výpovědí je patrné, že etická dilemata při práci s bezdomovci se řeší dnes a denně a nejedná se o jednoduché situace. Je na každém sociálním pracovníkovi, jak se k danému dilematu postaví, jakým způsobem se ho pokusí vyřešit a také, jaké má zkušenosti. Velmi dobré je, že sociální pracovníci často pracují v týmech, kdy právě na úradech je sociálních pracovníků více, a proto mají možnost sdílení zkušeností, jak ostatně doporučoval také Andrej Mátel v článku Systematický postup při řešení etických dilemat v sociální práci.⁸³

---

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Osobní rozhovor s Dagmar Maňáskovou. Příloha č. 13.

⁸³ Srov. MÁTEL, A., SCHAVEL, M. *Aplikovaná etika v sociální práci*, s. 109–117.

4. Zdravotní stav bezdomovců

Respondenti z řad sociálních pracovníků a samozřejmě také zdravotníků, s nimiž jsem dělala rozhovory k tématu práce, se jednoznačně shodli, že zdravotní stav osob, které žijí na ulici, není dobrý. Celkem logicky to vyplývá z podmínek, ve kterých tyto osoby žijí.

Zdravotní stav bezdomovců je špatný až ubohý, kdy nemohou zachovávat zdravou životosprávu, jsou pod vlivem škodlivin, které na zdraví nepůsobí příznivě, žijí v podmínkách, které neumožňují dodržovat základní hygienické návyky.⁸⁴ Jak již bylo řečeno, a setkáme se s tímto v řadě publikací, ale vychází to samozřejmě také z praxe, s bezdomovectvím je bohužel jednoznačně spojeno užívání alkoholu, a to ať už jako důsledek ztráty domova, nebo jako jeho příčina.⁸⁵ Nicméně, jak vyplynulo z dotazníkového šetření, které prováděli vědci Akademie věd ze Sociologického ústavu na území Plzně a Prahy, konzumace alkoholu mezi bezdomovci není až tak hojně rozšířená, jak by se mohlo zdát. Výsledky šetření ukazují, že muži pijí alkohol více než ženy, nejméně požívá alkohol skupina lidí, žijících na ubytovnách, oproti lidem, kteří žijí přímo na ulici.⁸⁶

4.1. Přístup zdravotníků k bezdomovcům

Ze zákona o veřejném zdravotním pojištění jsou i bezdomovci pojištěni, ale pokud vyhledají pomoc a ošetření, často se stává, že nemají potřebný doklad, kterým by mohli doložit, že pojištěni jsou. V takových případech je potom na tom kterém lékaři, zda takovou osobu ošetří, či nikoli.⁸⁷

Může se ale stát, že lékař bezdomovce, který se neprokáže průkazem pojištěnce, neošetří. Takový člověk v budoucnu pomoc již nemusí vyhledávat, či se jí dokonce vyhýbat. To s sebou přináší řadu rizik, zejména s ohledem na infekční a nakažlivé choroby.⁸⁸

Zkušenost s tím, že lékař odmítl ošetřit pacienta proto, že neměl doklad o pojištění, potvrzuje i paní Zdena, v dokumentu z cyklu Pološero – Stíny ulic. Potom, co upadla, přišla

⁸⁴ Srov. HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství*, s. 51.

⁸⁵ Srov. ŠUPKOVÁ, D. a kol. *Zdravotní péče o bezdomovce v ČR* [online]. Praha: Grada Publishing, 2007 [cit. 2018-12-16], s. 10.

⁸⁶ Srov. Jak žijí čeští bezdomovci? Tři čtvrtiny z nich přiznávají, že mají dluhy. *Česká televize: CT24* [online]. 2018, 28. 6. 2017 [cit. 2018-12-17]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/2165362-jak-ziji-cesti-bezdomovci-tri-ctvrtiny-z-nich-priznavaji-ze-maji-dluhy+>.

⁸⁷ Srov. HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství*, s. 51.

⁸⁸ Srov. ŠUPKOVÁ, D. *Zdravotní péče o bezdomovce v ČR*, s. 10.

do nemocnice k ošetření, ale protože neměla kartičku pojišťovny, ošetřit jí odmítli. Přitom byla na Úřadu práce, který za ní platil zdravotní pojištění a tak na ošetření měla nárok.⁸⁹

Jak vyplynulo z dotazníkového šetření z roku 2012 o subjektivním hodnocení zdravotního stavu bezdomovců dle Bartáka, které se zaměřovalo na klienty sociálních služeb a rozdáno bylo zhruba 900 dotazníků, tak by bezdomovci chtěli změnit přístup zdravotnického personálu ke své osobě, a to zejména v oblasti komunikace.⁹⁰

Navzdory tomu je moje zkušenost z praxe taková, že pokud zdravotní sestry v Nemocnici ošetřují osobu bez domova, přistupují k ní jako ke každému jinému pacientovi. Důkazem toho je výpověď staniční sestry interního oddělení, která na tuto otázku odpovídá: „*Nahlížím na ně jako na běžného pacienta, беру to tak....*“⁹¹.

V podstatě stejně odpovídá i zdravotní sestra oddělení následné péče: „*...že bych s nima jednala jinak, než s ostatními pacienty, tak to určitě ne.*“⁹²

Jedno z možných řešení, jak umožnit bezdomovcům zdravotní péči a ošetření i mimo nemocnice, je zřízení takzvané terénní zdravotní péče pro bezdomovce, pouliční medicínu. Ta v České republice téměř chybí. Přitom každý člověk, který žije na ulici, má nějaké onemocnění. Ať už psychické, či fyzické. Navíc přibývá bezdomovců v seniorském věku.

Pavel Pěnkava, sociální kurátor Prahy 1 potvrzuje, že se stát zaměřuje v koncepci bezdomovectví zejména na lidi v produktivním věku a stárnoucí bezdomovce neřeší. Stejně tak upozorňuje, že chybí ambulance, psychiatři a také zařízení, která by se zaměřovala na paliativní péči.⁹³

U bezdomovců se nejčastěji ošetřují kožní nemoci, jako bércové vředy a podobně. V důsledku zimy a mrazů dochází u bezdomovců k omrzlinám, které většinou končí amputacemi, ke kterým musí své klienty terénní pracovníci i opakovaně přemlouvát, protože to mnohdy zajde tak daleko, že je klient ohrožen na životě a neřešení situace by vedlo až ke smrti. Infekční choroby se mezi bezdomovci šíří snadno. Na druhou stranu není problém jen na straně poskytovaných služeb, ale i na straně samotných bezdomovců, kdy nabízenou

---

⁸⁹ Srov. Pološero Stíny ulic. 18:45–19:13 min.

⁹⁰ Srov. Sociální služby v kontextu hodnocení zdravotního stavu bezdomovců. *Sociální práce sociální práce*[online]. 2015 [cit. 2018-12-17]. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=1&clanek=692>.

⁹¹ Osobní rozhovor se staniční sestrou interního oddělení. Příloha č. 14.

⁹² Osobní rozhovor se zdravotní sestrou oddělení následné péče. Příloha č. 15.

⁹³ Srov. PEJŘIMOVSÁ, H. Smrt na okraji: Důstojné umírání. *Umírání.cz* [online]. 2017 [cit. 2018-12-17]. Dostupné z: <https://www.umirani.cz/clanky/smrt-na-okraji>.

pomoc často nepřijímají. Je to z toho důvodu, že neřeší budoucnost a zdraví jako takové nevnímají jako hodnotu.⁹⁴

4.2. Pouliční medicína a průzkum informovanosti lékařů o problematice bezdomovectví

Právě pouliční medicína představuje komplexní a systematický přístup poskytování medicíny osobám, které žijí na ulici. Dokáže reagovat na jejich potřeby v jejich prostředí. Pouliční medicína se provozuje na základě určitých zásad, které vycházejí z vědomí důstojnosti člověka. Lidé na ulici, kterým je pouliční medicína poskytována, nejsou za svou situaci nijak obviňováni. Mají právo na rozvoj svého potenciálu. Jsou upozorňováni na své silné stránky a díky tomu je jim i umožněno, aby byly rozvíjené. Pomoc je poskytována individuálně a každý člověk má možnost odmítnout, aniž by za to byl nějakým způsobem negativně hodnocen. Přitom je snaha, aby byly odstraněny překážky, které brání ve zlepšování situace člověka. Zásad poskytování pouliční medicíny je celá řada, musíme však zmínit také to, že se jedná o poskytování medicíny, která si zachovává nejvyšší standard zdravotní péče a je poskytována tak, aby si zachovávala svou kontinuitu. Pouliční medicínu poskytuje v České republice zejména Armáda spásy.⁹⁵

Významnou propagátorkou pouliční medicíny je lékařka MUDr. Andrea Pekárková, která spolupracuje s Armádou spásy od roku 2009. O své lékařské práci s bezdomovci hovoří s osobním zaujetím, kdy je vedena vnitřními pohnutkami, mimo jiné hraje v její činnosti velkou roli víra. Poukazuje zejména na jednu velmi důležitou věc, a tou je důvěra mezi lékařem a pacientem. Díky tomu, že chodí mezi bezdomovce bezprostředně do jejich prostředí, důvěru s pacienty bezdomovci buduje úspěšně a díky tomu se jí daří vykonávat kvalitní medicínu. Zároveň vzbuzuje v bezdomovcích zájem o řešení nejen svého zdravotního stavu, ale celkové situace.⁹⁶

Právě MUDr. Andrea Pekárková vytvořila v roce 2010 průzkum informovanosti lékařů Fakultní nemocnice Královské Vinohrady, kdy zjistila, že lékaři nemají dostatek

---

⁹⁴ Srov. V ČR chybí terénní zdravotní péče pro bezdomovce. *Český helsinský výbor, z.s.: Respekt k přirozeným právům člověka* [online]. [cit. 2018-12-17]. Dostupné z: <http://www.helcom.cz/cs/v-cr-chybi-terenni-zdravotni-pece-pro-bezdomovce/>.

⁹⁵ Srov. Pouliční medicína. *Armáda spásy: Srdce bohu, ruce lidem* [online]. [cit. 2018-12-17]. Dostupné z: <https://armadaspasy.cz/pomahame-vam/zdravotni-pece/poulicni-medicina/>.

⁹⁶ Srov. Naše lékařka: Svědectví Andrey Pekárkové. *Armáda spásy: Srdce bohu, ruce lidem* [online]. [cit. 2018-12-17]. Dostupné z: <https://armadaspasy.cz/pomahame-vam/zdravotni-pece/nase-lekarka/>.

informací o problematice bezdomovectví, neorientují se v zákoně o sociálních službách, stejně tak v oblasti zdravotního pojištění a úhradách nemají informace.

Obecně převládal negativistický názor na bezdomovce, kdy lékaři hodnotili jejich situaci tak, že si za ní mohou sami a v každém bezdomovci automaticky viděli alkoholika. Zkoumala také bariéry a to jak na straně bezdomovce, tak na straně zdravotnického zařízení. Na straně osob bez přístřeší byly mezi nejčastějšími bariérami chybění dokladů totožnosti, předchozí špatná zkušenost se zdravotnickým zařízením, špatné komunikační schopnosti.

Na straně zdravotnického zařízení pak předsudky k osobám bez přístřeší, také negativní zkušenost z minulosti a nezáměr jedince o svou situaci. Nejčastější diagnózou, se kterou jsou tyto osoby přijímány k hospitalizaci je opilost, kdy jsou přivezeni rychlou záchrannou službou. Sestry na takového pacienta často pohlíží se strachem až odporem, kdy se jedná o práci navíc, lékař má pak obavu z konfliktu, aby takový pacient dodržel léčebný režim.

Součástí průzkumu MUDr. Andrey Pekárkové jsou také doporučení ke snižování bariér jak na straně pacientů bezdomovců, tak na straně ošetrovatelského personálu. Co se týká bezdomovců, doporučuje, aby měl do zařízení doprovod, čisté ošacení, byl podporován v komunikaci a také podpora zájmu o vlastní zdraví, včetně registrace u praktického lékaře, nevolat vždy nutně rychlou záchrannou pomoc. Na straně personálu pak doporučuje zvýšit informovanost o problematice, která by se měla vyučovat na lékařských fakultách.⁹⁷

Osobně nevím, jak by toto mělo probíhat v praxi, zda by měl být nějaký terénní pracovník, který doprovodí bezdomovce v nutném případě do nemocnice? V praxi jsem zažila případ, kdy mi telefonoval sociální pracovník Městského úřadu v Českém Krumlově, který potřeboval akutně vyřešit zdravotní komplikace u své klientky, která žila na ulici. Tato paní byla u něj na schůzce v kanceláři úřadu. Já zkontaktovala interní ambulanci a sloužícímu lékaři sdělila, že se k nám do zařízení chystá takový pacient. Sociální pracovník naopak zařídil, aby paní přišla v čistém oblečení. Takže ano, občas se v praxi podaří taková spolupráce, kdy je jak pro samotného pacienta, žijícího na ulici a také ošetrovatelský personál vzájemná kooperace lepší, než kdyby přivezla rychlá záchranná služba takového člověka ve špatném a zanedbaném stavu. Myslím si však, že se spíše jedná o výjimky.

Za zmínku jistě stojí, že v Praze funguje Azylový dům s ošetrovatelskou péčí, který se jmenuje ADOS, a jeho činnost vychází ze zákona o sociálních službách. Konkrétně je

---

⁹⁷ Srov. PEKÁRKOVÁ, A. Zdravotní péče o bezdomovce z pohledu zdravotnického zařízení. *SlidePlayer*[online]. [cit. 2018-12-28]. Dostupné z: <https://slideplayer.cz/slide/1934649/>.

upravována §53, jako služba sociální prevence a §57, jako azylový dům. Pomoc v něm najdou osoby starší 18 let, muži i ženy, kteří mají nepříznivý zdravotní stav a žijí na ulici. V rámci základní sebeobsluhy jsou soběstační. Služba je poskytována 24h denně a celoročně s kapacitou 26 lůžek. Osoba, která chce službu využít, nesmí být nijak infekčně nemocná a služba se uzavírá na základě smlouvy na dobu určitou, a to 3 týdny.⁹⁸ Azylový dům ADOS zmiňují z toho důvodu, že na území Českého Krumlova, potažmo jižních Čech, se podobná sociální služba pro osoby bez přístřeší nenachází. A právě naopak, co jsem zažila v praxi, azylové domy pro osoby bez přístřeší vnímají zhoršený zdravotní stav bezdomovců, zejména s ohledem na jejich mobilitu, jako kontraindikaci k přijetí do zařízení. Argumentují zejména bariérovostí prostor, kdy například v azylovém domě sv. Pavla pro muže v Českých Budějovicích mají schody.

4.3. Hospitalizace bezdomovců

Na území Českého Krumlova pouliční medicína nefunguje. Domnívám se, že je to dáno zejména tím, že tento druh služby se provozuje především ve velkých městech, kde je problém bezdomovectví daleko závažnější. Přesto se bezdomovci v Nemocnici také objevují.

Mezi nejčastější příčiny, proč tomu tak je, udává staniční sestra interního oddělení následující: „*Nejčastější důvod bych řekla, že je zhoršení zdravotního stavu, kdy se neudrží na nohách a nemůžou na té ulici fungovat. Opravdu se sem nejčastěji dostanou až v téhle chvíli. Takoví ti typičtí bezdomovci, co jsou opravdu zvyklí žít bez domova, tak opravdu až když mají horečku, jsou schvácení, často se setkávám s tím, že v nějaký těžký ebrietě (opilosti), kdy opravdu je venku zima a ten člověk zůstane někde ležet, nevyhledá si tu pomoc, tak podchlazený, mokrý. A u těch mladších to bývá v kombinaci alkohol, drogy a s tím spojenej kolaps. Přijedou sem a zase odcházejí.*“⁹⁹

Podobnou zkušenost má také zdravotní sestra oddělení následné péče, kdy situace, proč se bezdomovci do nemocnice dostanou, zdůvodňuje takto: „*Zdravotní problémy spojené s užíváním návykových látek, alkoholu. Potom úrazy, rvačky, agresivita, to je podle mě největší příčina, proč se dostávají do nemocnice. Někdo jim zavolá záhranku, když leží někde ve stoce.*“¹⁰⁰

⁹⁸ Srov. Azylový dům s ošetrovatelskou službou ADOS. *Centrum sociálních služeb Praha* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z: <https://www.csspraha.cz/24816-azylovy-dum-s-osetrovatelskou-sluzbou>.

⁹⁹ Osobní rozhovor se staniční sestrou interního oddělení. Příloha č. 14.

¹⁰⁰ Osobní rozhovor se zdravotní sestrou oddělení následné péče. Příloha č. 15.

Sociální pracovnice, paní Alena Makarová ze Všeobecné fakultní nemocnice v Praze má s bezdomovci a jejich pobytem v nemocnici svoje zkušenosti. Říká, že do nemocnice jdou bezdomovci tehdy, když už je opravdu nejhůř, navíc se vrací opakovaně.¹⁰¹

Ačkoli Alena Makarová popisuje v rozhovoru na serveru idnes.cz svoje zkušenosti z velké pražské nemocnice, naprosto se shodují s tím, co zažívám v praxi já i náš ošetrovatelský personál v Nemocnici. Staniční sestra interního oddělení sama udávala, že se do Nemocnice dostávají bezdomovci až v závažném zdravotním stavu, kdy se neudrží na nohách a není jiné východisko, a proto jim nejčastěji druzí lidé volají rychlou záchrannou pomoc.

Makarová dále říká, že není možné úplné doléčení osoby bez přístřeší a to z toho důvodu, že neexistuje návazná péče v domácím prostředí. Bezdomovce není kam propustit.¹⁰² Toto potvrzuje také kurátor pro Prahu 1, Pavel Pěnkava, kdy vzpomíná na případ svého klienta bezdomovce, kterého lékaři ošetřili v nemocnici a propustili ho se slovy, že se má doléčit doma. Odpověděl, že bydlí pod mostem, kam tedy odešel a také zemřel.¹⁰³

Opakované návraty osoby bez přístřeší do zdravotnického zařízení, potvrzují moje kazuistiky, kdy příkladem za všechny je Kazuistika č. 1.

Bezdomovec zdržující se na území Českého Krumlova, se do Nemocnice vracel v průběhu několika let. Jen za mou praxi byl hospitalizovaný v průběhu let 2014 – 2017 několikrát. Dokonce si jednou sám přivodil zranění na noze, aby mohl být hospitalizovaný, a ačkoli to osobně popíral, údajně si skutečně zlomil nohu sám.¹⁰⁴ Ostatně ubližování sobě samému, aby byl důvod k hospitalizaci, potvrzuje právě také Makarová, která říká: „*Zažila jsem, že mezi lidmi bez domova kolovala košile se svrabem, aby se dostali na kožní kliniku.*“¹⁰⁵

---

¹⁰¹ Srov. VLKOVÁ, J. Bezdomovec jde do nemocnice, když je nejhůř, říká sociální pracovnice. *Idnes.cz: Ekonomika* [online]. 2018 [cit. 2018-12-17]. Dostupné z: https://ekonomika.idnes.cz/bezdomovcizdravotnictvi-nemocnice-nemoci-socialni-sluzby-pq4/ekonomika.aspx?c=A180727_104815_ekonomika_ane.

¹⁰² Srov. Tamtéž.

¹⁰³ Srov. PEJŘIMOVSKÁ, H. Smrt na okraji.

¹⁰⁴ Srov. Kazuistika č. 1. Příloha č.1.

¹⁰⁵ VLKOVÁ, J. Bezdomovec jde do nemocnice, když je nejhůř.

4.4. Fatální následky života na ulici

Ačkoli nemám k dispozici konkrétní data, lze poměrně logicky usuzovat, že život na ulici může zkracovat lidský život. V Brně sociální kurátoři mezi lety 2013 - 2014 sestavili seznam bezdomovců, kteří v průběhu jednoho roku zemřeli. Využili při tom akci Noc venku, která se konala 20. 11. 2014 na Jakubském náměstí. Během této doby zachytili 38 úmrtí osob bez přístřeší s průměrným věkem 52 let. Důvod jejich úmrtí nebyl nijak přesně prošetřován, ale dalo se říci, že příčinou úmrtí bylo celkové vyčerpání zdrojů lidského organismu.

Mimo úmrtí, která byla spojená s dlouhodobou nemocí, se objevovala také úmrtí náhlá, jako utonutí, uhoření a podobně, případně úmrtí spojená s nadměrným užíváním alkoholu či umrznutím. Bezdomovectví je velmi zhoubným stylem života, zavedení terénní zdravotní péče jako součást sociálních služeb, které pracují s touto cílovou skupinou, by potom mohlo znamenat záchranu života. Pokud se srovná předpoklad počtu bezdomovců v Brně a v rámci České republiky, kdy v Brně není ani 10% bezdomovců v České republice, vychází nám z toho, že každý rok umírají bezdomovci v řádu stovek.¹⁰⁶

Již jsem zmiňovala, že bezdomovci na budoucnost příliš nehledí, nepřipouští si, že by se jim mohlo něco stát. Pokud však mají nějaké zdravotní obtíže, které je limitují v běžném denním programu, jsou případy, kdy vyhledají lékaře, který pro ně ale nemá dobré zprávy. Často jsou totiž vážně nemocní, kdy je nemoc již v pokročilém stádiu a není příliš možné s ní něco dělat. Mnohdy také výrokům lékaře nerozumí, případně nedbají jejich doporučení. Špatný zdravotní stav a závažná onemocnění mají pro bezdomovce často fatální následky. Nefunguje u nich rodinná síť a tak v těch nejtěžších chvílích nemají nikoho, kdo by jim ulevil po stránce psychické. Bezdomovci umírají sami, o jejich skonu často ani neví jejich rodina.¹⁰⁷

Na opuštěné umírání bezdomovců upozorňuje paní Maňásková, z Církve bratrské v Českém Krumlově, se kterou jsem dělala rozhovor, kdy říká: „*Připadá mi taky důležité, aby i ta rodina věděla, kde ten jejich člověk umřel. Pro tu rodinu to je taky takové trýznivé. Někdo tady sedí a říká, že vůbec neví, co je s jejich dětmi. Oni taky řeší umírání těch svých ostatních, je to trápí, ale netrápí je vlastní umírání.*“¹⁰⁸

Pavel Pěnkava vzpomíná na jednoho svého klienta, který umíral v nemocnici a měl strach, že by za něj po jeho smrti, někdo musel platit dluh za pohřeb. Ale v případě tak

---

¹⁰⁶ Srov. STANOEV, M. Bezdomovci jako nositelé stigmatu a příjemci pomoci.

¹⁰⁷ Srov. PEJŘIMOVSKÁ, H. Smrt na okraji.

¹⁰⁸ Osobní rozhovor s Dagmar Maňáskovou. Příloha č. 13.

zvaného sociálního pohřbu, kdy si nikdo nevyzvedne urnu, rodina nic neplatí. Na sociální síti Facebook vznikla skupina s názvem *Bezdomovecký hřbitov*. Cílem je, aby čím dál tím méně bezdomovců umíralo anonymně a také, aby byla určitá možnost, jak sledovat počty zemřelých bezdomovců, protože žádná oficiální statistika neexistuje. Jednou ročně koná společenství zvané Sant'Egidio za zemřelé bezdomovce mši.¹⁰⁹ Sant'Egidio je komunitou, která vznikla v Římě v roce 1968. Jedná se o veřejné sdružení laiků v církvi s cílem šířit evangelium. Působí v dobročinné službě, nezištně, sdílí solidaritu s chudými.¹¹⁰ Pěnkava dále dodává, že smrt člověka je přirozená. Co ale přirozené a dobré není, je to, když umírá bez pomoci, bez identity. To vnímá jako velký problém.¹¹¹

---

¹⁰⁹ Srov. PEJŘIMOVSKÁ, H. Smrt na okraji.

¹¹⁰ Srov. O nás. *Sant'Egidio* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z: <https://www.santegidio.cz/o-nas>.

¹¹¹ Srov. Pološero Stíny ulic. 20:59–21:16 min.

5. Sociální pohřby

Sociálním pohřbem se rozumí pohřeb a pohřbení zemřelého obcí v tom případě, kdy není žádná jiná osoba, která by mohla pohřeb vypravit. Náklady s ním spojené pak hradí stát. Sociální pohřeb je často jediný způsob, jak se bezdomovec rozloučí se životem. Označení „sociální pohřeb“ se v právních předpisech nevyskytuje jako pojem. Spíš je důsledkem lidské tvořivosti, kdy došlo ke zjednodušení pojmů. Lépe by se jednalo o slovní spojení „pohřeb sjednaný obcí“, nicméně pojem „sociální pohřeb“ je v podstatě ustálený.¹¹² Proto pro potřeby této práce budu používat právě označení sociální pohřeb, kdy i mezi sociálními pracovníky a zdravotníky je v praxi běžně používáný.

Sociální pohřby upravuje zákon č. 256/2001 Sb., tedy Zákon o pohřebnictví. Povinnost obce sjednat pohřeb pak upravuje §5 odst. 1 tohoto zákona. Na základě §6 tohoto zákona je pak osoba, u které je tělo zemřelého uloženo, povinna neprodleně obec informovat o tom, že nastaly skutečnosti, které jsou uvedené právě v §5 odst. 1.¹¹³ Zásadní idea sociálních pohřbů byla ta, aby v případě, že do zákonné lhůty 96 hodin od úmrtí nevypraví pohřeb nikdo jiný, bylo zajištěné pohřbení osoby příslušnou obcí. Vypravování sociálních pohřbů není příliš časté, spíše nepravidelné, není kladen velký nárok na rozpočty obcí, řeší tyto pohřby obce v samostatné působnosti, netvoří se zvláštní zdroje pro tyto účely.¹¹⁴

5.1. Průvodce sociálním pohřbem

Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky vydalo v roce 2018 Průvodce sociálním pohřbem v důsledku nárůstu sociálních pohřbů, kdy od roku 2007 se jejich počet zvýšil na desetinásobek.

Na základě tohoto zjištění Ministerstvo pro místní rozvoj navrhlo novelu zákona o pohřebnictví. Na základě této novely převedlo ministerstvo od 1. 9. 2017 pohřbivací povinnost obcí do přenesené působnosti. Stejně tak ministerstvo vydalo vyhlášku, jak by měly obce, v případě sociálního pohřbu, postupovat a také navýšilo obcím roční příspěvek na výkon státní správy a to o 27 milionů korun. Ministerstvo však klade důraz na to, aby se počty

---

¹¹² Srov. ŠEJVL, J. *Povinnost obce zajistit pohřbení aneb tzv. sociální pohřby*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 16.

¹¹³ Srov. Zákon o pohřebnictví. *Zákony pro lidi.cz* [online]. 2018 [cit. 2018-12-26]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-256?text=Z%C3%A1kon+o+poh%C5%99ebnictv%C3%AD#cast1>.

¹¹⁴ Srov. ŠEJVL, J. *Povinnost*, s. 17.

sociálních pohřbů nadále nezvyšovaly, protože pohřbít blízkého člověka by mělo být v kompetenci rodiny, jako běžná součást rodinného života. Je snaha ministerstva, aby sociálních pohřbů bylo co nejméně a pokud už se vypravují, tak aby byly důstojné. Sociální pohřeb by neměl být *synonymem pro anonymitu rozptylových louček* a neměl by být brán jako běžná záležitost.¹¹⁵

Toto opatření má svůj význam zejména v případě, pokud zemřel člověk, který byl naprosto osamocený a neměl žádné blízké osoby, nebo osobu, která by mohla po jeho smrti zařídit důstojný pohřeb. Případně jedná-li se o osobu, u které po úmrtí nebyla zjištěná její totožnost. Nutné legislativní opatření je ale také z toho důvodu, že se mohou objevit případy, kdy zemřelý své příbuzné měl, ale nikdo by nebyl ochotný pohřeb zařídit.¹¹⁶

Náklady, které jsou spojené se sociálním pohřbem, jsou nižší, nežli tomu je v případě běžného pohřbu. Pokud bychom hovořili o jeho úrovni, je na té nejnižší možné. V podstatě se jedná o úplný základ, který může pohřební služba nabídnout. Cena sociálního pohřbu se pohybuje kolem 7 000 Kč. Tělo zemřelého je nejčastěji zpopelněno a dříve tomu bylo tak, že urna byla ze zákona uložena rok. Tato doba byla z toho důvodu, kdyby se objevil někdo z příbuzných, který by chtěl ostatky uložit.

Byly však zaznamenané případy, kdy pozůstalí využili toho, že by mohli na pohřbu zemřelého ušetřit. Pokud si v průběhu roku, kdy byla urna uložena, ostatky vyzvedli, museli uhradit náklady spojené se sociálním pohřbem, čímž ale vlastně ušetřili. Náklady na pohřeb, pokud ho vypravuje jednotlivec, se pohybují zhruba kolem 15 000 Kč výš. Nejenom z těchto důvodů došlo právě 1. 9. 2017 k novele zákona o pohřebnictví, která ukládá povinnost pohřebním službám popel rozptýlit bezprostředně po sociálním pohřbu na pietním místě.

Dále se objevovaly problémy se samotným ukládáním urn, pohřební služby neměly často vhodné prostory k jejich uložení, likvidace samotných ostatků byly mnohdy také spekulativní z hlediska humánnosti. Právě novela o pohřebnictví byla, bezesporu, krokem kupředu z hlediska zachování důstojného odchodu člověka ze světa.¹¹⁷

Obce mají možnost požádat Ministerstvo pro místní rozvoj o úhradu nákladů spojených s uskutečněním sociálního pohřbu. Pokud není žádný dědic, který by měl ze zákona povinnost náklady uhradit sám, podává obec elektronickou žádost prostřednictvím datové

---

¹¹⁵ Srov. *Průvodce sociálním pohřbem*, s. 3.

¹¹⁶ Srov. ŠEJVL, J. *Povinnost*, s. 17.

¹¹⁷ Srov. Vychytralí Češi. Někteří zneužívají sociální pohřby. *Týden.cz* [online]. 11.8.2017 [cit. 2018-12-26]. Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/vychytrali-cesi-nekteri-zneuzivaji-socialni-pohrby_441611.html.

schránky, ve které se uvede jméno a datum narození zemřelého. Přikládá se také kopie smlouvy a faktury o pohřbení dle místních zvyklostí, doklad o pohřbení, výpis ze hřbitovní knihy o uložení urny do hrobu, rozptylu a rozhodnutí soudu o zastavení řízení o pozůstalosti či výroku notáře o tomtéž. Obec přikládá také číslo bankovního účtu obce.

Dle zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech je platba sociálních pohřbů z hlediska Ministerstva pro místní rozvoj braná jako finanční prostředek ze státního rozpočtu pro obce na daný účel, a není proto nutné vypořádání, jako je tomu v případě dotací, které ministerstva obcím poskytují. Náklady na sociální pohřeb jsou u každé obce trochu jiné a souvisí to zejména se zvyklostmi dané obce, zda dochází k pohřbení do země, či ke zpopelnění a podobně. Obec nemá povinnost tvořit souhrn o čerpání a použití financí na sociální pohřby. Je ale povinna Ministerstvu pro místní rozvoj vrátit finanční prostředky, které byly na pohřeb ze strany ministerstva vynaloženy, pokud by se i s určitou časovou prodlevou objevila rodina zemřelého, která by náklady s pohřbem spojené dobrovolně uhradila.

O sociální pohřeb nežádají pozůstalí, jak již bylo řečeno, vychází to ze zákona o pohřebnictví, kdy se ve stanovené lhůtě 96 hodin nenašel nikdo, kdo by chtěl pohřeb vypravit a zároveň to ale také znamená, že obec sama nenašla nikoho, nejčastěji z rodiny, prostřednictvím *informačního systému evidence obyvatel*, kdo by pohřeb osobně zajistil. S pohřbením se tak nevyžaduje souhlas příbuzných. Zákon o pohřebnictví vyžaduje, aby bylo osobě blízké oznámeno, že došlo k úmrtí osoby.¹¹⁸

5.2. Etické dopady sociálního pohřbu

Nyní víme, že není nutný souhlas osoby blízké s pohřbením člověka. Víme také, že obecní úřad má povinnost informovat příbuzné o tom, že někdo na území obce zemřel. Fakticky se toto provádí nejčastěji obsílkou. Tato anonymita, a řekla bych čirá praktičnost, s sebou přináší nemalá úskalí a etické otázky, kdy zemřelá osoba mohla mít druha, nebo družku, kteří by se chtěli i přes to, že nemají možnost finančně zabezpečit důstojný pohřeb se všemi náležitostmi, určitým způsobem se zemřelou osobou rozloučit.

Martin Stanoev v článku *Co se stane, když umře bezdomovec?*, popisuje svou zkušenost z praxe, kdy se na něj, jako sociálního pracovníka, obrátil jeho klient, který žil na ulici, s žádostí o pomoc. Chtěl získat ostatky své družky, se kterou na ulici žil, ale neměl

---

¹¹⁸ Srov. *Průvodce sociálním pohřbem*, s. 4–7.

dostatek finančních prostředků na pohřeb. Proběhl tedy pohřeb sociální. Urnu s ostatky však její životní partner nezískal. Právě proto, že v případech sociálních pohřbů chybí pieta a rozloučení se zemřelým, uskutečnili sociální pracovníci z Brna v rámci akce Noc venku také mši za zemřelé bezdomovce, kdy se četla jejich křestní jména a důvody úmrtí. Nutno uvést, že seznam nebyl kompletní, protože se sociální pracovníci nedozví o zdaleka všech úmrtích svých klientů žijících na ulici.¹¹⁹

Ještě před novelou zákona o pohřebnictví řešil Veřejný ochránce situací, kdy se na něj v roce 2012 obrátil přítel jednoho bezdomovce, který byl nalezen mrtvý na ubytovně, kde občas přebýval. Člověk, který ho našel zavolal Policii České republiky, která se snažila kontaktovat příbuzné zemřelého. To se bohužel nepodařilo a tak byl vypraven sociální pohřeb obcí, kde bezdomovec zemřel. Právě kamarád, který kontaktoval ochránce práv, se dohodl se společnými přáteli, že by měli zájem uradit náklady spojené se zpopelněním svého kamaráda, aby tak mohl zajistit, že se všichni společně rozloučí na jeho oblíbeném místě. Nicméně se k ostatkům svého kamaráda nedostal a nedozvěděl se ani, zda byl zpopelněn, případně co se s jeho ostatky stalo. Veřejný ochránce stěžovatele informoval o tom, že obec postupovala správně, právě dle zákona o pohřebnictví a sdělil mu, že urnu s ostatky zemřelého může v podstatě vyzvednout kdokoli, pokud ovšem bude ochoten uhradit náklady spojené s vypravením sociálního pohřbu, což v této situaci bylo možné.¹²⁰

V praxi jsem jednou zažila situaci, kdy nám v nemocnici zemřel pán, který měl velmi nejisté bydlení a zdržoval se na faře u pana faráře v Kaplici. Tento pacient měl syna, který se s ním ale nestýkal a tak nebyl nikdo, kdo by vypravil řádný pohřeb. Přistoupilo se proto k pohřbu sociálnímu. Protože však přátelé tohoto pacienta chtěli, aby měl jejich zemřelý alespoň nějaké rozloučení, povedlo se mi domluvit právě s tímto panem farářem to, že urnu s ostatky vyzvedl v krematoriu a potom sám zařídil důstojné rozloučení a uložení ostatků na hřbitov tak, aby měli přátelé a známí možnost navštěvovat hrob tohoto pána. Takovou situaci jsem zažila v praxi pouze jednou, ale byla jsem velmi ráda, že bylo možné takto postupovat a zařídít důstojné rozloučení člověka ze života. Ukázalo mi to, že když je snaha a vůle lidí, dá se udělat cokoli. Také jsem měla štěstí na pracovníky, se kterými se dalo domluvit a kteří byli na správném místě, protože jim nebyl osud zemřelého člověka lhostejný.

V současné době je, dle zákona o pohřebnictví, nezbytné, aby se s urnami osob, které

---

¹¹⁹ Srov. STANOEV, M. Co se stane, když umře bezdomovec?. *A2larm* [online]. 7.1.2015 [cit. 2018-12-26]. Dostupné z: <http://a2larm.cz/2015/01/co-se-stane-kdyz-umre-bezdomovec/>.

¹²⁰ Srov. HANÁK, M. Sociální pohřby. *Moderní obec* [online]. 3.5.2013 [cit. 2018-12-27]. Dostupné z: <https://moderniobec.cz/socialni-pohrby/>.

zemřely bez dědiců a byl pro ně vypraven sociální pohřeb, zacházelo důstojně, morálně správným způsobem. Proto již nesmějí být urny skladované na úřadech ani v prostorách pohřebních služeb. Bez zbytečného odkládání mají být urny uloženy buď ve společných hrobových místech, případně by měl být popel rozptýlen či vsypán v místě tomu určeném. Obec již nesmí nechat urnu uloženou u pohřební služby rok, a to ani mimo pohřebiště pro případ, kdyby se o ní dodatečně rodina přihlásila. Jako dobrý příklad se jeví praxe města Jičína, kdy pokud se objeví pozůstalí po zemřelém, který měl sociální pohřeb, nabídne město příbuzným možnost nájmu urnového hrobu, ve kterém je urna ze sociálního pohřbu uložena. Nepředává urnu fyzicky, ale nabízí možnost místa, kam by mohli příbuzní chodit.¹²¹

Lze v podstatě říci, že je na rozhodnutí obecního úřadu, zda v budoucnu bude urny vydávat příbuzným, nebo ne. A pokud ano, měl by určit přesný postup toho, jakým způsobem se toto bude dělat v praxi. Avšak s ohledem na možná úskalí, která by s sebou vydávání urn mohlo přinášet, by bylo nejlepší, aby se obce řídily vždy doporučeními Ministerstva pro místní rozvoj.¹²²

5.3. Počty sociálních pohřbů vypravených městem Český Krumlov

Ze své pozice sociální pracovnice v Nemocnici, řeším situace, kdy zde zemře člověk, za kterým nikdo nechodil a nepřebíral si pozůstalost, velmi často se jedná právě o osoby bez příštěší.

V takovém případě pak komunikuji s Městským úřadem v Českém Krumlově, kam nahlásím, že nám v Nemocnici taková osoba zemřela a začne proces vypravování sociálního pohřbu. Mám k dispozici počty uskutečněných sociálních pohřbů Městským úřadem v Českém Krumlově, záměrně od roku 2014, kdy v zařízení pracuji a jsem v praxi.

V roce 2014 bylo vypraveno 8 sociálních pohřbů, v roce 2015 jich bylo 6, v roce 2016 bylo sociálních pohřbů 8, v roce 2017 jich bylo vypraveno 7, a do konce prosince roku 2018 byly vypraveny 4 sociální pohřby. V průběhu měsíce ledna 2019 město nevypravilo žádný sociální pohřeb. V únoru 2019 byl vypraven 1 sociální pohřeb. Aktuálnější data nemám k dnešnímu dni k dispozici.¹²³

---

¹²¹ Srov. *Průvodce sociálním pohřbem*, s. 17–18.

¹²² Srov. ŠEJVL, J. *Povinnost*, s. 35.

¹²³ Příloha Sociální pohřby v Českém Krumlově. Příloha č. 19.

6. Umírání bezdomovců

Rozebírala jsem, jaký je zdravotní stav bezdomovců a domnívám se, že nepotřebujeme odbornou literaturu, aby bylo zjevné, že je špatný, protože bezdomovci žijí ve špatných podmínkách. Již toto spojení evokuje to, že bezdomovci si svým způsobem života vlastně určují, jak také zemřou. Dá se říci, že si toto modifikuje každý člověk během svého života, kdy v podstatě umíráme tak, jak žijeme. Bezdomovci někdy mohou umírat ale také proto, že jsou k nim ostatní lidé lhostejní, protože veřejné mínění o bezdomovcích je většinou negativní, spojené s negativními jevy, jako je agresivita, malhygiena a s ní spojený zápach, alkohol. Ten však někdy za umírání bezdomovců nemůže, příčiny mohou být v jejich závažných zdravotních problémech.¹²⁴

Nejčastěji v zimním období přibývá bezdomovců, kteří zemřou na ulici. Je to dáno zejména nízkými teplotami, které si vybírají svou daň. To se stává až děsivě běžnou součástí tohoto ročního období. Ačkoli lékař pravděpodobně konstatuje, že se jedná o smrt bez cizího zavinění, lze na celou problematiku pohlížet i z hlediska toho, že zodpovědná je celá společnost - v čele se zákonodárci, a každá smrt bezdomovce je výsledkem cizího zavinění. Problematika bezdomovectví je společností běžně vnímaná jako osobní selhání jednotlivce, styl života nebo osobní volba a to může svým způsobem až omlouvat nelibost se problémem zabývat.¹²⁵

Na druhou stranu statistika Armády spásy uvádí, že odhadem žije v České republice přes 60 000 osob na ulici, a mnoho lidí se do své situace dostalo bez vlastního zavinění, ale v důsledku fyzické či psychické nemoci.¹²⁶ Právě Armáda spásy rozběhla projekt Nocleženska, který má pomoci konkrétnímu člověku žijícímu na ulici v tom, že má kde přespat. Součástí je také teplý čaj, polévka a pečivo a také možnost se umýt.

Zájem o nocleženku v hodnotě 100 Kč je mezi širokou veřejností poměrně velký. Nicméně se objevil názor, že právě tento projekt nepřispívá k řešení problému s bezdomovectvím a je pouze malou útechou ve velké bytové nouzi. I přes to, že zájem o nocleženku byl na přelomu roku 2017/2018 velký, autor článku uvádí, že na ulici umrzli lidé. Ne všichni se do noclehárny, případně azylového domu, dostanou. Důvodem jsou nutná

---

¹²⁴ Srov. Charita: Kvůli lhostejnosti lidí umírají bezdomovci na ulicích. *Deník.cz* [online]. [cit. 2018-12-27]. Dostupné z: https://www.denik.cz/z_domova/https-agentura-denik-cz-ajax-detail-objektu-php-objektid-5747671-20140307.html.

¹²⁵ Srov. DROZD, V. Třicet tisíc prodaných nocleženek.

¹²⁶ Srov. O projektu. *Nocleženska* [online]. [cit. 2018-12-27]. Dostupné z: <https://www.noclezenka.cz/oprojektu/>.

pravidla nastavená v zařízeních, která ne všichni zájemci o přespání jsou schopni či ochotni dodržet. Například se jedná o alkohol, rozdělení párů a také nemožnost vzít do zařízení psa.¹²⁷

Dne 19. 11. 2018 vyšel článek na internetové stránce www.a2larm.cz článek, ve kterém se říká, že za listopadový víkend, tedy ze 17.–18. 11. 2018, zemřeli v Praze na podchlazení 4 lidé, další jeden člověk v Olomouci. Autor článku apeluje na veřejnost, aby nebyla vůči lidem žijícím na ulici lhostejná. Je možné, že každodenní přítomnost bezdomovce na ulici způsobila v lidech to, že jsou na tento obrázek zvyklí až otupělí a právě jejich anonymita a neznalost osobního příběhu může znamenat to, že bezdomovce přestává okolí brát a vnímat jako lidské bytosti.¹²⁸

6.1. Bezdomovectví a lidská důstojnost při umírání na ulici

Díky tomuto tvrzení se dostáváme k zásadní diskuzi, která se týká lidské důstojnosti. Jak je možné, že se stane něco takového, aby lidé mezi sebou a na sebe přestali pohlížet jako na lidi, spíše jako na parazity, kteří si svou situaci zaslouží. Kdo jsme, abychom mohli soudit? V první řadě je nutné si uvědomit, že každý člověk má svou důstojnost. Já, stejně jako Vy, či onen bezdomovec.

Důstojnosti se dovoláváme tehdy, pokud je nějakým způsobem poničená či ohrožená. Ačkoli je myšlenka lidské důstojnosti problematická a to zejména z důvodu výkladu, zjednodušeně se dá říci, že šlo vždy o dvojí pojetí. Za prvé, že se jedná o důstojnost, která se vztahuje na všechny lidi z podstaty lidského bytí, kdy náleží každému člověku narozením. Druhé pojetí se zase odvozuje od určitých lidských kvalit, způsobu života člověka. Toto pojetí je typické zejména pro antické filosofy, kteří si tímto filosoficky zdůvodňovali otroctví a důstojnost tak přisuzují pouze někomu, jako určitou výsadu. Nicméně dělení lidí ve společnosti na ty více či méně důstojné, potažmo bez důstojnosti je pro společnost až zničující.¹²⁹

Na základě tohoto výkladu můžeme vidět, že nám ve skutečném světě nepřísluší na někoho pohlížet bez důstojnosti, jako na věci a ne bytosti se svou důstojností. Nelze

---

¹²⁷ Srov. DROZD, V. Třicet tisíc prodaných noceleženek.

¹²⁸ Srov. DROZD, V. Pět lidí nejspíš umrzlo. Neměli žádné klíče, kterými by mohli zvonit. *A2larm* [online]. [cit. 2018-12-27]. Dostupné z: <http://a2larm.cz/2018/11/sedm-lidi-umrzlo-nemeli-zadne-klice-kterymi-by-mohli-zvonit/>.

¹²⁹ Srov. ŠRAJER, J. Lidská důstojnost a sociální práce. *Sociální práce sociálna práca*. 2006, **2006**(2), s. 109–113.

opomenout zmínit svou myšlenku, že lidská důstojnost má bezesporu spojení také s lidským stvořením, kdy člověk byl stvořen k obrazu Božímu. Na základě této teze se domnívám, že lidská důstojnost byla dána člověku právě okamžikem stvoření a pouze vlastním konáním můžeme způsobit to, že důstojnost bude růst, nebo naopak se sníží její velikost. Podstatné pro mě ale je, že důstojnost vnímám jako součást stvoření člověka, kdy by to mohlo znamenat rovnost všech lidí.

Obzvlášť v sociální práci je lidská důstojnost podstatná, protože sociální pracovník přichází do styku s osobami, které se nacházejí v krizových situacích, které mohou jejich důstojnost narušit či ohrozit, a sociální pracovník by měl mít neustále na paměti, že každý jeho klient, bez ohledu na aktuální situaci a vzhled, má svou důstojnost a proto by tak k němu měl také přistupovat. Specifičností je totiž to, že klient je v závislém postavení vůči sociálnímu pracovníkovi. Důstojnost pro člověka úzce souvisí s právem na život, který je neopakovatelný a jedinečný, se svou hodnotou, kterou nelze vyčíslit a vychází z podstaty lidství. Člověk má zodpovědnost za svůj život, stejně tak zodpovědnost ve vztahu k sobě i k druhým lidem, stejně tak sociální pracovník má zodpovědnost ke svým klientům. A právě proto, že sociální práce úzce souvisí s těmito rovinami, je pochopitelné, jak je podstatná etika v této profesi, kterou provází široké etické souvislosti. Právě respekt k hodnotám a lidské důstojnosti jsou podstatou sociální práce, tedy sociální pracovník by měl mít tyto skutečnosti na paměti a měl by se jimi řídit. Je to totiž on, který se každý den setkává s lidskou důstojností, kdy jednak respektuje svojí vlastní, ale také svých klientů. Celá sociální práce je založená na respektování důstojnosti mezi lidmi.¹³⁰

Domnívám se, že v případě umírání bezdomovců, kdy umírají v anonymitě, na ulici, v parku, se tato skutečnost velmi dotýká jejich důstojnosti. Jak řekl Pěnkava, umírání je přirozené, ale co přirozené není, když umírají bez pomoci a identity.¹³¹

Ačkoli se může zdát, že bezdomovci žijí ve svých malých světech, které jsou naprosto odlišné od toho našeho, společné máme všichni lidé jistě právě umírání. To se dotýká nás všech a jedná se o situaci, která nedělá rozdíly mezi tím, jestli je člověk bohatý nebo chudý. V okamžiku smrti jdou všechny tyto povrchní záležitosti stranou. Pravdou ale je, že i bezdomovec může mít ze smrti strach, stejně tak jako já, nebo vy. Můžeme říci, že v těch posledních chvílích života řešíme každý to samé.¹³²

---

¹³⁰ Srov. MÁTEL, A., SCHAVEL, M. *Aplikovaná etika v sociální práci*, s. 23–29.

¹³¹ Srov. Pološero Stíny ulic. 21:07–21:16 min.

¹³² Srov. PEJŘIMOVSKÁ, H. Smrt na okraji.

6.2. Smrt a umírání

Smrt a umírání je obtížným tématem, na které lze pohlížet z několika hledisek. Filozofie, psychologie, ale i sociální hledisko má k tomuto tématu hodně co říct.

Smrt je určitá jistota pro člověka, která v sobě ale obsahuje i hodně nejistoty, protože nikdo neví, kdy se tak stane, ani za jakých okolností a co všechno s sebou tato skutečnost přinese. Dnes lidé žijí tak, jako by byli nesmrtelní a tento postoj v sobě obsahuje určité psychologické mechanismy, a sice popření. Zejména po druhé světové válce došlo k tomu, že smrt byla tabuizovaná a to s sebou přineslo to, že se lidé začali smrti velmi obávat.

Postupně docházelo k tomu, že téma smrti bylo tematizované, a nejednalo se o morbidní proces, ale o skutečnou snahu tento problém otevřít a prozkoumat z hlediska konečnosti lidského života. Lidský život je jasně ohraničen narozením a smrtí. To, co bylo před narozením a to, co je po smrti, je oblast, o které nevíme nic. Život je pro člověka darem a je jen na něm, jakým způsobem ho bude formovat a kudy se jeho život bude ubírat. Je to možnost, která byla lidem dána. Stejně tak, jako člověk dostal dar života, je jeho smrtelnost něčím, co nemůže tak úplně dobře ovlivnit, zejména z hlediska touhy po nesmrtelnosti. Smrt je totiž něco, co je faktické, je to určitá záruka, kterou má každý člověk v životě jistou. Na základě tohoto uvědomění by měl člověk v průběhu svého života nakládat s časem zodpovědně s ohledem na tuto skutečnost. Dá se říci, že smrt je určitým fenoménem, který se dotýká každého člověka.¹³³

I přes to, že člověk své umírání, respektive hlavně čas, kdy přijde, nedokáže ovlivnit, je ale každý člověk zodpovědný za svůj život, tudíž pokud bude žít dobře, zdravě, uvědoměle, je pravděpodobné, že i poslední okamžiky života člověka mohou být kvalitní, stejně tak, jako jeho život. Je to něco, co si můžeme do jisté míry určit sami, svým vlastním přístupem.¹³⁴

Smrt obecně lidé vnímají jako nutné zlo, či trest, příliš o ní nepřemýšlejí a nepřipouští si vlastní konečnost. Dá se říci, že v současné době člověk umírá lépe, než tomu bylo v minulosti, kdy lidi zabíjely takové nemoci, které dnes medicína dokáže bez větších obtíží léčit. Ví se, že se život v důsledku medicínských úspěchů prodlužuje.¹³⁵

Smrt může být vnímána jako selhání, kdy lékaři již vyčerpali všechny své možnosti. Ačkoli se snažíme smrt odkládat, stejně jednou přijde čas, kdy se s ní budeme muset setkat,

---

¹³³ Srov. HAŠKOVCOVÁ, H. *Lékařská etika*. 3., rozš. vyd. Praha: Galén, c2002, s. 202–203.

¹³⁴ Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003, s. 140.

¹³⁵ Srov. TUČKOVÁ, A. Neumírejme blbě. *Umírání.cz* [online]. 12. července 2016 [cit. 2019-01-06]. Dostupné z: <https://www.umirani.cz/clanky/neumirejme-blbe>.

kdy lze říci, že se jedná o závěrečnou kapitolu lidského života a nevíme, co nás čeká.¹³⁶

Již při studiu medicíny jsou budoucí lékaři vedeni k tomu, aby léčili, tedy aby jejich pacienti neumírali. Učí se tak zvaná vítězná medicína. Ačkoli se jedná o celkem pochopitelný postoj, stále více se ukazuje, že někdy až umělé prodlužování života může vést k tomu, že s sebou přináší hlavně strádání. Jako velmi problematický se jeví okamžik, kdy přestat léčit a smířit se skutečností, že se smrt blíží, a to nejen pro lékaře, ale také pro pacienty. S tímto se pojí poměrně zásadní otázka, jak člověka nejen zbavit bolesti spojené s onemocněním, ale také, jak v procesu umírání najít smysl.¹³⁷ Je to právě lékař, který je v důsledku svého zaměstnání postaven smrti tváří tvář a je tak na místě, aby k ní zaujal stanovisko, které by měl být ale profesionální. Lékaři se ke smrti musí postavit i z toho důvodu, že se ve své profesi setkávají s umírajícími a ne vždycky si jsou jisti, jak by se k nim měli eticky správně chovat a nejenom k nim, ale také k příbuzným umírajících.¹³⁸

Lidé se smrti báli vždy a to hlavně z důvodu nevědomosti, co bude po ní. Ale z minulosti víme, že předkové se dokázali se smrtí vypořádat daleko lépe, než my v současné době. Ačkoli máme velmi vyspělou medicínu, která si dokáže poradit s mnohým, nemáme naučené a ani zažité určité rituály, které by byly s tématem smrti a umírání spojené tak, abychom tuto součást života dokázali dobře zpracovat. Uvědomění vlastní konečnosti tak nevidíme, nechceme vidět. Víme, že dříve bylo naprosto běžné, že se umíralo doma, a tak lidé věděli, jak to na konci života vypadá. Po vzestupu medicíny, do které nemocní lidé vkládali naději v tom, že se podaří nevyhnutelnost smrti zvrátit, se stalo to, že se začalo daleko více umírat v nemocnicích, nežli doma, a tak se smrt oddělila mnohem více od běžného života. S tímto vším se pojí také nesnáze dnešní doby, a to jsou neúplné či malé rodiny, zpřetřhané rodinné vazby, propad mezi generacemi.¹³⁹

---

¹³⁶ Srov. HARRISON, T. *Druhá strana smrti*. Praha: Návrat domů, 2003, s. 21.

¹³⁷ Srov. NEZBEDA, O. *Průvodce smrtelníka: prakticky o posledních věcech člověka*. V Praze: Paseka, 2016, s. 21.

¹³⁸ Srov. HAŠKOVCOVÁ, H. *Lékařská etika*, s. 203–204.

¹³⁹ Srov. ŠPINKOVÁ, Martina. Umíráme smutně. Jak to změnit?. *Umírání.cz* [online]. [cit. 2019-01-07]. Dostupné z: <https://www.umirani.cz/clanky/umirame-smutne-jak-to-zmenit>.

6.3. Dobré umírání

V současné době je téma smrti a umírání hojně diskutováno, kdy se řeší právě dobré umírání, což může na první pohled znít jako něco, co nejde dohromady. Představa dobré smrti se historicky proměňovala. Ve středověku byla za dobrou smrt považována ta, kdy voják zemřel na bojišti, v době romantismu zase úmrtí v souboji, ale v dnešní době je za dobrou smrt považováno, když člověk umírá doma, v přítomnosti svých blízkých.¹⁴⁰

Dobrá smrt, tak jak o ní můžeme hovořit v dnešní době, je velmi úzce spjata s hospicovou péčí, ale také s lidskou zkušeností s umíráním. Hospicová péče nám ukazuje, že o dobrou smrt je možné se snažit a není to výsledek pouhé náhody. Kdybychom se druhého člověka zeptali, co je pro něj osobně dobrou smrtí, nebo jak by si jí představoval, většinou začne říkat to, co by při umírání zažít nechtěl, jako je bolest a utrpení, zdoluhavé umírání, osamělost. Dá se tedy říct, že spojení dobré umírání může popisovat tu zkušenost, kterou by chtěl člověk na sklonku svého života zažít.¹⁴¹

6.3.1. Dobré umírání a lidská důstojnost

Právě s dobrou smrtí se neodmyslitelně pojí také lidská důstojnost. V situaci umírání se na ní dívat ze dvou pohledů. Důstojnost pro umírajícího, důstojnost pro pozůstalé, případně ty, kteří jsou umírání přítomní. Umírající může mít obavy, aby v situaci umírání neztratil svou důstojnost v očích svých blízkých či tak, jak sám sebe vnímá právě on.

Každá lidská bytost je autonomní a s touto autonomií je spojená také důstojnost. Pokud si umírající i jeho blízký uvědomí, že v důsledku nemoci, která ho zabíjí a neumožňuje mu, aby byl fyzicky samostatný tak, jak tomu bylo před vypuknutím nemoci, nebyla tato autonomie narušena, umírání může být důstojné. Typickým příkladem mohou být onemocnění, jako Alzheimerova demence, kdy je velmi náročné vědomí autonomie uchovat. Řešením, jak zachovat lidskou důstojnost, by mohlo být umírání doma. Právě zde se dostávám k tomu, jak může být narušená důstojnost bezdomovců, kteří umírají na ulici a sami. Špatná smrt je ta, kdy je lidská autonomie narušená vnějšími okolnostmi, což v případě lidí, kteří žijí na ulici, jistě je.¹⁴²

Pokud hovoříme o zachování lidské důstojnosti v procesu umírání, můžeme hovořit

---

¹⁴⁰ Srov. TUČKOVÁ, A. Neumírejme blbě.

¹⁴¹ Srov. BYOCK, Ira. *Dobré umírání: možnosti pokojného konce života*. Praha: Vyšehrad, 2005, s. 49–51.

¹⁴² Srov. TUČKOVÁ, A. Neumírejme blbě.

také o důstojné smrti, ačkoli obsah toho spojení není příliš upřesněn. Můžeme mít na mysli právě *estetickou stránku* během umírání, protože když je někdo v důsledku svého onemocnění závislý na plné péči od druhé osoby, kdy se sám o sebe nepostará, může to být hodnoceno právě jako úpadek lidské důstojnosti. Domnívám se, že toto spojení se dotýká lidské autonomie, o které jsem hovořila. Důstojnost smrti můžeme najít v činech pečující osoby, která se o potřebného stará s láskou a určitou laskavostí, a estetickou stránku celého procesu bychom měli dát stranou. Aby mohla být smrt důstojná, je důležité, aby nebyl umírající sám a byla s ním v těchto chvílích blízká osoba. Jak ale víme, realita je celkem jiná, a právě pojmy jako důstojné umírání by mohlo být bráno jako inspirace ke změně.¹⁴³

Dá se říci, že v dnešním světě se umírá smutně, protože obecná představa o tom, že by bylo přeci hezké umírat v kruhu svých nejbližších, se nedaří více než třem čtvrtinám lidí, kteří umírají sami.¹⁴⁴ Na toto naráží také paní Dagmar Maňásková, které, když jsem se ptala, jak si myslí, že umírají bezdomovci, odpověděla: „*Bylo by hezké, kdybychom všichni umírali v růžové posteli obklopeni svými blízkými a oni by se nám dívali do očí, hladili nás, usmívali se na nás, ale komu se tohle splní?*“¹⁴⁵

Marie Svatošová, zakladatelka prvního hospice v České republice o dobré smrti říká podstatnou věc. Podle Svatošové je dobrá smrt ta, když lidé nemají vztahové dluhy. Kdy si odpustí a hovoří spolu o všem. O smrti hovoří jako o běžné součásti života, které není důvod se přehnaně bát. Uvědomuje si, že bychom měli mít před smrtí respekt, ale určitě není dobré, abychom měli neopodstatněný strach. Není důvod se bát bolesti, protože právě díky hospicům se tento projev umírání umí poměrně dobře zvládat. Podstatné je, aby lidé smrt přijali. Aby jí dokázali přijmout jako fakt a dokázali o ní otevřeně hovořit, i v rodinách, protože na samotném konci je již pozdě. Jak již bylo řečeno, tak také Svatošová udává, že se lidé bojí smrti proto, že je to něco neznámého, bráno jako definitivní. Osobně se domnívám, že v téhle oblasti mají velkou výhodu věřící lidé, kteří se na umírání z pohledu definitivnosti takto nedívají. Stejně jako samotná Svatošová, která díky víře říká, že si neumí představit, že by po smrti nebylo již nic. Sama se na smrt připravuje tak, že projde jakousi bránou a skočí Ježíši do náruče.

V České republice není příliš věřících lidí. Svatošová ale sděluje svou zkušenost z praxe, kdy jí umírající žádali, aby se za ně modlila, a to je jasný ukazatel toho, že takoví lidé

---

¹⁴³ Srov. HAŠKOVCOVÁ, H. *Thanatologie: nauka o umírání a smrti*. Praha: Galén, c2000, s. 129–130.

¹⁴⁴ Srov. ŠPINKOVÁ, M. *Umíráme smutně*.

¹⁴⁵ Osobní rozhovor s Dagmar Maňáskovou. Příloha č.13.

úplně nevěřící nejsou. Dodává, že velká část jejich pacientů hledá na konci života naději. Pro věřící je tato naděje v Bohu. Nevěřící mohou hledat naději v tom, kdo je doprovází, tedy v ošetřovateli, zdravotnickém personálu a podobně. A pro nevěřící lidi je významná ctnost lásky. Kdy cítí, že druhému člověku není on sám lhostejný. Toto uvědomění také může umožnit lépe zpracovat proces umírání. Není na místě nevěřící obracet na víru, ale dát jim lásku. Ostatně víra také může pomoci v tom, aby ty, kteří umírající doprovází, nepodlehli vyhoření. Sama Svatošová říká, že nářky svých pacientů si nenechává v sobě, ale předává je Bohu.¹⁴⁶

Přístup Marie Svatošové ke smrti je víc než příkladný. Nicméně mě napadá spousta otázek, s ohledem na umírání bezdomovců, kteří, dle výše popsaného, nemají možnost zažít tu dobrou smrt v tom smyslu, o kterém hovoří Svatošová. Myslím si, že je to z toho důvodu, že zásadním problémem je, že mají zpřetrhané rodinné vazby a tím pádem odcházejí z tohoto světa s velkými vztahovými dluhy. Nesmíření. Rozzlobení. Bez toho, aniž by se rozloučili se svými blízkými. Jak ale zařídit to, aby se toto nedělo?

V případě bezdomovců lze hovořit o tak zvané *sociální smrti*. Bezdomovci nemají rodinné vazby tak, jak je ve společnosti běžné. Často ani neví, kde se jejich blízcí nacházejí, v jakých životních etapách, či dokonce, zda jsou ještě naživu. Sociální smrtí se rozumí stav, kdy člověk nemá a neudržuje důležité mezilidské vztahy a není možné, aby se do kontextu společnosti vrátili. Sociální smrt může nastat i u zdravého člověka.¹⁴⁷ Domnívám se, že se jedná o zkušenost, kterou bezprostředně žijí bezdomovci.

---

¹⁴⁶ Srov. Dobrá smrt je, když člověk nemá vztahové dluhy, říká zakladatelka prvních hospiců. *Lidovky.cz* [online]. [cit. 2019-01-13]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/dobra-smrt-je-kdyz-clovek-nema-vztahove-dluhy-rika-zakladatelka-prvnich-hospicu.A181112_111252_lide_sk.

¹⁴⁷ Srov. HAŠKOVCOVÁ, H. *Lékařská etika*, s. 206.

7. Umírání bezdomovců na Českokrumlovsku

Zajímaly mě názory sociálních pracovníků, kteří s bezdomovci pracují, kde si myslí, že umírají. Respondenti, kterých bylo celkem 9, odpovídali, že bezdomovci umírají nejčastěji v nemocnici. Tato odpověď se opakovala celkem pětkrát, a to u sociálních pracovníků z Městského úřadu v Kaplici a Českého Krumlova. Stejně odpovídala paní Maňásková z Církve bratrské, která udávala, že bezdomovci umírají i na ulici. Pouze jednou zazněla odpověď, že bezdomovci umírají hlavně na ulici, a to ze strany sociální pracovnice Městského úřadu ve Vyšším Brodě.¹⁴⁸

Ptala jsem se také, co si sociální pracovníci o umírání bezdomovců myslí. Sociální pracovnice z Městského úřadu v Kaplici udávají, že je to lepší, když bezdomovci zemřou v nemocnici. Je to důstojnější, než kdyby umírali na ulici.¹⁴⁹

Stejně tak odpovídali i sociální pracovníci Městského úřadu v Českém Krumlově, kdy Martin Sýkora dodal – pokud někdo zavolá bezdomovci rychlou záchrannou pomoc, znamená to, že společnost není vůči druhým lidem a sobě navzájem lhostejná. Je to také určitý ukazatel, že ještě funguje i v dnešní době určitá solidarita a zájem lidí mezi sebou. Zároveň ale říká, že se ho to hluboce dotýká zejména z toho důvodu, že je pro něj těžké se smířit s tím, že většinou odcházejí tito lidé prázdní, často zahořklí a nic po nich nezůstane. Celkově jsou pro něj tyto zkušenosti smutné.¹⁵⁰

Sociální pracovnice Vendula Kašparová říká, že je to vždy smutné, ale je jistě lepší, když bezdomovec zemře v nemocnici.¹⁵¹ V podstatě stejný názor sděluje také Petra Varinská.¹⁵²

Sociální pracovnice Lenka Bártová udává, že se samozřejmě nejedná o nic příjemného, ale zároveň upozorňuje na poměrně zajímavou věc. V případech, kdy dojde k úmrtí bezdomovce, zejména na ulici, se objevují intervence zvenčí. Setkává se s tím, že se začnou prošetřovat jednotlivé kroky sociálního pracovníka, zda skutečně udělal vše, co mohl a zda úmrtí nešlo nějak zabránit.¹⁵³

---

¹⁴⁸ Srov. Osobní rozhovor s Lenkou Bártovou. Příloha č. 10.

¹⁴⁹ Srov. Osobní rozhovor se sociálními pracovníci Městský úřad v Kaplici. Příloha č. 8.

¹⁵⁰ Srov. Osobní rozhovor s Martinem Sýkorou. Příloha č. 9.

¹⁵¹ Srov. Osobní rozhovor s Vendulou Kašparovou. Příloha č. 11.

¹⁵² Srov. Osobní rozhovor s Petrou Varinskou. Příloha č. 12.

¹⁵³ Srov. Osobní rozhovor s Lenkou Bártovou. Příloha č. 10.

Paní Dagmar Maňásková, z Církve bratrské říká, že nad odchodem bezdomovců příliš nepřemýšlela. Dodává však podstatnou myšlenku, že si myslí, že sami bezdomovci nad svým vlastním odchodem přemýšlejí hodně pragmaticky. Udává, že jejich kvalita života je celkově špatná a často jsou bezdomovci sami rezignovaní.¹⁵⁴

Stejnou otázku jsem pokládala také zdravotním sestřím Nemocnice, kdy jejich odpovědi jsou od odpovědí sociálních pracovníků v něčem odlišné. Zatímco většina sociálních pracovníků vypověděla, že bezdomovci umírají v nemocnici, zdravotní sestry odpovídaly právě naopak. Vzhledem k tomu, že se pohybují denně v prostředí nemocnice jsem očekávala, že se shodnou se sociálními pracovníky a vypoví, že bezdomovci umírají nejčastěji v nemocnici. Ale pouze jedna z respondentek, staniční sestra interního oddělení 6. patro, odpověděla, že se setkala s úmrtím bezdomovce v nemocnici, ale myslí si, že hlavně umírají na ulici.¹⁵⁵ Stejně odpovídala zdravotní sestra oddělení následné péče, chirurgického oddělení i chirurgické jednotky intenzivní péče.¹⁵⁶

Staniční sestra interního oddělení k jejich umírání na ulici říká, že je to hrozné, ale vzhledem k tomu, že se člověk v průběhu svého života musí starat o svoje sociální kontakty, které bezdomovci nemají, může se opravdu stát, že jsou na konci života sami.¹⁵⁷

Sestra oddělení následné péče hovořila o závislostech bezdomovců z hlediska nemoci, kdy se dá závislost jistě léčit. Pokud o tuto možnost sami bezdomovci neprojeví zájem, je nemožné je k tomu donutit a je to tak hlavní problém.¹⁵⁸

Staniční sestra chirurgického oddělení říká v podstatě stejný názor. Umírání bezdomovců na ulici je špatné, nicméně pokud si nechce nechat člověk pomoci, nedá se dělat naprosto nic.¹⁵⁹

Staniční sestra chirurgické jednotky intenzivní péče sděluje, že každý člověk by měl mít právo na důstojné umírání. Nastiňuje možné řešení a do budoucna změnu situace v tom, pokud by byla nějaká obecná edukace pro veřejnost, z hlediska nástrah finančního zadlužení, aby k tomu nedocházelo. Jedná se do určité míry o možný druh prevence. Dále dodává, že by mohl být větší zájem veřejnosti o to pomáhat, ale v neposlední řadě si uvědomuje, že je nutné,

---

¹⁵⁴ Srov. Osobní rozhovor s Dagmar Maňáskovou. Příloha č. 13.

¹⁵⁵ Srov. Osobní rozhovor se staniční sestrou interního oddělení 6. patro. Příloha č. 14.

¹⁵⁶ Srov. Příloha č. 15, 16, 17.

¹⁵⁷ Srov. Osobní rozhovor se staniční sestrou interního oddělení 6. patro. Příloha č. 14.

¹⁵⁸ Srov. Osobní rozhovor se sestrou oddělení následné péče. Příloha č. 15.

¹⁵⁹ Srov. Osobní rozhovor se staniční sestrou chirurgického oddělení A. Příloha č. 16.

aby bezdomovci neodmítali alespoň malou pomoc, respektive, aby se do řešení vlastní situace také do určité míry zapojovali.¹⁶⁰

Staniční sestra oddělení následné péče k umírání bezdomovců sděluje názor, že jí samotná skutečnost, v jakých podmínkách umírají, je líto. Dodává, že jí osobně mrzí, že spousta bezdomovců nevyužívá nabízenou pomoc, jako jsou azylové domy, noclehárny a podobně, z důvodu užívání alkoholu.¹⁶¹

7.1. Zjištěná fakta

Během svojí 5leté praxe v Nemocnici, jsem měla možnost setkat se s bezdomovci, kteří během této doby zemřeli. Jedná se o osoby, o kterých píšu v kazuistikách této práce. S některými z bezdomovců, o kterých píšu, jsem se v průběhu praxe setkávala opakovaně.

7.1.1. Pan Z. J. (*1954 – + 2017)¹⁶²

Bezesporu nejvýraznějším bezdomovcem byl pan. Z. J., který se do Nemocnice vracel pravidelně a za uvedenou dobu jsem s ním spolupracovala celkem 7krát. Píši o něm především z toho důvodu, že navzdory odmítání pomoci a občasnému porušování léčebného režimu, byl k personálu nemocnice poměrně vstřícný. Nosil lékařům a sestřičkám květiny, různé laskominy a snažil se být s nimi takzvaně „za dobře“, a proto byl i mezi personálem celkem oblíbený.

Jednalo se o člověka, který žil na ulici řadu let. S rodinou žádné kontakty neudržoval, ale vždy hovořil o tom, že má dvě sestry. Díky kolegyni z Nemocnice, která vykonávala sociální pracovníci přede mnou, získal pan J. invalidní důchod, čímž se od ostatních lidí, žijících na ulici, odlišoval, protože měl pravidelný měsíční příjem, který nebyl zanedbatelný. Přesto si odmítal hradit bydlení, ačkoli nabízených možností měl několik. Peníze si obstarával i jiným způsobem, a to žebrotou.

Díky tomu, že užíval pravidelně alkohol, měl objektivní zdravotní potíže. Trpěl chronickým zánětem slinivky břišní a právě pro potíže, které toto onemocnění provází, byl často hospitalizován. Městský úřad v Českém Krumlově o jeho pohybu ve městě věděl.

---

¹⁶⁰ Srov. Osobní rozhovor se staniční sestrou chirurgického oddělení jednotky intenzivní péče. Příloha č. 17.

¹⁶¹ Srov. Osobní rozhovor se staniční sestrou oddělení následné péče. Příloha č. 18.

¹⁶² Srov. Kazuistika 1. Příloha č. 1.

Martin Sýkora, se s ním snažil spolupracovat, sháněl mu oblečení, několikrát s ním vyřizoval ztrátu občanského průkazu. Nabízel mu možnosti, jak by se mohl ze svojí situace dostat, ale pan J. nabízenou pomoc vždy odmítal.

Jednalo se o nespolupracujícího klienta, který si pouze na svou situaci dokázal stěžovat, ale neměl zájem jí aktivně řešit. Jak právě pan Sýkora udával, pomoc osobám bez přístřeší komplikuje zejména to, že se jedná o osoby, které nemají motivaci. Pan J. byl toho jasným důkazem. Nebyl motivovaný ke změně, tudíž nebyla šance, jak ho z ulice dostat.

Pan J. nakonec v důsledku zánětu slinivky břišní také zemřel. Respektive jeho nemoc se dostala do stadia, kdy u něj propuklo onkologické onemocnění a zemřel v naší Nemocnici.

7.1.2. Pan F. N. (*1947 – +2015)¹⁶³

Dalším člověkem, který měl nejisté bydlení, byl pan F. N. Měl zajištěnou ubytovnu v Českém Krumlově, ale stávalo se, že ho městská policie našla spát venku na lavičce v parku, a to hlavně poté, co požil alkohol. Udával, že žádnou rodinu neměl. O jeho finančních příjmech jsem neměla informace.

Do Nemocnice se dostal po napadení druhou osobou. Díky tomu, že se jednalo o osobu, kterou pan N. nechával na ubytovně u sebe neoprávněně přespávat, hrozilo jemu samotnému, že o bydlení přijde, protože porušil vnitřní řád ubytovny. Díky mojí spolupráci s městským úřadem, a také proto, že byl pan N. jinak v minulosti bezproblémový, se podařilo, že se měl pan N. po propuštění z nemocnice kam vrátit. Jeho hlavním problémem bylo užívání alkoholu. On sám to však jako problém nepocítoval. Právě láska k alkoholu se stala pro pana N. osudnou. V opilosti spadl do řeky a utopil se.

7.1.3. Pan J. B. (*1941 – +2017)¹⁶⁴

Další výraznou osobou, se kterou jsem spolupracovala, a která žila na ulici, byl pan J. B. Jednalo se o člověka, který se na ulici dostal po opuštění výkonu trestu. Ve vězení byl proto, že zabil svou manželku. Již samotný tento fakt, kterým se on sám nijak netajil, byl bezesporu stigmatizující. Nicméně pan B. nepatřil mezi spolupracující klienty. V Nemocnici se příliš neprojevoval, ale osobně jsem zažila situace, kdy byl slovně agresivní a věřím tomu, že by pro ránu nešel daleko. Do Nemocnice za ním občas přišla švagrová.

---

¹⁶³ Srov. Kazuistika 2. Příloha č. 2.

¹⁶⁴ Srov. Kazuistika 3. Příloha č. 3

Pan B. byl hospitalizovaný také opakovaně. Spolupráci s ním navázal Městský úřad v Českém Krumlově bezprostředně po opuštění vězení a zajistil mu bydlení na ubytovně v Benešově nad Černou, kde ovšem zničil pokoj, odešel a situaci nápravy řešit odmítal. Pan B. měl pravidelný finanční příjem, kdy pobíral starobní důchod.

Nějakou dobu byl i u pana N. na ubytovně v Českém Krumlově, kde ale nebyl oprávněně. Jiné místo bydlení pro něj nebylo k dispozici. Našli jsme společnou řeč, kdy jsem mu nabídl možnost využít Azylového domu svatého Pavla v Českých Budějovicích. Pan B. sám říkal, že zařízení zná a v minulosti zde byl. Nicméně ani v azylovém domě nemohl zůstat dlouho a to z toho důvodu, že vážně zranil jednoho ze sociálních pracovníků.

Z Českých Budějovic se dostal do naší Nemocnice. Nebyla možnost, jak mu bydlení zajistit, a tak byl propuštěn na ulici. Přebýval různě venku. V důsledku nikotinismu se však do nemocnice dostal naposledy, kdy měl objektivní problémy s dýcháním. Jeho hospitalizace byla ukončená celkem dramaticky, kdy nechtěl Nemocnici opustit. Bylo to v zimě, a tak ho museli pracovníci nemocnice spolu s městskou policií násilím vyvést. Pan B. tak přebýval na autobusovém nádraží v Českém Krumlově, spolupráce s ním již nebyla možná.

Umrzl venku v době, kdy panovaly velké mrazy. Podstatné je, že měl pan B. několik možností pomoci, ale pro svou agresivní povahu a troufám si říct, i svou minulost, kdy byl dlouho ve vězení, již nebylo možné, aby se do společnosti začlenil a začal žít normální život.

7.1.4. Pan K. S. (*1958 – +2015)¹⁶⁵

To, že závislost na alkoholu je velkým problémem bezdomovců, potvrdil pan K. S. Ten sice bydlel na ubytovně, ale když se opil, přespával venku. Měl dceru, o které hovořil, ta s ním ale kontakt neudržovala. Jaké měl pan S. finanční příjmy, mi nebylo známo.

Do Nemocnice se dostal pro zdravotní potíže, které souvisely s alkoholismem. Nedokázal po čas hospitalizace abstinovat, do nemocnice si nosil alkohol, a proto musel být pro opakované porušování léčebného režimu propuštěn.

Pan S. byl nejspíš na život rezignovaný a jeho jedinou touhou bylo se napít. V důsledku toho pak také zemřel v sanitním voze, který ho vezl do Nemocnice.

---

¹⁶⁵ Srov. Kazuistika 4. Příloha č. 4

7.1.5. Pan V. K. (*1980 – +2018)¹⁶⁶

Další osobou závislou na alkoholu byl pan V. K. Pan K. měl družku, která za ním do Nemocnice občas přišla, ale přespával často na ulici. Do Nemocnice se dostal pro zdravotní potíže, které nadměrné užívání alkoholu doprovází. Byl hospitalizovaný několikrát.

Během jeho první hospitalizace jsem se s ním snažila řešit sociální situaci. Pomoc ale odmítal. Byl v evidenci Úřadu práce a pobíral dávky hmotné nouze. Přespával u kamarádů a známých, s družkou jeho vztah nebyl příliš kvalitní.

Před svou smrtí měl navázat kontakt se svým bratrem a matkou a uvažoval o tom, že by se vrátil domů. To už bohužel nestihl a v důsledku závislosti na alkoholu zemřel na ulici.

7.1.6. Pan V. R. (*1950 – +2019)¹⁶⁷

Pan V. R. byl člověk, který měl zajištěné bydlení v pivovaru v Českém Krumlově. Jistě se nejednalo o bydlení, které si většina lidí představí. Na ulici ale nepřespával. Byl v evidenci Úřadu práce a jeho příjmem byly dávky hmotné nouze.

Poprvé se do Nemocnice dostal poté, co v opilosti upadl na zem a zranil se. Během této hospitalizace jsem se snažila s ním navázat spolupráci a řešit jeho bydlení. On to ovšem odmítal, byl spokojený tam, kde bydlel. Rodinu žádnou neměl.

Podruhé se do Nemocnice dostal za stejných okolností jako poprvé, ačkoli byl již ve vážném zdravotním stavu. Měl omrzlé nohy a celkově byl jeho zdravotní stav závažný. Zemřel druhý den po přijetí k hospitalizaci.

7.1.7. Pan F. H. (*1949 – +2019)¹⁶⁸

Pana F. H. jsem osobně znala dlouhou dobu, nejenom jako pacienta Nemocnice. Bydlení měl nejisté, v posledních letech žil v obytné buňce, kterou mu poskytla obec, kde dlouhá léta žil. Nejednalo se tedy nejspíš o útulné bydlení, ale měl střechu nad hlavou a byl v teple. Vzhledem k tomu, že užíval alkohol, měl objektivní zdravotní potíže, které mohly být následkem právě nadměrného užívání alkoholu. Právě pro tyto problémy byl často

---

¹⁶⁶ Srov. Kazuistika 5. Příloha č. 5

¹⁶⁷ Srov. Kazuistika 6. Příloha č. 6

¹⁶⁸ Srov. Kazuistika 7. Příloha č. 7.

v Nemocnici hospitalizován.

Pobíral starobní důchod. Během jeho poslední hospitalizace jsem s ním řešila možnost, jak by mohl lépe bydlet, protože udával, že v prostorách, které obýval, nefungovalo topení a tak se zde, zejména přes zimu, obtížně žilo. Pomohla jsem mu se sepsáním žádosti o přidělení bytu, jako další možnosti řešení jeho situace mu bylo nabídnuto hned několik ubytoven, a to v Českém Krumlově a okolí. Pan F. H. se ale chtěl vrátit do obce, kde tolik let žil. Ohledně rodiny sděloval, že má syna a dceru, které však dlouhé roky neviděl, a tak pomoc z této strany nebyla možná.

Protože opakovaně porušil léčebný režim, kdy svévolně opustil nemocniční oddělení a byl viděn, jak konzumuje alkohol, poslední případ byl natolik závažný, že musel být v doprovodu zdravotnického personálu přiveden zpět do Nemocnice, byla mu jeho hospitalizace ukončena. Zdravotní potíže v té době již neměl, v nemocnici zůstával spíše z důvodu své sociální situace. Z Nemocnice byl propuštěn 6. 2. 2019. Dne 9. 2. 2019 byl nalezen mrtvý v obytné buňce, kde žil.

Protože mě osobně jeho smrt poměrně zasáhla, zajímala jsem se, zda bude mít řádný pohřeb. Skutečně se tak stalo. Pohřeb mu s největší pravděpodobností vypravily jeho děti, které byly uvedeny na smutečním parte.

7.2. Společné znaky

Tyto skutečné životní příběhy mají několik společných znaků. I přes to, že mám pro příklad uvedených sedm kazuistik se domnívám, že můžu společné znaky zobecnit do několika kategorií.

7.2.1. Alkohol

Jako nejzásadnější bych označila závislost na alkoholu. Nemám informaci, zda se bezdomovci, o kterých jsem psala, dostali na ulici v důsledku závislosti, nebo se jejich závislost objevila až poté, co byli na ulici. Nicméně samotný fakt, že alkohol hrál roli u téměř všech osob, o kterých píši, vnímám jako velmi problematický. Právě díky závislosti byla spolupráce se všemi uvedenými bezdomovci obtížná. Ať už z hlediska hospitalizace v nemocnici, kdy hlavně pan K. S. a pan F. H. nedodržovali léčebný režim, případně během jednotlivých kroků při snaze řešit jejich sociální situaci. Závislost byla vždy důležitější, než cokoli jiného a odmítali se jí vzdát.

Martin Sýkora sděluje zkušenost, kdy měl klienta, jehož hlavním problémem byla právě závislost na alkoholu a on jej na to upozorňoval. Klient mu doslova řekl: „*Pane Sýkora, tak to není, alkohol je přítel, já bych bez něho nepřežil zimu.*“¹⁶⁹ Možnosti řešení závislosti na alkoholu jsou. Sociální pracovníci městských úřadů se snaží svým klientům, kteří mají tento problém, zprostředkovat léčbu vždy. Nutná je ale spolupráce klientů, na které celý proces léčení stojí. To se ale příliš často nedaří.

7.2.2. Rodina

Žádný z uvedených bezdomovců neměl dobré vztahy s rodinou. Výjimkou byl pan J. B., za kterým do nemocnice občas chodila švagrová. Také pan V. K., který měl družku a vypadalo to, že by se mohl vrátit k rodičům. Dá se ale říci, že žádný z nich neměl kvalitní kontakt s rodinou, respektive, kvalitní rodinné zázemí. Většinou se jednalo o zprerhané vazby, kdy nevěděli, kde se jejich příbuzní nachází a vycházeli z informací, které byly několik let staré. Možnost, že by se dala sociální situace těchto bezdomovců řešit v rámci spolupráce s jejich rodinou, tudíž nebyla na pořadu dne.

Při řešení sociální situace klientů je vždy snaha o zapojení rodiny, než se přistoupí na další kroky. Sociálních pracovníků jsem se ptala, zda je snaha o zapojení rodiny do řešení sociální situace bezdomovců. Odpovědi se shodují v tom, že pracovníci hledají zdroje a případné možné kontakty, klientů se na rodinu ptají, nicméně rodinné vazby jsou natolik špatné, že spolupráce možná není. Připouští, že se objevují výjimky, které rozhodně nejsou pravidlem. Toto udávají sociální pracovnice Městského úřadu v Kaplici.¹⁷⁰

Naproti tomu Martin Sýkora říká, že pokud o existenci rodiny klienta ví, snaha o spolupráci je vždycky a to z důvodu, že se lépe hledá ztracená motivace u klientů. Dodává, že se jedná bohužel o výjimečné případy a rodinné vazby jsou zprerhané.¹⁷¹

Lenka Bártová z Městského úřadu ve Vyšším Brodě Sýkorovu výpověď potvrzuje. Zprerhané vazby v rodině, špatná minulá zkušenost, kdy například mohla být snaha od rodiny pomoci, ale výsledek nebyl dobrý a došlo tak ke ztrátě důvěry mezi členy rodiny.¹⁷²

Vendula Kašparová z Městského úřadu v Českém Krumlově říká, že bezdomovci ani

¹⁶⁹ Srov. Osobní rozhovor s Martinem Sýkorou. Příloha č. 9.

¹⁷⁰ Srov. Osobní rozhovor se sociálními pracovníci Městského úřadu Kaplice. Příloha č. 8.

¹⁷¹ Srov. Osobní rozhovor s Martinem Sýkorou. Příloha č. 9.

¹⁷² Srov. Osobní rozhovor s Lenkou Bártovou. Příloha č. 10.

sami nechtějí, aby byla snaha o kontaktování rodiny. Vazby a zázemí jsou nefunkční.¹⁷³

Petra Varinská uzavírá de facto společnou zkušenost všem mnou oslovených sociálních pracovníků. Říká, že její klienti, kteří žijí na ulici, ani nechtějí, aby rodinu kontaktovala. Neví ani, kde se nachází. Setkala se s tím, že jí klienti říkali, že svou rodinu hodně zklamali a proto jsou v této oblasti hodně uzavření.¹⁷⁴

Zkušenost paní Dagmar Maňáskové z Církve bratrské je různá. Setkala se s tím, že rodina byla v životě bezdomovce zapojená. Byl s ní v pravidelném kontaktu. Ale má i takovou zkušenost, kdy skutečně bezdomovci nikoho neměli. Upozorňuje také na velké procento bezdomovců, kteří vyrostli v dětském domově, a proto u takových bezdomovců není ani potenciální možnost kontaktu s rodinou.¹⁷⁵

7.2.3. Finance

Co se týká financí, zde najdeme několik rozdílů. Tři z uvedených bezdomovců pobírali důchody. Pan Z. J. invalidní, pan J. B. starobní a stejně tak pan F. H. Pan. V. K. a pan V. R. pobírali dávky hmotné nouze.

O příjmech pana F. N. a pana K. S., jsem informaci neměla, nicméně se dá předpokládat, že pobírali dávky hmotné nouze. Nízký příjem, případně žádný příjem, je pro bezdomovce také společný znak. Bez finančních prostředků není logicky možné, aby si zajistili bydlení a tak přebývají na ulici.

Bezdomovci mají několik možností, jak si zajistit finanční příjem. Pokud splní osoba několik podmínek, může čerpat dávky z důchodového pojištění, jako je starobní, či invalidní důchod. Zásadní podmínkou pro to, aby mohl člověk dostávat důchod je ta, že byl účasten na důchodovém pojištění. Zjednodušeně řečeno, pracoval dostatečně dlouhou dobu na to, aby mohl odejít do důchodu a ten čerpat. Velmi často se stává, že bezdomovci splní kritérium věku, případně invalidity, ale nesplní potřebnou dobu pojištění, tudíž nemají nárok na výplatu důchodu.

Častěji se tedy setkáváme s tím, že osoby žijící na ulici, dostávají dávky hmotné nouze. I zde ale platí, že musí splňovat určité povinnosti vůči Úřadu práce, jako jsou pravidelné návštěvy u referentky úřadu a podobně. Setkáváme se tedy také s tím, že

---

¹⁷³ Srov. Osobní rozhovor s Vendulou Kašparovou. Příloha č. 11.

¹⁷⁴ Srov. Osobní rozhovor s Petrou Varinskou. Příloha č. 12.

¹⁷⁵ Srov. Osobní rozhovor s Dagmar Maňáskovou. Příloha č. 13.

bezdomovci nejsou schopni plnit ani tuto základní povinnost a nechávají se vyřadit z Úřadu práce a nemají tak nárok na vyplácení dávky. Pokud je člověk vyřazen z Úřadu práce, může si zažádat o opětovné zařazení po uplynutí doby, v některých případech, až 6 měsíců dle toho, jakého přečinu se vůči úřadu dopustil.

Další možností, jak bezdomovci získávají finanční prostředky, jsou, řekněme, alternativní způsoby. Přes žebrání, což byl způsob hlavně pana Z. J., až po krádeže a jinou trestnou činnost.

Dostatek finančních prostředků je pro bezdomovce klíčový. Pokud jsou ochotní začít řešit svou situaci a dostat se z ulice pryč, začít bydlet a vracet se do běžného života, pak logicky potřebují finance. Optimisticky hodnotím fakt, že v naší republice stále existují nástroje, jak tohoto dosáhnout a je na každém člověku, zda pomoci využije, či nikoli. Jednou z možností, jak se osoba žijící na ulici může začít zapojovat do života, osvojit si pravidelné návyky, učit se opětovně hospodařit s penězi, je prodej čtrnáctideníku *Nový Prostor*.

Ten byl založen v roce 1998 a vycházel ze zahraničních projektů, které fungovaly a sdružovaly se v rámci mezinárodní organizace *International Network of Street papers*. Časopis *Nový Prostor* prodávají lidé, kteří se ocitli v sociálních problémech a tato činnost jim umožňuje své problémy vlastními silami řešit. Časopis nakupují prodejci za 25Kč, ale prodávají ho za 50Kč, takže kupující podpoří prodávajícího částkou 25Kč. *Nový Prostor* se dá koupit kromě Prahy a Brna také v řadě měst v České republice, mimo jiné právě také v Českých Budějovicích. V Českých Budějovicích lze zakoupit časopis na 3 prodejních místech. Na Lannově třídě, U Černé Věže a v ulici Mánesova.¹⁷⁶

7.2.4. Věk a pohlaví

Bezdomovci, o kterých píše, měli téměř všichni společný ukazatel - vyšší věk. Pouze pan V. K. byl v produktivním věku. Pan Z. J., J. B., F. N., V. R. a F. H. byli důchodového věku, pan K. S. předdůchodového věku. Všichni, mnou zmínění, bezdomovci byli muži. Za svou praxi jsem se setkala také s bezdomovkyní, která v současné době žije na ubytovně a její životní situace se tak zlepšuje.

I přes to, že byl pan V. K. ročník 1980, v důsledku užívání alkoholu vypadal mnohem starší, než ve skutečnosti byl. Tento jev je, troufám si říci, společný všem osobám, které žijí v drsných podmínkách ulice.

---

¹⁷⁶ Srov. O nás. *NP Nový Prostor* [online]. [cit. 2019-01-27]. Dostupné z: <http://novyprostor.cz/o-nas>.

7.3. Závěr kazuistik

Na základě shrnutí společných znaků v závěru vychází určité skutečnosti. Osoby, které žijí na ulici, se potýkají s problémem závislosti. Nemají žádný, či nekvalitní vztah se svou rodinou, případně vůbec neví, kde se příbuzní nachází a neviděli se s nimi řadu let.

Nemají žádný finanční příjem, nebo pouze ve výši životního či existenčního minima. Na ulici žijí častěji muži než ženy. Průměrný věk se odhaduje velmi těžko. V našem případě vychází průměrný věk bezdomovce na 63 let. Toto číslo ovšem nelze zobecňovat, z důvodu omezeného množství konkrétních kazuistik.

8. Dotazníkové šetření

V průběhu získávání dat do diplomové práce jsem během rozhovoru s paní Dagmar Maňáskovou z Církve bratrské v Českém Krumlově, řešila možnost toho, že bych zrealizovala rozhovory s bezdomovci, kteří chodí pravidelně do centra pro potravinovou pomoc. Paní Maňásková sdělila názor a de facto také zkušenost z minulosti, že během rozhovorů by bezdomovci nemuseli odpovídat podle skutečnosti a mnohé odpovědi by přibarvovali. To by mohlo být z toho důvodu, že bych pro ně byla cizí osoba, ke které nemají důvěru. K paní Maňáskové, kterou znali, důvěru vybudovanou měli. Co bylo podstatné, již v minulosti měli její klienti zkušenost s vyplňováním dotazníků pro studenty, kteří zpracovávali své závěrečné práce. Proto jsem se rozhodla vytvořit dotazník, který paní Maňásková klientům předala k vyplnění.

8.1. Realizace dotazníkového šetření

Dotazníky byly bezdomovcům předkládané během měsíce listopadu a prosince roku 2018 a jejich návratnost činila v celkovém počtu 31 dotazníků. Otázky byly strukturované tak, aby směřovaly ke zjištění skutečností, které se týkají jejich života na ulici.

Hlavním cílem bylo zjistit jejich názory na téma umírání bezdomovců. Vzhledem k tomu, že byly dotazníky předávány právě bezdomovcům, kteří chodili do centra pravidelně, je nutné ve vyhodnocování odpovědí zohlednit možnost zkreslení. Odpovědi by mohly být jiné, pokud by se dotazník dostal k jiné skupině bezdomovců.

8.2. Struktura dotazníku

Dotazník obsahoval 9 otázek. Úvodní tři otázky se zaměřovaly na zjišťování informací o životě lidí na ulici, jako je důvod života na ulici, možnosti pomoci bezdomovcům, kontakt s rodinou. Následující otázky již měly za úkol zjistit, jaký je jejich postoj k umírání bezdomovců a také, jak se dívají na otázku vlastní smrtelnosti, včetně zjišťování obav z představy vlastního umírání.

Poslední dvě otázky zjišťovaly demografickou strukturu respondentů. Již nyní mohu odpovědět, že dotazník vyplňovalo 23 mužů a 8 žen. Věkové rozhraní respondentů bylo od

nejmladšího, kterému bylo 19 let, až po nejstaršího respondenta, kterému bylo 71 let. Nejpočetnější věkovou skupinu tvořili respondenti ve věku 19-30 let, kterých bylo 13.¹⁷⁷

8.2.1. Otázka č. 1: Co se ve Vašem životě přihodilo, že žijete na ulici/ubytovně?

První otázka dotazníku se zaměřovala na zjišťování příčin vzniku bezdomovectví. Otázka měla předdefinované odpovědi, kdy respondenti mohli vybírat ze 4 možností. Nechyběla možnost doplnění vlastní odpovědi. Respondenti mohli volit více než jednu odpověď.

Ukázalo se, že nejčastějším důvodem, proč se lidé dostali na ulici, byla závislost. Celkem 13 respondentů označilo tuto možnost, přičemž 3 z nich ještě doplnili, že se jednalo o závislost na alkoholu, 2 byli závislí na automatech a 1 respondent specifikoval svou závislost na drogách. 12 respondentů zvolilo další možnost, kterou byly dluhy. Stejný počet respondentů, tedy 12, označil za příčinu života na ulici rozpad rodiny. 11 respondentů uvedlo, že jejich příčinou bezdomovectví byla ztráta zaměstnání. Celkem 7 respondentů uvedlo možnost jiné, z toho 3 respondenti svou odpověď nespecifikovali, 2 označili za důvod života na ulici nemoc a 2 respondenti pak odchod z dětského domova.

Jednotlivé odpovědi na sebe navazovaly. Často jeden respondent volil jako důvod bezdomovectví závislost, ale také dluhy a rozpad rodiny. Nejenom tedy literatura správně hovoří o tom, že bezdomovectví v sobě obsahuje několik v návaznosti po sobě jdoucích problémů. Díky dotazníkovému šetření jsem měla možnost ověřit, že za vznikem bezdomovectví stojí ne jeden, ale hned několik problémů, které spolu většinou souvisí.

Tabulka č. 1

Co se ve Vašem životě přihodilo, že žijete na ulici/ubytovně?		
Závislost	13	3 alkohol/ 2 automaty/ 1 drogy
Dluhy	12	
Rozpad rodiny	12	
Ztráta zaměstnání	11	
Jiné	7	3 nespecifikovali/ 2 nemoc/ 2 odchod z DD
Bez odpovědi	1	

¹⁷⁷ Tabulka č. 8.

8.2.2. Otázka č. 2: Co si myslíte, že by lidem na ulici nejvíce pomohlo?

Druhá otázka byla otevřená. Zjišťovala jsem v ní názory bezdomovců na možnosti pomoci lidem žijícím na ulici. Jednotlivé výpovědi jsem rozdělila do několika oblastí, na základě kterých jsem je mohla vyhodnotit. Utvořila jsem tak určitý klíč, podle toho, jak se jednotlivé odpovědi opakovaly.

Bezdomovci se v 9 případech shodli na tom, že nejvíce by lidem na ulici pomohlo, pokud by měli dostupné bydlení. Toto bydlení by mělo být dostupné především z hlediska ceny tak, aby bylo levné. Případně by uvítali více ubytoven.

Celkem 6x, se opakovala odpověď, že by jim pomohl vstřícný přístup ze strany úřadů, státu, případně okolí. Nedokážu zcela dobře posoudit, jakou zkušenost tito konkrétní respondenti se spoluprací s městským úřadem, či jinými sociálními službami, měli. Nicméně tato odpověď mi evokuje to, že pokud zkušenost mají, nebude nejspíš pozitivní. Jak jinak si následně vysvětlit, že by jako pomoc, vnímali právě vstřícný přístup, a pomoc od úřadů? Mohlo se stát, že v rámci spolupráce s úřady museli bezdomovci plnit určité domluvené úkoly, kroky, a domluvené postupy nedodrželi. Proto mohla být jejich zkušenost negativní. Mohlo se ale samozřejmě také stát, že se setkali s neochotným pracovníkem, a to ovlivnilo jejich další mínění o úřednících celkově. V takovém případě by bylo i pochopitelné, pokud by se podruhé na pomoc úředníka neobrátili. Toto jsou ovšem pouze moje domněnky.

U 6 respondentů byla otázka ponechána bez odpovědi. Azylový dům v Českém Krumlově by uvítalo 5 respondentů. Nejenom tedy sociální pracovníci na úřadech, kteří s bezdomovci pracují, ale také jejich cílová skupina, pocítuje určitou tíseň v nedostatečné nabídce sociálních služeb na území Českého Krumlova. Určitým zlepšením snad je možnost využití právě *Teplé židle*, která byla zavedena od nového roku 2019.

Další častou odpovědí, kterou respondenti uváděli v možnostech pomoci lidem na ulici, byla rodina. Odpověď se opakovala ve 4 případech. Je evidentní, že zpřetrhané či nesnadné rodinné vztahy bezdomovce trápí a v rodině vidí možnost, jak by se jejich situace mohla zlepšit. Oblast zapojení rodiny do pomoci bezdomovcům je, jak víme, velmi problematická. Nejen proto, že vazby v rodině jsou mnohdy opravdu nenávratně zpřetrhané z různých důvodů, jako jsou nedůvěra, opakovaná zklamání v minulosti a podobně, ale také proto, že bezdomovci opravdu nevědí, kde jejich příbuzní jsou a několik let je neviděli. Toto dokládá moje osobní zkušenost sociální pracovnice v nemocnici, kdy pacient při přijetí k hospitalizaci udává kontaktní osobu. Velmi často zná však pouze jméno, či přibližné bydliště svého příbuzného. Aktuální kontaktní údaje však bohužel nezná. Jako pozitivní

hodnotím to, že sociální pracovníci při své práci rodinnou anamnézu svých klientů zjišťují vždy, takže jistou naději na obnovení kontaktu s příbuznými bezdomovci mají. Problematické jsou však další kroky, jak kontakt obnovit.

Respondenti uvedli jako určitou pomoc v jejich situaci možnost pracovat, a to ve 3 odpovědích. Stává se, že někteří bezdomovci přes letní měsíce vykonávají různé dělnické práce. Jedná se ale o nárazové akce, které nejsou dlouhodobé a příjem za takovou práci jim neumožní, aby si z něj hradili běžné bydlení a zajistili si alespoň průměrný standard. Problematické z hlediska práce je to, že lidé žijící na ulici ztratili návyky, aby pravidelně docházeli do zaměstnání, kde stráví určitý počet hodin. Nehledě na to, že spousta zaměstnavatelů přijme do zaměstnání raději vzdělaného, dobře vypadajícího uchazeče o zaměstnání, nežli pochybnou osobu s nejistým způsobem života. Osobně chápu obě strany. Myslím si ale, že pokud chce bezdomovec skutečně pracovat a svůj čas trávit smysluplněji, než se potulovat po ulicích, příležitosti, jak toho dosáhnout má. Minimálně má šanci začít prodávat časopis Nový prostor, kdy je tato činnost je dobrou startovní pozicí.

Jako možnost pomoci uvedli 3 respondenti, aby na zimu byl k dispozici stan s možností teplé polévky, čaje a podobně, případně dostupné sociální zařízení s možností se umýt a využít toaletu. Vyhřívaný stan Český Krumlov sice nemá, ale jak již bylo zmíněno, zavedla se služba *Teplá židle*, která stan na zimu v podstatě supluje. Je otázka, kolik bezdomovců na Českokrumlovsku o této nové službě již ví, ale domnívám se, že si tuto informaci mezi sebou velmi rychle předali. Možnost se osprchovat ve městě Český Krumlov bezdomovci také mají. Přístup k sociálnímu zařízení mají na městské ubytovně Na Tavírně 108, který je ale možný po předchozí domluvě pouze v určité dny.

Na posledním místě skončily dvě odpovědi respondentů, kdy pomoc by z jejich pohledu znamenala mít peníze. Otázka peněz bezprostředně souvisí s otázkou práce, případně spoluprací s Úřadem práce, kde by měli bezdomovci možnost si vyřídit dávky hmotné nouze. Jak práce ve smyslu zaměstnání, tak spolupráce s Úřadem práce předpokládá určité kroky ze strany bezdomovců. Nic není zadarmo a je jasné, že pokud bezdomovci chtějí peníze, je nutné pro to něco udělat. Na druhou stranu také chápu, že svým naučeným způsobem života na ulici, je to pro ně do jisté míry také otázka pohodlnosti. Může být pro ně snazší sednout si na chodník a žádat kolemjdoucí o peníze žebráním.

Tabulka č. 2

Co si myslíte, že by lidem na ulici nejvíce pomohlo?	
Dostupné/levné bydlení/ubytovny	9
Pomoc od úřadů/státu/okolí	6
Bez odpovědi	6
Azylový dům ve městě ČK	5
Rodina	4
Práce	3
Stan na zimu/jídlo/dostupné soc. zařízení	3
Peníze	2

8.2.3. Otázka č. 3: Máte kontakt s příbuznými, a jaký?

Třetí otázka směřovala k příbuzným bezdomovců. Dotazovala jsem se, zda jsou bezdomovci s příbuznými v kontaktu. Někteří bezdomovci udávali, že mají jak osobní, tak telefonický kontakt, nicméně jak jsem očekávala, nejvíce respondentů, a to 21, odpovědělo, že v kontaktu s rodinou nejsou. Pět respondentů uvedlo, že v kontaktu s příbuznými jsou, a to telefonicky. Pouze tři respondenti uvedli, že se osobně s příbuznými stýkají, případně se navštěvují. Ve dvou případech byly odpovědi takové, že jsou na ulici celé rodiny. Jeden respondent uvedl, že s rodinou obývají společný skvot. Dva respondenti uvedli, že v kontaktu s příbuznými sice jsou, ale již neodpověděli, jakým způsobem tento kontakt realizují.

Na této otázce lze poměrně dobře vidět, že vztahy bezdomovci s rodinou skutečně nemají. Paní Maňásková, která, se svými klienty žijícími na ulici navázala profesionální vztah založený na důvěře, uvádí, že většina jejich klientů by si přála, aby měli informace o tom, co je s jejich příbuznými, ale díky svému způsobu života je to nemožné.¹⁷⁸

Zajímavým faktem je, že se vyskytly odpovědi, že na ulici žijí celé rodiny. Na tuto skutečnost upozorňuje i Martin Sýkora, který o problematice soužití celých rodin na ulici hovoří v souvislosti s nedostatečnou nabídkou azylového bydlení pro celé rodiny s dětmi v rámci jižních Čech. Říká, že je sice konkrétně v Českém Krumlově azylový dům, ale pouze pro matky s dětmi. Pokud jsou tedy celé rodiny v životní krizi a nemají bydlení, zabezpečí se pouze žena s dětmi, ale její partner zůstává nezajištěný na ulici a vzniká tak problém.¹⁷⁹

¹⁷⁸ Srov. Osobní rozhovor s Dagmar Maňáskovou. Příloha č. 13.

¹⁷⁹ Srov. Osobní rozhovor s Martinem Sýkorou. Příloha č. 9.

Tabulka č. 3

Máte kontakt s příbuznými?	
Bez kontaktu	21
Telefonický kontakt	5
Osobní kontakt/návštěvy	3
Celé rodiny jsou na ulici	2
V kontaktu jsou, ale nspecifikovali jak	2

8.2.4. Otázka č. 4: Jak podle Vás umírají bezdomovci?

Otázka číslo 4 zjišťovala názory respondentů, jak si myslí, že umírají bezdomovci. Jako v předchozích případech se stávalo, že jeden respondent měl několik odpovědí, ale nejvíce se opakovalo, že bezdomovci umírají zimou, umrznutím, podchlazením, v kombinaci s alkoholem. Následovala odpověď, že za úmrtím bezdomovců stojí alkohol, případně drogy. Další častou odpovědí bylo, že umírají v důsledku nemoci. Následující odpovědi již nebyly tak četné. Tři respondenti uvedli, že bezdomovci umírají hladu. Stejný počet uvedl, že umírají osaměli. Dva respondenti neodpověděli a jen jeden uvedl, že bezdomovci umírají jako běžní lidé.

Je pravdou, že se o úmrtích bezdomovců hovoří nejvíce právě v zimním období, kdy v důsledku mrazů na ulici lidé umírají nejvíce.

Tabulka č. 4

Jak podle Vás umírají bezdomovci?	
Zimou/ umrznou	20
Předávkování alkoholem/drogami	12
Nemoc	5
Hlad	3
Osaměli	3
Bez odpovědi	2
Jako každý jiný člověk	1

8.2.5. Otázka č. 5: Kde podle Vás umírají bezdomovci?

V 5. Otázce jsem chtěla zjistit, kde si respondenti myslí, že bezdomovci umírají. Zde nejvíce zaznívala odpověď, že bezdomovci nejvíce umírají na ulici. Celkem se opakovala ve 24 případech. Dále respondenti odpovídali tak, že bezdomovci umírají tam, kde žijí, což se dá vyložit v podstatě tak, že umírají také na ulici, ale i ve skvotu či jiném prostoru, kde přebývají. Odpověď v nemocnici také zazněla, a to v 6 případech. Bez odpovědi pak byla otázka ve dvou případech.

Výpovědi bezdomovců na tuto otázku korelují s odpověďmi respondentů z řad sociálních pracovníků a ošetrovatelského personálu nemocnice.

Tabulka č. 5

Kde podle Vás umírají bezdomovci?	
Na ulici	25
V nemocnici	6
Tam, kde žijí/skvot	5
Bez odpovědi	2

8.2.6. Otázka č. 6: Jak byste si přál/a zemřít?

Následující otázku bych zařadila ty osobnější, které byly respondentům v dotazníku předkládané a také odpovědi na ní jsou více rozmanité. Dotazovala jsem se, jak by si bezdomovci přáli zemřít. Je pravdou, že se jedná o otázku, na kterou se lidé v běžném hovoru většinou neptají, ale přesto je důležitou součástí života.

Nejvíce se opakovala odpověď, že by si bezdomovci přáli zemřít ve spánku. Další početnou odpovědí bylo, že by chtěli zemřít doma a sami. Tato odpověď je zajímavá ze dvou důvodů. Jednak proto, že bezdomovec v důsledku svého života opravdový domov nemá a bezprostředně žije zkušenost života na ulici. Je ale vidět, že v nich přetrvává naděje, že domov budou mít. Případně lze odpověď interpretovat také tak, že za domov považují místo, kde se zdržují. Druhá věc, která se objevila, je, že by chtěli být v tomto okamžiku sami. Nedokážu říci, proč tomu tak je, zda z toho důvodu, že již nemají rodinné vazby, nebo proto, že by nechtěli svým blízkým působit bolest, nebo snad proto, že v tomto okamžiku je člověk nejzranitelnější? Objevila se také odpověď, aby umírání bylo rychlé a bezbolestné, případně

aby smrt přišla jako běžná součást stáří, tudíž by 2 respondenti chtěli zemřít věkem. Stejný počet respondentů by si přál zemřít v nemocnici. Pouze jednou se objevila odpověď, že by respondent chtěl zemřít v důsledku nadměrného užití návykové látky.

Tabulka č. 6

Jak byste si přál zemřít?	
Ve spánku	7
Doma a sám	6
Nevím/bez odpovědi	5
Bezbolestně/rychle	5
Věkem	5
V nemocnici	2
Dát si zlatou	1

8.2.7. Otázka č. 7: Je něco, čeho se bojíte při představě vlastního umírání?

Poslední otázka směřující k umírání měla za úkol zjistit, zda je něco, čeho se respondenti při představě vlastního umírání bojí. Jedná se také o osobní otázku, stejně jako v předchozím případě. Odpovědi zde jsou zajímavé a to z toho důvodu, že 13 respondentů se ničeho, v souvislosti s vlastním umíráním, nebojí. Tato odpověď může odrážet celkový postoj člověka žijícího na ulici k životu, kdy jak víme, nehledí příliš na budoucnost a k otázce života a smrti přistupují pragmaticky. Ostatně o tomto pragmatickém přístupu hovoří také paní Dagmar Maňásková, která říká, že: „*Já myslím, že oni to berou docela pragmaticky. Ta kvalita toho jejich života v tom starším věku je tak špatná, že si myslím, že to někteří berou opravdu tak, že si řeknou, no tak se ráno neprobudím.*“¹⁸⁰ Osobně si myslím, že je to jasný ukazatel toho, že bezdomovci na život nehledí jako na dar, kterého by si měli vážit a starat se o něj, ale díky drsné zkušenosti ho mohou brát jako nutné zlo. Další věcí je, že se často jedná o lidi, kteří jsou zlí a zahořklí a po sobě nezanechávají nic, a to je věc, která je nesmírně smutná. Přesně o tom hovoří právě Martin Sýkora, kdy zažil případy svých klientů žijících na ulici, kteří se hodnoty života vzdali, odešli ze světa prázdní a nic po nich nezůstalo. Ačkoli je to profesionál, lidsky se ho tyto osudy velmi dotýkají.¹⁸¹

¹⁸⁰ Osobní rozhovor s Dagmar Maňáskovou. Příloha č. 13.

¹⁸¹ Srov. Osobní rozhovor s Martinem Sýkorou. Příloha č. 9.

Respondenti uváděli, že se při představě vlastního umírání bojí bolesti a toho, že to bude dlouhé. Také se bojí nemoci, či samotné smrti jako takové, protože neví, co bude potom. Právě otázka posledního soudu či zúčtování je tématem, o kterém se svými klienty hovořila paní Maňásková. Říká, že si někteří bezdomovci, kteří chodili k ní do centra, dobře uvědomují, kolik chyb v životě nadělali a mají tak strach, že by mohli být souzeni. Setkala se s tím, že někteří hledali vysvobození ze svých starostí a problémů, chtěli slyšet radu a také odpuštění.¹⁸²

Tabulka č. 7

Je něco, čeho se bojíte při představě vlastního umírání?	
Nebojím se	13
Bolesti	6
Co bude po tom	4
O rodinu	3
Že to bude dlouhé	2
Samotné smrti	2
Nemoci	1

Tabulka č. 8

Věk respondentů	
19-30 let	13
31-40 let	5
41-50 let	5
51-60 let	4
61-71 let	5

¹⁸² Srov. Osobní rozhovor s Dagmar Maňáskovou. Příloha č. 13.

9. Shrnutí

Před samotným závěrem práce bych ráda udělala krátkou rekapitulaci informací, které se týkají problematiky bezdomovectví a umírání bezdomovců.

V českém prostředí se s cílovou skupinou bezdomovců pojí jméno manželů Hradeckých, kteří napsali řadu odborných publikací na dané téma. Jejich definice bezdomovectví se ujala nejvíce. Podle nich dělíme bezdomovce na zjevné, skryté a potenciální.¹⁸³

Existuje také evropská typologie bezdomovectví ETHOS, respektive se jedná o typologii vyloučení z bydlení. Vytvořila jí Evropská federace národních sdružení, pracujících s bezdomovci – FEANTSA.¹⁸⁴ Ilja Hradecký se pokusil o aplikaci evropské typologie bezdomovectví ETHOS na naše podmínky a vznikla tak *Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR* s cílem najít vhodnou typologii a definici bezdomovectví pro Českou republiku, s možnostmi řešení tohoto problému.¹⁸⁵

V červenci roku 2013 vyšla Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020. Tato Koncepce je první svého druhu a na bezdomovectví nahlíží jako na dlouhodobý proces, hovoří o preventivních opatřeních a možnostech řešení z hlediska poskytování sociálních služeb. V Koncepci se mimo jiné hovoří i o modelu *Housingfirst*, který učí bezdomovce tomu, aby si dokázali získat a hlavně udržet bydlení.¹⁸⁶

Tento model pochází z Finska a osvědčil se jim nejen z hlediska financí. Počáteční investice do odstranění bezdomovectví se vrátí, a navíc je i pro samotné bezdomovce snazší, aby se vypořádali se svými problémy, pokud mají bydlení. V neposlední řadě v sobě obsahuje model *Housingfirst* zásadní etický a lidský rozměr přístupu k člověku.¹⁸⁷

Housingfirst známe i v České republice, kdy s ním poprvé přišlo město Brno, jako pilotní město projektu.¹⁸⁸

Jak bylo řečeno v Koncepci prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice, příčin bezdomovectví je vždy několik. Lze je dělit na objektivní a subjektivní.

---

¹⁸³ Srov. KLIMENT, P. *Pohled na bezdomovectví*, s. 20.

¹⁸⁴ Srov. ETHOS – Evropská typologie bezdomovectví.

¹⁸⁵ Srov. HRADECKÝ, I. *Definice a typologie bezdomovství*, s. 31.

¹⁸⁶ Srov. Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR.

¹⁸⁷ Srov. Finland has practically ended homelessness.

¹⁸⁸ Srov. DROZD, V. *Třicet tisíc prodaných nocleženek*.

Objektivní důvody v sobě zahrnují celkovou společenskou situaci v zemi. Subjektivní důvody jsou individuální pro každého člověka, kdy ztratil bydlení, práci, dostal se do dluhů, měl určitá zdravotní omezení a podobně. Objektivní a subjektivní důvody se ale většinou prolínají, stejně tak rizikové faktory, které mohou zapříčinit bezdomovectví.¹⁸⁹

Za vznikem bezdomovectví může stát také špatný rodinný model, kdy člověk neměl dobrý vzor ve svých rodičích, případně se může jednat o osoby, které opustily ústavní výchovu dětských domovů. Vliv rodinného vzoru je značný a shodují se v něm sociální pracovníci, kteří s bezdomovci pracují.

V roce 2001 provedl Výzkumný ústav práce a sociálních věcí průzkum, aby se zjistilo, proč se lidé dostávají na ulici. Největší počet osob se na ulici dostal z důvodu rozvratu rodiny. Následovala ztráta zaměstnání, onemocnění. Někteří lidé vlastní bydlení vůbec nezískali, prošli ústavní výchovou, případně nehradili nájem a o bydlení tak přišli.¹⁹⁰

Podle mého názoru je velkou výhodou pro bezdomovce to, že stále existují možnosti a snahy toho, jak jim v jejich nesnadné životní situaci, může být nabídnutá pomoc. Jednou z možností pomoci jsou bezesporu sociální služby, které pro bezdomovce v České republice máme. Konkrétní sociální služby pro bezdomovce upravuje zákon 108/2006 Sb. O sociálních službách.

Další velkou pomocí, kterou mají bezdomovci možnost využít, je získání dávek pomoci v hmotné nouzi. Jedná se o finanční prostředky pro osoby, které nemají žádný či velmi malý příjem. Na základě těchto prostředků mají možnost zajistit si základní životní potřeby.¹⁹¹

V neposlední řadě je důležité, že existují lidé, kteří chtějí bezdomovcům pomoci. Hovořím o sociálních pracovnících, kteří s touto cílovou skupinou pracují. Pokud by zde nebyl nikdo, kdo by měl zájem s nimi pracovat, měli by o to nižší šance, jak svou životní situaci změnit.

V Českém Krumlově jsou sociální služby pro bezdomovce poměrně omezené. Využívala se noclehárna v Českých Budějovicích, ale zkušenosti z minulých let ukázaly, že kapacita služby byla již nedostatečná. Proto město Český Krumlov zřídilo od nového roku 2019 novou sociální službu *Teplá židle*. Tato služba je obdobou právě noclehárny a zatím je pro klienty poskytovaná zdarma. Aby služba byla v provozu, musí v noci teploty klesnout k -5

---

¹⁸⁹ Srov. MORICOVÁ, Š. *Znevýhodněné skupiny vo verejnom zdravotníctve*, s. 79–80.

¹⁹⁰ Srov. FLEISCHMANN, O., et al. *Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006, s. 129–130.

¹⁹¹ Srov. *Pomoc v hmotné nouzi*.

stupňům.¹⁹² Do konce roku 2018 fungovala v Českém Krumlově pro bezdomovce, a sociálně slabé občany, možnost potravinové pomoci a využití sociálního zařízení v prostorách Církve bratrské v Českém Krumlově. S vedoucí centra, paní Dagmar Maňáskovou, jsem k diplomové práci dělala rozhovor. Služba, která v praxi měla prvky komunitního setkávání klientů, však neměla vyhovující prostory, vykonávala jí pouze paní Maňásková sama a tak byla její činnost ukončena. Bezdomovci se k paní Maňáskové naučili chodit pravidelně, nabízené pomoci hojně využívali a není se čemu divit, že se jedná pro město o velkou ztrátu pomoci.

Sociální práce s bezdomovci je náročnou, a není překvapením, že sociální pracovníky provázejí při výkonu jejich profese určitá etická dilemata. Dilema jako takové znamená situaci rozhodování, kdy ani jedna zvolená možnost není ideální.¹⁹³ Sociální pracovníci městský úřadů, se kterými jsem vedla rozhovory, ve většině případů přiznávají, že se během výkonu svého povolání s řadou etických dilemat setkali.

Protože se práce zabývá umíráním bezdomovců, je pochopitelné, že jsem se zaměřovala také na to, jaký je zdravotní stav osob, které žijí na ulici. Zjednodušeně řečeno, je špatný. V důsledku podmínek, ve kterých bezdomovci žijí je zřejmé, že trpí řadou onemocnění, počínaje kožními problémy a závažnými, na příklad infekčními onemocněními, konče. Svůj podíl na špatném zdravotním stavu bezdomovců mají také návykové látky, jako je alkohol, drogy, cigarety. Bezdomovci se také mohou setkat s tím, že je lékař odmítne ošetřit. Proto v případě, že by měl bezdomovec vyhledat pomoc lékaře i v budoucnu, může být o to nižší. Dotazovala jsem se ošetrovatelského personálu Nemocnice Český Krumlov, a.s., jaká je jejich zkušenost s pacienty, kteří jsou bezdomovci. Odpovědi zdravotních sester jsou poměrně shodné. K bezdomovcům, kteří jsou pacienty nemocnice, přistupují stejně jako ke každému jinému pacientovi. Přiznávají, že náročný bývá zejména první kontakt s bezdomovcem, kdy se do nemocnice dostává v zanedbaném stavu. Zkušenost mají ale vesměs pozitivní.

Právě špatný zdravotní stav bezdomovců často znamená, že umírají v důsledku závažných onemocnění. Nemají rodinné vazby, aby jim někdo z rodiny pomohl v jejich nemoci, a stává se, že umírají skutečně sami. V současné době se velmi často hovoří o tak zvaném dobrém umírání, a Marie Svatošová, zakladatelka českého hospicového hnutí, k dobrému umírání říká, že je dobré tehdy, pokud nemají lidé vztahové dluhy.¹⁹⁴ Bohužel, jak

---

¹⁹² Srov. Nová služba obdobná noclehárně, tzv. Teplá židle.

¹⁹³ Srov. MÁTEL, A., SCHAVEL, M. *Aplikovaná etika v sociální práci*, s. 109–110.

¹⁹⁴ Srov. Dobrá smrt je, když člověk nemá vztahové dluhy.

ale víme, bezdomovci velmi často nemají kontakt se svými příbuznými. Neviděli se i řadu let, a v konečném důsledku se stává, že skutečně, nejen se vztahovými dluhy, odchází.

Na základě dotazníkového šetření, které jsem realizovala na podzim roku 2018 ve středisku Církve bratrské v Českém Krumlově, kam často bezdomovci docházeli pro potravinovou pomoc, vyplynulo, že klienti právě tohoto centra, kteří dotazník vyplňovali, měli minimální kontakt se svými příbuznými.¹⁹⁵

Respondenti z řad bezdomovců se ke svému vlastnímu umírání vyjadřovali tak, že se nejvíce bojí bolesti a toho, že proces umírání bude trvat dlouhou dobu. Většina bezdomovců se ale smrti nebojí.¹⁹⁶ Nejraději by však umírali ve spánku, sami, případně doma, a rychle.¹⁹⁷

Sociální pracovníci se shodli v tom, že nejvíce umírají bezdomovci v nemocnici. Říkají, že je lepší, když bezdomovec zemře v nemocnici, nežli na ulici. Vidí v tom určitý etický rozměr, kdy nejsou v posledních chvílích života sami.

Ošetřovatelský personál zase uváděl, že bezdomovci nejvíce umírají na ulici. Samozřejmě se setkali s tím, že bezdomovec zemřel také v nemocnici, ale jednalo se o výjimečné situace.

Pokud zemře bezdomovec, který nemá žádné příbuzné, objevuje se otázka, jakým způsobem je pohřben. Nejčastěji jsou vypravovány tzv. sociální pohřby. Sociální pohřby upravuje zákon č. 256/2001 Sb., tedy Zákon o pohřebnictví.¹⁹⁸

Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky vydalo v roce 2018 Průvodce sociálním pohřbem, který je metodikou pro Obecní úřady obcí s rozšířenou působností v tom, jak sociální pohřby vypravovat. Ministerstvo v průvodci o sociálních pohřbech hovoří tak, aby se nestávaly běžným způsobem posledního rozloučení, ale vypravovaly se v těch nejnutnějších případech.¹⁹⁹

V Českém Krumlově bylo v roce 2014 vypraveno 8 sociálních pohřbů. V roce 2015 jich bylo 6, v roce 2016 bylo sociálních pohřbů 8, v roce 2017 jich bylo vypraveno 7, a do konce prosince roku 2018 byly vypraveny 4 sociální pohřby. V lednu roku 2019 město nevypravilo žádný sociální pohřeb. V únoru roku 2019 pak byl vypraven jeden sociální

---

¹⁹⁵ Tabulka č. 3.

¹⁹⁶ Tabulka č. 7.

¹⁹⁷ Tabulka č. 6.

¹⁹⁸ Srov. Zákon o pohřebnictví.

¹⁹⁹ Srov. *Průvodce sociálním pohřbem: Často kladené otázky*.

pohřeb.²⁰⁰ Aktuálnější data nemám bohužel k dispozici.

Zákon o pohřbnictví ukládá, že není nutný souhlas blízké osoby s pohřbením člověka. Obecním úřadům s rozšířenou působností však ukládá povinnost, aby o úmrtí osoby informovala nejbližší příbuzné. Nejčastěji se rodinní příslušníci obesílají úředním dopisem. Jen ve výjimečných případech dochází k tomu, že příbuzní osobě, která žila na ulici a zemřela, vypraví řádný pohřeb. Vychází to opět z přetřhaných rodinných vazeb a starých nevyřešených křivd, které se mezi příbuznými mohly objevit.

Umírání bezdomovců se bezesporu dotýká i sociálních pracovníků, kteří s bezdomovci pracují. Ačkoli si snaží zachovat profesionální odstup, uvědomují si, jak je lidský život vzácný a vidí, jak si jejich klienti život dobrovolně ničí, až nakonec umírají sami, opuštění, prázdní. Ošetrovatelský personál Nemocnice na umírání bezdomovců nahlíží tak, že by každý člověk měl mít právo na důstojné umírání. Říkají, že podmínky, ve kterých umírají bezdomovci, tedy na ulici, jsou velmi smutné. Zároveň ale dodávají, že pokud si nechtějí nechat pomoci, nepěstují svoje sociální kontakty, není ani příliš velkým překvapením, jakým způsobem nakonec umírají.

---

²⁰⁰ Příloha č. 19.

Závěr

Cílem diplomové práce, s názvem *Umírání bezdomovců na Českokrumlovsku*, bylo udělat výzkumnou sondu do problematiky bezdomovectví v uvedeném regionu. Sonda byla spojená se zkoumáním umírání mezi bezdomovci. To vše z pohledu zdravotně sociální pracovnice Nemocnice Český Krumlov, a.s.

Do diplomové práce jsem použila dostupnou odbornou literaturu, elektronické články, ale také rozhovory se sociálními pracovníky a ošetrovatelským personálem Nemocnice. Konkrétní životní příběhy bezdomovců pak byly ztvárněny formou kazuistik. Dalším zdrojem dat, interpretovaných v práci, se stal dotazník, který vyplňovali bezdomovci, kteří využívali sociální pomoci ve městě Český Krumlov.

Právě ve zmíněném městě a celém okrese je problematika bezdomovectví z hlediska sociální práce řešená. Sociální pracovníci městských úřadů mají mezi svými klienty bezdomovce, se kterými de facto každý den spolupracují. Nabízejí jim možnosti, jak by mohli změnit svou životní situaci. Největším problémem, který sociální pracovníci identifikují při práci s touto cílovou skupinou, je její malá motivace svou situaci změnit. Možnosti pomoci stále existují, ať už se jedná o sociální služby pro bezdomovce, začlenění do systému úřadů práce, čerpání dávek hmotné nouze a podobně. Nicméně, jak často zaznělo od sociálních pracovníků, pokud nemá jejich klient motivaci, nezmůže žádný sociální pracovník ani sociální služba zhora nic.

Ze zjištěných informací vyplynulo, že nejčastějšími důvody, proč se lidé ocitnou na ulici, jsou životní krize. Problémy, které člověk nezvládl a v důsledku kterých se dostal na samotné dno společnosti. Velmi často jsou tyto osoby závislé na návykových látkách. V důsledku své závislosti pak mají velmi omezený přístup k pomoci a službám. Nežádá je právě závislost příčinou jejich úmrtí.

Díky dotazníkovému šetření jsem zjistila, že bezdomovci se vlastní smrti příliš nebojí. Strach mají z toho, že jejich umírání bude zdoluhavé, bude bolestivé a ve výjimečných případech se objevuje strach o vlastní příbuzné. Ačkoli kontakt s nimi mají bezdomovci velmi omezený, případně žádný, myslí si, že právě rodina by mohla být určitým vysvobozením z jejich nesnadné životní situace. I přesto na otázku, jak by si přáli zemřít, jich většina odpovídala tak, že by chtěli být v posledním okamžiku sami. V dnešní době, kdy se velmi propaguje a rozvíjí umírání v domácím prostředí tak, aby člověk nebyl v posledních chvílích života sám, se podle mého názoru jedná o zajímavou skutečnost.

Ukázalo se, že i v malé okresní Nemocnici mají zkušenost s problematikou bezdomovectví, protože jsou zde, často opakovaně, bezdomovci hospitalizovaní. Přístup ošetřovatelského personálu k těmto pacientům je naprosto profesionální, a bezdomovce v důsledku jejich životní situace nijak nestigmatizují. Právě naopak, přistupují k nim s empatií a nabídkou pomoci, nejen ze zdravotního hlediska. Přístup zdravotnického personálu k bezdomovcům však může být zcela odlišný například v nemocnici v Praze či jiném velkém městě v republice. Velká zdravotnická zařízení mohou mít s bezdomovci úplně jinou zkušenost, nežli je tomu v Českém Krumlově a je to více než pravděpodobné. Myslím si, že je to dáno hlavně větší koncentrací bezdomovců ve velkých městech a tak jsou jejich hospitalizace na denním pořádku, než právě v malých nemocnicích. Dále si uvědomuji, že pokud bych oslovila k rozhovorům místo přímého ošetřovatelského personálu lékaře, mohly by se objevit zcela jiné odpovědi, týkající se problematiky bezdomovectví.

Zdravotníci, se kterými jsem nad problematikou vedla diskuzi, si jsou velmi dobře vědomi, že pokud bezdomovec nemá touhu svůj život změnit, nemá žádnou šanci na to, aby se z ulice dostal. Jak ale dokázat to, aby se v člověku, který nic nemá a v konečném důsledku v podstatě nemá co ztratit, probudila motivace ke změně naučeného stylu života?

Pro sociální pracovníky je sociální práce s bezdomovci náročnou oblastí. Nežádka se setkávají s etickými dilematy, která jsou nuceni řešit téměř každý den. Ve své diplomové práci jsem se tématu etických dilemat při práci s osobami bez přístřeší pouze dotkla. Domnívám se, že se jedná o téma, které by zasloužilo samostatné zpracování v rámci závěrečné práce. Když jsem se ptala všeobecných sester, zda zažívají při práci s pacienty, kteří jsou bezdomovci, nějaké dilema, jejich odpověď většinou byla, že nic takového neřeší. Myslím si, že to může být dáno tím, že primárně řeší jejich aktuální zdravotní stav tak, aby byl člověk zabezpečen v tu danou chvíli.

Sociální pracovníci, ale také ošetřovatelský personál, se k umírání bezdomovců vyjadřovali velmi podobně. Uvědomují si, o jak citlivou oblast se jedná. Provází ji řada etických otázek, nejen pro smrt samu, ale hlavně v důsledku okolností, za kterých k ní dochází. Velmi často bezdomovci umírají rezignovaní na život, se záští vůči lidem, bez kontaktu se svými blízkými. Zde se naplno ukazuje, že lidé umírají tak, jak žijí.

Získávání dat do diplomové práce formou polostrukturovaných rozhovorů pro mě bylo celkem snadné. Bylo to určitě z toho důvodu, že jsem oslovovala sociální pracovníky, se kterými pravidelně spolupracuji v rámci řešení sociálních situací hospitalizovaných pacientů, a proto jsem cítila z jejich strany upřímnou ochotu se podělit o své zkušenosti na dané téma. Stejně tak mi nečinilo žádný problém získat rozhovory s ošetřovatelským personálem, protože

se s oslovenými zdravotními sestrami denně na pracovišti setkávám.

Měla jsem zájem o uskutečnění osobních rozhovorů také se samotnými bezdomovci, kteří využívali pomoc Církve bratrské v Českém Krumlově. Nicméně na základě zkušeností paní Maňáskové, která centrum vedla vyplynulo, že by se bezdomovci nechtěli bavit s cizí osobou, případně by jejich odpovědi nebyly tak otevřené a pravdivé. Spíše by se mohli snažit svoje odpovědi idealizovat, a nemuseli by celou záležitost brát vážně. Zvolila jsem proto metodu sběru dat dotazník s převážně otevřenými odpověďmi.

Do diplomové práce jsem chtěla použít určité srovnání situace s bezdomovci, kterou mají v podobně velké nemocnici, jako je ta v Českém Krumlově, a proto jsem oslovila kolegyni z Nemocnice v Prachaticích, a.s. Bohužel se mi nepodařilo získat odpověď, a tak jsem přišla o tuto možnost komparace, která by mohla přinést na celou problematiku zase jiný úhel pohledu.

V době, kdy píšu závěr této práce, je v Nemocnici hospitalizovaný mladý pacient, bezdomovec, který v létě roku 2018 odjel do Itálie za vidinou lepšího života. Nicméně v září roku 2018 byl nalezen v bezvědomí a musel být v tamní nemocnici hospitalizován. Nyní, v únoru 2019, byl převezen do naší Nemocnice, kde bude podstupovat doléčení a rehabilitaci. Jeho zdravotní stav je ale takového rázu, že není jisté, zda bude schopen samostatně fungovat. Městský úřad v Českém Krumlově tak stojí před těžkým úkolem, jak zabezpečit svého občana, který ale nežil příkladným životem, byl závislý na alkoholu a projevoval se agresivně vůči svému okolí. Je zcela bez prostředků, s dluhy, sám.

Otázkou zůstává, jak se bude situace bezdomovectví vyvíjet do budoucna. Existují sice určité nástroje a mechanismy²⁰¹, jak počty bezdomovců snížit, nicméně je otázka, jak tyto nástroje pomoci realizovat v praxi. Zjistila jsem, že právě na území Českokrumlovska jsou na ulici lidé v produktivním věku. Vždyť jen z dotazníkového šetření vyplynulo, že největší skupinou dotazovaných, byly osoby ve věku od 19–30 let. Jedná se o lidi, kteří by mohli chodit do zaměstnání. Místo toho ale žijí na ulici. Cílem této diplomové práce nebylo zjistit důvody, proč bezdomovci nepracují, nicméně se jedná o další zajímavý námět, který by možná stálo za to rozpracovat. Bezdomovci nepracují, tudíž v budoucnu nebudou mít žádný nárok na starobní, případně invalidní důchod. Jednoho dne nastane situace, kdy tito lidé budou potřebovat profesionální pomoc v péči o svou osobu. Již nyní je velmi problematické zajistit sociální službu s 24 hodinovou péčí seniorům. Hovořím však o seniorech, kteří starobní důchody pobírají, a tudíž si sociální službu jsou schopni hradit. Jakým způsobem pak

---

²⁰¹ Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR.

bude zajišťovaná péče právě o osoby, které za celý svůj život neodvedly nic do státní pokladny, ale nebudou schopni se sami o sebe postarat? Je řešením vybudování novodobých chudobinců? Jedno je jisté. Osob, které nebudou mít nárok na důchod a jejich zdravotní stav bude vyžadovat pomoc od druhé osoby, bude jednoznačně přibývat. Vystávají před námi otázky, jakým způsobem bude možné takové osoby zabezpečit.

Seznam literatury

- BARTÁK, Miroslav. *Bezdomovství v ČR: Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2011. ISBN 9788074144417.
- BYOCK, Ira. *Dobré umírání: možnosti pokojného konce života*. Praha: Vyšehrad, 2005. ISBN 9788074291340.
- CONSTANTINI, Nadja. *Příklady nejlepší praxe v boji proti bezdomovectví*. International Visegrad Fund, 2003. ISBN 8086451054.
- FLEISCHMANN, Otakar et al. *Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2006. ISBN 80-7044-769-9.
- HAASOVÁ, Jana. *Jak žijí v Olomouci ženy bez domova: sedm skutečných příběhů*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 8024412381.
- HARRISON, Ted. *Druhá strana smrti*. Praha: Návrat domů, 2003. ISBN 8072550357.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Lékařská etika*. 3., rozš. vyd. Praha: Galén, c2002. ISBN 8072621327.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Thanatologie: nauka o umírání a smrti*. Praha: Galén, c2000. ISBN 8072620347.
- HILLS et al. 2002, s. 30. In BARTÁK, Miroslav. *Bezdomovství v ČR: Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2011. ISBN 9788074144417.
- HRADECKÝ, Ilja a HRADECKÁ, Vlastimila. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. ISBN 8090229204.
- HRADECKÝ, Ilja. *Definice a typologie bezdomovství: [zpráva o realizaci aktivity č. 1 projektu Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR]*. Praha: Pro Sdružení azylových domů vydala Naděje, 2007. ISBN 9788086451138.
- JANEBOVÁ, Radka, ed. a SMUTEK, Martin, ed. *Posuzování životní situace v sociální práci: sborník z konference V. Hradecké dny sociální práce, Hradec Králové 24. až 25. října 2008*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-419-4.
- JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003. ISBN 9788072543298.
- KELLER, Jan. *Posvácení bezdomovců: úvod do sociologie domova*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. Sociologické aktuality. ISBN 9788074191558
- KLIMENT, Pavel. *Pohled na bezdomovectví v České republice*. Olomouc 2016. ISBN 9788024450070.
- MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 9788026200901.
- MÁTEL, Andrej, Milan SCHAVEL, Pavel MÜHLPACHR a Tibor ROMAN. *Aplikovaná etika v sociální práci*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010. ISBN 9788089271894.

MÁTEL, Andrej. *Sociálna patológia a prevencia vybraných sociálno-patologických javov*. Druhé, doplnené a aktualizované vydanie. Bratislava: Spoločnosť pre rozvoj sociálnej práce, 2015. ISBN 978-80-971445-5-5.

MORICOVÁ, Štefánia, BARTOŠOVIČ, Ivan a HEGYI, Ladislav. *Znevýhodnené skupiny vo verejnom zdravotníctve: vysokoškolská učebnica: Fakulta verejného zdravotníctva, Slovenská zdravotnícka univerzita*. 1. vyd. Bratislava: Veda, 2013. ISBN 978-80-224-1278-0.

MUSIL, Libor. *Ráda bych Vám pomohla, ale--: dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman, 2004. ISBN 8090307019.

NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1996. s. ISBN 8020005927.

NAVRÁTIL, P. Vybrané teorie sociální práce. Současné pojetí a dilemata disciplíny. In MATOUŠEK O. a kol. *Základy sociální práce*. ISBN 8071784737.

NEZBEDA, Ondřej. *Průvodce smrtelníka: prakticky o posledních věcech člověka*. V Praze: Paseka, 2016. ISBN 9788074327476.

Průvodce sociálním pohřbem: Často kladené otázky obcí v roli vypravitele pohřbu. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2018. ISBN 9788075381965.

ŠEJVL, Jaroslav. *Povinnost obce zajistit pohřbení aneb tzv. sociální pohřby*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 9788074788086.

THOMSON et al., 2000, s. 6-7. In. MÁTEL, Andrej, Milan SCHAVEL, Pavel MÜHLPACHR a Tibor ROMAN. *Aplikovaná etika v sociální práci*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010. ISBN 9788089271894.

Internetové zdroje

Azylový dům s ošetrovateľskou službou ADOS. *Centrum sociálních služeb Praha* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z: <https://www.csspraha.cz/24816-azylový-dum-s-osevrotateľskou-sluzbou>.

Až pětina bezdomovců ještě není 30 let. Tíží je dluhy, chybí sociální byty. *IDNES.cz* [online]. 1. dubna 2018 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/bezdomovci-mladi-lide-socialni-znevýhodneni.A180222_150302_domaci_mav.

Člověk hlavně musí chtít dostat se z ulice, říká bývalý bezdomovec. *IDNES.cz* [online]. [cit. 2019-01-18]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/bezdomovci-praha-armada-spasy.A180530_154525_domaci_zaz.

Dobrá smrt je, když člověk nemá vztahové dluhy, říká zakladatelka prvních hospiců. *Lidovky.cz* [online]. [cit. 2019-01-13]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/dobra-smrt-je-kdyz-clovek-nema-vztahove-dluhy-rika-zakladatelka-prvnich-hospicu.A181112_111252_lide_sk.

DROZD, Václav. Pět lidí nejspíš umrzlo. Neměli žádné klíče, kterými by mohli zvonit. *A2larm* [online]. [cit. 2018-12-27]. Dostupné z: <http://a2larm.cz/2018/11/sedm-lidi-umrzlo-nemeli-zadne-klice-kterymi-by-mohli-zvonit/>.

DROZD, Václav. Třicet tisíc prodaných nocleženek a devět umrzlých lidí. *A2larm* [online]. 5.3.2018 [cit. 2018-12-27]. Dostupné z: <http://a2larm.cz/2018/03/tricet-tisic-prodanych-noclezenek-a-devet-umrzlych-lidi/>.

Dvě třetiny mladých nezvládnou odchod z dětského domova, chybí podpora. *IDNES.cz* [online]. 2. listopadu 2017 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/detsky-domov-odchod-psycholog-muzsky-vzor-vakuum-neziskove-organizace.A171101_180529_domaci_nub.

ETHOS – Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení v prostředí ČR. *NiCM: Národní informační centrum pro mládež* [online]. květen 2018 [cit. 2018-12-29]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/ethos-evropska-typologie-bezdomovstvi-vylouceni-z-bydleni-v>.

Finland has practically ended homelessness. *Indy100* [online]. [cit. 2018-12-28]. Dostupné z: <https://www.indy100.com/article/finland-end-homelessness-rough-sleepers-feantsa-housing-first-juha-kaakinen-8235086>.

HANÁK, Marek. Sociální pohrby. *Moderní obec* [online]. 3.5.2013 [cit. 2018-12-27]. Dostupné z: <https://moderniobec.cz/socialni-pohrby/>.

Charita: Kvůli lhostejnosti lidí umírají bezdomovci na ulicích. *Deník.cz* [online]. [cit. 2018-12-27]. Dostupné z: https://www.denik.cz/z_domova/https-agentura-denik-cz-ajax-detail-objektu-php-objektid-5747671-20140307.html.

Jak žijí čeští bezdomovci? Tři čtvrtiny z nich přiznávají, že mají dluhy. *Česká televize: CT24* [online]. 2018, 28. 6. 2017 [cit. 2018-12-17]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/2165362-jak-ziji-cesti-bezdomovci-tri-ctvrtiny-z-nich-priznavaji-ze-maji-dluhy+>.

Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020. *Vláda České republiky* [online]. [cit. 2018-12-29]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Koncepce-prevence-a-reseni-problematiky-bezdomovectvi-v-CR-do-roku-2020.pdf>.

Mráz žene bezdomovce do azylových domů. Aspoň „teplou židli“ dostane každý. *IDNES.cz* [online]. 26. února 2018 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/mrazy-bezdomovci-pomoc-zamrzla-berounka-zeleznice.A180226_100408_domaci_fer.

Naše lékařka: Svědectví Andrey Pekárkové. *Armáda spásy: Srdce bohu, ruce lidem* [online]. [cit. 2018-12-17]. Dostupné z: <https://armadaspasy.cz/pomahame-vam/zdravotni-pece/nase-lekarka/>.

Nová služba obdobná noclehárně, tzv. Teplá židle. *Český Krumlov* [online]. [cit. 2019-01-16]. Dostupné z: http://obcan.ckrumlov.info/docs/cz/20190110_Tepla_zidle.xml.

O nás. *NP Nový Prostor* [online]. [cit. 2019-01-27]. Dostupné z: <http://novyprostor.cz/o-nas>.

O nás. *Sant'Egidio* [online]. [cit. 2018-12-22]. Dostupné z: <https://www.santegidio.cz/o-nas>.

O projektu. *Nocleženka* [online]. [cit. 2018-12-27]. Dostupné z: <https://www.noclezenka.cz/oprojektu/>.

PEJŘIMOVSKÁ, Hana. Smrt na okraji: Důstojné umírání. *Umírání.cz* [online]. 2017 [cit. 2018-12-17]. Dostupné z: <https://www.umirani.cz/clanky/smrt-na-okraji>.

PEKÁRKOVÁ, Andrea. Zdravotní péče o bezdomovce z pohledu zdravotnického zařízení. *SlidePlayer*[online]. [cit. 2018-12-28]. Dostupné z: <https://slideplayer.cz/slide/1934649/>.

Pološero Stíny ulic [dokument] ČT2, Režie Pavel Dražan. Česko: 21.9.2017. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10318730018-polosero/217562222000003-polosero-stiny-ulic/>. 19:48-20:07, 20:55 – 21:06 min.

Pološero Život není černobílý [dokument] ČT2, Režie Pavel Dražan. Česko: 9.10.2012. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10318730018-polosero/212562222000001-polosero-ztracenci/>. 2:40 – 3:20 min.

Pomoc v hmotné nouzi. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/5>.

Pouliční medicína. *Armáda spásy: Srdce bohu, ruce lidem* [online]. [cit. 2018-12-17]. Dostupné z: <https://armadaspasy.cz/pomahame-vam/zdravotni-pece/poulicni-medicina/>.

Průvodce sociálním pohřbem: Často kladené otázky obcí v roli vypravitele pohřbu. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2018.

S.A.D. podává stížnost na pořad Stíny ulic. *SDRUŽENÍ AZYLOVÝCH DOMŮ V ČR, z.s. ZMĚNILO NÁZEV NA SÍŤ AKTÉRŮ PRO DOMOV, Z.S.* [online]. [cit. 2019-01-01]. Dostupné z: https://www.azylovedomy.cz/soubory/739_St%C3%AD%C5%BEost%20SAD_Polo%C5%A1ero.pdf.

Sociální služby v kontextu hodnocení zdravotního stavu bezdomovců. *Sociální práce sociální práce*[online]. 2015 [cit. 2018-12-17]. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=1&clanek=692>.

STANOEV, Martin. Bezdomovci jako nositelé stigmatu a příjemci pomoci. *Sociální práce sociální práce: Moc a bezmoc v práci s klientem* [online]. 2015, 2015 (5), s. 43 [cit. 2018-12-16]. Dostupné z: http://socialniprace.cz/soubory/sp5-2015_web-bez-prebalu171231122317.pdf.

STANOEV, Martin. Co se stane, když umře bezdomovec?. *A2larm* [online]. 7.1.2015 [cit. 2018-12-26]. Dostupné z: <http://a2larm.cz/2015/01/co-se-stane-kdyz-umre-bezdomovec/>.

Strategie soc. inkluze bezdomovců v ČR. *SDRUŽENÍ AZYLOVÝCH DOMŮ V ČR, z.s. ZMĚNILO NÁZEV NA SÍŤ AKTÉRŮ PRO DOMOV, Z.S.* [online]. [cit. 2019-01-01]. Dostupné z: <https://www.azylovedomy.cz/projekty/strategie-soc-inkluze-bezdomovcu-v-%C4%8CR/>.

ŠPINKOVÁ, Martina. Umíráme smutně. Jak to změnit?. *Umírání.cz* [online]. [cit. 2019-01-07]. Dostupné z: <https://www.umirani.cz/clanky/umirame-smutne-jak-to-zmenit>.

ŠUPKOVÁ, Danuše a kol. *Zdravotní péče o bezdomovce v ČR* [online]. Praha: Grada Publishing, 2007 [cit. 2018-12-16]. s. 8.

ŠVEC, J. (ed.): Příručka pro sociální integraci, Úřad vlády ČR, odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách, 2010. In Co je sociální vyloučení. *Agentura pro sociální začleňování* [online]. [cit. 2018-12-15]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/co-je-socialni-vyloucení>.

TUČKOVÁ, Anna. Neumírejme blbě. *Umírání.cz* [online]. 12. července 2016 [cit. 2019-01-06]. Dostupné z: <https://www.umirani.cz/clanky/neumirejme-blbe>.

V ČR chybí terénní zdravotní péče pro bezdomovce. *Český helsinský výbor, z.s.: Respekt k přirozeným právům člověka* [online]. [cit. 2018-12-17]. Dostupné z: <http://www.helcom.cz/cs/v-cr-chybi-terenni-zdravotni-pece-pro-bezdomovce/>.

VLKOVÁ, Jitka. Bezdomovec jde do nemocnice, když je nejhůř, říká sociální pracovnice. *Idnes.cz: Ekonomika* [online]. 2018 [cit. 2018-12-17]. Dostupné z: https://ekonomika.idnes.cz/bezdomovci-zdravotnictvi-nemocnice-nemoci-socialni-sluzby-pq4-ekonomika.aspx?c=A180727_104815_ekonomika_ane.

Vychytralí Češi. Někteří zneužívají sociální pohřby. *Týden.cz* [online]. 11.8.2017 [cit. 2018-12-26]. Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/vychytrali-cesi-nekteri-zneuzivaji-socialni-pohrby_441611.html.

Zákon č. 108/2006 Sb.: Zákon o sociálních službách. *Zákony pro lidi. Cz* [online]. [cit. 2019-01-01]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#cast3> §53 zákon číslo 108/2006 Sb. O sociálních službách.

Zákon o pohřebnictví. *Zákony pro lidi.cz* [online]. 2018 [cit. 2018-12-26]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-256?text=Z%C3%A1kon+o+poh%C5%99ebnictv%C3%AD#cast1>.

Novinové články a odborné časopisy

POHANKOVÁ, Veronika. Azyl město nenabízí. *5plus2: Českokrumlovsko*. 2014.

ŠRAJER, Jindřich. Lidská důstojnost a sociální práce. *Sociální práce sociálna práca*. 2006, **2006**(2), 109–113.

Seznam příloh

- Příloha 1.** Kazuistika 1
- Příloha 2.** Kazuistika 2
- Příloha 3.** Kazuistika 3
- Příloha 4.** Kazuistika 4
- Příloha 5.** Kazuistika 5
- Příloha 6.** Kazuistika 6
- Příloha 7.** Kazuistika 7
- Příloha 8.** Rozhovor s Mgr. Pavlínou Bláhovou, Mgr. Hanou Smejkalovou, Bc. Lucií Bublíkovou ze dne 3. 10. 2018
- Příloha 9.** Rozhovor s Bc. Martinem Sýkorou ze dne 4. 10. 2018
- Příloha 10.** Rozhovor s Mgr. et Mgr. Lenkou Bártovou ze dne 6. 10. 2018
- Příloha 11.** Rozhovor s Mgr. Vendulou Kašparovou ze dne 24. 10. 2018
- Příloha 12.** Rozhovor s Bc. Petrou Varinskou ze dne 25. 10. 2018
- Příloha 13.** Rozhovor s Dagmar Maňáskovou ze dne 7. 11. 2018
- Příloha 14.** Rozhovor se staniční sestrou Interního oddělení 6. patro Nemocnice Český Krumlov, a.s. ze dne 10. 10. 2018
- Příloha 15.** Rozhovor se všeobecnou sestrou Oddělení následné péče Nemocnice Český Krumlov, a.s. ze dne 12. 10. 2018
- Příloha 16.** Rozhovor se staniční sestrou Chirurgického oddělení A Nemocnice Český Krumlov, a.s. ze dne 9. 1. 2019
- Příloha 17.** Rozhovor se staniční sestrou Chirurgické jednotky intenzivní péče Nemocnice Český Krumlov, a.s. ze dne 9. 1. 2019
- Příloha 18.** Rozhovor se staniční sestrou Oddělení následné péče C Nemocnice Český Krumlov, a.s. ze dne 23. 1. 2019
- Příloha 19.** Statistika Městského úřadu zaměřená na počty vypravených sociálních pohřbů v rozmezí let 2014–2018

Přílohy

Příloha 1. Kazuistika 1

Osobní anamnéza:

Z.J.

Muž, narozen v roce 1954.

Rozvedený, několik dětí, ty už jsou dospělé, ani nevěděl, kde bydlí. Měl tři sestry, jednu neviděl řadu let a je údajně nemocná, druhá žije v okolí Kaplice, má snad velkou rodinu, třetí sestra bydlí ve Vyšším Brodě, s ní neměl vůbec dobré vztahy.

Trvalé bydliště:

Vyšší Brod

Zdravotní stav:

Mobilní s 1 francouzskou holí, chronická pankreatitida (spojená s užíváním alkoholu), medikace užívaná nepravidelně, stav po amputaci 3 prstů na pravé horní končetině. Opakované hospitalizace pro chronické stezky, úrazy, naposledy (podzim 2016) úraz pravé dolní končetiny, komplikovaná zlomenina, řešeno operativně. Neoficiálně zjištěno, že si zlomeninu způsobil sám, schválně, aby se dostal do nemocnice. Informace o tom, že si podvazoval nohy, aby mu otékaly a byl tak hospitalizován zjištěné od zdravotníků. Zdravotní stav pacienta se postupně zhoršuje, chřadne.

Sociální anamnéza a edukace pacienta ze strany sociální pracovnice:

A)

Poprvé jsem se s panem J. setkala pracovně v květnu roku 2014 (13.5.2014), kdy byl pro chronické stezky hospitalizovaný na interním oddělení Nemocnice.

O jeho hospitalizaci mě informoval jeho ošetřující lékař, prvotní kontakt tedy nebyl z iniciativy pacienta. S panem J. spolupracovala již dříve sociální pracovnice Nemocnice, kdy mu pomohla vyřídit zásadní věc, a sice invalidní důchod. Zjistila jsem, že pan J. dlouhodobě spolupracuje s Městským úřadem v Českém Krumlově, konkrétně s Bc. Martinem Sýkorou, DiS.

Hlavním problémem, který pan J. řešil, bylo to, že přebýval na ulici a také si stěžoval na svůj zdravotní stav, který nebyl v důsledku absence bydlení dobrý. Při mém prvním

kontaktu s panem J. jsem mu předala kompletní informace o možnostech bydlení, které by měl na ubytovnách v okolí Českého Krumlova, nebo přímo v Českém Krumlově, dále možnost využití Azylového domu sv. Pavla v Českých Budějovicích, Azylového domu sv. Petra v Záblatí u Prachatic.

Pan J. je spolupracující v tom smyslu, že se mnou otevřeně hovořil, popisoval svoje zkušenosti z minulých let, kdy v Azylovém domě sv. Pavla v Českých Budějovicích byl a neměl s pobytem tam dobré zkušenosti, jak sám říkal, nelíbil se mu vnitřní řád domu, kdy z něj nesměl být cítit alkohol, pokud by chtěl využít služeb noclehárny, konkrétně udával že:“ Když si dám k večeři jedno pivo, tak ze mě bude stejně cítit, a i když nebudu opilý, tak budu stejně spát na ulici.“ Režim v azylovém domě přirovnával k vězení. S azylovým domem u Prachatic zkušenost neměl, ale nechtěl tam. Co se týká ubytoven, tak by chtěl ubytovnu v Českém Krumlově, maximálně v přilehlém okolí, s cenou maximálně do 3000,-, jak sám udával.

Další možnost, vzhledem k jeho zdravotnímu stavu, bylo podání žádostí do Domu s pečovatelskou službou, a to jak v Českém Krumlově, tak Vyším Brodě, kde měl pan J. trvalé bydliště. Předala jsem mu kontakty na sociální pracovnice úřadů, které měly vyřizování žádostí na starosti, aby si sám hlídal, v jaké fázi zpracování je žádost o umístění. Byl edukován o možnosti zkusit si na Úřadu práce podat žádost o dávku hmotné nouze, s možností zvýšení částky živobytí z důvodu dietního stravování.

Podarilo se, ve spolupráci se sociálním pracovníkem města Český Krumlov, zajistit panu J. ubytovnu, která se nacházela pár kilometrů od města Český Krumlov. Pan J. tuto možnost kvitoval, domluvili jsme se i s ošetřujícím lékařem, že z důvodu špatné mobility pana J. ho na ubytovnu doveze sanita. Se vším pan J. souhlasil. V den jeho propuštění z nemocnice(19.5.2014), však pan J. svévolně opustil nemocniční oddělení, aniž by cokoli řekl ošetřujícímu personálu, čímž se vzdal možnosti bydlení na ubytovně.

B)

Další hospitalizace pana J. byla ještě tentýž rok, konkrétně 5.11.2014, kdy byl hospitalizován na chirurgickém oddělení pro tříštivou zlomeninu levého bérce, která musela být řešená operativně. Na základě § 92 zákona č. 108/2006 Sb., jsem informovala Městský úřad v Českém Krumlově, že máme hospitalizovanou osobu bez přístřeší.

Nyní si kontakt se sociální pracovnící vyžádal pan J. sám přes vrchní sestru chirurgie a to z toho důvodu, aby mu byla zprostředkována dosílka důchodu do zdravotnického zařízení. Využila jsem toho, že chtěl hovořit se sociální pracovnící sám p. J a snažila jsem se hovořit o

ubytovnách. Pan J. nechtěl tehdy nic řešit a spolupráci odmítl.

Zkusila jsem s ním hovořit o jeho sociální situaci o pár dní později, rozebírali jsme opět ubytovny na Českokrumlovsku. Ubytovnu v Benešově nad Černou odmítal, dle jeho slov: “Nebrat! K té pakáži co tam je?! Ani náhodou!“, stejná reakce byla i na další nabízené možnosti ubytoven. Sám pan J. udával, že vzhledem k problematickému hojení jeho zranění bude v nemocnici minimálně další měsíce, a tak stejně teď nic řešit nechtěl.

Další kontakt s panem J. proběhl v únoru 2015, kdy se jeho hospitalizace chýlila ke konci, přičemž primář nemocničního oddělení se zajímal o to, kam by byl pacient propouštěn, na vizitách měli tuto otázku řešit a tak jsem kontaktovala znovu úřad s dotazem, jak vypadala místa na ubytovně v centru Českého Krumlova. Pro pana J. tam bylo volné místo, nicméně na ubytovnu musel osobně zajít, což pan J. sliboval. Den před propuštěním pana J., kdy jsem ho edukovala o jeho nutné návštěvě na úřadě, však došlo ke slovnímu konfliktu, kdy na mě pan J. zvyšoval hlas, že si vlastně ubytovnu platit nemůže, protože má závazky vůči státu a nemůže platit jenom ubytovnu. Opět došlo k předání informace mezi nemocnicí a úřadem. V den propuštění pana J. opět opouští Nemocnici bez vědomí personálu, tudíž znovu odmítl nabízenou pomoc a možnost bydlení.

C)

Další hospitalizace pana J. proběhla v květnu 2015, konkrétně 5. 5. 2015, kdy byl hospitalizován na chirurgickém oddělení, jeho zdravotní stav mu umožňoval se obstarat, chodil po nemocnici, přijatý byl pro chronické stezky, bolesti břicha v důsledku základního onemocnění. Pan J. měl skutečně objektivně zdravotní potíže, tudíž musel být ze strany zdravotnického personálu ošetřen vždy.

První kontakt za této hospitalizace pana J. vyhledal sám pacient, protože potřeboval zprostředkovat pomoc s ošacením, které neměl, udával, že ztratil občanský průkaz. Toto řešil s Městským úřadem, kdy vyřizování průkazu bylo problematické, obviňoval nemocnici z toho, že mu personál doklad ztratil, příliš nespolupracoval při jeho vyřizování – musel mít hotovost k vyřízení, kterou neměl. Ze strany pana J. je v této oblasti trochu konflikt, kdy na mě na chodbě zvyšoval hlas, další pomoc a snahu odmítal.

D)

Pan J. je znovu hospitalizovaný v říjnu 2015, od 16.10.2015, kdy čekal na operační výkon. Jediné, o co se zajímal, byla dosílka důchodu do zdravotnického zařízení, občanský průkaz měl uložený u sebe. Další edukace z mojí strany neproběhla.

E)

Opět jsem se s panem J. setkala v lednu 2016, 29.1.2016, kdy v Nemocnici rehabilitoval poté, co mu byl vyndán osteosyntetický materiál z levé dolní končetiny. Měl být přeložen z akutního lůžka na lůžko následné péče, nicméně se jednalo o vícelůžkový pokoj, který pan J. odmítl a nechal se propustit. Během této hospitalizace však nesplnil závazek vůči nemocnici, kdy si zapůjčil televizi, ale již neuhradil poplatek s tím spojený. Bylo zajímavé, že pan J. souhlasil se sepsáním dohody o uznání dluhu, kterou měl uhradit ve 3 splátkách a skutečně dluh v plné výši uhradil.

F)

Další hospitalizace pana J. proběhla 15.11.2016, kdy byl přeložen z Nemocnice v Českých Budějovicích, a.s. Zdravotní stav pana J. byl již vážného charakteru, protože u něj bylo prokázáno onkologické onemocnění s metastatickým procesem. Zájem pana J. byl o dosílku důchodu do zdravotnického zařízení a také pomoc s vyřízením občanského průkazu, který opět neměl.

E)

Naposledy jsem se s panem J. setkala v březnu roku 2017, kdy jeho zdravotní stav byl ante finem, péče pouze paliativní se zajištěním plné ošetrovatelské péče.

Z hlediska sociální práce u něj připadal v úvahu lůžkový hospic, nicméně pan J. zemřel v Nemocnici ještě před tím, než jsem stačila v tomto směru podniknout kroky.

Závěr kazuistiky:

Jak lze vidět na kazuistice č. 1, spolupráce s panem J. byla problematická. Je zřejmé, že nejspíš neměl nikdy snahu využít nabízené pomoci na zlepšení svojí životní situace. Na jeho příkladu to vypadá, že život na ulici mu vyhovoval. Dle informací od kolegy z Městského úřadu v Českém Krumlově vím, že pan J. v podstatě využíval svého hendikepu, kdy mu chyběly prsty na levé ruce, a získával peníze od turistů žebrotou. Nejspíš proto ani nechtěl opustit lokalitu města Český Krumlov.

Příloha 2. Kazuistika 2

Osobní anamnéza:

F.N.

Muž, narozen v roce 1947

Údajně nikoho neměl, kontaktní osobu neudával.

Trvalé bydliště:

Český Krumlov, bydlel na ubytovně

Zdravotní stav:

Do Nemocnice se dostal rychlou záchrannou službou poté, co ho na ubytovně napadl jeho známý, pan B. (viz. 3. kazuistika). Hospitalizován byl nejprve na chirurgickém oddělení (od 1. 10. 2014), k další léčbě pak na oddělení LDN. Byl celkem soběstačný, limitovala ho zranění, která utrpěl v důsledku napadení panem B..

Sociální anamnéza a edukace pacienta ze strany sociální pracovníce:

Byla jsem oslovena Městským úřadem v Českém Krumlově, abych s panem N. navázala spolupráci, protože bylo na místě podání trestního oznámení na Policii ČR pro napadení.

Pan B., kterým byl agresorem, měl povinnosti opustit ubytovnu, kde neměl oprávnění přebývat, díky tomu se také pan N. neměl po propuštění z Nemocnice kam vrátit – porušil vnitřní řád ubytovny. Pan N. projevil zájem trestní oznámení podat, s tím mu pomohl sociální pracovník městského úřadu. Pan B. měl povinnosti ubytovnu opustit, ale s úřady nespolupracoval a neplnil dohodnuté kroky, vyhrožoval, že pokud se pan N. vrátí, tak dopadne mnohem hůř.

Ukázalo se, že pan B. pokoj pana N. na ubytovně po nějaké době opustil, správce ubytovny, úředníci Městského úřadu v Českém Krumlově ani policie však nevěděli, kde se nachází. Sociálním pracovníkům úřadu se podařilo zajistit, aby se pan N. na ubytovnu mohl vrátit, zajistili mu výměnu zámku. Spolupráce s panem N. byla z mojí strany ukončená dnem jeho propuštění a návratem na ubytovnu.

Závěr kazuistiky:

Pan N. nebyl typickou osobou bez přístřeší, kdy by pravidelně přespával na ulici a neměl místo, kam by mohl jít, kde by měl své soukromí, svůj majetek. Přes to, dle informací sociálních pracovníků městského úřadu vím, že občas na ulici přespával, i v lékařských záznamech byl jeho případ označen za casus sociális. Jednalo se zejména o situace, kdy byl pod vlivem alkoholu, protože k užívání alkoholu měl blízko. Byl nalezen mrtvý na jaře roku 2015 v řece u Zlaté Koruny, bylo prokázáno, že byl opilý.

Případ pana N. byl zajímavý i z toho důvodu, že pan B., který ho napadl a nějakou dobu před incidentem s ním neoprávněně užíval pokoj na ubytovně, byl typickou osobou bez přístřeší, a pojednává o něm Kazuistika 3.

Příloha 3. Kazuistika 3

Osobní anamnéza:

J. B.

Muž, narozen v roce 1941

Pan B. běl bratra, kterého dlouho neviděl. Občas za ním přišla do nemocnice na návštěvu jeho švagrová.

Trvalé bydliště:

Český Krumlov

Zdravotní stav:

Byl přijatý na interní oddělení, poté na oddělení následné péče (20. 11. 2014), chodil s pomocí jedné hole, byl silný kuřák, čekal na plicní vyšetření, které bylo v plánu 28. 11. 2014. Léčebný režim příliš nedodržel, stran kouření, jinak s ošetřujícím personálem spolupracoval.

Sociální anamnéza a edukace pacienta ze strany sociální pracovnice:

Pan B. byl osobou bez přístřeší, s Městským úřadem v Českém Krumlově začal spolupracovat poté, co ho na podzim roku 2014 propustili z výkonu trestu. Městský úřad mu zařídil ubytování na ubytovně v Benešově nad Černou. Tam měl zcela poničit pokoj a odejít, aniž by situaci řešil se správcem ubytovny. Neoprávněně užíval pokoj na ubytovně v Českém Krumlově u pana N., jehož kazuistiku jsem popisovala, možnost ubytování na této ubytovně tedy také nepřicházela v úvahu. Neměl tedy moc možností, kam by mohl po propuštění z nemocnice jít. Pobíral starobní důchod a také dávky hmotné nouze.

S panem B. jsem tedy za jeho hospitalizace řešila možnosti zajištění potřeby bydlení, přičemž chtěla na ubytovnu do Kájova, kde pro něj v tu dobu nebylo místo. Tuto skutečnost odmítl akceptovat a spolupráce s ním byla obtížná, protože byl slovně agresivní, nechápal, že úřad pro něj nemá možnost, jak by mu ubytování zajistil. Společnou řečí jsme došli k tomu, že by mohl využít pomoci azylového domu pro muže v Českých Budějovicích, což zpočátku odmítal, ale nakonec i sdělil, že ví, kde se dům nachází, že již v minulosti azylový dům obýval.

Telefonicky jsem se tedy spojila se sociální pracovnicí azylového domu sv. Pavla v Českých Budějovicích. Objevil se problém v tom, že pan B. chodil s pomocí hole a azylový

dům není bezbariérový, mají tam příkré schody. Bezbariérovost azylového domu mohla být problémem pro přijetí hůř mobilního klienta. Se sociální pracovnící jsme se ale domluvily, že by se o pana B. postarali a edukovali ho o jeho dalších možnostech, jak by mu mohlo být bydlení zajištěno. S panem B. jsem všechno probrala při osobní schůzce a s postupem souhlasil.

Během této hospitalizace mu do Nemocnice chodil jeho důchod, využil možnost uložení peněz do pokladny Nemocnice, takže si uspořil trochu finančních prostředků, byl edukován o tom, aby všechny peníze neutratil a myslel na to, že si bude muset hradit bydlení. Byl propuštěn v prosinci 2014 do azylového domu v Českých Budějovicích.

B)

O tom, kde se po propuštění z Nemocnice pan B. nacházel jsem neměla žádné informace, ale podruhé jsem s ním spolupracovala v říjnu roku 2015, kdy byl 2. 10. 2015 přijatý na chirurgické oddělení Nemocnice překladem z Traumatologického oddělení Nemocnice České Budějovice, a.s. Jeho hlavní starostí bylo, aby mu do Nemocnice chodil důchod. Dle zákona jsem o jeho hospitalizaci informovala Městský úřad v Českém Krumlově.

Vzhledem k jeho minulosti, nespolupráci a četným konfliktům, si prakticky všude, kde by mu moha být nabídnuta pomoc, tzv. zavřel dveře. Neoficiálně se ke mně donesla informace, že když pan B. přebýval v azylovém domě v Českých Budějovicích, měl závažně zranit jednoho z pracovníků tohoto domu.

Jeho sociální situace stran bydlení tudíž vyřešena nebyla a pan B. byl propuštěn na ulici, protože od městského úřadu jsem obdržela informaci, že nemají možnost mu nabídnout pomoc.

C)

Naposledy jsem se s panem B. setkala při jeho hospitalizaci na interním oddělení v říjnu 2016 (12. 10. 2016), kdy byl přivezen rychlou záchrannou službou pro otoky dolních končetin a celkově špatnému zdravotnímu stavu. I nadále chodil o holi, vzhledem k nikotinismu měl závažné problémy s dýcháním.

Požádal, zda by za ním do Nemocnice nemohl přijít sociální pracovník Městského úřadu v Českém Krumlově, po kterém žádal zajištění pomoci stran oblečení a hygienických potřeb. Městský úřad se mu opakovaně snažil zajistit bydlení na zimu. Objevilo se pro něj místo na ubytovně ve Větrní.

Hospitalizace pana B. Byla tentokrát ukončena za poměrně dramatických okolností,

kdy porušoval léčebný a vnitřní řád nemocnice, kouřil na oddělení, pohádal se s ošetřujícím personálem, byl agresivní, a tak byli lékaři nuceni hospitalizaci ukončit. Pan B. odmítal nemocnici opustit, až byl vyveden za bránu nemocnice.

Závěr kazuistiky:

Nevím, zda pan B. využil možnosti ubytovny ve Větrní. Během zimy 2016 jsem se doslechla, že pan B. byl několikrát ošetřen na chirurgické i interní ambulanci, kdy se nechával přivést záchrankou. Přesný měsíc jeho úmrtí neznám, ale dle neoficiální informace vím to, že zemřel snad někdy v průběhu února 2017, kdy venku umrzl.

Pan B. byl velmi nespolupracující klient. Vzhledem k tomu, že byl ve výkonu trestu velmi dlouhou dobu, několik let, do vězení se dostal pro brutální trestný čin, a snad také k jeho věku nešlo předpokládat, že práce s ním bude snadná. Nicméně on sám neměl snahu nabízené pomoci využít, naopak, docházelo k tomu, že člověka, který se mu snažil pomoci, napadl a ublížil mu na zdraví. Dle mého názoru neměl zájem na tom, aby svou situaci změnil.

Příloha 4. Kazuistika 4

Osobní anamnéza:

K.S.

Muž, narozen v roce 1958

Kontaktní osobu pan S. uváděl na svou dceru, telefonní číslo ani adresu neznal.

Trvalé bydliště:

Český Krumlov, bydlel na ubytovně.

Zdravotní stav:

Byl přijatý na interní oddělení 25. 9. 2014, pro narůstající ascités k punkci, vzhledem k cirhóze jater. Byl chodící, ale chátral.

Sociální anamnéza a edukace pacienta ze strany sociální pracovníce:

S panem S. jsem se setkala na jeho vlastní žádost. Protože byl v evidenci Úřadu práce, požádal mě, jako sociální pracovníci, zda bych na úřad poslala oznámení, že byl hospitalizovaný a nemohl se tudíž dostavit na úřad osobně. Dále žádal, aby o této skutečnosti informovala také sociálního pracovníka Městského úřadu v Českém Krumlově, se kterým dlouhodobě spolupracoval.

Před tím, než se dostal na ubytovnu v Českém Krumlově, byl dlouho osobou bez přístřeší, ale i přes to, že měl bydlení zajištěné, občas přespával venku.

Z Nemocnice byl propuštěn pro hrubé porušování vnitřního řádu, kdy si obstarával alkohol do Nemocnice, nosili mu ho tam jeho známí, a byl opilý, tudíž porušoval nejen vnitřní, ale také i léčebný režim a hospitalizace proto byla ukončena.

Závěr kazuistiky:

Pan S. měl bydlení zajištěné, nejednalo se o osobu bez přístřeší jako takovou, ale i tuto zkušenost měl. Vzhledem k tomu, jak žil, kdy občas na ulici přespával, jsem jeho kazuistiku do své práce zařadila. Pan S. byl nicméně osobou, která nespolečně pracovala v tom smyslu, aby zlepšila svou životní situaci, i když mu byla pomoc nabízena. Dle neoficiální informace ho velmi rmoutilo to, že neměl kontakt s rodinou a s dcerou, neměl tedy chuť cokoli na svém životě měnit a naprosto jakékoli snahy vzdal. Zemřel v sanitce při převozu do Nemocnice.

Příloha 5. Kazuistika 5

Osobní anamnéza:

V.K.

Muž, narozen v roce 1980

Kontaktní osobu pan K. uváděl na svou družku, k dispozici jsme měli telefonní číslo.

Trvalé bydliště:

Strakonice, kde měl matku, ale přebýval ve Vyšším Brodě.

Zdravotní stav:

Přijatý pro jaterní cirhozu na interní oddělení. Dne 5.5.2017 vyskočil z okna interní jednotky intenzivní péče a způsobil si zlomeniny obou dolních končetin, řešeno konzervativně, nebyla nutná operace. Pohyboval se na invalidním vozíku.

Sociální anamnéza a edukace pacienta ze strany sociální pracovnice:

S panem K. Jsem se poprvé setkala v červnu roku 2017, kdy jsem za ním přišla na základě žádosti staniční sestry interního oddělení. Doptávala jsem se, zda je hlášený na Úřadu práce a zda nepotřebuje nahlásit hospitalizaci, aby neměl problémy. Udával, že chodil na Úřad práce do Strakonice, kde měl trvalé bydliště. Ve Vyšším Brodě bydlel u družky. Telefonovala jsem tedy na úřad do Strakonice, hovořila jsem se sociální pracovnicí, která s panem K. spolupracovala a sdělila mi, že byl sankčně vyřazen z evidence.

Tuto skutečnost jsem pacientovi řekla a nabídla mu možnost, že by si vyplnil žádosti o dávky hmotné nouze, lékař by mohl potvrdit, že je nyní ve stavu práce neschopného, aby byla jeho žádost vyřízena. Toto pan K. odmítl, že si vše zařídí sám, až jak bude propuštěný z Nemocnice.

Družka za ním, dle informací od ošetřovatelského personálu, chodila pravidelně, stejně jako syn družky. V nemocnici byl hospitalizovaný zhruba tři měsíce a dále žádnou pomoc nevyžadoval.

B)

Podruhé jsem se s panem K. pracovně setkala v červenci roku 2018, kdy byl přijatý nejprve na interní oddělení pro dekompenzovanou jaterní cirhóza, jícnové varixy, měl ascites, který mu musel být punktován, ale chodil.

Za této hospitalizace mě pan K. vyhledal sám a dotazoval se, zda by bylo možné, aby mu z úřadu práce přišly do nemocnice složenky a také poukázky z dávek hmotné nouze. Bylo tedy patrné, že si byl schopen sám během roku, co byl naposledy hospitalizován, vyřídit evidenci na úřadu práce.

Poměrně intenzivně vyžadoval, aby mu peníze přišly do Nemocnice, což nebylo možné zrealizovat, toto Nemocnice neumožňuje. Sdělila jsem mu, že bych byla schopná zařídit, aby mu přišla složenka, ale ne peníze. Toto se mu nelíbilo, navíc udával, že mu někdo ukradl telefon, což jsem neřešila, sestřičkám to měl sdělit. Pan K. velmi tlačil na to, aby mohl získat propustku z Nemocnice.

Nabídla jsem mu možnost zprostředkování spolupráce s Městským úřadem ve Vyšším Brodě, kdy na základě plné moci, pokud by byla úřednice sociálního odboru ochotná, by mu složenku na poště vybrala. O mém návrhu přemýšlel, ale po chvíli vyžadoval po lékaři propustku. Lékař mu umožnil krátkodobou propustku s návratem do odpoledních hodin. Lékař se domníval, že by se pan K. chtěl dostat k alkoholu, upozorňoval ho, že pokud by se vrátil pod vlivem alkoholu, porušil by tak léčebný režim. Pan K. dohodu dodržel. Za pár dní na to byl z Nemocnice na vlastní žádost propuštěn.

Závěr kazuistiky:

Pan K. během první i druhé hospitalizace neměl potřebu řešit svou sociální situaci stran bydlení. Z informací od kolegů jsem však věděla, že neměl stálé bydlení, přebýval u kamarádů a vztah s družkou nebyl ideální. Každopádně nehodnotil svou sociální situaci jako problémovou. Zcela evidentní bylo, že měl problémy s alkoholem, protože všechny jeho zdravotní problémy byly právě abúzem alkoholu způsobené. Z nemocnice byl propuštěn na vlastní žádost a o pár týdnů později zemřel na ulici ve Vyšším Brodě.

Jak jsem zjistila na základě rozhovoru s Mgr. Bártovou, vedoucí sociálního odboru Městského úřadu ve Vyšším Brodě, tak před smrtí měl navázat kontakt se svým bratrem a také matkou, uvažoval o tom, že by se vrátil domů.

Příloha 6. Kazuistika 6

Osobní anamnéza:

V.R.

Muž, narozen v roce 1950

Během hospitalizace žádnou kontaktní osobu neuvedl, sdělil, že je rozvedený a nikoho nemá.

Trvalé bydliště:

Český Krumlov, bydlel v pivovaru.

Zdravotní stav:

Byl přijatý na oddělení následné péče překladem z chirurgického oddělení, dne 12.10.2015, když v ebrietě upadl. Přijatý byl k doléčení a rehabilitaci.

Sociální anamnéza a edukace pacienta ze strany sociální pracovnice:

Pana R. jsem odkázala na Městský úřad v Českém Krumlově, konkrétně na Bc. Martina Sýkoru, DiS., kterého pan R. znal již z minulosti. Udával ale, že aktuálně pomoc nepotřebuje, protože je zajištěný. Protože byl v evidenci Úřadu práce, požádal mě, zda bych potvrdila, že je aktuálně hospitalizovaný. Během hospitalizace nic nepotřeboval, edukován o dalších možnostech byl. V den propuštění, 12.11.2015, jsem mu ještě doporučila, aby se osobně na Úřad práce dostavil.

B)

Dne 20.1.2019 byl pan R. přivezen RZP, kdy byl nalezen ležící na zemi před restaurací. Měl omrzlé nohy až do nekrózy, hodnoceno jako 3. stupeň poškození tkáně, zanedbaného vzhledu, dohovor s ním byl složitý. Žádnou kontaktní osobu jsme neměli k dispozici.

Závěr kazuistiky:

S tímto pacientem jsem během jeho poslední hospitalizace žádnou sociální práci nestihla vykonat, protože dne 21.1.2019 v nemocnici zemřel. Vzhledem k celkově špatnému stavu u něj nebyla indikovaná resuscitace. Jeho úmrtí jsem ohlásila na Městský úřad v Českém Krumlově.

Příloha 7. Kazuistika 7

Osobní anamnéza:

JUDr. F.H.

Muž, narozen v roce 1949

Během hospitalizace uvedl jako kontaktní osobu syna. Telefonní číslo neznal. Několik let nebyli v kontaktu. Syn bydlí snad někde v Praze.

Trvalé bydliště:

Kájov.

Zdravotní stav:

Opakovaně hospitalizovaný pacient, který se léčil s gastrointestinálními problémy. Jícnovými varixy, hiátovou hernií, často se u něj prováděly gastrokopie. Chodící, spolupracující, soběstačný. V anamnéze měl nadužívání alkoholu, ačkoli on sám v této oblasti žádný problém nepocíťoval.

Naposledy byl přijatý k hospitalizaci v listopadu 2018 překladem z Nemocnice České Budějovice, a.s., kam se dostal pro krvácející jícnový vřed.

Sociální anamnéza a edukace pacienta ze strany sociální pracovnice:

Pana F. H. jsem znala poměrně dobře, protože byl v nemocnici pravidelně a často hospitalizovaný, a to v průběhu celé doby, kdy zde pracuji. Opakovaně žádal o dosílku důchodu do zdravotnického zařízení. Během jeho poslední hospitalizace jsme spolu řešili jeho nevyhovující bydlení. Přebýval v obytné buňce v průmyslovém objektu, kde po domluvě s majitelem a starostkou obce žil řadu let. V místnosti však nefungovalo topení a celkově zde pan F. H. nebyl spokojený.

Domluvili jsme se, že oslovím Městský úřad v Českém Krumlově s žádostí o součinnost, abychom panu F. H. pomohli najít jiné bydlení. Na základě schůzky se sociální pracovnicí, Petrou Varinskou, jsme panu F. H. nastínily několik možností. V úvahu připadala ubytovna v Benešově nad Černou, ubytovna Ambit v Českém Krumlově, ubytovna na nádraží v Českém Krumlově a také, že odešlu na obecní úřad obce žádost o přidělení obecního bytu.

Žádost jsem panu F. H. odeslala a po uplynutí nějaké doby se ho ptala, zda by měl zájem o ubytování v nabízených ubytovnách. Tuto možnost však pan F. H. odmítal a udával, že by měl mít příležitost jít bydlet do rodinného domu ve Větrní, ke starší vdově, která

sháněla někoho, kdo by jí pomohl s údržbou domu. Paní měla za panem F. H. dorazit do nemocnice, kde měli probrat podrobnosti, ale schůzku několikrát zrušila. Doporučila jsem panu F. H., ať s touto možností raději nepočítá a zkusí opravdu využít jednu z nabízených ubytoven.

Během jeho hospitalizace došlo k incidentu, kdy pan F. H. opustil oddělení, personálu nic neřekl a byl několik hodin pryč. Když jsem odcházela z práce domů, narazila jsem na něj, jak sedí na benzinové stanici a pije pivo. Doporučila jsem mu, aby se neprodleně vrátil zpět na oddělení. Tato událost si vyžádala napomenutí od primáře, který panu F. H. sdělil, že pokud se bude situace opakovat, bude nucen ho z hospitalizace propustit.

Pan F. H. se stále nevyjadřoval k možnostem bydlení na ubytovně, ale sdělil mi novou skutečnost, že dostal doporučení na osobu, která pronajímá pokoj v Českém Krumlově v městské části Vyšehrad, kam se půjde podívat. Ubytovny odmítl.

Bohužel, den před schůzkou opět svévolně opustil nemocniční oddělení, byl v přílehlém restauračním zařízení a personál nemocnice ho musel odsud odvést, protože byl tak silně opilý, že by sám zpět nedošel.

Pro opakované porušování léčebného režimu byl z nemocnice propuštěn. Předala jsem mu veškeré kontakty na dostupné sociální služby v okolí města Český Krumlov, včetně informace o *Teplé židli*.

Závěr kazuistiky:

Pan F. H. byl z Nemocnice propuštěný ve středu, 6. 2. 2019. Dne 9. 2. 2019 byl nalezen mrtvý, v obytné buňce, kde žil.

Příloha 8. Rozhovor s Mgr. Pavlínou Bláhovou, Bc. Lucií Bublíkovou, Mgr. Hanou Smejkalovou, ze dne 3. 10. 2018, Městský úřad Kaplice

Jak se úřad o osobě bez přístřeší dozví, jak se dozvíte, že se na území, které spravuje Váš úřad, pohybuje osoba bez přístřeší?

P.B.: „*Bud' přijde sám, že se dozví, že má přijít a přijde, že hledá bydlení.*“

H.S.: „*Většinou přichází sami.*“

L.B.: „*Nebo přijde někdo, kdo o něm ví a upozorní na něj.*“

H.S.: „*A nebo nás na něj upozorní nemocnice, že jo, když ho třeba propouští a nemá se kam vrátit. Ale nejčastěji jako chodí, přijde sám vlastně. Teď je ještě otázka toho jakoby, jak se definuje bezdomovec, protože někdo může být bezdomovec opravdu někdo, kdo třeba vůbec nemá kde bydlet, a nebo ten, který je třeba na ubytovně, nebo v nějakým nejistým bydlení. Ale pokud bysme se bavily vyloženě o těch lidech, který přišli o to bydlení a opravdu nemají kam jít, tak většinou chodí sami, nebo pracák maximálně nám je sem pošle.*“

P.B.: „*A nebo se stalo že rodina, i to se stane, že si je v nějaký dobrý víře vezmou, ale ta rodina je nezvládá a přiveze je a postarejte se. Ale nevím, jestli to je jako typický bezdomovectví. Protože když se podaří rovnou, aby přešli z rodiny na ubytovnu, ale když není volný místo, tak je problém.*“

H.S.: „*No a nebo třeba nepřijdou a víme o nich, že jsou tady na Kaplicku, protože Kaplice je poměrně malé město, takže víme o nich, a to jsou zrovna ti, kteří po nás ale nic nechtějí. Že se to vždycky nějak samo vyřeší.*“

P.B.: „*Nebo depistáží no.*“

Podařilo se nám tedy odpovědět na další otázku, že tyto osoby pomoc samy vyhledávají. A jak tedy s nimi nejčastěji pracujete? Ať už metodami sociální práce, které při práci využíváte? Co se vám osvědčilo v praxi?

P.B.: „*Chcete tedy nazvat přímo tu metodu?*“ „*Ne, to úplně ne, ale spíš popis, jak v praxi pracujete.*“ P.B.: „*No, najdete jim ubytovnu, dáte jim poradenství ve věci dávek, co si můžou vyřídit, nabídnete jim materiální, potravinovou pomoc, než se všechno jako vybaví, a nabídnete jim ten kontakt. Pokud o něj stojí, tak to bejvá často třeba intenzivní. Pokud o něj*

nestojí, tak stačí, že se najde třeba ta ubytovna a ostatní si vybaví sám. Prostě to je individuální.“

H.S. „Nebo je tam potom, že jo, práce jakoby z toho rozhovoru zjistíme, co se teda děje, jakej je problém, popřípadě co je třeba jakoby udělat, jako dílčí cíle v tom nějakým plánu, jestliže on chce hledat bydlení, tak teď je otázka jako jaký. Pokud by byl k nějakému třeba, na nějakou sociální službu pobytovou, nebo pečovatelák, u rodiny, a tak dál.“

P.B. „Někdy je třeba na omezení svéprávnosti.“

H.S. „Je to prostě práce s jednotlivcem, hlavně, především, u těchto lidí, protože ta rodina většinou nefunguje, a je to teda práce s jednotlivcem, a na základě rozhovoru vlastně zjišťování těch informací zásadních.“

Když už jsme se dotkly tedy rodiny, tak jestli je snaha o spolupráci, vyhledání rodiny, snaha zapojit jí do řešení situace té osoby bez přístřeší?

H.S. „Jako hledáme třeba zdroje, jestli je nějaká rodina.“

L.B. „Ptáme se, ale většinou není. Nejeví zájem, a proto skončí ta osoba na ulici, že rodina pomáhala, pomáhala, pomáhala, a pak už jí to přestalo bavit tak proto skončí ten člověk na ulici.“

P.B. „Ale spíš je to formou, že se toho klienta zeptáme, jestli rodina je a jak funguje, a proč nefunguje, ale málokdy jí kontaktujeme přímo rodinu, protože většinou ten člověk je už tak jako...“

L.B. „Mají špatný vztahy no.“

P.B. „I když vlastně teď u jedny klientky se podařilo sem tu rodinu pozvat, ale je to minimálně.“

L.B. „Ta spolupráce s rodinou je minimální.“

H.S. „Většinou ne, maximálně sousedský výpomocí, třeba na těch ubytovnách zrovna, jo, že se tam vzájemně dopomůžou, že když nejsou ještě dávky vyřízený, že ta vzájemná výpomoc, zrovna na tý ubytovně třeba v Benešově jakoby, ta komunita tam poměrně funguje jako dobře si myslím.“

Jaké jsou nejčastější příčiny, proč se osoby na ulici dostanou? Co se během praxe ukázalo, co jste vyzorovaly?

L.B. „Závislosti, na drogách, na alkoholu, a psychiatrický diagnózy, bych řekla já z mého pohledu.“

P.B. „Nebo nějaký drama v rodině, prostě rozvod, úmrtí někoho, a že pak jako přestanou zvládat, ale to je navázaný na to, že přijde alkohol, drogy.“

H.S. „Dluhy, exekuce.“

P.B. „A nebo takový to, že jsou dlouhodobě na ubytovně, a teď jsou sankčně vyřazený z evidence úřadu práce, teď neplatí, takže je vyhodí z té ubytovny, a najednou jdou na ulici, protože už nejsou schopný si tu práci najít, že už jsou v takový situaci, že je jako nikdo nevezme, a nebo už nemají ty návyky. Nebo už jsou tak zadlužený, že vlastně zjistí, že prostě že by se jim to vůbec nevyplatilo.“ Že by jim vzali veškerý finance.

H.S. „A na těch ubytovnách jako, pokud bysme se bavily o bezdomovci, kterej žije na ubytovně, jako že to je bezdomovec, tak ty děti vlastně těch našich klientů to vlastně jakoby přejímají, ten zvyk. Pro ně je to vlastně normální, že jsou na ubytovně, nebo že migrujou, že bydlí na nějakým nejistým bydlení, tak pro ně je to vlastně normální, takže pak je otázka toho, do jaký míry to okoukávají, ty návyky si přejímají. Každopádně je to určitě v souvislosti s dluhama, v souvislosti s nezaměstnaností, nedostatek financí obecně z důvodu drog, alkoholu, nebo další jiný příčiny, ale ty peníze hlavně. Asi kohokoli se na té ubytovně zeptáme, tak všichni by chtěli bydlet v nějakým nájemním bydlení. Nikdo neřekne, tady je to fajn, tady mi to jako vyhovuje.“

P.B. „A všichni řeknou, že chtějí pracovat.“ Ale už nemají snahu to změnit a zrealizovat.

H.S. „A co se týče našeho bezdomovce, tady, pana T., tak ten si to i jako vybral, svým způsobem. Tomu to jako vyhovuje, mi přijde.“

P.B. „No měli jsme pána, ten tak bydlel dobrovolně, na Orlíku ve stanu. Dobrovolně, od jara do zimy, ten to tak chtěl. Potom ztratil doklady...“ A co se s ním stalo, jak dopadl?

L.B. „No on byl na tom Orlíku, ale k nám přišel jenom jednou, protože ztratil občanku a nemohl si vyzvednout důchod. Takže sem přijel z toho Orlíku, nevím jestli na stopa nebo z posledních peněz a tady se to na pracáku tak zkomplikovalo, že...“

P.B. „*My jsme mu vybavily MOPku, (mimořádnou okamžitou pomoc), oni slíbili, že mu jí dají (Úřad práce), on nic nechtěl, tam ho přesvědčili, že jo, že je to potřeba. Všechno jsme vyplnily, předjednaly, aby si to vyřídil, a pak mu jí nedali.*“

L.B. „*Řekli mu, ať přijede v pondělí, to bylo v pátek odpoledne, a on nepřišel.*“

P.B. „*Byl to senior, ale jak dopadl, to nevíme.*“

Dostávám se k otázce, v jakých oblastech osobám bez přístřeší nabízíte pomoc, a to už jste v podstatě zodpověděly. Jedná se tedy hlavně o hledání bydlení, finance přes Úřad práce.

P.B. „*Odkaz na dluhový poradenství třeba ještě, ale to většinou nechtějí řešit.*“

Využívají aktivně Vámi nabízenou pomoc, dotáhnou to tzv. do konce?

H.S. „*Ano, oni když nemají kde bydlet, tak to je pro ně zásadní důvod, proč nás kontaktovat.*“

P.B. „*Tu potravinovku taky.*“

H.S. „*Oblečení, potravinovka.*“

Napadá Vás něco, čím je pomoc a její využití pro osoby bez přístřeší komplikovaná? Co se objevuje za komplikace, na které narážíte během práce?

H.S. „*Nedostatek služeb, noclehárna tady žádná není, v podstatě těch míst, kam my bysme je mohli odkázat, kromě těch ubytoven. Nedostatek služeb obecně je problém, nemáme je kam posílat. Ty Budějovice jsou pro ně hodně z ruky.*“

L.B. „*Viz. noclehárna. Když se chtějí zdržovat tady, tak jezdit každou noc do Budějovic do noclehárny je pro ně problém. A velká komplikace je, že jakmile jsou vyřazený (z ÚP), tak my vlastně nezmůžeme pro ně nic. Protože nemají nárok na finance, tudíž vlastně bydlení bez financí není, azylák bez financí není, takže to je největší problém. Jakmile jsou vyřazený, tak prostě my jim můžeme maximálně dávat každý měsíc potravinovku.*“

H.S. „*Vyřazený často bejvaj, protože migrujou, že sem přicházejí třeba z Krumlova, z Budějovic, tudíž mají spis pryč a tady už se to nestačí nějakým způsobem zajistit, takže jsou třeba vyřazený.*“

P.B. „*A nebo prostě zapomenou přijít.*“ A vyřazení jsou na půl roku?

L.B. „*Někdy na tři, nebo na šest měsíců. Záleží, co udělali.*“

Co si myslíte, že by mohlo zefektivnit pomoc osobám bez přístřeší?

P.B. „*Noclehárna, sociální služby. Celkově prostě, i ta teplá polívka, že by si jí mohli někde dát. Nějaký takový středisko.*“

L.B. „*Ano, sociální služby. To tu chybí no na Krumlovsku. Je to vlastně jenom v Budějčích a oni když se chtějí zdržovat tady, tak je to pro ně z ruky.*“

Jaké jsou příjmy osob bez přístřeší?

H.S. „*Určitě dávky hmotný nouze, pak asi nějaká příležitostná manuální práce, jako brigády, práce na černo.*“

L.B. „*Asi i ty krádeže, nebo žebrání, že si vyžebrají od lidí nějaký peníze.*“

P.B. „*Hlavně ty dávky hmotný nouze no.*“

Dá se říct, jaký je jejich průměrný věk?

P.B. „*Tak 40 let?*“

L.B. „*Já bych řekla, že jsou to buď mladý a nebo starý lidi, že to mezi není.*“

H.S. „*Buď to jsou mladý feťáci, prostitutky, který žijou takovým nejistým způsobem života a nebo fakt ty starý, senioři.*“

L.B. „*Tam většinou, dost často, je buď ten alkohol, dluhy, nebo demence.*“

Kde nejčastěji osoby bez přístřeší umírají?

L.B. „*V nemocnici. Ty starší určitě v nemocnici.*“

H.S. „*Ti naši, ze zkušenosti, tak v nemocnici.*“

P.B. „*Ty mladý nám neumírají.*“

H.S. „*Za mojí 4letou praxi, jsem nezažila, že by umřeli jinde, než v nemocnici.*“

L.B. „*Ty starší většinou skončí v nemocnici a umřou v nemocnicích.*“

Jak to vnímáte eticky, že dochází k úmrtím osob bez přístřeší v nemocnicích? I osobní postoj, jak se na to díváte?

L.B. „*Možná lepší, než na té ulici, no. Je to trochu důstojný, než někde na lavičce.*“

P.B. „*My jsme tady nemuseli řešit nějakýho umrzlýho na ulici, nám se tohle nestalo.*“

Řešíte při práci s bezdomovci nějaké etické dilema?

H.S. „*Napadá nás jedno časté dilema, které při práci máme všechny tři. Poskytovat*

bezdomovci, který nepracoval a neodváděl do systému peníze, stejnou péči v pobytových sociálních službách jako seniorům, kteří ano? Otázka toho, že bezdomovci v domovech pro seniory zabírají místa. Otázka zda by nebylo lepší oddělit kvalitu poskytované péče pro osoby, které na to mají finance a zaslouží si to, vzhledem k tomu, že pravidelně odváděli do státní kasy, a pro osoby bez přístřeší, kteří vlastně o takovou péči ani kolikrát nestojí, nebo jsou zvyklí na jiný životní standard. Pak je péče v domovech důchodců a jiných pobytovkách pro ně nadstandard. A to samé ve zdravotnictví. Chtělo by to nějak to oddělit. Bezdomovec nepotřebuje jednolůžák s vlastním WC, ten je zvyklý na jiné podmínky a pak zabírá v zařízeních místa pro jiné potřebnější. Takže zřídit nějaké ústavy, chudobince? “

Příloha 9.   Rozhovor s Bc. Martinem Sýkorou, DiS., ze dne 4. 10. 2018, Městský úřad Český Krumlov

Jak se úřad, sociální odbor dozví, že se někde ve městě, v okolí nachází osoba bez přístřeší?

„Těch zdrojů máme vlastně víc. Jednak je to vlastní depistáž, to znamená, že opravdu ty lidi vyhledáváme, a to třeba i tou formou, že třeba do schránek dáváme právě letáčky s tím, co tady děláme. Takže většinou ty lidi, třeba konkrétně bez přístřeší, se třeba sami osobně neozvou, ale ozvou se nám lidi, že tamhle někdo bydlí, že tamhle někdo leží a podobně, tak potom na základě tohohle, to je jedna věc. Dost často je to od městský policie, kdy nám to velmi často chodí i s fotkama a ne vždycky jsou to teda přívětivé věci, ale tam je ta spolupráce velice úzká, a já si toho cením, protože zároveň víme zase některý věci z druhé strany, proti tomu, co zase říkají ti klienti, takže tam je taky bych řekl docela silnej zdroj. Pak je to částečně z úřadu práce, kdy taky občas překvapí, že i oni, tím že právě někdo si tam žádá, oznámí jim tam, že je bez přístřeší, tak dneska je to jednak i povinnost, protože tam ze zákona o hmotný nouzi musí dávat vědět, nebo posílat na spolupráci s náma, tak se k nám lidé dostanou s tím, že se mnohdy zjistí, že to třeba nejsou úplně osoby klasicky bez přístřeší, že někde bydlí a jenom podávají jiný informace a nebo naopak, že tomu tak skutečně je a byť většinou ty lidi známe, tak se stane, že i tam narazíme na nový lidi. No a potom jsou to taky ještě přes spolupracující neziskový organizace, kdy ta spolupráce je různá, ale dá se říct, že tam těch zdrojů je taky nemálo. Konkrétně to je třeba FOKUS, kdy oni sice se zaměřují na osoby s duševním onemocněním, ale na druhou stranu nejsou slepí. Jestliže oni tam potom někde narazí na nějakýho člověka, kterýho řešej a on bydlí v lese, nebo tamhle u někoho, tak nám tu informaci dávaj . A je výhoda, že tam potom třeba dochází i k tomu, že tam je ta vzájemná spolupráce. To je FOKUS, ale je to třeba i správkyňe ubytovny, což teda není vyloženě nezisková organizace, ale to je ta další možnost, tedy od lidí. To znamená, že nám lidi dají vědět, jak jsem říkal částečně na začátku, ale i třeba paní Maňásková, která je vlastně za církev, ale v podstatě k nám vystupuje jako soukromá osoba a taky nám sem pošle lidi, kdy mě překvapilo, že se k ní dostali lidi, kteří přes nás třeba neprošli. Tak to jsou docela zdroje, no a někdy se nám to stává tak, že z těch co najdem, což je více méně v rámci tý depistáže, že třeba podepíšou revers v blízkým Červeňáku, kde je léčebna, a tam, když podepíšou revers a skončí na ulici, tak nám většinou končí v Krumlově. No a potom je to o tom, že ten člověk se k nám taky někdy dostane, protože je zvyklý, že tam, kde byl, tak mu pomáhala sociálka na městě, takže zase zvolí stejnou cestu a takovým způsobem se k nám taky třeba dostalo pár lidí.“

Takže tu pomoc vyhledají v podstatě sami?

„Jo, dá se říct. Jste se chtěla ptát, jestli vyhledávají tyto osoby pomoc samy, že. Tak tam je to zvláštní, protože ono to je takový zvláštní jak se to vezme. Oni ti lidi spolupracujou s náma vždycky dobrovolně a my to tady s nima podepisujem, samozřejmě tu dobrovolnost. Někdy i když je to jako anonymní klient, tak to potom neřešíme jakoby do hloubky ty souhlasy, ale většinou, jakmile toho člověka tady máme dýl, tak jo. Ale vždycky je to o tom, že když přijdou, tak oni vlastně vždycky chtějí konkrétní věc, to znamená, že chtějí nějakou výhodu, že jo, něco, co uvidí hned. Takže oni přichází s tím, že potřebujou potraviny, potravinovou pomoc, ošacení, nebo potom, že chtějí s tím přístřeším pomoci. Někdy je to proto, aby vyhověli úřadu práce, aby dostali dávku. To je ještě trochu něco jinýho. No ale jinak je to vždycky za účelem nějakýho řešení, konkrétní věci, zima, hlad že jo. Taky potom ta práce, to co my navazujeme, je jinde. Protože my chceme, aby ten člověk nebyl na té ulici. Takže chceme změnu stylu a o to jim většinou nejde. Takže oni vyhledají pomoc, to je pravda, ale ne vždycky jí hledají s tím, že chtějí jako aby měli střechu nad hlavou a podobně, byť taky, ale dost často ti, kteří na té ulici už žijou, tak oni nám chodí s tím, že chtějí tu potravinovku, že chtějí to ošacení a podobně. A vždycky je to tak, že ten člověk má představu, že přijde, natáhne ruku, dostane ať už byt, nebo ty věci. Takže ta pomoc z naší strany, jak jí vnímáme my, je jinde, než tak jak jí vnímají ty klienti. Zatímco oni vyloženě chtějí vidět to, co chtějí, tak my chceme vidět, že nebudou na té ulici a že se změní. A tam se jakoby lišíme, v tom je to jiný, že jo. Takže oni vyhledávají tu pomoc třeba sami, ale jak jste se ptala jakou, tak oni chtějí tu konkrétní, kterou vidí, zatímco my chceme, abychom je z toho prostředí nějakým způsobem, abychom je řešili komplexněji. A to jsou třeba věci, kde se trochu lišíme se způsobem pomoci kterou poskytujeme těm bezdomovcům my, a jak jí třeba poskytuje ta církev, Církev Bratrská, konkrétně paní Maňásková. My se tam nepotkáváme. Taky jsou třeba potom určitým způsobem spory, nebo ani ne tak spory, ale spíš jak říkám, nepotkáváme se. Protože ona řeší toho člověka tím, že on přijde a řekne já nemám a dejte mi a oni mu dají. Zatímco my když nám přijde a řekne nemám, dejte mi, tak my zjistíme ano, nemá, potřebuje, dáme, ale podmiňujeme to něčím, a chceme, abychom toho člověka někam posouvali. A v tom se liší to, jakou pomoc chce on a s čím přichází a jakou pomoc chceme my dát a jakou mu nabízíme s tím, že teda tam už je to něco jinýho.“

Mám tady otázku, jaké jsou ty nejčastější metody práce s těmito osobami, ale spíš jak s nimi spolupracujete?

„Tak, já to nebudu říkat z teorie metod sociální práce tak, jak to asi je v těch školách, ale spíš z praxe. A řeknu Vám to narovinu, jakým způsobem s nima pracujeme, je to nejčastěji vyloženě cukr a bič. To funguje tak, že vlastně že když uděláte to a to, tak získáte to a to. To je třeba zrovna ta potravinovka, že jo. Pro motivaci pak jako se snažíme, aby ten člověk viděl ty okamžité výsledky, protože jinak se na nás vyprdne, s náma nebude chtít spolupracovat. Na druhou stranu zase já mu něco dám ale na druhou stranu potřebuju, abych ho někam kroutil, čili ho přesvědčuju. Jinými slovy pozitivně ho manipulujeme toho člověka. Víte sama, kolikrát jsme to řešili s těma lidma u vás přímo v nemocnici, a viděla jste tu práci naši kolikrát v praxi, že toho člověka nějakým způsobem si ho proklepneme, zjistíme, to považuju za strašně moc důležitý, zjistit, kde ten člověk má možný motivační prvky, ale i zároveň obavy a čeho se bojí. A na základě toho potom ho v podstatě manipulujeme, ale s čistým svědomím, a samozřejmě v zájmu toho klienta tak, že jeho musíme přesvědčit, aby chtěl tou cestou, kterou my chceme, protože jí vidíme správnou. Jestliže já mu řeknu, že je to špatný, že je na ulici, a že by bylo lepší, kdyby teda jako se umejval a začal pracovat, tak nikam nedojdu. Přestože je jasný, že tudy ta cesta vede. Takže my to musíme udělat jinak, a přesvědčovat toho člověka jinak a říct vidíte to, vy jste v nemocnici, a určitě si vzpomínáte, koho mám na mysli, a jste tady proto, že tam pijete vodu z potoka v lese, je vám zle, a tady vám nabízíme možnost, že teda byste byla na ubytovně, nabízíme vám nějaký další možnosti, budete zase fungovat líp, jako že v tom jejím případě jsme jí nedali ošacení všechno naráz, ale postupně, takže ona vždycky něco splnila nějakým způsobem zase něco dostala a ona viděla ty konkrétní výsledky a třeba v tomhle konkrétním případě se nám to povedlo, někdy je to třeba horší. Ale vždycky hledáme ty prvky toho, kde ten člověk má motivaci možnou, na co nám zabere a někdy je to opravdu legrační co na ty lidi platí a jindy je to i zároveň ten pohled, co nechcete. Takže třeba u té paní to bylo o tom, že ano, vy budete zůstat v tom lese, dál vás budou zneužívat, chodil tam jeden konkrétní člověk, kterej tu paní okrádal, ubližoval jí tak jsem říkal, a to chcete? Kolikrát už za váma byl, a kolik už jste mu dala peněz, aby jí to cvakalo. U ní to bylo ještě tak, že jí zneužíval ten partner, ubližoval jí, kopal jí do bolavejch nohou a já nevím, co všechno. To bylo přesně to, kdy já jsem chtěl, aby si to paní vybavila. To že jí ubližoval, že to bolelo, abychom jí od něho odtrhli. Tenkrát se nám to nepovedlo. Ale zase potom se nám jí povedlo navázat na něco jinýho a to je ono, že vlastně já chci, aby ten člověk viděl co chce, ale aby viděl, co nechce a podle toho se rozhodoval tím směrem, kterým potřebujeme, abychom ho

společensky dostali někam. U každého je ale ta hranice jiná. Každý má ten potenciál jinde a u každého jsme schopný dosáhnout trochu jiného výsledku.“

Jaké jsou nejčastější příčiny, z praxe, co jste zažil, proč se ti lidé dostanou na ulici?

„Logicky jsou to životní krize. Většinou je to kombinace víc těch věcí najednou, ale nejčastěji bych řekl, že to je asi alkohol a jiný závislosti, protože tam ty lidi, stanou se z nich trosky, s rodinou se rozsekají ty vazby, opakovaný nějaký selhávání a v podstatě právě na těch závislostech potom, zvláště ten alkohol je běžnější, než ty drogy, ale obojí je strašný. Tak to jsou potom věci, který ten člověk má přeházený hodnoty a pro něho tahle věc je důležitější než všechno to ostatní lidský. Jinak je to potom dost často po návratu z výkonu trestu odnětí svobody, kdy ty lidi nám přichází a nemají kam, že jo, takže se nám ocitají na ulici, takže to je možná ten další zdroj, co jsem Vám chtěl říct, že přes kurátora se k nám dostávají taky, jsem tam nezmínil. Jinak je to potom ještě ze setrvačnosti, to znamená, že ty lidi nějakým způsobem mají životní styl, kterej zkopírovali od rodičů, jenže jejich rodiče kdysi dávno měli ještě obecní byty, ze kterých že jo posléze vypadli, kvůli právě alkoholu nebo jiným věcem. A v podstatě ty lidi, dneska už je to od revoluce pěkných pár roků a tudíž je jiná doba v tom smyslu, že tam oni už vlastně neviděli ty vzory a nevědí, jak to funguje správně a to znamená, že v tom systému už nějakým vyrostli a jenom tím, že se zhoršují ty podmínky tak jsou na ulici, ale nemají jak se vracet, protože oni neví, kudy ta cesta vede, když to řeknu jednoduše. Pak je to zadlužení a předlužení, to znamená, že přichází nám lidi o bydlení, to je taky dost často. Dost často je to velká neznalost ekonomická. Přijde paní a řekne vám, no ale tak já ten byt, co v něm bydlím, co jsem se kvůli němu zadlužila, tak já ho prodám a vy koukáte do té smlouvy a řeknete, ale vy nemáte už co prodat. Vy jste jim ten byt prodala s tím, že tam budete v nájmu a v nájmu jim budete splácet ten jejich dluh a tím, že jste nesplatila splátky, tak vám tam napálili další pokutu 30 000 a v podstatě přijde pět minut po dvanácté a je vedle a najednou kouká, že ten byt už nemá, tak skončí na ulici a takových případů je taky nemálo. Měli jsme tady paní, která kvůli 50 Korunám u vás v nemocnici, dneska už to nejde, ale v té době to šlo, byla na ní hozená exekuce a to tím způsobem, že jí rovnou šli po bytě, že jí rovnou chtěli vydražit byt. Protože ona nereagovala na to, že má zaplatit, šlo to na exekutora, a najednou oni šli po bytu. Dneska už to nelze a tenkrát těch lidí takhle taky vypadlo víc třeba. Takže to je to zadlužení, předlužení. Pak je to rodinný krize, to znamená že, to mám teď jednoho klienta, kterýho jsme dostali z ulice, spal v autě, a teď ho máme teda na městský ubytovně, ale v podstatě je to o tom, že žil s přítelkyní, sám vzešel z nedobrych poměrů, ale docela se vypracoval, na konci je zaměstnanej, takže to není standardní klient, že je bez práce a já

nevím co všechno, ale tím, že se rozešel s tou přítelkyní, tak skončil najednou na ulici bez střechy nad hlavou, přespával v autě a skončil nám v podstatě venku. Takže to jsou ty rodinné krize. Stávají se nám i různý jiný, partneři, že dneska jsou nesezdaný páry. Druh s družkou, no a najednou družka umře a rodina chce byt a ten druh, kterej tam s ní žil třeba 8let tak najednou oni ho vyhoděj, že jo. Takže prostě rodinný krize, rozchody s partnerama, v tomhle smyslu, že jeden ten člověk zůstane sám a skončí na ulici, no. Pak je tam ztráta dávek, to znamená to je dost u těch lidí, kteří jsou v systému dlouhodobě závislý na sociálních dávkách no a ty podmínky se zpříšňujou, a stále častěji se stává, že ty lidi jsou sankčně vyřazený. To znamená, že v okamžiku, kdy je sankčně vyřaděj, tak oni vypadnou z evidence uchazečů o zaměstnání, což znamená, že vypadnou z dávek a že nemají za co platit a skončí nám bez bydlení. Dost často jsou to lidi, kteří už v téhle době jsou na ubytovnách, kde se netoleruje buď jedno zaplacení, takže oni po nezaplacení vypadnou a je to. Takže to je to z toho sociálu. A jinak do budoucna lze počítat s tím, že budou ohrožení bezdomovectvím v mnohem větší míře ještě senioři, a to proto, že dneska už nikdo není povinnej pracovat tak jako dřív, takže ještě dlouhou dobu setrvačně po revoluci ti důchody vždycky byly. Protože ty lidi prostě byli zaměstnaný, protože kdyby někdo nebyl zaměstnanej, tak by ho zavřeli. Ale to dneska nejde, že jo. Ten člověk když nemaká, tak kdo by ho vzal. A tudíž nám začíná být spousta seniorů, který nemají důchod buďto žádněj a nebo ho mají malej a to tak malej, že se do toho nevejdou, a pak tam patří ještě jedna skupina těch seniorů a to jsou ty, který jsou zadlužený. A nemusí to být jenom jejich vlastní vinou, protože mají skvělý děti, který řeknou maminko podepiš nám tohle, to nic není a maminka přijde o byt. A ještě exekuce na důchodu je taková, že jí tam zůstane jenom ta trocha a z toho pak nemá šanci uplatit už někde bydlení. Takže tady těch bezdomovců starých nám bude ještě přibíjvat. Což je další jako docela hrůza.“

Pak mám otázku, v jakých oblastech je ta pomoc nabízena?

„To je o tom, že my fungujeme tak, že první co potřebuju, když toho člověka takhle z té ulice chceme někam dostat dál, tak je to zachycení do sociálního systému. Protože bez peněz se nedá zařídit ani azylový bydlení, ani ubytovna, ani nic. Takže v podstatě, jakoby první co je, a to je právě to, jak jsem říkal, že to je něco za něco, tak my je namotivováváme tím způsobem tak, že zjistíme, není-li sankčně vyřazeněj, může na pracák, může sáhnout do dávek, pokud dosáhne na dávky můžu pokračovat dál a hledat to bydlení a jsem schopnej zajistit tu střechu nad hlavou, jinak můžeme končit jenom u té materiální pomoci, to znamená že jim zajistíme ošacení, u některých jsou to třeba spacáky a deky, pomáhá nám Červený kříž strašně moc, jako jedna z mála organizací, která se na tuhle skupinu zaměřuje. Potom ta potravinová

pomoc, tam právě máme úzkou spolupráci s tou paní Maňáskovou z té Církve bratrský. To je ten základ, ale v podstatě cílem je dostat je do systému. Takže je to tak, že já mu nabídnu, dobře, když se zaevidujete, potom bysme nastavili dávky, abyste měli příjmy, tak pokud to uděláte, zaevidujte se, přijďte a dostanete potraviny. On si to udělá, přijde, dostane potraviny, my vyplníme žádosti a já říkám tak, a zareagujeme na to, abyste měl příjem příště, abyste z toho se prostě mohl vyhrabat. Podá žádosti, než se vyřeší dávky, zase přijde a dáváme mu to po troškách, aby ten člověk měl důvod ty kroky další dělat. V okamžiku, kdy je v systému, tak už je šance, jakmile ho mám v hmotný nouzi, tak už ho dostanu na azyláky, nebo i jiný bydlení. Azyláky, ubytovny. Tam je průser, protože dřív to bylo raz dva, ještě před třema rokama jsme mohli jakýhokoliv bezdomovce dostat pod střechu, když chtěl. Dneska to nejde, protože máme opatření obecní povahy ve Větrní, máme k tomu ty zvláštní zřetele, takže jakmile já ho chci dát na jinou ubytovnu, tak tam musí být nějaký rodinný vazby, ekonomický vazby a další věci, což je průser. Takže je to horší, než to bylo, ale furt to tak funguje. Azylový bydlení, na ubytovny je dostat. Nejméně často se pak daří tomu člověku sehnat i standardní bydlení. Ted' jsem ten případ měl, mám z toho velkou radost. Dostali jsme pána do obecního bytu do Kájova. Občas se mi to podaří do Větrní. Ale to je ve výjimečných případech. Toho člověka si taky dlouho nejdřív oklepáváme, projdeme s ním různý věci, taky nám prošel přes naše bydlení. My sami přes městskou ubytovnu jsme to tímhle způsobem už zvládli u několika lidí, že nám fakt prošli přes ulici, na tu ubytovnu, pak šli na krizovej byt a potom šli do standardního bydlení. Není jich moc těch lidí, ale mám z toho fakt radost. Blbý je, že nám ty páky chyběj, že bysme takových bytů potřebovali víc. Ale to je ta cesta, kterou nabízíme a kterou vidíme jako tu správnou. Mimo jiný ještě jsem chtěl říct, že v té pomoci, co nabízíme, tak ještě je to provázaný dalšíma těma službama, protože když nám někoho přivedl třeba ten FOKUS a je na ně naháčkovanéj, nebo naopak my zase naháčkujeme FOKUS k nám, když mám osobu bez přístřeší, ted' ona je to schizofrenička, tak já potřebuju jí dostat na azylák do Budějovic, protože tady vypadla z bydlení, protože neplatila, že jo, tak díky tomu, že ten FOKUS nám je schopnej tady tyhle lidi podchytit, jestliže jsou jejich skupinou, tak oni mi je třeba odvezou do těch Budějovic na ten azylák. Já zajistím dávky, zajistím azylák, oni ho tam odvezou, ukážou mu to všechno a tam maj zase oni ty fokusáky budějovický, který mi ho podchytěj. Takže tam je docela dobrá spolupráce třeba s jinejma neziskovkama. To vidím jako dobrý. Ale podobně je to třeba přes paní Maňáskovou. My jim nabízíme ještě jednu věc, a to jsem taky neřekl, to je hygiena. To znamená, že jim nabídneme možnost osprchování se. A to buď na naší ubytovně, ale někdy, když tam třeba nemáme správkyňi, protože to je zase o tom, že ona tam má nějakej omezenej čas, tak potom využíváme i toho, že stejnou službu, to umytí,

nabízí i paní Maňásková. Byť tam já to třeba vidím trošku jinak, protože ona je opravdu moc hodnej člověk, opravdu málo takovejch lidí je, ale na druhou stranu někteří toho zneužívají, takže k ní chodí lidi, o kterých já vím, že prostě dělají na černo, jsou v hmotnej nouzi, nejsou to bezdomovci, a ona je stejně ostříhá a oholí a všechno. Jako je hodná, ale jak říkám, ono když to není pak podmíněný jako dalším posunem, tak oni toho v podstatě jenom zneužívaj. A co je ještě horší, že se cyklí. To znamená, že ten jeho styl života mu vyhovuje, a pokud mu v tomhle jeho stylu života ještě vycházíme vstříc a netlačíme ho k posunu, tak ...“

Tak se tím podporuje.

„Přesně tak. Ta pomoc má směřovat k tomu, aby se ten člověk zvedal, a ne že my mu budeme říkat chudáček malej a necháme ho v tom, ať si krásně hnije, chlastá, fetuje. To já nepovažuju za pomoc. Tenhle pohled sdílíme tady u nás na městě všichni, naším cílem je ty lidi někam posouvat, a já to vidím jako správný.“

Ty osoby pomoc využívají?

„Já jsem na to už vlastně odpověděl, protože pokud shledají, že je pro ně výhodná ta pomoc, tak jo, oni prostě hledají ty materiální výhody. Pokud je pomoc smysluplná, tak přesně to, co jsem říkal, spojená se snahou zlepšit tu situaci, tak potom to vidíme my jako dobrý, ale oni musí vidět ty kroky a musí je vidět hned, takže vždycky když s nima pracuju, tak děláme to, aby ty kroky byly vidět. Tak aby tam prostě bylo to řešení, no. Nicméně vždycky je ta spolupráce dobrovolná. V tom okamžiku, aby ten člověk viděl výsledek, takže on když potom přijde, tak my mu řekneme, vidíte to, jak vám to sluší když jste se umyl, teď vás můžeme poslat na agenturu práce, nebo někam do práce, když je oholenej, čistej a nesmrdí, a podobně. Tak to je prostě potom jakoby to, co vidíme.“

Čím a jak je pomoc komplikovaná?

„Takže z principu, je ta práce komplikovaná, protože jde o osoby bez motivace. To znamená kdo nechce, tomu pomáhat prostě nejde. Tam kde není motivace, tam není pomoc. Bez vůle ke změně stylu života, včetně toho, že ty lidi prostě nerespektujou pravidla tak tam nejde prostě moc změnit. Jinými slovy oni musí splňovat určitá pravidla i když je chceme dostat třeba na ten azylák. Oni je tam nevezmou, pokud tam nebude nějaká hladinka toho alkoholu, tolerovatelná. A pokud oni tohle ale nechťejí, tak je z té ulice nedostaneme. Takže ta komplikovaná věc je v podstatě to, že jde o lidi bez motivace, bez vůle ke změně stylu života, o lidi dost často zahořklý, kteří ze své situace viní tu společnost, nepřiznávají si vlastní odpovědnost a tudíž ani vlastní sílu k tomu, aby se změnili. Potom o lidi se zpřetrhanýma

vazbama nejenom v rodině, ale obecně s nedůvěrou v lidi a dobro. Dost často je to o tom, že lidi jsou na mě zlí, tak já musím být taky zlej. A to je taky strašně špatně se s tím bojuje. Je to o tom, že ty lidi byt' nic nemají, tak jsou ještě schopný se navzájem okrádat. Nejčastějším způsobem, nebo jedním z mnoha způsobů, a není to nezřídka, jak se ty lidi dostanou k penězům nebo prostředkům, když jsou bezdomovci je ten, že jeden druhého opije a obere. Jakmile jeden zjistí, že ten druhý má dávky, tak druhého opijou, a pak ho normálně oberou. A tyhle věci dělají, to vím z praxe, že jsem se těch lidí ptal jako. Ani jeden z nich nic nemá a ještě se navzájem okradou. Často jsou to lidi se závislostma, který se jí ale nechťejí vzdát. Ta závislost je strašně zlá. Takže to je zase o tom, že těžko někam dostat na azylák nebo jinak, když jako s chlastáním nepřestanou. Já jsem tady měl klienta, kterej nám vypadl z ubytovny městský a říkám mu, vždyť pro vás největším nepřitelem je alkohol, jste si toho vědom? A on mi řekne, pane Sýkora, tak to není, alkohol je přítel, já bych bez něho nepřežil zimu. Tomuhle klientovi jsme nabízeli protialkoholní léčbu, aby měl cestu aby nezůstal bez střechy nad hlavou, odmítl. Takže ta závislost je docela blbá. Pak je to agresivita. Tam teda musím říct, že nejhorší je to u mladých lidí, že starý lidi, nebo starší generace furt ještě respektují autority, respektují starší lidi, respektují úředníky, jako určitou osobu, jako určitou autoritu. Ale ty mladý, ročníky devadesátý, to je konečná. Nerespektují žádný autority, nemají co ztratit, protože nic nemají a ničeho se nebojí. A navíc tu agresivitu považují za normální prostředek pro to, aby si zajistili to, co chtějí. A to je teda hodně zlý. Vy se s tím setkáváte taky v nemocnici, když vám tam okrádají pacienty, bez jakýhokoliv soucitu. A to jsou ty nejčastěji mladý lidi. Ted' vím naposledy, že mojí sestřenku, která pracuje u vás v nemocnici, tak jí sebrali kromě snubáku, zlata i další věci a vědí, kdo to byl, protože ho viděli na kameře, že odcházel ten člověk a už tam párkrát podobný věci byly, ale protože nebyl snímanej tam, kde se to stalo, tak na něj nemůžou. To je přesně ono, devadesátý ročník, žádný skrupule, žádný autority, ani ty doktory, který mu pomáhají, tak nedělá mu problém je obrat. Problémem je taky, pokud ty lidi nemají telefon. Jste se ptala, v čem je to složitější, komplikovaný, tak když máte bezdomovce, a on nemá telefon a vy mu zajišťujete azylák, s tím, že zítra přijdete, a on vám nepřijde, a máte domluvený na azyláku, že musí ten den potvrdit na azyláku, protože ty místa v azyláku je na ně větší požadavek zvlášť když je zrovna zima, no a ten člověk vám prostě nepřijde. Nemá telefon, to je docela blbá věc. No pak u nich je problémem to cyklení, to je to, co jsem říkal. To znamená, že se u nich určitým způsobem opakují problémy. My toho klienta vyřešíme, my ho vytáhneme na hladinu, on chvíli plave, je dobrej a seká latinu, no a potom jde zase ke dnu. To se nám stává často. Měli jsme tu člověka, osm let abstinovat. Spadl do toho znovu, přišel k nám, řešili jsme ho, docela dobře,

dostali jsme ho na ubytovnu, ale s tím chlastem prostě to nešlo. Šel do toho znovu, opakovaně a my jsme ho udrželi asi dva roky, šel na Červeňák, zase dobrý to vypadalo a zase se nám vrátil, zase spadnul dolů, měšťáci nám dávali fotku, jak je nahej na lavičce. Je to o tom, že chvíli plaval a šel dolů, to je to opakování.

Pak je tam, řekl bych, že v tomhle směru je to nejlepší způsob, jak se dostávat do téhle zacyklení, byť to není ten případ, o kterém jsem před chvílkou mluvil, ale nejlepší fakt způsob, jak se dostat na dno a nedostávat se ven je simplexní osobnost, líná ve smyslu, že nechce pracovat a nikdy nebude a nezodpovědná. To těžko někoho takového dostat ven z tohoto řetězu, zvláště když už v tom jede druhá, třetí generace. Pak je to problém vzájemný pospolitosti bezdomovců. To považuju za docela důležitý. Ta vzájemná pospolitost totiž je zvláštní. Oni se nenechají padnout na dno. Oni nenechají ani jednoho z těch svých lidí umřít, ta hranice u nich je. Oni se rozdělí fakt o poslední věci a zároveň se navzájem táhnou ke dnu. To znamená, že v okamžiku, kdy v té komunitě jsou, tak jakmile je jeden na tom dobře a dostane tu dávku, tak chlastaj všichni. Jakmile se jednomu začne dařit a naskočil by do práce, tak pokud se od těch lidí neodsekne, jakože to dělá problém, protože oni mu pomohli, když mu bylo nejhůř, takže on zase musí pomoci jim. Teď se nám to prostě vrací. On nám je přitáhne na ubytovnu, on ví, že nesmí, tak my mu pohrozíme, že půjde ven, když je tam bude brát. Udělá to znovu a skončí na ulici. Ale co je horší, oni se vlastně vzájemně podporují. Oni si řeknou, kde se co dá ukrást, oni se rozdělí, oni to tak berou, ale ani jeden z nich se z toho nemůže dostat ven, protože jakmile je mu líp a má prachy, tak ty ostatní ho stáhnou a prochlastaj to spolu. Pak je blbý, že ty lidi jako nějakou pomoc vnímají jen tu materiální nebo finanční. Ty výhody. Nikoli změnu životního stylu. Pak je to průšvih v tom, že jsou profláklý. Mnohý ty osoby si už všude zavřely dveře. Dokonce i v některých zařízeních. Takže i ty ubytovny, když řeknete jméno, tak řeknou, tak toho určitě ne, toho už jsme tady měli. To samý už i azyláky nám tohle dělaj. Dokonce s celýma rodinama se mi to stává. Pak je to i v tom, že prostě mají zaseklý v zaměstnáních, že oni si to řeknou mezi sebou, že někde byl a něco tam provedl a tak ho z principu už nevezmou. Ten problém u těch lidí, jak jim pomoci je i v tom, že jsou profláklý. Pak je to díky jejich chování, nejčastěji problém s alkoholem, trestnou činností, mají přesekaný ty vazby. Taky je to ta neumístitelnost, že pracujeme s lidma, který jsou mnohdy úplně neumístitelný, ani v azylových domech, protože tam neubytujou někoho, kdo opakovaně překračuje tolerovanou míru alkoholu, nebo třeba užívání drog. Tudíž ten člověk prostě bude na ulici, protože oni ho tam nevezmou. Pak jsou to psychický potíže, to je strašná věc. S téma bezdomovcema je ta práce těžká mnohdy proto, že jsou to lidé, kteří mají psychický potíže. Objektivní. Nám přibývá lidí psychiatricky nemocných, kteří ale nejsou na

omezení způsobilosti k právním úkonům. Tam je ten zákon hodně ostřej, ti psychiatři to taky nechtějí tak úplně dělat. Nebo nejsou vyloženi nebezpeční sobě či jiným, což je to nejhorší, čímž vlastně nesplňují kriteria pro umístění v nějakým psychiatrickým zařízení, a tak ho máme na ulici toho člověka. Těch psychiatrických bezdomovců jsme tu taky pár měli. Pak je to taky to, že rezignují na sebepečí. Někdy úplně totální. Prostě pracujeme s lidmi, kteří úplně nevoní, někdy to někteří kolegové vůbec nedávali, a to jsou zvyklí na ledacos, ale museli si odběhnout, protože to prostě nešlo vydržet. Je to o tom, že se snažíme toho člověka umejt. Měli jsme tu jednoho a on se živil z odpadků. A ty nikam neumístíte, protože když ho chcete umístit na azylák a uviděj ho, tak se s vámi nebudou bavit. Bez šance.

No a pak schází organizace, který by se na tyhle lidi vyloženi zaměřovaly. Který by právě tohle všechno, co sem teď říkal, jako jim to nevadilo. Někde jsou, třeba vím, že Armáda spásy, tam s těmahle lidma pracujou, ale my jí tu nemáme, že jo v Jižních Čechách vůbec. Ani jiná podobná organizace, neziskovky o těch nemluvím, protože ty většinou s nima pracovat nechtějí. To je taková skupina lidí, se kterou nikdo pracovat moc nechce.“

No, co by tedy mohlo zefektivnit tu pomoc?

„Konkrétně u nás chybí azylový bydlení. To znamená, abychom měli možnost, protože těch lidí opravdu přibývá, kde by se dalo řešit tyhle lidi. My máme sice azylák, ale pro matky s dětma. Ale třeba, já to vidím i v rámci jižních Čech, je nedostatečná kapacita třeba azylových domů pro rodiny s dětma. Proč to říkám. Rodiny s dětma, ne matky s dětma. Protože v okamžiku, kdy máte celou rodinu, tak co uděláte, umístíte matku s dětma a táta je kde? Na ulici. A máme problém. Takže to je třeba jeden z těch důvodů, kdy si to přiděláváme v podstatě sami, tím že služby nejsou. No a pak nám chybí, já vím, že je to komplikovanější otázka. Že tam je to o tom, že oni, i když třeba chcete umístit ženskou s dětma a ona bude mít kluka nad 15 let, tak na azyláku je nechcou. Proč. Protože ze zákona on už může, že jo, a teď se jim to tam množí jak myši. Takže on si hned najde kamarádku z vedlejšího azyláku no a už to jede a to neuhlídáte. Takže jsem si vědom toho, že to je sice problém, na druhou stranu prostě nám to chybí, azyláky pro ty rodiny s dětma. Tím že jsou pro ženský s dětma jenom a ještě tam je tenhle problém, tak je to špatně řešitelný. Nám chybí i ty azyláky pro ty chlapy, to tak je. V rámci jižních Čech, nebo u nás na Krumlovsku je to hodně tristní.

Potom by pomohlo, aspoň já to tak cítím, právě tím, že hledáme tu cestu tím, že třeba dotlačíme ty bezdomovce k tomu, aby teda prošli tou protialkoholní nebo protidrogovou léčbou, a to, že se nám vrací zpátky a že znovu do toho padají, tak jako jednu z těch chyb vidím, je to můj osobní názor, takže to cítím takhle já, jako osobně, že na těch léčebnách

neřeší hlouběji psychiatrický příčiny závislosti, respektive ty spouštěče. Nám ten chlap, jak jsem říkal těch 8 let abstinovat, byl v pohodě, tak přišel, věděli jsme, co ho spouští, že je to ta rodina, kam on se vrací a má tam nějaký nedořešený věci a bolí ho to a v okamžiku, kdy tam vyrazil, tak přijel opilej a byla konečná. Že tohle mu tam nevyřešili. To já považuju za těžký, že se neřeší ta příčina toho. Z druhého úhlu pohledu, též bych viděl, teď jsme se bavili o tom, jak pomáhat a někdy je ta pomoc ještě jakoby z druhý strany. Já třeba vnímám jako strašný, že někdy právě ti naši bezdomovci, jsou už v podstatě časovanou bombou. Určitě si vzpomínáte na toho, jak nám spal na autobusáku, v mínus dvaceti. To byl tak zlej člověk, že já jsem se s něčím tak zlým za celou svojí kariéru opravdu nesetkal. A proč to říkám, co by pomohlo, kdyby rychleji fungovaly správní řízení a soudy, zejména potom policie a státní zastupitelství, kdy třeba mě u tohoto konkrétního člověka naštvalo, že měl několik přestupků v Budějovicích, u nás, ale i jinde a ono se to v rámci té České republiky prostě neseče. Ono kdyby mu to sečetli, tak nám ho zavřou dřív a v podstatě nemusíme čekat na to, až nám nebo někomu ublíží. A on ublížil. Ten člověk zlámal sociálnímu pracovníkovi v Budějovicích ruku. Jenom za to zlámání té ruky to trvalo asi čtyři měsíce, než ho zavřeli, to nechápu proč.

Takže potom, když je ten nebezpečnej jedinec, to je to, co jsem říkal, že pracujeme s lidma, kteří svedou tu svojí situaci na to, že za to může společnost a tudíž nemají důvod, proč prostě by té společnosti nemohli škodit, tak tehdy je ten člověk problém sám o sobě a měl by bejt izolovanej, já jsem o tom přesvědčeněj. A mělo by se snažit, aby ty věci byly hned prokázány a zavřeny, aby opravdu neublížili jiným lidem, kterým bysme měli mít tu pomoc na prvním místě.“

Potom tedy, jak funguje rodina u bezdomovců? Vy jste mnohokrát zmiňoval, že ty vazby jsou zpřetrhaný, jestli je třeba snaha o spolupráci, pokud víte, že má klient rodinu, tak jestli je snaha jí zapojit do toho řešení?

„Vždycky je. Pokud tam ta rodina je, tak s ní spolupracujeme. Je to lepší, protože se tam líp hledá motivace k tomu, aby se to zlepšilo. Naposledy měla kolegyně bezdomovce, a tam fungovala sestra, udělala neuvěřitelný věci pro něho, na druhou stranu to úplně nedopadlo. Ale vždycky se o to snažíme. Teď ten, co nám umřel, tak jedinou motivací pro něho byla ta dcera, ale ona nechtěla spolupracovat, ona nebyla ani napsaná v systému, nám se nepodařilo a on nechtěl říct o ní bližší informace. Ale když ta možnost je, vždycky to přes tu rodinu ženem, protože to fakt funguje. Je to ale výjimečně. Mnohem častěji je to jinak. Takže potom nejčastěji máme právě ty zpřetrhaný vazby, kdy ta rodina nad tím člověkem zláme hůl. Významným problémem jsou případy, kdy naopak ta rodina sama táhne toho jednotlivce ke

dnu. Je to něco podobného, jak jsem říkal to cyklení komunity. Klient vzešel prostě ze špatných poměrů a nemá pořádný vzory, nikdy je nedostal, nezná ty mantinely, ve kterých se má pohybovat, respektive kudy vede ta správná cesta a nemá tudíž podporu ze strany té rodiny, jak je to běžný u těch normálních lidí. Takže když se mu nedaří, nebo naopak, když se mu pak daří, tak ta rodina ho naopak táhne ke dnu. Měli jsme pár případů, kdy se z toho ty lidi dostali a přemýšlel jsem, jakýho měli společného jmenovatele. Pak jsem přišel na to, že v podstatě u těch, u kterých se to povedlo, tak to bylo o tom, že oni vzešli z dobrých poměrů. Oni věděli, jak to má být správně. Oni jenom sešli z té cesty, tím, že fetovali, tak se dostali do nějaký komunity a žili ve skvotu, bordel, hnus prostě, a pak najednou se z toho dostanou, protože vědí, kudy ta cesta vede, vědí, jak to funguje normálně a občas se to povede. Stejně tak jsem měl chlapíka, kterej se zvedl, prošel léčbou a funguje. Ale nebejvá to úplně často. “

A co ty příjmy tedy, jaký jsou příjmy osob bez přístřeší?

„Příjmy? Jsou příležitostný, že jo. Jednak od práce na černo, sbírání borůvek, ale i prázdných lahví vratnejch, až po třeba vybírání drobáků z kašen v nočních hodinách, to nám dělají někteří, opravdu víme o tom. Samozřejmě taky kriminální činnost, včetně toho okrádání vašich pacientů, taky víme o čem mluvíme, to je hnus. Ale bohužel i tohle se děje. Samozřejmě standardně my se snažíme je dostat do dávek hmotný nouze. Jak jsem říkal, máme to o tom, že se snažíme ty mantinely dávat tam, kde ten člověk je může mít. To znamená že už to, že je dostaneme do dávek a vím, že mi nekradou je u někoho veliký úspěch a je to v podstatě maximum, čeho lze dosáhnout. Proto třeba když někdo brojí proti dávkám, po půl roce jim nedejte nic, tak to je nesmysl, je to člověk. Je lepší, když ten bezdomovec dostane částku životního minima a má na ten chleba než když nemá nic a krade a prostě si to vezme a to jakýmkoli způsobem, a může i ublížit To já považuju za hnusný. Takže standardně příjem jejich, pokud nejsou vyřazený sankčně, tak jsou dávky hmotný nouze. A jinak taky žebrota, protože tady v Krumlově využívají toho, že jsme město se slušným cestovním ruchem, takže to je další z těch věcí, která nás štve a který se snažíme s těma lidma řešit, aby nám to nedělali, ale dělají. No a pak ta trestná činnost. Mimo jiné mezi ty příjmy patří i důchod.

Pak jste tam měla dotaz ten průměrnej věk. Já se přiznám, že nevím. Já tu škálu mám úplně odspodu až nahoru. Jediný, čeho jsem si vědomej je, že ty mladý jsou časovaná bomba a že se k nim neotočím zády a že se bojím toho, až jednou budu stárnout, protože já budu ztrácet sílu a oni budou v plnej síle a budou schopni ublížit a budou to dělat, protože oni nebudou mít co ztratit, tam není na co navázat, kde se zlepšit. Takže to vidím spíš takhle. Ta škála je široká a je až po seniory. “

Kde tedy nejčastěji umírají? Jakou máte zkušenost?

„Já myslím, že se mnou budete asi souhlasit, že nejčastěji u vás v nemocnici. Což beru jako dobrou důkaz toho, že ty lidi pořád nejsou úplně lhostejní. Že pořád, když nám ten člověk je někde venku a je mu zle, tak pořád se ještě najde někdo, kdo mu zavolá pomoc a nenechá ho umřít na ulici. Že i když se jedná o ty lidi, o kterých víme, že tu pomoc nepřijali, že to byla jejich cesta, jejich volba a je to těžký se s tím smířit, ale je to tak, tak přesto je to o tom, že nám pak umírají v té nemocnici asi nejčastěji.“

A co si o tom myslíte z pohledu etiky?

„Pro mě osobně je furt lepší, když mi ten člověk umře v té nemocnici, jak jsem říkal, je to důkaz toho, že jsou lidi s dobrým srdcem, než když mi umře na tej ulici, ale z pohledu etiky já jsem se s tím musel vyrovnat sám. Teď nedávno jsme vyhodili z městský ubytovny člověka, o kterým jsem věděl, že umře. On mi to narovinu řekl, že chce. Tři dny po sobě jsem mu vylejval dvoulitráky vína, petku, podělaná postel, prostě nedalo se to udržet, nedalo. Nehledě na to, že všichni ostatní, kdo na ubytovně jsou, na to koukají, co ten dotyčný si může dovolit a co si můžou dovolit oni. Nejde to udržet. Takže jestliže potom padá, tak padá proto, že se tak rozhodl. Je těžký se smířit, pro mě, i když to dělám dlouho, tak stejně každé odchod těch lidí mě mrzí, já to beru i tak, že je nesmírně smutný, když si člověk vezme hodnotu života, a někdo nejen, že se toho vzdá, život si zkaží a odejde, jako třeba zrovna minulou zimu jeden klient, kterej umřel u vás, tak odešel zahořklej, nenávistnej, rozkmotřenej se svým jediným synem, umřel sám a odešel tadyhle s tím. To je hrozný. A co po něm zbylo? To je tak smutný.“

Já se s tím smírju špatně, byť bych měl profesionálně to odhodit a říct si, že to je jeho volba, já si to zdůvodním, ale je mi z toho vždycky hrozně smutno. Když odejde člověk, kterej ani nebyl zlej, ale odejde prázdněj, že nic po něm nezůstane. Smutný je i to, že se nám nepodaří toho člověka přesvědčit k tomu, aby se zvednul, ale tam se s tím profesně vyrovnám, protože vím, že mám čistý svědomí, protože jsem zkusil, co jsem mohl, ale stejně je mi smutno, ale nemělo by to tak být. Takže z etickýho pohledu je to mnohem těžší, než se zdá.“

Řešil jste nějaké etické dilema?

„To víte že jo, spousta. Nejhorší je, když vám ty bezdomovci okrádají jeden druhýho. Když tady máte člověka, kterýho řešíte, teď se dostane nahoru a on vám řekne, že pojedou do Budějovic někoho okrást. A ještě je to člověk, u kterýho jsem si myslel, že jsme ho dostali do nějakých hranic, že by takovou věc neudělal, a on to vypustí z pusy, no to koukáte. A to jsou třeba i horší věci, třeba to, co řeší OSPOD (Odbor sociálně právní ochrany dětí), nedávno

měli holčičku, bitou, a to jsou taky osoby, který střídají, že střechnu nad hlavou nemají, mají, nemají, teď ta holčička bitá, ona řekne, spadla jsem z kola, a co tahle modřina, spadla jsem z kola. Když potom se s tímhle setkáte, když tam je to násilí a je to na hraně toho, kdy to už máte říct a kdy tomu člověku máte ještě pomáhat, nebo pomáhat, ale kdy se to má už hlásit, tam je to hrozný. Nám se stalo že nám obrali toho jak jsem říkal, že vybíral to jídlo z odpadků, tak na něj vždycky čekali, když měl důchod a vždycky nám ho někde zbili, nebo nám ho obrali. Věděli jsme kdo a já jsem na toho člověka tady vyloženě udeřil a čekal jsem co z toho bude a neudělal jsem to úplně dobře, vadilo mi to, věděl jsem, že to byl on, protože ti ostatní ho práskli, každej si vzal něco do kapsy, ale tady ten nejvíc. Ale tam potom bylo jasné, že se to nedá prokázat. Když potom jste u tohohle, když tam jsou prostě trestný činy, tak tam je to na té hraně, kdy hlásit nehlásit, podrazit nepodrazit jeho sebe, je, tam je to dost jako blbý. Za to etický dilema považuju i to, když já s těma lidma manipuluju, jestli to je správný, no není, že jo. V podstatě z etickýho hlediska nevyžádaná pomoc je špatná pomoc. Popravdě řečeno, já potřebuju toho člověka přesvědčit, aby šel někudy. Takže já si to srovnávám se svým svědomím a snažím se toho člověka přesvědčit, aby chtěl jít tudy, kudy já chci, ale aby to viděl ze svého pohledu a chtěl on. A to že s ním manipuluju, je někdy na hraně té etiky. Já používám argumenty, který jsou na hraně. Já mu neřeknu třeba některý věci umyslně z té dobrý stránky, protože potřebuju, aby se rozhodl tak či ona. Já mu nelžu, tomu člověku, nikdy. To by se mi vymstilo. Ale použiju ty argumenty účelově, abych s nima manipuloval. A to je na hraně etiky hodně, ale já si to srovnávám s tím svědomím, že to dělám proto, abych mu pomohl. Na druhou stranu už neplytvám energií. Jestliže ten člověk nechce a já zjistím, že nechce, a já jsem dřív tlačil, aby chtěl, aby chtěl, abych mu pomohl, aby se zvednul. Nechce, tak ať spadne. Trvalo mi to dlouho, než jsem se k tomu dopracoval. Ale doteď se mě dotýkají ta úmrtí, fakt je mi to líto, že ten člověk odejde prázdněj. Nebo že za ním jde zlo, to je špatně. Kde ta chyba je?“

Je něco, co byste chtěl doplnit?

„Ještě jsem přemýšlel nad nějakou otázkou, popravdě vždy přemýšlím nad tím, jak se tyhle věci budou do budoucna vyvíjet a proč. Já jsem přesvědčený o tom, že počet těch lidí bez domova se bude zvyšovat v souvislosti s tím, že se zvyšuje zadlužení a předlužení těch lidí, zvětšuje se lhostejnost strašným způsobem, rozšiřujou se toleranční limity, to znamená, že ta společnost, nevadí, že lidi pijou na veřejnosti. Dřív, když se pilo na veřejnosti, nebo by někdo opilej na veřejnosti, tak byl čuně. Když šel v noci tak jakž takž. Ale dneska to už nikomu nevadí, když se to děje za bílýho dne. Přemýšlí se nad tím, že se zlegalizujou měkký drogy, já

to považuju za špatný, to je další rozšíření těch tolerančních limitů. To, že se tohle dovoluje, tak to potom bereme za normální a zavírají se nad tím oči. Taky bude přibývat lidí, který budou neumístitelný do jakýhokoliv zařízení, právě z důvodu toho, že tady ty, co jsou teď mladý, budou jednou starý, budou nemocný, budou potřebovat pomoc, ale budou zlí, nebezpečný a už teď máme problém, že máme člověka, kterýho bysme chtěli někam dostat, on by byl třeba na DPS, dům s pečovatelskou službou, ale my ho tam nemůžeme dát, on by nám rozladil celý ten barák, ubližoval by lidem, byl by zlej, my ho tam nemůžeme dát. A takových lidí bude přibývat, a takový lidi budou končit na ulici. Proto, že se tam volí ta špatná cesta. Upřímně to v téhle oblasti nevidím vůbec růžově. Bude spousta lidí bez nároku na důchod, a nebo budou tak nízký ty důchody, že z nich nic neuplatí.“

Příloha 10. Rozhovor s Mgr. Bc. Lenkou Bártovou ze dne 6. 10. 2018 , Městský úřad Vyšší Brod

Jak se úřad dozví, že někde v okolí, nebo přímo ve městě je osoba bez přístřeší?

„Tak buď od ostatních občanů, nebo od městské policie, někdy s námi spolupracuje i jiný úřad, že nás upozorní, že se na ně obrátil bezdomovec a přitom patří pod nás a vlastně nachází se i na našem území, takže většinou tyhle tři zdroje.“

Stává se, že by přišli sami, pro pomoc, pro informace?

„Někdy, ale je to asi nejmenší možná varianta z těch, co jsem zmínila.“

Když začínáte s osobou bez přístřeší pracovat, tak jakým způsobem, jaké jsou metody práce, z praxe, co se Vám osvědčilo?

„Zpravidla se snažíme identifikovat ten problém, jakoby co on vlastně chce řešit. Protože ne vždycky to, že je bez přístřeší je ten jeho hlavní problém. Někdy je to třeba problém s rodinou, někdy je to problém financí, někdy je to problém i zdravotní teda. Měli jsme tam jednoho bezdomovce, který nám shodou okolností zemřel, teď v srpnu, nevím, jestli třeba byl hospitalizovaný u vás, pan K.“²⁰²

A zemřel venku?

„Zemřel venku teď v srpnu. On chvíli bydlel u přítelkyně, chvíli ne, teď se jednalo i o tom, že by se měl vrátit za rodinou někam k Vimperku, teď už začínal být v kontaktu se svým bratrem a se svojí matkou, ale nakonec zemřel venku. On i těch možností dostal poměrně dost, co se týče ubytování, ale žádnou nakonec nevyužil a skončil tak, jak skončil.“

Takže Vy tedy při práci s bezdomovci zjišťujete, jaký je ten jejich hlavní problém a podle toho směřujete tu práci?

„Podle toho tu práci směřujeme, samozřejmě, že hledání bydlení je jedna z těch hlavních priorit, ale není to vždycky to, co ten klient chce prvotně řešit.“

Jaké jsou ty příčiny, proč se lidé na ulici dostanou?

„Tak co jsme tak jako zjistili, tak hodně je tam alkoholismus, závislosti, s tím jak progreduje ta závislost, tak začíná jakoby opouštět ty sociální schémata, přestane chodit do zaměstnání,

---

²⁰² Příloha č. 5

přestane být v kontaktu s rodinou, začne se propadat i třeba co se týče toho sociálního systému, že pak se třeba nechá vyřadit z úřadu práce, tak pak už nemá ani ty sociální dávky. Takže alkohol tam hraje často roli. Občas teda je to i nějaká ta rodinná situace, že třeba měli jsme jednu klientku, která se dostala na ulici vlivem toho, že prostě tam bylo nějaký zneužívání v rodině ze strany otčíma, nepohodla se kvůli tomu se svojí matkou a tak teda skončila na ulici, ale když tam není tady ta závislost, co se týče alkoholu nebo drog, tak dost často se dokážou ty klienti dostat do té společnosti snáze, než když tam ta závislost je.“

Částečně jste to už zodpověděla, ale zeptám se, v jakých oblastech prvotně tu pomoc osobám bez přístřeší nabízíte?

„Tak samozřejmě to hledání bydlení. Úplně první, co většinou řešíme, tak je třeba nedostatek potravin, takže nějakou tu potravinovou pomoc. Pak samozřejmě nějaký ty dávkový systémy, pokud není zajištěn finančně a na to se nabaluje potom to hledání bydlení, protože to bydlení musí mít čím zaplatit.“

A využívají tu pomoc, spolupracují?

„Je to takový jako půl na půl, někteří třeba tvrdí, že žádný problém nemají, žádnou pomoc nepotřebují, a odmítají třeba i ty potraviny. Pak je druhá kategorie těch klientů, kteří naopak k nám chodí jako do samoobsluhy dá se říct, co se týče těch potravin, že mají třeba tendence i zneužívat tu sociální pomoc. Někteří třeba ty potraviny nevyužívají pro svou potřebu a naopak to potom třeba prodají dál a potom to třeba využijí na ten alkohol, nebo drogy, které chtějí, takže je to tak, že někteří tu pomoc samozřejmě chtějí, a využijí tím správným způsobem a někteří prostě nechtějí a buď teda tu pomoc zneužijí tím způsobem, že na základě té pomoci se dobudou toho, co potřebují pro tu svojí závislost a nebo prostě jí odmítnou.“

Napadá vás něco, čím je ta pomoc a její využití komplikovaná?

„ Tak hlavně to, že nemají žádnou adresu, kde bysme je zastihli. To je asi tak největší komplikace. Pak často nemají třeba ani žádný kontakt na sebe, žádný telefon, takže je musíme vyhledávat třeba sami, nebo s asistencí té městské policie, nebo zase přes nějakého jiného bezdomovce, který třeba chodí častěji na ten úřad, takže ho přes něho kontaktujeme, takže hlavně kontaktovat toho člověka je problém. Pak samozřejmě i ty závislosti, když potom přijde v nějakým stavu, tak není schopen nějaký komunikace nebo prostě si nedokáže zapamatovat, co jsme po něm chtěli minule, co po něm chceme teď, takže i plnění povinností, nebo nějakých těch úkolů je problém, když prostě je intoxikovaný. Ze strany sociálních služeb je pak problém

v tom, že nechtějí přijímat klienty, zvláště pokud nemá žádný vlastní příjem. Pokud je to bezdomovec, který má důchod, tak tam by třeba ta možnost umístit byla jednodušší, pokud by jí teda přijal, ale pak třeba narážíme u těch sociálních služeb, když nemají klienti vlastní příjem, nemají dokonce ani vyřízené dávky, tak je strašný problém je někam umístit. A zase třeba od úřadu práce je třeba problém získat ty dávky když nemá smlouvu s nějakou sociální službou, ať už třeba noclehárnou, nebo azylovým domem, takže tak jako narážíme na ty dva póly, že oni ho nepřijmou bez těch financí a zase ty finance nedostane bez té smlouvy. Je to pak takový začarovaný kruh občas.“

A co by mohlo pomoc zefektivnit?

„No určitě by bylo fajn, kdyby byla nějaká vyloženě sociální služba, která se specializuje přímo na pomoc tady těm osobám, aby to nebyly prostě jenom takový ty dílčí věci, jako azylový dům, noclehárna ale aby to byla prostě komplexní sociální služba, která by prostě ty lidi od té chvíle, kdy zjistí, že ten problém mají, tak aby je prostě vedla celým tím procesem. Aby nezajišťovala prostě jenom tu jednotlivou službu, ale aby toho člověka pojala od začátku do konce, i co se týče poradenství, i co se týče vyřízení nárokových dávek, i co se týče potravin, aby to měl ten člověk na jednom místě a nemusel lítat od úřadu k úřadu, protože potom samozřejmě je to jenom na té jeho zodpovědnosti a ne vždycky ty klienti jsou zodpovědní, spíš naopak.“

V jakém postavení je vůči osobě bez přístřeší rodina, jestli je snaha o spolupráci, zapojení té rodiny do řešení situace toho bezdomovce, případně jaké máte zkušenosti, daří se to?

„Řekla bych, že je to spíš tak 80:20, v procentech. Ta rodina většinou o toho klienta nestojí, nechce s ním udržovat kontakt. Často se za něho stydí, že prostě skončil v takovéhle situaci a snaží se od něho nějakým způsobem distancovat. Jsou i rodiny, které se snaží tu situaci řešit a snaží se tomu klientovi pomoci. Otázka je, na jak dlouho jsou schopni to zvládat, třeba někdy tu pomoc poskytnou, on tu pomoc nevyužije, nebo jí zneužije, oni k němu pak ztratí důvěru a už třeba další pokus o pomoc se neopakuje z té jejich strany. Největší zkušenost, kterou máme, tak vždycky se rodina od toho klienta distancovala, že prostě s ním nechce mít nic společného. I když třeba ta prapůvodní příčina je v té rodině, že tam k něčemu došlo před lety, tak ani tak si tu pomoc neuvědomí a nechtějí mu pomoci.“

A oslovujete aktivně tu rodinu, když víte, že ten klient jí třeba má?

„V některých případech ano, ale v některých případech už třeba dopředu víme, že to smysl nemá, když u toho klienta víme, že tam ty vztahy a vazby nejsou, takže pak asi nemá smysl to

lámát přes koleno a prostě tu rodinu do něčeho nutit, když víme, že tam ta odezva nebude. Někdy se snažíme tu rodinu oslovit, ale ten úspěch, jak říkám, když už jí třeba oslovíme, třeba v těch 50% případů, někdy třeba i méně, než těch 50%, kdy oslovujeme tu rodinu, tak i tam potom z těch 80%, někdy i víc, narážíme na to, že prostě ten zájem není.“

A ti klienti třeba sami chtějí, abyste zkusili ty příbuzné kontaktovat?

„U těch klientů u většiny taky ne.“

Mám tady otázku zaměřenou na příjmy osob bez přístřeší, ale to jste již zhruba zodpověděla, ale pokud byste to mohla shrnout?

„Tak pokud nemají třeba invalidní či starobní důchod, tak to jsou vesměs dávky hmotné nouze.“

Jaký je průměrný věk osob bez přístřeší, se kterými jste pracovala?

„No to je hodně individuální. U nás třeba ve Vyšším Brodě jsou to spíše mladší lidi, nejsou mezi nimi senioři vůbec. Máme buď úplně ty mladý a nebo potom ten střední věk, ale jako seniory mezi bezdomovci nemáme. Myslím si, že je to třeba i tím, že buď odejdou za sociální službou, ať už je to domov pro seniory, že se snažíme je umisťovat, a nebo potom taky jdou do těch větších měst, kde ta pomoc se jim dostane. U nás se tak nějak nachází spíš ti mladší, kteří buď ještě třeba zvládnou bivakovat v těch odlehlých místech, třeba někde v chatce, a ještě jim to ten fyzický stav dovolí, protože u nás není žádná sociální služba typu noclehárna, azylový dům, tak v podstatě v tom vyšším věku a se zdravotními komplikacema už tam ten pobyt v té obci nezvládnou. No a pak jsou tam takoví ti mladší, kteří buď si najdou nějakou přítelkyni, ke které dochází, že jsou na ulici, pak jdou k nějaké té přítelkyni, pak jsou zase na ulici no a nebo se živý takovýma těma pokoutnýma způsobama, že prostě někde něco seberou, někde něco vyžebrají.“

Kde myslíte, že nejčastěji osoby bez přístřeší umírají, co máte zkušenost?

„No, právě asi na ulici. Když už se potom dostanou do nějaké té sociální služby, tak už jsou schopni tam třeba nějakou dobu přežít, že ta sociální služba je zajistí, buď z hlediska toho, že není venku zima, nebo mají pravidelnou stravu, ale nejčastěji pokud nám nějaký ten klient zemře, tak je to právě venku, ať už v důsledku mrazů, že nám třeba odejde ze sociální služby, protože nesplní ani ten minimální limit, co se alkoholu týká a pak třeba právě proto, že je opilý, tak venku umrzne, a nebo potom že ty služby odmítá a potom nějakým způsobem to zabalí a zůstane venku.“

Třeba teď v průběhu 5 let, máte přehled, kolik vám jich zemřelo venku?

„Asi dva, nebo tři. Ve Vyšším Brodě jich zase tolik není.“

Cítíte při práci s těmito klienty nějaké etické dilema, s ohledem na to jejich umírání, když říkáte, že máte zkušenost, že zemřou nejčastěji na ulici? Řešila jste nějaké během své praxe?

„Tak samozřejmě, není to nic příjemného, když vám zemře klient a už vůbec když vám zemře tímhle způsobem na ulici. Samozřejmě to člověka vždycky zasáhne, i když je to třeba problémový klient, tak vždycky tam ten osobní dosah je. Zároveň se tam vždycky objeví nějaká ta intervence zvenčí, že když ten klient zemře venku, tak se začne zkoumat, co ten pracovník dělal nebo nedělal, proč k tomu došlo, často tam je i obviňování toho sociálního pracovníka, nejčastěji ze strany veřejnosti a v případě našeho města pak ze strany zastupitelstva obce. Takže potom třeba z toho vznikají i konflikty zájmů, že na jednu stranu bychom tomu klientovi pomoci chtěli, ale on nechtěl. Někdy je to třeba tak, že my jsme mu pomoci chtěli, ale právě ta místní samospráva nechtěla umožnit bydlení na té ubytovně a pak naopak se to otočí proti nám, že my jsme mu nepomohli, takže je tam těch dilemat víc. Není to jenom o tom, že z toho má člověk osobně špatný pocit, že mu ten klient zemřel, ale je to i o tom, že pak se samozřejmě vyrojí tadyhlety spekulace, proč ten klient zemřel, jestli to nebyla náhodou vina toho sociálního pracovníka, jestli udělal všechno co mohl.“

A třeba takové dilema jako pomoci, nepomoci?

„Tohle je spíš potom u těch opakovaných případů, že když potom už mu člověk jednou pomohl, nebo chtěl pomoci a on tu pomoc nevyužil, nebo mu pomohl a on tu pomoc zneužil, a přijde znovu, tak pak už jako člověk přemýšlí nad tím, jak to dopadne. Jako samozřejmě že mu pomůžeme, protože je to naše náplň práce a taky nemáme to svědomí ho úplně nechat bez pomoci. Ale už potom když přijde podruhé, potřetí, kdy už třeba tu pomoc nevyužil, zneužil, nebo nějakým způsobem prostě tu šanci zahodí, tak pak už více přemýšlíme nad tím, jestli jí nezahodí znovu a jestli se ta situace nebude opakovat.“

Příloha 11. Rozhovor s Mgr. Vendulou Kašparovou ze dne 24. 10. 2018, Městský úřad Český Krumlov

Jak se úřad dozví, že se někde ve městě, v okolí, nachází osoba bez přístřeší?

„Většinou nás ty osoby dříve nebo později vyhledají sami na úřadě. Ale dozvídáme se o nich z různých stran. Ať už od městské policie, která na ně narazí při svých obchůzkách, od kolegů z úřadu nebo jiných organizací, třeba od streetworkerů z Centra pro pomoc dětem a mládeži nebo od kolegů z organizace Fokus. Někdy se na nás obrací i příbuzní nebo kamarádi osob bez přístřeší, kteří by jim chtěli nějak pomoci a občas se stává, že za námi přijdou i občané města, kterým není jedno, že se nějaké osoby pohybují venku a nemají žádné bydlení. Takže opravdu je to ze všech možných stran.“

V podstatě jste odpověděla na mou další otázku, zda vyhledávají tito lidé pomoc sami. Jakou pomoc tedy chtějí?

„Jak už jsem říkala, tak většinou dříve nebo později tyto osoby naši pomoc vyhledají. Ale je to různé. Myslím tím, že přicházejí s různým záměrem, někdo se chce ze své situace opravdu co nejdříve dostat, takže u nás hledá pomoc, jak to udělat. Některým ale jejich situace vyhovuje a přijdou za námi pouze kvůli tomu, aby něco získali. Například oblečení zdarma nebo potraviny a drogerii. S některými osobami navážeme delší spolupráci, ale někdy to skončí prvním kontaktem a dál to nikam nepokračuje. Vždycky je nejdůležitější to, s čím ten člověk za námi přijde, co on doopravdy chce. Někdy je to pro nás těžké, když víme, že by byla cesta, jak by si daný člověk mohl najít bydlení, práci, navázat nové kontakty a mohl by začít fungovat, ale ve výsledku zjistíme, že on sám to ani nechce, prostě o to nestojí. Ale my jako sociální pracovníci nabízíme klientům pouze pomocnou ruku při řešení jejich problémů, pokud oni sami nechtějí, ani my nezmůžeme nic. Často se nám stává, že se na nás obrací běžní lidé s tím, proč jsme támhle tomu a támhle tomu člověku na ulici nepomohli. Ti lidé si ale neuvědomují, že někteří bezdomovci o žádnou pomoc nestojí a i když je jim nabídnuta, nevyužijí ji. Takže když to shrnu, je to opravdu různé. Já sama jsem se ve své praxi setkala s lidmi, kteří když svou situaci chtěli změnit a nechtěli být na ulici, tak těm se to většinou nakonec i podařilo, našli si práci, bydlení. Někdy stačí takovým lidem pouze ukázat cestu.“

Jaké jsou nejčastější metody práce, které využíváte, jakým způsobem s nimi pracujete, z praxe, co se Vám osvědčilo?

„Metody úplně nevím, ale to, co k naší práci nejvíce potřebujeme je určitě rozhovor. To je nejdůležitější nástroj naší práce celkově. Při prvním kontaktu postupujeme s klienty vždy

stejně, ať už klient přijde s jakýmkoli problémem. Ztráta bydlení, nezaměstnanost, nízké příjmy, dluhy. Nejprve necháme mluvit klienta, ať nám řekne sám, s čím za námi přišel a jakou pomoc od nás očekává. Potřebujeme získat důvěru klienta, aby nám řekl vše, co potřebujeme k tomu, abychom mu mohli pomoci. Pak zjišťujeme základní informace o klientovi, jako jsou osobní údaje, bydliště, nebo kde se aspoň zdržuje, rodinný stav, vztahy v rodině, ekonomické poměry a také zdravotní stav. U těchto klientů, bezdomovců, asi možná více než u jiných se mi osvědčilo, stanovovat si krátkodobé cíle, aby brzy viděli nějaký posun v jejich situaci. Často je motivujeme nějakou materiální pomocí, ošacení zdarma ve spolupráci s Českým červeným křížem, potravinovou pomocí, tu nám zajišťuje Církev bratrská.“

Jaké jsou ty příčiny, proč se ti lidé na ulici dostanou?

„Nejčastější? To budou nejčastěji alkohol a drogy, což bývá až následek nějakého životního neúspěchu. Spouštěč toho všeho bývá různý, někdy ztráta rodiny, rozvod, ztráta kontaktu s dětmi, špatné vztahy v rodině, ztráta zaměstnání, dluhy. Dost často pak lidé neví, jak z takové situace ven a pak se uchýlí k alkoholu nebo drogám. A díky těmto závislostem většinou přijdou i o to ostatní, co jim ještě zůstalo, právě i o bydlení, protože přestanou platit nájem.“

Částečně jste na tuto otázku už odpověděla, ale přesto, v jakých oblastech, v čem prvotně, tu pomoc osobám bez přístřeší nabízíte?

„Myslím si, že ta pomoc je poměrně široká. Nevím jak v jiných městech, ale tady v Českém Krumlově je dobře nastavena spolupráce městského úřadu s dalšími organizacemi, jako je například Český červený kříž a dobrou spoluprací máme také se Sborem církve bratrské. Primárně se snažíme těmto osobám zajistit samozřejmě bydlení. Ale většinou řešíme všechny věci zároveň, protože nelze zajistit bydlení bez peněz, peníze bez občanského průkazu a podobně. Takže pomáháme klientům s hledáním vhodného bydlení, většinou jsou to různé ubytovny, někdy i azylové domy. V případě, že se bydlení najde a klient o něj projeví zájem, což bohužel nebývá vždy, pokračujeme v řešení dalších záležitostí, jako je zaevidování na Úřadu práce, zajištění příjmů, většinou dávek pomoci v hmotné nouzi. Když je toto zajištěno, pomáháme klientovi s hledáním zaměstnání. Pokud se to podaří, tak mu pomáháme při řešení jeho dluhů. Pak s klientem hledáme vhodné standardní nájemní bydlení, což je náš společný cíl, aby měl klient stabilní zaměstnání a trvalé bydlení. Bohužel tohoto cíle dosáhneme ale velmi zřídka. Další záležitosti, se kterými klientům pomáháme jsou vyřízení občanského průkazu v případě jeho ztráty, nebo třeba zajištění praktického lékaře. Dost často lékaře nemají, nebo u něj byli naposledy před x lety. Jak už jsem říkala, máme možnost

klientům zprostředkovat potravinovou pomoc od Církve bratrské a věcnou pomoc, právě to ošacení, od Českého červeného kříže. “

A využívají tu pomoc, spolupracují s úřadem?

„Myslím si, že jí nevyužívají tolik, jak by mohli. Někteří klienti se na nás obrátí totiž jen jednou a více už pak nepřijdou. Nejdůležitější na tom všem je, aby k nám tyto osoby přišly a chtěly něco řešit, tak jejich motivace. My se snažíme je samozřejmě také motivovat, ale to nejdůležitější je hlavně na nich. Protože pokud nejsou motivováni a nemají důvod, proč chtějí svou situaci změnit, většinou nakonec nezmění nic nebo se k životu na ulici velmi brzy vrátí. “

Napadá Vás něco, čím je pomoc a její využití komplikovaná?

„Nenapadá mě, čím by byla vyloženě komplikovaná. To by spíš řekli asi ti bezdomovci sami, v čem je to pro ně komplikované. Ale jelikož většina lidí nerada komunikuje s úřady, tak to asi bude ten největší zádrhel. Protože pokud je člověk bez zaměstnání, bez peněz, bez bydlení, tak první, co s ním řešíme je vyřízení sociálních dávek na Úřadu práce a dost často se nám stává, že na tom to ztroskotá. Je to pro ně najednou hodně vyřizování a i když jim s tím poradíme, často neví, kde jim hlava stojí. Pak stačí, když někde narazí na neochotnou nebo nepříjemnou pracovníci a jsou schopni to vzdát. “

Co si myslíte, že by pomoc mohlo zefektivnit?

„To je těžká otázka. Jak už jsem říkala, mně přijde nejdůležitější to, že sám klient musí chtít svou situaci změnit k lepšímu, musí být motivován. Pokud klient motivován je a obrátí se na sociální pracovníky, ti jsou pak schopni mu v hodně záležitostech pomoci. V současné chvíli mě asi nenapadá žádný nástroj, jak pomoc bezdomovcům zefektivnit. Myslím si, že ta pomoc tady je a funguje a je jen na nich zda a jak jí využijí. “

V jakém postavení je vůči osobě bez přístřeší rodina, jestli je snaha o spolupráci, zapojení té rodiny do řešení situace toho bezdomovce, případně jaké máte zkušenosti, daří se to?

„Většina těchto osob nemá fungující rodinné zázemí. Dost často je toto příčinou jejich aktuální situace. Většina klientů se svou rodinou není v kontaktu a ani si nepřeje, abychom jí nějakým způsobem kontaktovali my. Samozřejmě že se snažíme o to, aby klient s rodinou navázal nějaký kontakt, aby se na ni mohl do budoucna obrátit, ale nikdy nemůžeme klienta nutit do něčeho, co sám nechce. V některých případech se na nás obrátí naopak rodina, která chce někomu z rodiny pomoci, ale už neví jak a je bezradná. V takových případech s rodinou spolupracujeme. Ale vždy musí chtít svou situaci změnit hlavně klient, jinak mu rodina nemůže pomoci a ani my mu nejsme schopni pomoci. “

Jaké jsou příjmy osob bez přístřeší?

„Příjmy jsou většinou velmi nízké nebo žádné. Ale jsou i výjimky, kdy mají tito lidé priznaný starobní nebo invalidní důchod a mají tak příjem zajištěný, ale přesto si z něj nechtějí hradit ubytování. Ve většině případů tito lidé pobírají dávku příspěvek na živobytí, k tomu žijí z nějakých nárazových brigád, nebo si nějaké peníze vyžebrají. V Českém Krumlově mají tuto možnost víc než třeba v jiném jihočeském městě, protože sem jezdí hodně turistů. A asi bych neměla zapomenout říct, že u některých osob jsou to i krádeže, kterými si zajišťují peníze.“

Jaký je průměrný věk osob bez přístřeší, se kterými jste pracovala, dá se to odhadnout?

„Odhadnout to úplně nedokážu, ale řekla bych, že třeba 40 let. Na ulici se totiž pohybují lidé okolo 20-25 let, ale zároveň také lidé v předdůchodovém nebo i důchodovém věku.“

Kde si myslíte, že nejčastěji osoby bez přístřeší umírají?

„ Já si myslím, že nejčastěji to bude v nemocnici. Někdy asi i přímo venku nebo někde v jejich dočasném úkrytu. Ale myslím si, že ve většině případů to bude v nemocnici. Protože i když jsou tito lidé venku, dost často je na svých obchůzkách potkávají a legitimují příslušníci městské policie a pokud vidí, že jejich zdravotní stav není dobrý, volají jim záchrannou službu a tak se dost často dostanou do nemocnice.“

Cítíte při práci s těmito klienty nějaké etické dilema, s ohledem na to jejich umírání, řešila jste nějaké během své praxe?

Myslím si, že v pomáhající profesi často člověk naráží na etická dilemata, ať už si to uvědomuje nebo ne. S nejčastějším dilematem, pomoc/nepomoc, bych řekla, že se nesetkáváme tak často, jak by se mohlo zdát. Protože pokud se na nás klient s nějakým problémem obrátí a chce pomoc, poskytnutí poradenství, nikdy mu pomoc neodmítneme. Existuje výjimka, a to v případě, kdy je člověk pod vlivem návykové látky a nebo je agresivní. Něco jiného ale je, pokud máme klientovi zprostředkovat například materiální nebo potravinovou pomoc, ačkoli víme, že neplní domluvené kroky, nebo takovou pomoc v minulosti zneužil. Ale zase na druhou stranu víme, že aktuálně se bez takové pomoci neobejde. S různými takovými situacemi se setkáváme a tam už je někdy těžké se rozhodovat. Vždy se ale snažíme rozhodnout tak, abysme pomohli klientovi, takže koukáme především na jeho zájmy a zajištění základních potřeb. Na co narážíme také dost často je otázka do jaké míry klientovi pomoci. Protože dost často naši klienti, bezdomovci, spoléhají na to, že za ně vše potřebné vyřídíme a oni pro to nebudou muset udělat nic. Smyslem naší práce ale není dělat věci za ně,

ale pomoci jim natolik, aby byli schopni si ty věci vyřídit sami. Ale je tam někdy tenká hranice mezi tím, co dělají klienti sami a co za ně vyřizujeme my.“

Napadá Vás něco k doplnění?

„Chtěla bych ještě říct, že my jsme v jiné pozici než třeba neziskové organizace. Tam se dost často děje, že některým klientům třeba odmítnou poskytovat službu nebo s nimi ukončí spolupráci, když neplní domluvené kroky. My jako sociální pracovníci na městském úřadě si nevybíráme klienty a pracujeme i s těmi, se kterými jinde pracovat nechtějí. Stejně tak nemáme omezený počet klientů, které ještě pojmout můžeme a které ne.“

Příloha 12. Rozhovor s Bc. Petrou Varinskou ze dne 25.10.2018 , Městský úřad Český Krumlov

Jak se úřad dozví, že se někde ve městě, v okolí, nachází osoba bez přístřeší?

„O tom, že se nachází ve městě nebo v jeho okolí osoba bez přístřeší se většinou dozvíme od městské policie, či od jiného bezdomovce, nebo k nám sám přijde, protože se dozvěděl od svých, v uvozovkách, kamarádů, že na úřadě poskytujeme materiální pomoc.“

Vyhledávají tito lidé pomoc sami. Jakou pomoc chtějí?

„Moje zkušenost je taková, že osoby bez přístřeší kontaktují náš odbor hlavně v případě, když mají zpožděné dávky pomoci v hmotné nouzi a neví proč. Většinou jsou dávky zpožděné jejich vinou, protože něco zapoměli doložit, nebo si nevyzvedávají dopisy od Úřadu práce a tím pádem se správní řízení protáhne, protože pracák čeká, než si dopis převezmou a pak běží různé lhůty. Dalším případem, kdy nás bezdomovci vyhledávají je, když všechny své peníze utratí, většinou je to za alkohol, a nemají už žádné peníze na nákup potravin. Pak přijdou požádat o zprostředkování potravinové pomoci. V těchto případech máme někdy dilema, zda potravinovou pomoc zprostředkovat nebo ne. Pro poskytnutí této pomoci máme určitá pravidla a jedno z nich je, že se zprostředkovává, pokud je klient více jak měsíc bez dávky. A najednou vám přijde bezdomovec, který dostal dávku například před 10 dny a nemá peníze na jídlo a žádá o zprostředkování potravin. Většinou se s klientem domluvíme na tom, že musí něco splnit. Jako například doložit na pracák to, co má, jít se tam zaevidovat, dojít se zeptat na zaměstnání a tak podobně. Pokud toto klient splní, tak je mu potravinová pomoc zprostředkována. Další pomoc, kterou poskytujeme osobám bez přístřeší, je zprostředkování žádosti o věcnou pomoc ve formě bezplatného ošacení od Červeného kříže. Pro tuto pomoc jsou také určitá pravidla. Většinou žádost o věcnou pomoc vydáváme klientům 1x za půl roku, ale bezdomovcům tuto žádost vydáváme častěji. Vydáváme ji častěji, protože spí venku a oblečení mají ušmudlané a taky pokud se jdou ucházet o zaměstnání, tak mají větší pravděpodobnost získat zaměstnání v čistém oblečení. Klienti nedostávají jenom oblečení, ale i spacáky, když je potřeba a zrovna je má Červený kříž k dispozici. V tomto případě mám také dilema, zda vydat opakovanou žádost o věcnou pomoc, když vám bezdomovec řekne, že mu spacák někdo ukradnul a už je to podruhé za sebou. Ale pak si říkám, přece ho nenechám venku trpět ještě větší zimou a většinou mu žádost znovu vydám.“

Jaké metody práce s nimi nejčastěji využíváte, jak s bezdomovci pracujete?

„No tak touhle otázkou jste mě pěkně zaskočila. Nejčastější metody přímé práce s klientem, které využívám a zároveň je zadávám do systému OK nouze jsou odborné sociální poradenství, motivační rozhovor, individuální plánování a dohled nad klientem.“

Jaké máte zkušenosti, proč se lidi na ulici dostanou?

„Já osobně si myslím, že mezi nejčastější příčiny, proč se lidé dostávají na ulici jsou závislosti, zadluženost a psychické problémy. Od těchto lidí dává ruce pryč i rodina, protože se už několikrát zklamala, když pomáhala svému členovi, dala mu důvěru a on je opětovně zklamal. To je moje zkušenost.“

Už jste na tuto otázku více méně odpověděla, ale v jakých oblastech tedy pomoc nabízíte?

„Jak jsem říkala, nejčastější oblasti pomoci, které nabízíme klientům jsou odborné sociální poradenství, zprostředkování potravinové pomoci, zprostředkování žádosti o věcnou pomoc ve formě bezplatného ošacení, pomoc při řešení bytové problematiky. Nabízíme jim kontakty na azylové domy a ubytovny. To je asi tak v kostce.“

Využívají bezdomovci Vámi nabízenou pomoc?

„Pomoc využívají zejména pokud mají nějaký problém, což jsem před chvílí zmiňovala. A hlavním problémem u těchto lidí je, že svoji situaci nechtějí řešit, i když jim nabízíme pomoc, aby se zvedli ze dna, tak jim jejich stávající situace vyhovuje.“

Napadá Vás něco, čím je pomoc komplikovaná, případně jestli je něco, co Vám tu pomoc pro ně komplikuje?

„Nevím, jestli jsem otázku pochopila správně, ale někdy se setkávám s tím, že si bezdomovci myslí, že když přijdou za mnou, tak já za ně všechno vyřeším. Ale když jim řeknu, například, musíte se dojit nejdříve zaevidovat na pracák a potom si požádat o dávky, tak mi sdělí, že na to nemají čas, nechtějí věnovat svou energii na změnu své situace. Takže komplikaci vidím v jejich nedostatečné aktivitě a chuti změnit svou situaci.“

Co myslíte, že by pomoc mohlo zefektivnit?

„No, co by mohlo zefektivnit pomoc bezdomovcům, tak to by bylo podle mě v tom, zajistit více zařízení jako jsou noclehárny, aby měly tyto osoby možnost noclehu v mrazivých nocích.“

Jakou máte zkušenost s rodinou bezdomovců, je například snaha o její zapojení do řešení situace bezdomovců, případně chtějí to sami?

„Když jedním s osobou bez přístřeší a dotazuji se ho na jeho rodinu, tak o ní většinou nechce mluvit. Později mi řekne, že rodinu už několikrát zklamal a už se na ní obrátit nemůže. Já ani rodinu klienta bez jeho souhlasu kontaktovat nemůžu a většinou mi ani nechtějí sdělit, kdo je jejich rodina. V této oblasti jsou mnohdy velmi uzavření.“

Jaké jsou příjmy bezdomovců?

„Jejich příjmy jsou většinou ve výši existenčního minima, to je 2 200 Kč a z této částky dostanou nejméně 30% v poukázkách, za které mohou nakoupit zboží. Zbytek dostanou v hotovosti. Pokud si bezdomovci podají novou žádost o dávku pomoci v hmotné nouzi, tak dostanou částku životního minima což je 3 410 Kč. Pokud do 6 měsíců od podání žádosti nevykonávají veřejnou službu nebo výdělečnou činnost, alespoň na 20 hodin měsíčně, tak jim klesne dávka na 2 200 Kč. Nemám zkušenost s tím, že by bezdomovec vykonával veřejnou službu, ale pokud by jí vykonával, tak by se k částce životního minima přičetlo 605 Kč, tak by měl 4 015 Kč měsíčně. Teď nevím, jestli jsem to řekla srozumitelně, ale nejčastěji se setkávám s tím, že osoby bez přístřeší mají příjem z dávek pomoci v hmotné nouzi ve výši 2 200 Kč měsíčně.“

Dá se říct, jaký je průměrný věk osob bez přístřeší?

„To je těžká otázka. Bezdomovci jsou jak mladí lidé, tak starší, nedokážu Vám říct jejich průměrný věk. Například na hotelu na Vyšehradě jsou převážně mladší lidé tak do 30 let a potom po Krumlově se nám potulují starší lidé, řekněme od 50 let výš.“

Kde si myslíte, že bezdomovci nejčastěji umírají?

„Mám zkušenost s tím, že nejčastěji umírají v nemocnici. V nemocnici je těmto lidem poskytnut určitý komfort a jejich tělo si může odpočinout od každodenního stresu, které prožívalo na ulici a podle mě se jim rozjedou všechny nemoci, které doposud přecházeli a umírají.“

Napadá Vás něco k doplnění?

„Nenapadá mě už nic, co bych chtěla říct.“

Příloha 13. Rozhovor s paní Dagmar Maňáskovou ze dne 7.11.2018, Církev bratrská

Řekla byste něco o Církvi bratrské, která má působišť v Českém Krumlově?

„Naše organizace v Českém Krumlově je stanicí hlavního sboru, který je v Českých Budějovicích. To stanice znamená taková odbočka, máme kazatele v Budějovicích a tady vedoucího stanice. Kromě teologické práce a takové té práce, která se u církve očekává, že se staráme o ty lidi věřící, tak nabízíme i různé sociální služby a tohle je právě jedna z nich, není to registrovaná služba, ale pomoc bližnímu. Provozujeme svou činnost v prostorách komunitního centra. V Českém Krumlově fungujeme od ledna letošního roku.“

Jak se dozvíte, že se ve městě nachází osoba bez přístřeší? Případně vyhledávají tito lidé pomoc sami?

„Máme jednoho pracovníka, který je v terénu, ne jako placený ale jako dobrovolník, který vyhledává, zná je, je Krumlovák, a oni mu důvěřují, takže on jim nejdříve ze svého přispěl nějakýma potravinama a potom, když my jsme se tady přistěhovali s manželem, jsme původně Ostraváci, tak před deseti lety tak jsme do toho začali trochu nakukovat, protože to je oblast, která nás zajímá a spolu s ním jsme začali ty lidi trochu víc kontaktovat. Některé kontaktujeme v terénu, jdu třeba, vidím u popelnice pána, prohlídnu si ho, řeknu si aha, bezdomovec. Tak jdu za ním, řeknu dobrý den, my tady nabízíme takovou pomoc, měl byste o ní zájem, chcete jít na kafe, pán přijde na kafe a já mu vysvětlím, jakou máme nabídku a on buďto využije, nebo ne. Ale spíš si to říkají mezi sebou. To je 90% těch klientů si to mezi sebou říká.“

Jak s nimi nejčastěji pracujete, co jim nabízíte?

„Já vždycky říkám, že my jsme tady přes jídlo, oblečení a čistotu. Mým cílem je, aby bezdomovec, který ode mě odcházel, nevypadal jako bezdomovec. Tím pádem má větší šanci najít si práci, nevyhodí ho z vlaku, z čekárny, ztratí se mezi těma lidma a přestane být nepříjemný tomu svému okolí. Takže my nabízíme, tu hlavní věc pro ně, to je potravinová pomoc. Z ministerstva, z evropských fondů přicházejí potraviny a my je distribuujeme ale to ani tak moc bych řekla, tolik nepotřebují. Oni si ty potraviny dokážou obstarat na to nejnnutnější přežití. Takže to je na přilepšenou, nebo takovou jistotu, když ví, že tady každý týden dostanou balíček potravin, tak nejsou vystresovaní z toho shánění jídla. Pro někoho to nic není, někdo si vyžebřá, ale pro někoho to byla zátěž. To je pro jejich větší psychickou pohodu. Ale to, co hlavně potřebují, se pravidelně umýt, vykoupat se, ostríhat se, odšívít. To

je prostě to, co venku nemůžou zaopatřit. V létě jo, ale v zimě se nemůžou koupat v řece. Tak to my nabízíme, že se tady jednou týdně můžou osprchovat, odšivit, já jim peru oblečení, takže si tady vyzvednou to svoje čisté oblečení, dají mi to špinavé a příští týden si to zase vyzvednou. Mám tady i takový omezený šatník, takže když někdo nemá, rozpadnou se mu ponožky, je mu zima, nabere si věci, které potřebuje zdarma, obleče se. Máme občas i deky, spacáky, spolupracujeme právě i s panem Sýkorou, že když ty lidi tady nenajdou tu pomoc, tak on jim dá papír a oni si zajdou na to ošacovací středisko, tam si vyberou. Takže to jsou služby, které nabízíme. Samozřejmě někteří mají různé problémy, které chtějí řešit odborně, takže to my tady nemáme sociálního pracovníka, takže je zase posíláme za panem Sýkorou a tam už se jich ujmou a tam už s nima řeší zase ty dávky a takovéhle věci. Takže já jsem tady opravdu přes hygienu, přes jídlo, přes to oblečení, přes tu péči o tělo toho člověka.“

Takže bezdomovci Vámi nabízenou pomoc využívají, nezneužívají, ale využívají?

„Ano, přesně tak, využívají to někteří pravidelně, že každý týden přijdou, umyjou se, už tady mají svoje věci. Oni jsou opravdu jako moje děti, oni dostanou polívku, najedí se, sedí tu celé dopoledne. Myslím že je to takové komunitní prostředí pro ně, že posedí, popovídají si, jak se mají, jestli neviděli třeba Frantu, sdělí si, kdo se kde nachází, ten je v nemocnici, ten šel na léčbu, že si tak posedí jako v rodině. To si myslím, že se jim líbí, to je prostě baví. S tím zneužitím, já prostě nemám zkušenost, že by oni zneužívali tyhle služby To je proto, že se to ani moc nedá, nedá se to jak zneužít. Že si vezme boty, že má dvoje boty, to že má jedny na nohách a druhé si tady vezme, to není pro mě zneužití.“

Já jsem to myslela tak, jestli jste se setkala s tím, že když Vy jim nabízíte tu pomoc a oni by na Vás byli agresivní, zlí?

„To vůbec, oni mi nosí kytky, čokolády, prostě paní Dášo, my Vám musí za to něco dát. Tak jim říkám, vždyť Vy nic nemáte, tak co mi chcete dávat. Vůbec ne, oni jsou vděční, mám s nimi úžasnou zkušenost, ale to je hlavně proto, že já nejsem úředník, já po nich nic nechci, já prostě jsem tu jako jejich mamka. Někteří mi tak říkají, a je jim 60 let. Takže oni to mají tak zařazené ty lidi, kteří jim pomáhají, nějak jinak, jak využijí tu službu, na Červeném kříži, na úřadě a něco jiného to je tady asi.“

Z Vaší zkušenosti, jaké jsou nejčastější příčiny, proč se na ulici dostanou?

„Gambleři, dluhy, potom u mužů někdy ty rozvody, že přijdou o bydlení, nezvládnou psychicky tu situaci. Ty peníze, které dostanou po tom rozvodu tak prostě utratí. Potom velké

procento lidí, kteří jsou mentálně postižení a nejsou schopni ten život prostě zvládnout Ty nároky jsou obrovské, nároky společnosti, nároky zaměstnavatelů, takže oni to nedají, když jim umřou rodiče, už se o ně nemá kdo starat, zůstanou na ulici a jsou případy, kdy ta rodina se jich i cíleně zbaví, zneužijou nějak té jeho omezenosti, zbaví ho práv, bydliště a těch je hodně. Někteří jsou samozřejmě na drogách, jo, vyhodili je z domu, tak jsou na ulici, jsou ještě mladí, tak je to bavi. Jsou to takové kategorie těch lidí. Pak důchodci kteří nezvládají z peněz, které mají zaplatit to bydlení, nebo jsou úplně mimo svoje trvalé bydliště, uvízli tady, neumí si nic vyřídit, nechtějí nebo nejde to ani. “

Napadá Vás něco, čím je pomoc pro ně komplikovaná?

„Jsou to nevyhovující prostory. Tohle je komunitní centrum které používá církev pro biblické vyučování, maminky s dětmi a podobně. Z nouze jsme to otevřeli pro ně. A my bychom potřebovali nějakou úplně jinou budovu. Ty pytle špinavého oblečení peru doma. Tady není kde. Není to kde sušit. To jsou všechno věci, které děláme strašným, krkolomným způsobem a někdo řekne, vy to tak děláte na koleni. Ale tady to nejde jak jinak dělat. Ano, bylo by super, kdyby například město, nebo někdo, nabídl objekt a řekl, tady může být Káčko, jo, kontaktní centrum, měli bychom tam denní centrum, byla by tam nouzová noclehárna, prádelna, sušárna, já si to dovedu představit, v Bohumíně jsme to vybudovali Ale tady to není možné. Potom taky ti slušní lidé. To je překážka. Slušní lidé, jim všechno vadí. Tady sedí pes, trpělivě čeká dvě hodiny na páníčka a všichni slušní lidé žhají telefon a volají na městskou policii, to je úplně přehnané. Reakce těch lidí, že tady vidí ty bezdomovce, kteří si jdou pro potraviny. A oni si potřebují stěžovat na majetkový odbor, na město, že tady chodí bezdomovci. A přitom jsou to lidi z tohoto města, vždyť je znají, někteří je učili, já tomu nerozumím. Takže slušní lidé jsou také překážkou té služby. Ale jinak nevím, zatím vždycky, co bylo potřeba, se sehnalo. Peníze vždycky někde jsou, lidi stačí, stačí jeden člověk, nepotřebuji tady mít tým pracovníků, já to dělám sama a taky to jde. Není to každý den v týdnu, ale jenom dva dny. “

Co si myslíte, že by mohlo zefektivnit pomoc?

„Sto procentně vyhovující prostory. Vidíte sama, že to tady není ideální, všechno tady je přikryté, aby to oni neznečistili, ten nábytek jsme kupovali na úplně jiný účel. Máme jednu sprchu, takže se tam střídá 30 lidí v jedné sprše, takže to je fofr. Prostory to je náš sen. Potom samozřejmě i to, lepší spolupráce těch subjektů, který jim nějakým způsobem slouží. My jsme všichni tak zavaleni prací, že nemáme čas se sejt a taky ten úředník k tomu přistupuje úplně jinak než my a než třeba to káčko, protože my jsme na straně těch klientů v tom smyslu, že

jsme fakt jako jejich rodina. My k nim máme úplně jiný postoj. Stejně tak i ten úředník na městě, je vázaný nějakými pravidly. Já si pravidla určuji sama. U mě nemusí člověk nic splnit, aby dostal konzervu. Ale na městě už je to jinak, protože oni potřebují toho člověka někam posunout. Já je neposunuju, já je jenom myju, peru jim a krmím. Já nemám žádné ambice je někam posunovat, to není v mých silách, takže bych byla neustále frustrovaná, že jsem toho člověka nedostala z ulice. Já prostě nemám ambice dostat ho z ulice, ale aby na té ulici nezmrznul, nebo neumřel hladu. To jsou moje ambice. V tom je to jinak. Ale kdybychom více spolupracovali, scházeli se k té problematice, už jsem o tom uvažovala, že bych svolala poradu, ale nevím, jestli by byl o tom zájem. Občas se vidáme na nějakých komisích, ale že by se řešila přímo ta problematika bezdomovectví nějak komplexněji, tak to není, aspoň o tom nevím, myslím si, že bych o tom věděla. Právě třeba i v zimě, my bychom si představovali, že by město mohlo snadno a levně opatřit takový ten stan a ty lidi na tu zimu je tam nechat přebývat v těch největších mrazech, v úplně jiných městech to jde. Lidi nechtějí vidět, že někteří na to nemají, že někteří budou na té ulici a bude jich přibývat, je to tak. Všichni normální lidi zápasíme o to, abychom se nezadlužili, abychom vyšli, takže tihle lidi, když není povinnost pracovat, tak je nikdo nezaměstná, protože ten zaměstnavatel si může vybírat. Jasně že si vybere nějakého hezkého, vzdělaného a nebude si brát pokrouceného bezdomovce.“

A co rodina osob bez přístřeší, v jakém je postavení vůči těm bezdomovcům, jak funguje, nefunguje, jakou máte zkušenost?

„Zkušenosti jsou různé. Jsou rodiny, kdy třeba toho svého závislého člověka kterého už nedokážou mít v té domácnosti, protože jí vykrádá a tak dále, nechají bydlet třeba v garáži nebo ve sklepě. Takže on tam neumrzne, on tam má třeba přístup k vodě pitné, možná někdy i záchod, ale je tam prostě vyloučený z té rodiny a žije jako bezdomovec. Nemá to tam zařízené, má tam třeba matraci na zemi, to jsem zažila tady v Krumlově. Takže on ten člověk sem přijde, vykoupe se a řekne, že prát nepotřebuje, protože mi pere příbuzný. To je jedna zkušenost, a ti jsou na tom nejlíp. Ale domů je dovnitř nepustí bydlet. Potom jsou lidi, kteří nějakou rodinu mají a sem tam jdou. Jde k dceři, třeba na oběd jednou za čas, nebo když je fakt zle tak dcera nebo syn koupí léky. Prostě ta rodina je v tom životě nějak zapojená a ten člověk má i takovou lepší psychickou situaci, protože ví, že je to určitá pojistka, kdyby bylo nejhůř, tak prostě se dá. A potom jsou ti, kteří už rodinu nemají, to je další věc, těch je asi nejvíc. Důležitá věc, je to velké procento, nemám to spočítané, ale obrovské procento jsou děti, které vyrostly v dětském domově a dneska jsou to staří lidi, nebo jsou to dospělí lidi, ale oni to neumí, nikoho nemají a oni se to nenaučili, jak ten život zvládat. Byly třeba nějaké

pokusy, jak založit rodinu, ale prostě jsou celé generace na ulici. Vyšel člověk z dětského domova, založil nějakou rodinu, měl děti, které vychoval zase dětský domov, pak odešly, oni se připojily, jsou ulici s těmi rodiči. Oni tu rodinu nemají a nebo ta jejich rodina jsou lidi na té ulici, mají rodiče na ulici, bratra na ulici, sem chodí celé rodinky. Nebo je rodina daleko, má rodinu třeba na Slovensku Polsku a tady jsou sami. Nebo jsou po těch rozvodech. Mentální postižení, tam rodina třeba je, ale ten člověk ví, že ho ta rodina nechce, nějakým způsobem ho vyloučili. Takoví lidé nepracují, nebo pracují, ale na černo. Nejsou schopní odpracovat těch osm hodin, odpracují třeba jen čtyři hodiny a to s velkými potížemi, protože oni mají také určité neduhy, ta životospráva nestojí za nic, otékají jim nohy, však to znáte sama z nemocnice. Jako je fakt, že tady v Krumlově se opravdu město snaží, pokud to jde, tak toho člověka vytáhnout z té ulice, umístit ho někam, na jakoukoli ubytovnu, ale je skupina lidí, kteří to nezvládnou a budou vždycky na ulici. Někdo proto, že chce mít klid, někdo proto, že se cítí ohrožený na těch ubytovnách, to není žádné úžasné bydlení, oni se bojí, tak jsou raději venku. Někdo prostě si někoho najde, tak jsou raději venku spolu, než každý zvlášť na ubytovně.“

Vy máte třeba snahu zapojit tu rodinu do řešení situace vašich klientů?

„My to vůbec neděláme, my tyhle věci vůbec neřešíme. Někdy sami oni přijdou a ptají se, co mám dělat, mamka se ozvala a tak, takže my jim můžeme dát nějaké poloprofesionální, nebo lidskou radu a podržet je, když do toho jdou, to děláme. Ale většinou tam je nějaký problém, který ta rodina nemůže unést, ať je to třeba ta závislost, nebo tak, prostě nemůžete mít doma člověka, který je závislý, protože za chvíli nebudete mít ani vy žádný domov. To že se setkají, sem si můžou nechat poslat i poštu, posílají si navzájem pohledy. Ale s tou rodinou, stává se, že se tady třeba setkají. Sem chodí nějaký bezdomovec a přijde úplně nová bezdomovkyně, kterou jsem nikdy neviděla a zjistí se, že oni dva spolu mají děti. Ale ta rodina, to taky nebývají žádné úžasné rodiny. Když máte kvalitní rodinu, tak málokdy ten člověk takhle skončí. Ten důvod, že se dostanou na ulici je mnohdy i ten, že ta rodina nefungovala.“

Trochu jste se dotkla oblasti zaměstnání, víte tedy, jaké jsou jejich příjmy?

„Já to nevím oficiálně, protože já po nich nic nechci. U mě nemusí mít ani žádný doklad totožnosti, prostě nic. Ale vím přibližně, protože někteří berou dávky, někteří berou důchody, invalidní důchody. Drtivá většina z nich měla celé léto nějakou brigádu. Sbírali kamení, čistili kanály, dělali úplně ty nejpodřadnější práce, nebo na stavbách a měli za to nějakou almužnu. Výhoda je, že dostanou ty peníze každý den. Takže oni přijdou, a toho já si třeba vážím, že

řekne já se vykoupu, dám vám montérky na vyprání, ale potraviny si nevezmu, já mám příjem. Třeba celé léto si spousta z nich nebrala potraviny, protože měli svůj příjem, nakoupili si, co potřebovali. Ted' už ty sezónní práce končí a proto řeknou, že už jsou zase bez peněz. Nejde ale o velké částky, ze kterých by si mohli zaplatit ubytovnu. To mají na jídlo a cigarety.“

Dá se říct jejich průměrný věk?

„Průměrný věk se nedá říct, to by bylo zkreslující, ale nejmladšími, který se tady objevil, bylo 15 let, to byl kluk na útěku z rodiny a zdržoval se nějakou dobu na Krumlovsku a nejstaršímu kolem 70 let. Jak už je to fakt špatný a ten jejich zdravotní stav se horší, tak ho odchyť někde nějaká sociální pracovnice a šup s ním někam a on už potom žije to stáří buď na nějaké ubytovně a nebo v nějaké sociální službě. Na té ulici do těch 70 bych řekla že jsou. Víc asi ne.“

Kde si myslíte, že nejčastěji umírají?

„Moje zkušenost je, že nejčastěji v nemocnici, nebo na ulici. Část jich umrzne, zemrou někde tady, aspoň ne hlady. To umrznutí, když pro ně není zařízení, tak to se stává. A nebo v nemocnici. Jsou na tom blbě, blbě, pak je někde sebere policie, že leží někde, odvezou je do nemocnice, nebo někdo z lidí zavolá sanitku a tam už potom prostě skončí.“

Jaký na tuhle problematiku umírání máte názor?

„Já jsem o tom moc nikdy nepřemýšlela, já myslím, že oni to berou docela pragmaticky. Ta kvalita toho jejich života v tom starším věku je tak špatná, že si myslím, že to někteří berou opravdu tak, že si řeknou, no tak se ráno neprobudím. A když už jdou do té nemocnice, tak často už jdou do té nemocnice rezignovaní, ne že by tam chtěli něco vybojovat, ale že už to vnitřně zabalili. Umírání je věc, se kterou se nikdo nemůže úplně dobře vyrovnat. Bylo by hezké, kdybychom všichni umírali v růžové posteli obklopeni svými blízkými a oni by se nám dívali do očí, hladili nás, usmívali se na nás, ale komu se tohle splní? Já bych jim strašně přála, aby oni byli připraveni odejít. A protože jsem věřící, tak samozřejmě je to součástí i mojí práce, že já jim vysvětluji cestu k Bohu, tak jak tomu věřím z Bible, že mají šanci začít znovu, nebo aspoň mají šanci se vypořádat s těmi věcmi, které během toho života nadělali. A oni se o tom rádi baví. Někteří hledají vysvobození ze svých starostí a problémů, nemůžu říct, že hledají Boha, a hledají odpuštění, protože nasekali tolik špatností za ten život, že prostě samotné to umírání si myslím, že neřeší. Spíš, jak se vypořádat s tím, co jsem tady na tom světě natropil. To si myslím, že je tíží víc. Já jsem ráda, když se dozvím, že ten člověk je v

nemocnici, protože vím, tam ten člověk nebude úplně sám. Samozřejmě, někdo řekne, že v nemocnici je úplně sám, ale ne, není. Je pod střechou, jsou tam lidi, zmáčkne si tlačítko na sestru. Když je v parku v altánku a zmrzne tam, tak je opravdu sám. To bych jim nepřála. Myslím si, že nikdo nechce zemřít v té své noře úplně sám, protože si myslím, že i v tom starším věku se párují. Dva chlapi raději bydlí spolu, než úplně sám a i někdo, kdo třeba dvacet let byl úplně sám, tak teď je raději ve dvojici, protože cítí, že to nemusí dobře dopadnout, kdyby byl sám. Připadá mi taky důležité, aby i ta rodina věděla, kde ten jejich člověk umřel. Pro tu rodinu to je taky takové trýznivé. Někdo tady sedí a říká, že vůbec neví, co je s jejich dětmi. Oni taky řeší umírání těch svých ostatních, je to trápí, ale netrápí je vlastní umírání. To si asi taky nikdo z nás nepřipouští.“

Řešila jste třeba nějaké etické dilema za svou praxi?

„Jedno rozhodování pro mě je, když je zima, jsou mrazy, a teď já vím, že tady je teplo. A já teď řeším, jestli je sem vzít, nebo nevézt. Když je sem vezmu, tak riskuju, že oni mají večer všichni tři promile, že se tady pobijou, pozvrací, kdo ví co tady provedou. Já tady vlastně nemůžu nikoho ubytovávat, ani to nemám od církve dovolené. Takže to je to dilema, nesmím to udělat, ale nedokážu to neudělat. Proto říkám, proč nám město nedá nějakou budovu, my se jim o to postaráme, my jim to nevybydlíme, ale hlavně, postaráme se jim o ty jejich lidi. Protože to je prostě problém, co mám dělat. Oni mi sem přijdou a zvoní, paní Dášo, je zima, já vím, že je zima. To je dilema, to, že je tady teplo a oni by tady mohli přespat, ale já je tu nemůžu nechat samotné. To je třeba to, co řeším. Samozřejmě, neřeším vůbec takové to, jako půjčit peníze, nebo nepůjčit. Tady mám nějaké nastavené mantinely a peníze po mně nechtějte, běžte žebrať jinde. Tohle neřeším. Jídlo, jako v bibli je napsané, kdo tě prosí, tomu dej, takže když mě někdo požádá, tak já mu vždycky něco dám. Dostane jídlo, napít, dostane něco, co potřebuje, ale nemůžu jim sehnat byt, nemůžou si tady nechat věci. Nebo když se m přijde úplně opilý, je na mol, a teď já vím, že tady bude pokřikovat, bude tady vyvádět, ale vím, že se potřebuje vykoupat, potřebuje si vzít čisté věci a co mám dělat, že. Je to takové, vyhodit někoho, když si sem přišel pro pomoc, to je prostě těžké. Ale zase ti ostatní musí být v bezpečí.“

Je něco, co byste chtěla doplnit?

„Nevím, tak asi můj pohled na ty bezdomovce je takový, že to jsou špatně vychované děti, nebo děti, které přišly o své rodiče, nebo je nikdy neměly, a myslím si, že jim něco dlužíme a odmítáme jim to nějak kompenzovat. Kdysi to tak bylo, že každá vesnice měla pastoušku pro

bezdomovce a každé město mělo chudobinec. Já jsem naprostý zastánce chudobinců, to bych uzákonila, aby lidi mohli mít svůj domov, když ho nemají a ten domov aby jim nabídlo jejich město, vesnice. Aby mohli nějak důstojně dožít, aspoň mezi lidma. Pro ně není nejdůležitější mít postel, ale nebýt úplně sám. I to si myslím, že je bavi, že tady mají takový komunitní prostředí. Tady se potkají a ví, že když sem dva týdny nepřijdou, tak je někdo začne hledat. Vidět v nich furt lidi, to je hodně důležité. Oni jsou tak nepříjemní, že člověk má úplně tendenci se jich nějak zbavit a nechce být v jejich blízkosti, ale když je blíž poznáte, to jsou normální lidi, nešťastní, kteří potřebují nějaký doprovod, který je nepustí úplně ze zřetele. A myslím si, že na tom městě dělají fakt dobrou práci, že se jim snaží pomoci, co můžou, ale ještě to je pořád málo. Potřebovali bychom to zázemí.“

**Příloha 14. Rozhovor Všeobecná sestra na pozici Staniční sestry, ze dne 10. 10. 2018,
Interní oddělení 6. patro, Nemocnice Český Krumlov, a.s.**

Jaký je Váš názor na osoby bez přístřeší, obecně, co si myslíte o bezdomovcích?

„Ze svý zkušenosti bych řekla, že se změnil můj názor během života. Dřív jsem opravdu myslela, že ty lidi potřebujou často pomoc, že se do toho dostali ne svým zaviněním, a že neví, kudy kam. Během svý praxe, během styku s těmito osobami jsem se často přesvědčila o tom, že je to je jejich životní styl, rozhodnutí, že nechtějí často ani na tom nic vážného měnit. Osoby, se kterýma jsem se setkávala, tak procentuálně v tom převažovali. I když se nabídla nějaká pomoc, tak velmi často jsme zjistili, že o ní nestojí.“

Proč si myslíte, že se ti lidé na ulici dostanou?

„No, většinou je to neschopnost organizovat si finance, nebo myslet do budoucna na bytovou otázku. A ve chvíli, kdy přijdou o práci, nebo nechtějí pracovat, tak nejsou schopni platit bydlení. Často je to i, že měli nebo mají rodiny, ale je s nima problematický soužití. Ty lidi se těžko socializují i na těch ubytovnách, těžko zůstávají, protože mají svý představy o tom, jak žít a nechtějí se přizpůsobit, zařadit se.“

Máte návrh, jak by se dala řešit jejich situace? Co myslíte, že by mohlo pomoci?

„Opravdu aby bylo dost azylových domů, kam se můžou uchýlit, když je na té ulici těžko. Takže v zimě, když mají zdravotní problém, aby měli v každém městě kam jít, i v těch menších obcích, aby měli kam jít. To si myslím, že je to hlavní. Aby věděli, že kdykoli mají kam zajít. Že ten základ dostanou, aspoň polívku a že mají kde přespat. Ze svý zkušenosti můžu říct, že je tlačit do toho, aby žili jako všichni ostatní, není úplně řešení Jsou to lidi, kteří mají takový životní styl. Ne všichni, určitě jsou tam i výjimky, který potřebujou pomoc, ale přes ty sociální pracovnice dneska jsou skupiny, kde můžou lidi bydlet, pracovat, vím, že to bylo nabídnuto a když ty lidi chtějí, tak je možné jim pomoci. O tom jsem přesvědčená.“

Dostáváme se tedy k další otázce a to, jaká si myslíte, že je pomoc osobám bez přístřeší právě z té sociální oblasti?

„Když jsem měla tady mladý lidi, kteří to mají těžký, z dětskýho domova, nebo byli bez rodin, neměli kontakty s rodinou, neměli práci, bylo těžký je zaměstnat, měli zdravotní problémy, tak když jsem kontaktovala naši sociální pracovnici, tak ta vyhledala jim tyhle možnosti, kde se dá bydlet a pracovat. Takže já co mám zkušenost, že když ty lidi o to měli zájem, tak jim to bylo

zajištěný, dokonce i třeba jim byl zajištěn i odvoz a často jsem se setkala, že nejdřív o tom mluvili, že to chtějí a ve chvíli, kdy došlo na věc a my jsme všechno zařídili, tak ty lidi se najednou ztratili, nebyli. A ta práce vyšla jako vniveč. Myslím si, že ty systémy jsou, ale ty lidi často nechtějí to změnit.“

Takže si myslíte, že té pomoci spíše nevyužívají?

„Spíš jí nechtějí využívat.“

Co myslíte, že tu pomoc komplikuje, ať už ze strany toho pomáhajícího, tak i ze strany toho klienta, nebo obecně, co Vás napadne?

„Těžko to můžu posoudit, protože jsem nikde v azylovém domě, ani v té jejich komunitě nebyla, takže nedokážu říct, jak je pro ně moc obtížné tam být. Viděla jsem to v televizi akorát a vím, že tam musí dodržovat pravidla. A myslím, že nejvíc to komplikuje to, že ty lidi nejsou ochotný dodržovat pravidla a tím je těžké jim vyhovět a pomoci. Ten člověk má svůj způsob života, nechce se přizpůsobit a když mu chcete pomoci, dát ho do nějaký skupiny, tak musí dodržovat pravidla. A právě že s těmahle lidma bývají problémy i na tom oddělení, často je dostaneme z nejhorsího a když jsou to takový ty typický bezdomovci, kteří jsou na té ulici z vlastního přesvědčení, tak ve chvíli, kdy se udrží na nohách, dají se trochu do kupy, tak nás opouštějí i bez našeho vědomí, i přes veškerá upozornění, že jim to nedoporučujeme, tak se stává, že toho člověka v tom lůžku už nenajdeme. A pak zase o něm dlouho neslyšíme.“

Kde si myslíte, že získávají finanční prostředky? Z čeho žijí?

„Oni jsou hodně skromní, že dokážou vyžít z úplného minima, si myslím já osobně. Jinak si myslím, že prostředky hodně získávají tím, že žebrají, i jsem se s tím setkala, jak už z pacientama i osobě na ulici. Docela mě jednou překvapil příjemně jeden pán, kterýho jsem potkala, aniž věděl, že jsem zdravotník, tak mi řekl, že byl teď propuštěnej z nemocnice, žije bez domova, že večer půjde do azylovýho domu, že si určitě nekoupí cigarety nebo alkohol, opravdu mě informoval o své situaci a požádal mě o ten minimální obnos, za který by mohl přežít do večera, než mu otevrou ten azylový dům. Takže to mi přišlo takový upřímný, takže jsem mu věřila a ty peníze mu dala, byl i jako čistý, nesmrđěl po alkoholu ani po tabáku. Takže jsem mu věřila, že ty peníze využije k tomu, k čemu říkal, a koupí si něco k jídlu. Myslím si tedy, že ty peníze získávají tak, že si o ně říkají. Hodně taky třeba vracením prázdných lahví, třídí hodně odpadky a koukají, co se z toho dá využít a dát do sběru, za co by byly peníze.“

Jaké jsou ty nejčastější důvody, proč se dostanou do nemocnice?

„Nejčastější důvod bych řekla, že je zhoršení zdravotního stavu, kdy se neudrží na nohách a nemůžou na té ulici fungovat. Opravdu se sem nejčastěji dostanou až v téhle chvíli. Takoví ti typičtí bezdomovci, co jsou opravdu zvyklí žít bez domova, tak opravdu až když mají horečku, jsou schvácení, často se setkávám s tím, že v nějaký těžký ebrietě²⁰³, kdy opravdu je venku zima a ten člověk zůstane někde ležet, nevyhledá si tu pomoc, tak podchlazený, mokrý. A u těch mladších to bývá v kombinaci alkohol, drogy a s tím spojenej kolaps. Přijedou sem a zase odcházejí.“

Jak se Vám pracuje s osobami bez přístřeší?

„Vždycky ten první kontakt bývá těžký v tom, že ty lidi jsou špinaví, zapáchající, musí se dát do pořádku, opakovaně umýt, nemají čisté věci. Ten první kontakt je nepříjemnej, z osobního pohledu. Když toho člověka trochu, jak říkám zkulturníme, umyjeme, tak se často setkávám s vděčností, jsou skromní, jsou vděční za to jídlo, takže to je fajn. Ale s těma mladšíma ročníkama, nebo lidma s psychiatrickou nadstavbou, tak tam bývá potom problém. Pokud ty lidi nejsou psychiatricky nemocní a opravdu přišli, že jim bylo špatně a my jsme jim pomohli, mohli se najíst, tak je to dobrý. Ale když jsou to mladý lidi s kontaktem s drogama, alkoholem nebo ta kombinace psychiatrická nadstavba, tak tam už potom to vycházení bývá horší.“

Takže na ně nahlížíte jako na jakéhokoliv jiného pacienta?

„Já jako ano, nahlížím na ně jako na běžnýho pacienta, беру to tak, ale vždycky se i zajímám, jestli se mají kam vrátit, protože to je důležitý. Když ho propouštíme, tak musí být úplně fit. Vždycky mě zajímá, jestli opravdu to zvládne a jestli nechce pomoct, to se vždycky zajímáme, jestli to tak má.“

A když s nimi pracujete, tak jestli cítíte nějaké dilema při té práci, jestli jste se s něčím takovým v praxi setkala, když jsou to lidi, kteří se opakovaně vrací a podobně?

„Když přijdou jednorázově a dlouho je nevidíme, tak jako si to do hlavy neberu. Když se vrací a třeba i ten zdravotní stav se zhoršuje, tak cítím takovou beznaděj. Co s nima bude dál, jak to bude příště, jak dožijou, kde dožijou, na domov důchodců nemají, je to pro ně drahý, budou po LDNkách, když se na ty nohy nepostaví, tak co s nima bude dál? Takže ano, tady vidím

---

²⁰³ Opilosti

problém, když se ten zdravotní stav zhoršuje, a je jasný, že to lepší nebude, tak z toho mám takovou úzkost, myslím na to.“

Dá se říct, jaký by byl průměrný věk jejich? Co jste v praxi viděla?

„Když to tak zprůměruju, bych možná řekla těch 40, on to bude opravdu průměr. Jsou tam hodně mladý, pak něco z těch středních, kteří přijdou náhodně, také ty jednorázové hospitalizace, že je člověk dlouho nevidí, a pak téměř senioři který se blíží k 60, oni vypadají často starší, takže ono to tak vyjde na ten průměr bych řekla.“

A co rodina těchto osob, setkala jste se s tím, že by se zajímali, jak bezdomovci, tak že by se třeba někdo na ně ptal? Když víme, že pacienti udávají kontaktní osobu do informovaného souhlasu, tak koho oni dávají jako tu kontaktní osobu?

„Bud' nedávají nikoho, že neudají kontakt, nebo tam bývá druh, družka, to se taky setkávám. Ale i s dětma jsme se setkala, ale pak se mi stalo, že když jsme to dítě kontaktovali, už dospělý, tak prostě řeklo, že toho svého rodiče už třeba 20 let nevidělo a prostě s ním nechťejí nic mít. Často to bývají muži, že řeknou ty děti, táta se o mě nikdy nestaral, a já nemám k němu žádný závazky, nebudu nic řešit.“

Kde myslíte, že nejčastěji ty osoby bez přístřeší umírají?

„Tak setkávám se s úmrtím u nás v nemocnici, pak je problém s tím pohřbem. Já si myslím, že umírají na ulici. Neumím si představit, kde by umírali jinde. V těch azylových domech asi ne, když tam můžou být jenom přes noc. A tolik jich u nás v nemocnici zase neumírá bych řekla.“

Co si myslíte o jejich umírání?

„Bych řekla, že když už se dostanou k nám, tak jsou v tak špatným stavu, že se těžko už něco řeší, zajišťuje, po té sociální stránce. Tyhle lidi přijdou ve stavu, kdy už není moc co řešit a není jim moc co nabídnout. Na té ulici je to z mého osobního hlediska hrozný. Pokud nemají přátele, někoho blízkého, tak je to hrozný. Na druhou stranu zase říkám, jsou to prostě lidi, kteří těžko udržovali vazby během života, takže těžko si vytvořili kontakty. Člověk si musí rodinu a přátele, ten okruh kolem sebe, pěstovat celej život a když se o ní nestarají, tak potom v tom konci se může stát, že jsou opravdu sami. Těžko toho člověka nutit, aby někam šel, aby někde byl, takhle v tom terénu se nima nesetkávám.“

Napadá Vás ještě něco k tomuto tématu?

„Nevím o tom, jestli je třeba možnost aby tenhle člověk, když potom nemá žádné prostředky, rodinu a opravdu by chtěl ten poslední čas strávit v nějakém zařízení, tak jestli nějaký takový zařízení je, třeba nějaký chudobinec. Protože domovy důchodců to je drahá záležitost. A myslím si, že tyhle lidi končí opakovaně na LDNkách, jsou nepropustitelný nebo se vracejí pořád a jsou ve zdravotnickém zařízení a ne v sociálním. Takže si myslím, že takhle hodně končí. Jak jsem teď na akutním lůžku tak je tady tak často potom nevidám. Ale myslím si, že na těch LDNkách hodně zůstávají, vracejí se tam a potom tam i končí. Takový zařízení přímo pro ně asi neexistuje u nás. Oni jsou v nemocnicích prostě a tam by být neměli.“

Příloha 15. Rozhovor Všeobecná zdravotní sestra, ze dne 12. 10. 2018, Oddělení následné péče Nemocnice Český Krumlov, a.s.

Proč si myslíte, že se lidé dostanou na ulici?

„Většinou kvůli existenčním problémům, že pijou, rozvedou se, nebo jsou to lidé závislí na drogách.“

Máte návrh, jak by se dala řešit jejich situace? Co myslíte, že by mohlo pomoci?

„Dá se řešit v případě, že si budou chtít nechat pomoci. Pokud chtít nebudou, tak se to řešit nedá. Ale pokud budou chtít pomoc, tak si myslím, že dnes už jsou streetworkeri, kteří s těmahle lidma pracují, nabízejí jim pomoc. Možná nějaká ubytovna. Město může tuhle pomoc nabídnout. Oni jsou bez financí, takže by to město, obce musely tu pomoc nabízet.“

Dostáváme se tedy k další otázce a to, jaká si myslíte, že je pomoc osobám bez přístřeší právě z té sociální oblasti, jaká ta pomoc jim je nabízená?

„No určitě jim pomáhají vyřídit dávky sociální, který pro ně je možný ziskat, také nejlevnější ubytování na ubytovně. Snaží se hledat pro ně umístění, aby to šlo je dostat z ulice.“

Myslíte si, že té pomoci osoby bez přístřeší využívají?

„Já si myslím, že většinou ne. Myslím si to. Jak jsem říkala, jsou to většinou osoby závislé, a jsou tak spokojení, je to závislost, a jakmile by se dostali někam, kde by museli dodržovat pravidla, tak když nebudou moct brát ty drogy, tak bude problém. To by se museli umisťovat rovnou do léčeben přímo, ale nevím, jestli ty léčebny nejsou jenom dobrovolný. To je asi ten problém, že tady to nemůžeme nařídit.“

Co si myslíte, že tu nabízenou pomoc komplikuje? Obecně, co Vás napadne, případně jaká je Vaše zkušenost z praxe?

„Většinou to komplikujou ve zdravotnictví třeba lidi bez domova, že tu pomoc odmítají. Nechtějí být v zařízení, nelíbí se jim to, že by tam měli být. Teď jsme měli jednoho pacienta, kterýho nebylo kam umístit, a když už se něco objevilo, tak on prostě nechtěl, řekl, že je spokojený v nemocnici, bude v nemocnici a hotovo. Takže si myslím, že ten největší problém jsou přímo ti lidi bez domova, že tu pomoc nechtějí a odmítají jí.“

Kde si myslíte, že získávají finanční prostředky? Z čeho žijí?

„Žebrají na ulici.“

Jaké jsou ty nejčastější důvody, proč se dostanou do nemocnice? Jak, proč?

„Zdravotní problémy spojené s užíváním návykových látek, alkoholu. Potom úrazy, rvačky, agresivita, to je podle mě největší příčina, proč se dostávají do nemocnice. Někdo jim zavolá záchranku, když leží někde ve stoce.“

Jak se Vám pracuje s osobami bez přístřeší?

„Zatím jsem žádný extra špatný zkušenosti s nima neměla. Dalo se s nima spolupracovat. Většinou se dalo dobře domluvit a vždycky byli vstřícný a naši péči využívali. Já jsem s nima problémy neměla. Vím ale od jiných sestřiček, hlavně při přijímání těch pacientů, když jsou třeba opilí ještě, že tam jsou problémy. Ale já sama jsem tohle nezažila.“

Takže na ně nahlížíte jako na jakéhokoliv jiného pacienta? Případně setkala jste se v praxi s tím, že byste k nim přistupovala s nějakým předsudkem, je něco, co by Vám vadilo?

„Jednou tady byl mladý pacient, který užíval drogy, a tam ty předsudky už byly, jako co se týkalo nějaký nákazy. Už kvůli tomu, jak vypadala jeho kůže, tak jsme si nebyli jistí, jestli nemá nějakou přenosnou nemoc. Tak tam je hlavně opatrnost. Ale že bych s nima jednala jinak, než s ostatními pacienty, tak to určitě ne.“

Cítíte nějaké dilema při té práci, jestli jste se s něčím takovým v praxi setkala, když jsou to lidi, kteří se opakovaně vrací a podobně?

„Když se jedná o lidi, kteří jsou hospitalizováni opakovaně, tak to člověka někdy až naštvě. Protože je to někdy o zneužívání té pomoci. To se mi nelíbí. Obzvláště, když je jasné, v jakých podmínkách se pohybují, že si za ten zdravotní stav můžou sami, pomoci si nechtějí nechat, tak to mě vadí a rozčiluje. Ale nezpůsobuje to, že bych se k nim chovala jinak. Beru to tak, jak to je.“

Dá se říct, jaký by byl jejich průměrný věk? Co jste v praxi viděla?

„To se nedá říct. Myslím si, že se ten průměrný věk snižuje, ale takhle to neřeknu jaký je to přesně věk.“

Setkala jste se s tím, že by se o takového pacienta zajímala jeho rodina? Nebo ze strany toho bezdomovce, jestli by třeba chtěl on sám, aby nemocnice rodinu kontaktovala?

„Většinou už tam rodina nefunguje, protože díky svému jednání už mají ty vztahy v rodinách tak nabouraný, že se jich rodina zřekne, nechce mít s nima nic společného. Ale zase tady byl pacient, který byl docela mladý, a rodina zájem měla, chodila za ním a snažila se nějakým způsobem vyjednávat to, kam potom bude ten pacient umístěný. Takže asi i výjimky existují.“

Kde si myslíte, že nejčastěji bezdomovci umírají?

„Většinou na ulici. Opilí se utopí, předávkují se, nikdo je ani nemusí najít.“

A jak se tady na tohle díváte, co si o tom myslíte?

„I když je závislost nemoc, svým způsobem, je to nemoc, tak pořád není ta společnost natolik vyspělá, aby těmhle lidem dokázala pomoc a přesvědčit je, aby šli do těch zařízení, kde o ně bude postaráno. Proto zůstávají na ulici i s tou svojí závislostí a následně umírají. Myslím tím tedy léčebny hlavně. Tady je ten problém, že ty lidi nemůžeme donutit k tomu, aby se šli léčit a pak postupně se začleňovali do té společnosti. V tom já vidím největší problém.“

Napadá Vás ještě něco k tomuto tématu?

„Jsou i lidi bez přístřeší, kteří v tom zdravotnickém systému vidí záchranu během zimy. Tak se sem nějakým způsobem snaží dostat, aby měli zajištěnou stravu, teplo, hygienu. Když někdo chce zůstat na té ulici a chce propadat tomu svému démonovi, tak to tak prostě zůstane.“

**Příloha 16. Rozhovor Všeobecná zdravotní sestra na pozici Staniční sestry, ze dne
9. 1. 2019, Chirurgické oddělení Nemocnice Český Krumlov, a.s.**

Co si myslíte o osobách bez přístřeší?

„Je to těžká situace, protože já sama jsem se ocitla několikrát v situaci, že jsem chtěla pomoci, přes sociální pracovníky města Krumlova, ale bohužel jsem se setkala s tím, že pánové, ti pacienti, nechtěli pomoci. Protože v těch ubytovnách, který jim byly nabízeny, jsou nějaký režimy, který musí dodržovat a to nechtěli, Takže se domnívám, že ne každéj teda by nechtěl pomoci, ale když mají mít nějaký režim, tak ho nechtějí. Každéj si za to svým způsobem může trochu sám.“

Proč si myslíte, že se lidé dostali na ulici?

„Tak více méně co má zkušenost, tak kvůli alkoholu, nebo kvůli drogám.“

Máte nějaký návrh, jak řešit jejich situaci?

„Když se nechtějí léčit, tak těžko pomoci. To je opakovaná péče v Červeňáku²⁰⁴, a pak samozřejmě když se nezařadí do běžného života, tak těžko jim pomůžeme. To musí chtít oni sami.“

Jak si myslíte, že se bezdomovcům pomáhá z hlediska sociální práce?

„Myslím si, že pomoc je dostačující, že ať už jde o ty ubytovny, pak od Červeného kříže můžou dostat oblečení. Myslím si, že i město tomu je nakloněné, že jim dost pomáhají.“

Myslíte si, že zde existuje něco, co pomoc komplikuje?

„To nevím, těžko říct, asi ta jejich nespoupráce hlavně.“

Kde si myslíte, že osoby bez přístřeší získávají finanční prostředky? Z čeho žijí?

„Ze sociálních dávek, anebo kradou, žebrají.“

Jaké jsou nejčastější důvody, proč se dostanou do nemocnice?

„Tak úraz, nebo napadení, že se poperou mezi sebou. Nebo potom, když jsou v těch léčebnách a mají úraz v rámci té terapie, tak jak jsme chirurgie, tak se dostanou k nám, když se jim něco stane. U těch alkoholiků tak se opijou, někde leží a nějaký hodný pocestný jim zavolají záchrannou službu.“

---

²⁰⁴ Psychiatrická léčebna Červený Dvůr

Jak se Vám pracuje s osobami bez přístřeší?

„Samozřejmě je to člověk od člověka. S někým se domluvíš dobře, s někým hůř. Teď co tu máme pána, tak ten je spolupracující, klidnej, ale taky kolikrát tu máme lidi, že hážou talířema po sestřách, řvou na ně a chovají se naprosto nepřičetně. Ale co mám poznatky z dřívějšíka, tak vždycky s těma chlapama se dalo domluvit.“

Nesetkala jste se při práci s bezdomovci s nějakým etickým dilematem, které jste řešila?

„Z mojí strany ne, беру to tak, jak to je.“

Jaký si myslíte, že je jejich průměrný věk?

„No, řekla bych, že v posledních letech se ten věk snížil. Dřív že to byli starší muži, třeba kolem padesátky. Teď mezi bezdomovce přibývají i mladý lidi a to si myslím, že je zapříčiněno drogama. Že to jsou dost často narkomani, kteří se zdržují v nějakých skupinách, opijou se, pomlátí a pak přijdou k nám do nemocnice.“

Kde myslíte, že nejčastěji bezdomovci umírají?

„Co vím, tak buď v parku, nebo někde na lavičce, to jsou ti starší lidi, kteří se ráno nevzbudí a jsou nalezeni městskou policií.“

Co si myslíte o jejich umírání?

„Je to špatně, jenomže když ten člověk nechce pomoci, tak já nevím, co na to říct.“

Napadá Vás ještě něco k tomuto tématu?

„Řekla bych, že je ta společnost na to zvyklá, že ti bezdomovci jsou. Ale když nechtějí pomoci, tak těžko je může člověk přemlouvat. Může mít nápady, ale když nechtějí, jsou svéprávný, nemůže je člověk nikam dotáhnout. Blbý je to, že i pro tu společnost je to horší situace z hlediska bezpečnosti, když neví, kdo v tom parku je a jestli mu někdo něco udělá.“

Příloha 17. Rozhovor Všeobecná zdravotní sestra na pozici Staniční sestry, ze dne 9.1.2019, Chirurgické jednotky intenzivní péče Nemocnice Český Krumlov, a.s.

Co si myslíte o osobách bez přístřeší?

„Dříve jsem si myslela, že to je jejich vina. Postupem času zjišťuju, že to není tak jednosměrné, že do toho může spadnout každý, ať už vlastní vinou, nebo vinou někoho jiného, takže teď mám pohled trochu jiný.“

Proč si myslíte, že se lidé dostali na ulici?

„Asi proto, že se nějakým způsobem z něčeho nevyhrabou. Ať už je to, že musejí odejít z rodiny, protože jí nějak ublíží, to budou asi mladý lidi, protože tý rodině škoděj tím že jí potápí ke dnu a berou jí sebou, tak je pak i může zavrhnout i ta rodina a tím pádem oni zůstanou bez prostředků a nezbyvá jim nic jinýho, než být na ulici, někde. Nebo proto, že se sami dostanou do dluhů, přijdou o všechno, v důsledku toho, že chtěli mít moc a neuvědomili si, co to může všechno přinést. A nebo se na tom asi nemusí podílejt, ale donutí je k tomu okolnosti, celkový dnešní rychlý doby, kdy na to nemají, nejsou schopný se o sebe postarat.“

Máte nějaký návrh, jak řešit jejich situaci?

„Asi bych to taky posuzovala podle toho, jak říkám. Asi bych se možná snažila pomáhat těm, který za to můžou, ale dostala je do toho ta situace sociální, na kterou oni nemají a nemají možnost se z ní dostat sami. Jak ale nevím. Dávat jim peníze, oni je úplně nepotřebujou si myslím v tu chvíli, protože jsou tak adaptovaný na tu situaci venku, že jen málokterý z nich schopný po dlouhý době, co žijou venku, být v normálním životě. Asi záleží na tom, jak se do toho dostal, je to o tom, že kdyby měli snahu, tak mohou využít té pomoci, která je jim nabízena a té je asi dost, ale je to všechno i z jejich strany nutný, to aby chtěli.“

Jak si myslíte, že se bezdomovcům pomáhá z hlediska sociální práce?

„Asi azylový domy, toho si myslím, že je toho dost, hodně přes zimu to slyším i v televizi, že jsou noclehárny, kde jim nabízejí místo, aby neumrzli venku. Asi jsou i sdružení, který se tímhle zabývají, touhle cílovou skupinou. Konkrétně tedy nedokážu říct, ale nějaký povědomí o těchto možnostech mám.“

Myslíte si, že zde existuje něco, co pomoc komplikuje?

„Nevím, jestli jsou dostatečně dotované státem, tyhle sociální služby, od státu tam velká pomoc asi není, myslím si to. Většinou to asi budou nějaký neziskový organizace, který si musí prostředky shánět jak to jen jde. To bude asi problém.“

Kde si myslíte, že osoby bez přístřeší získávají finanční prostředky? Z čeho žijí?

„Většinou asi z toho, co najdou, posbírají, z toho co vidám. Myslím si, že snad už ani nezebrají, že spíš jen tak sedí a spoléhají na tu lítost, kterou nad nima někdo projeví. Prodávají sklo, sběr, to co vyhrabou z popelnice, to nějak proberou a vezmou si z toho to, co ještě nějak upotřebí. A z těch peněz, který třeba získají prodejem toho sběru, tak si ale určitě bydlení neuplatí. A nebo jestli těch peněz, který získají je tak málo, že jim přijde zbytečný je nějak strádat, že je raději utopí v něčem jiným. To nevím.“

Jaké jsou nejčastější důvody, proč se dostanou do nemocnice?

„V zimě podchlazení, že je najdou někde na ulici zmrzlý, podchlazený hodně. Jinak někde spadnou, udeří se do hlavy, takže úraz. Sami od sebe tu pomoc asi nevyhledají. To spíš někdo jim tu pomoc zavolá, kdo jde kolem a vidí, že není něco v pořádku, když leží člověk venku na zemi. Přes tu zimu jo, to asi hledají ty důvody, jak se do toho tepla dostat. Měli jsme takový, který se nám sem opakovaně vraceli, protože věděli, že jim je tady dobře. Hledají asi někde to teplo.“

Jak se Vám pracuje s osobami bez přístřeší?

„Asi normálně, oni jsou takový vděčný, že jsou v teple. V tu chvíli to berou tak, že jsou rádi, že se jim dostává pomoc. Snažím se na ně dívat jako na normálního pacienta. Samozřejmě, že se ve mně pere úplně všechno, záleží, jakýho je věku a tak. Snažím se trochu rozklíčovat, jak se do té situace ten člověk dostal, ale pořád se snažím být profesionál, takže vím, že tyhle věci musí jít stranou a dávám jim péči, jako každými pacientovi. Ale ve mně osobně se to pere určitě, nemůžu říct, že by to bylo prvotně to jsme rádi, že jste tady, pojdte dál, vítejte, postaráme se o vás. To úplně ne.“

Nesetkala jste se při práci s bezdomovci s nějaký etickým dilematem, které jste řešila?

„Pere se ve mně to, jestli mám toho člověka litovat, nebo mu pomoci. Na jednu stranu mi ho je líto, ale na druhou stranu si říkám, co by chtěl. Protože pak se postupně dozvídáme ty jejich osudy a pak si říkám, co by vlastně chtěl, když už měl tolik možností a nevyužil je. To mi vadí.“

Jaký si myslíte, že je jejich průměrný věk?

„Řekla bych asi těch 50 let, nečekala bych mladší lidi. Aspoň dřív to tak bylo. Ted' už asi přibývá i takových mladších, kteří si hodně napůjčovali peníze a nespláceli.“

Kde si myslíte, že bezdomovci nejčastěji umírají?

„Na ulici.“

Co si o tom jejich umírání myslíte?

„No je to smutný, určitě. Mělo by se to změnit. Každý má právo na důstojný umírání. Změnit by se to mohlo asi tím, že by oni sami trochu víc přijímali nějakou pomoc, nebo aspoň s mírným zapojením se. Jestli nějakou edukací už před tím, než se tahle situace stane a dostanou se do ní, protože se to dá možná vysledovat, jaký jsou ty příčiny vzniku. Možná taky větší zájem ze strany nás všech.“

Napadá Vás ještě něco k tomuto tématu?

„No nikdy bych se do téhle situace nechtěla dostat, to bych si přála. Abych byla schopná žít tak, aby mě to nepotkalo. Ale sama nevím, co bude, stane se mi něco špatného a vím, že se do té situace může člověk dostat asi snadno v dnešní době.“

Příloha 18. Rozhovor Všeobecná zdravotní sestra na pozici Staniční sestry, ze dne 23. 1. 2019, Oddělení následné péče Nemocnice Český Krumlov, a.s.

Co si myslíte o osobách bez přístřeší?

„Myslím si, že každý, kdo se stane bezdomovcem, tak si z 90% za to může sám. Nesnaží se, když se to stane a zůstane ten člověk na ulici, tak se nesnaží tu situaci změnit. Aby šel do práce udržel si rodinu, je tam alkohol, prostě se nesnaží, aby to nějak změnil.“

Proč si myslíte, že se lidé dostali na ulici?

„Propadnou alkoholu, drogám, nebo po rozvodu, pak je tam nespoupráce třeba i s tím bývalým partnerem, nejsou schopný najít kompromis. Mají špatnou finanční situaci a tím se to postupně bortí.“

Máte nějaký návrh, jak řešit jejich situaci? Co by mohlo pomoci?

„Asi aby ty lidi, když se dostanou na ulici, tak aby dali na rady známých, kde by se jim dalo pomoci, aby si brali ty kontakty na různé organizace, které pomáhají bezdomovcům. Případně pokud je tam alkohol, a ten člověk dochází k obvodnímu lékaři, tak aby dbali na rady toho lékaře, aby spolupracovali.“

Jak si myslíte, že se bezdomovcům pomáhá z hlediska sociální práce?

„Určitě je finanční podpora ze strany úřadů práce. Jsou různé ubytovny, kdy jim sociální pracovníci zprostředkují možnost přespání, případně možnost získat jídlo.“

Myslíte si, že zde existuje něco, co pomoc komplikuje?

„Já si myslím, že je to hlavně ta nespoupráce z jejich strany. Že ty možnosti pomoci relativně jsou, ale oni nespoupracují a nevyužívají tu pomoc.“

Kde si myslíte, že osoby bez přístřeší získávají finanční prostředky? Z čeho žijí?

„Ze sociálních dávek většinou.“

Jaké jsou nejčastější důvody, proč se dostanou do nemocnice?

„Většinou tam hraje roli ten alkohol, že se jim pod vlivem něco stane a pak jsou hospitalizováni. Nebo z důvodu různých nemocí.“

Jak se Vám pracuje s osobami bez přístřeší?

„Já jsem s nimi neměla nikdy extra problém. Naopak jsme jim ještě tady sháněli ošacení

z domova. Ale některý byli natolik drzí, že už to dávno vyšlo z módy, tak tuhle bundu nosit nebude, tuhle kabelku paní nosit nebude a tak. Ale jinak jsem s nima vycházela vždycky dobře, přistupovala jsem k nim bez nějaké výjimky, úplně normálně, ohled na to, že to je bezdomovec a proto bych se chovala jinak, tak to ne.“

Nesetkala jste se při práci s bezdomovci s nějakým etickým dilematem, které jste řešila?

„To asi ani ne. Ale setkala jsem se s tím, že dokážou být docela zlí. Nebo zlí, zažila jsem, když jsem bezdomovce, kterého jsem znala z nemocnice, potkala ve městě, tak pokřikovali a zkoušeli takový to, pučte mi deset korun, a když jsem třeba nechtěla, tak už házeli špínu, nadávali, a to je ta sestra ze špitálu, tam nic nedělají. Ale osobně si myslím, že by se jim mělo všem pomáhat bez rozdílu.“

Jaký si myslíte, že je jejich průměrný věk?

„No, myslím si, že kolem 50-60 let, co jsem viděla. Jsou to lidi ještě práce schopný, ale ještě nejsou v důchodu. Takže taková ta hranice.“

Kde si myslíte, že bezdomovci nejčastěji umírají?

„V těch velkých městech, v zimním období, tak asi někde venku a potom ty nemocnice no.“

Co si o tom jejich umírání myslíte?

„Je mi to líto, musí to být hrozný, když se vžiju do jejich situace Musí to být hrozný podmínky. A pak mě mrzí, že spousta z nich kvůli alkoholu nevyužívají ty azylové domy, noclehárny, prostě tu pomoc.“

Napadá Vás ještě něco k tomuto tématu?

„Ať jich je co nejmíň. A když už jsou, tak ať využívají té nabízené pomoci, ať si toho váží.“

Příloha 19. Sociální pohřby Český Krumlov

Rok	Sociální pohřby celkem	Sociální pohřby s trvalým pobytem ČK	Uložení ostatků hřbitov ČK
2014	8	4	3
2015	6	1	0
2016	8	1	1
2017	7	4	7
2018	4	1	4
Leden 2019	0	0	0
Únor 2019	1	1	1

Abstrakt

GLOSEROVÁ, Z. *Umírání osob bez přístřeší na Českokrumlovsku*. České Budějovice 2019. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologických věd. Vedoucí práce T. Veber.

Klíčová slova: bezdomovectví, příčiny bezdomovectví, pomoc bezdomovcům, umírání, sociální pohřeb

Práce se zabývá umíráním osob bez přístřeší v Českokrumlovském regionu. Zaměřuje se na bezdomovectví jako takové, příčiny vzniku a také možnosti pomoci. Dále se v práci objevují informace o umírání a smrti, včetně umírání bezdomovců. S jejich umíráním jsou propojené údaje o vypravování sociálních pohřbů, včetně dostupných informací získaných z Městského úřadu v Českém Krumlově, kolik sociálních pohřbů město vypravilo v průběhu let 2014–2018.

Hlavní technikou v práci je polostrukturovaný rozhovor se sociálními pracovníky sociálního odboru Městského úřadu v Českém Krumlově, Kaplici a Vyšším Brodě a ošetrovatelským personálem Nemocnice Český Krumlov, a.s., kdy jsou jednotlivé výpovědi na shodnou oblast otázek podrobené komparaci. Výpovědi respondentů provází celý text práce, kdy je snaha o konfrontaci informací z odborné literatury a zachycení skutečnosti z praxe.

Dalším klíčovým zdrojem pro práci je vyhodnocení dat z dotazníků, které byly předkládané osobám bez přístřeší, jež se zdržují na území Českého Krumlova a zaměřoval se na zjišťování jejich názorů na smrt a umírání.

Téma provází mnoho etických souvislostí, jednak z důvodu samotného přežívání osob bez přístřeší na ulici, dále nakolik se stát snaží těmto osobám pomoci a jak je v pomoci limitován, v neposlední řadě také proto, jak je nabízená pomoc vnímána a využívána ze strany osob bez přístřeší.

Abstract

GLOSEROVÁ, Z. *The deaths of homeless-people in the Český Krumlov region*. České Budějovice 2019. Diploma thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Theology. Supervisor T. Veber.

Key words: homelessness, causes of homelessness, help for homeless people, deaths, social funeral.

The thesis deals with the problem of homeless people dying in the region of Český Krumlov. It focuses on homelessness, the causes of homelessness and also the possibilities of help. Further, the thesis encompasses information about dying and death, including the death of homeless people. Their death is connected to statements about organising social funerals, including available information from the Municipality of Český Krumlov and how many social funerals were organised between the years 2014–2018.

A very often used technique at work is a semi-structured interview with social workers from the social department of the Municipality of Český Krumlov, Kaplice and Vyšší Brod and the caretaking personnel of the Hospital Český Krumlov, Ltd. The individual testimonies are compared between each other. The testimonies of the respondents go along the whole thesis where there is an effort of confrontation of information from professional literature and the interception of reality from experience.

Another key source for this thesis is the evaluation of data from questionnaires given to people without a home that stay around the area of Český Krumlov and focused on finding out their opinion on death and dying.

The topic is accompanied by many ethical contexts. Firstly the fact of surviving as a homeless person, secondly the level of help that is provided by the state and what are the limits of the help possibilities. And last but not least, how this help is actually used and perceived by the homeless people.